

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคาน

นายจตุรนต์ อ่ำไพ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)

are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

AN ECONOMIC HISTORY OF MUANG CHIANGKHAN

Mr. Jaturon Umpai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Political Economy

Faculty of Economics

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงใหม่
โดย นายจาตุรนต์ อ่ำไพ
สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.นวลน้อย ตีร์รัตน์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชโยดม สรรพศรี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.กนกศักดิ์ แก้วเทพ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.นวลน้อย ตีร์รัตน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ แล ดิลกวิทยรัตน์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.วิไลลา วิลัยทอง)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา)

จาตุรนต์ อำไพ : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคาน. (AN ECONOMIC HISTORY OF MUANG CHIANGKHAN) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร.นวนลัย ตีรัตน์, อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : รศ.แล ดิลกวิทยรัตน์, 264 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคาน พ.ศ. 2454 – 2555 โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผลการศึกษาพบว่าเศรษฐกิจเมืองเชียงคานมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในรอบ 100 ปีที่ผ่านมา จากเศรษฐกิจแบบพอยังชีพกลายเป็นเศรษฐกิจแบบการค้าที่ขยายตัวจากการเข้ามาของกลุ่มพ่อค้าคนจีน และการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและเส้นทางคมนาคมโดยเฉพาะถนนที่เข้าสู่เมืองเชียงคานได้เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของเมืองอย่างแท้จริงในช่วงก่อนปี พ.ศ.2518 แต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศเพื่อนบ้าน (ช่วงสงครามอินโดจีน) ส่งผลสำคัญให้เศรษฐกิจการค้าที่พึ่งพาฝั่งลาวหยุดชะงัก ในขณะที่เศรษฐกิจการเกษตรที่เน้นการปลูกพืชไร่เชิงพาณิชย์จากนโยบายของรัฐได้เข้ามาทดแทนภาคการค้าที่ลดลง แต่ก็ไม่สามารถทำให้เศรษฐกิจเชียงคานมีการขยายตัวมากเท่าในอดีต จนกระทั่งกระแสการท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์และการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากการท่องเที่ยวเมืองปาย เริ่มขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานในพื้นที่ทำให้เศรษฐกิจเมืองเชียงคานฟื้นขึ้นมาอีกครั้งโดยผลประโยชน์ส่วนใหญ่ยังคงอยู่กับคนเชียงคานเป็นหลักทุนจากภายนอกยังคงไม่สามารถเข้ามาได้เต็มที่เนื่องจากความเข้มแข็งของทุนภายในที่ถูกสะสมมาตั้งแต่ยุคการค้า จึงทำให้ชาวเชียงคานยังคงได้รับประโยชน์ร่วมจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น แต่การท่องเที่ยวที่เข้ามาอย่างรวดเร็วได้เริ่มสร้างปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาแรงงานต่างด้าวและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น

สาขาวิชา...เศรษฐศาสตร์การเมือง...ลายมือชื่อ.....
 ปีการศึกษา.....2555.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

5285267929 MAJOR : POLITICAL ECONOMY

KEYWORDS: CHIANGKHAN CITY, CHIANGKHAN PEOPLE

JATURON UMPAI: AN ECONOMIC HISTORY OF MUANG CHIANGKHAN.
ADVISOR: ASSOC. PROF. NUALNOI TREERAT, Ph.D., CO-ADVISOR:
ASSOC.PROF. LAE DILOKVIDHYARAT, 264 pp.

This research aims to study economic history of Chiangkhan City during 1911 - 2012 by using the qualitative method as descriptive analysis. The economy of Chiangkhan City dramatically changed in last recent 100 years from self-sufficient economy to dynamic trade with the influx of Chinese national merchants and the expansion of infrastructure, especially the main road access into Chiangkhan City. These factors contributed to an expansion of economic growth before 1975. But during the Indochina war affected to the termination of international trade between Laos and Thailand. This led to a slow economic growth of Chiangkhan despite an expansion of cash crops. Until the booming of ecotourism and cultural tourism of Pai City has influenced tourism in Chiangkhan. Together, it was supported by government and local authorities in the region making the economy of Chiangkhan being rehabilitated again. The result of this development has been mainly with local people. The external funds were still not fully invested due to the strength of internal funds accumulated since the trading period. Therefore, local people have been getting mutual benefits of such tourisms. However, a rapid expansion of tourism has brought social problems, environmental problems, alien labor problems and change of cultures. Such problems were similar to other tourism places.

Field of Study.....Political Economy.....Student's Signature.....

Academic Year.....2012..... Advisor's Signature.....

Co-advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของ รศ.ดร.นวลน้อย ตีรวิรัตน์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ท่านให้คำปรึกษา ข้อชี้แนะ และมอบความช่วยเหลือในหลายสิ่งหลายอย่างจนกระทั่งลุล่วงไปได้ด้วยดีผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ รวมถึง รศ. แด ดิลกวิทยรัตน์ ที่ปรึกษาร่วม ซึ่งอดทนอย่างยิ่งต่อความละเลยในการเขียนงาน และสละเวลาอันมีค่าในการเร่งแก้ไขงานให้แก่ผู้เขียน

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ เกี่ยวเชิญตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ โดยเฉพาะในช่วงที่เขียนวิทยานิพนธ์ผู้เขียนได้รับคำแนะนำที่ดีจาก รศ.ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ ศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ อ.ดร.วิไลลา วิสัยทอง ประธานสอบและคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ช่วยสละเวลาอ่านงานเขียนและเสนอแนะสิ่งต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี เช่นเดียวกับ ศ. สุวิทย์ ธีรศาสตร์ ที่สละเวลาอันมีค่าแนะแนวทางและให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอีสานรวมทั้งแนะนำวิธีการนำเสนองานเขียนทางประวัติศาสตร์

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่หลักสูตรทุกท่านที่ช่วยอำนวยความสะดวก ประสานงาน และคอยห่วงใยถามไถ่ถึงความคืบหน้าเป็นระยะรวมทั้งเพื่อนเศรษฐศาสตร์การเมืองรุ่น 9 ที่คอยส่งกำลังใจมาให้ผู้เขียนไม่ขาด เพื่อนร่วมงานและหัวหน้างานที่ทำงานเข้าใจในกรณีที่ผู้เขียนอาจจะต้องขาดงานบ้าง คอยสนับสนุนเรื่องงานให้เต็มที่กำลังใจไม่เพียงเท่านั้นยังขอขอบคุณพี่ ป้า น้า อา ทุกคนที่เมืองเชียงคาน ที่ให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้เขียนทำให้การเขียนวิทยานิพนธ์จนเป็นรูปเป็นร่าง

ขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัวที่เป็นกำลังใจสำคัญ คุณพ่อและคุณแม่ของผู้เขียนที่คอยสนับสนุนในทุกด้าน ไม่มีแม้สักวันที่ผู้เขียนไม่ได้รับกำลังใจที่ดีจากครอบครัว ทำดีที่สุดผู้เขียนขอขอบคุณ “พลังกาย พลังใจ” ของผู้เขียนเองที่อดทนแม้ว่าจะท้อบ้าง เหนื่อยบ้าง แต่ในที่สุดผู้เขียนก็ทำในสิ่งที่สนใจตัวเอง และกลับมาเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	5
1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	5
1.3.3 ขอบเขตด้านเวลา.....	6
1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	6
1.5 ข้อจำกัดของการวิจัย.....	6
1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	7
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.8 วิธีดำเนินการวิจัย.....	8
1.8.1 ประชากร.....	8
1.8.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	8
1.8.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	9
1.8.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 แนวคิดและทฤษฎี.....	10
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13

	หน้า
2.2.1 วรรณกรรมที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงคาน.....	14
2.2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชนใน ภาคอีสาน.....	18
2.2.3 วรรณกรรมที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของอาณาจักรล้านช้าง และประเทศลาว.....	23
บทที่ 3 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองเชียงคาน.....	28
3.1 ประวัติศาสตร์การตั้งเมืองเชียงคาน.....	28
3.2 ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงคาน.....	30
3.3 การเคลื่อนย้ายประชากรของเมืองเชียงคาน.....	34
3.4 การจัดระบบการปกครองใหม่ของเมืองเชียงคาน.....	40
3.5 ระบบส่วย บรรณาการ และภาษีของเมืองเชียงคาน.....	43
3.6 เส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับเมืองเชียงคาน.....	45
3.6.1 เส้นทางที่เชื่อมต่อภายในอาณาจักรล้านช้างระหว่างเมือง หลวงพระบาง – เวียงจันทน์.....	46
3.6.2 เส้นทางที่เชื่อมต่อระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับสยามที่เกี่ยวข้องกับ เมืองเชียงคาน.....	49
3.6.2.1 เส้นทางระหว่าง หลวงพระบาง – ปากลาย – น้ำปาด – พิชัย – พิษณุโลก – อยุธยา (ธนบุรี, กรุงเทพฯ).....	50
3.6.2.2 เส้นทาง หลวงพระบาง – ปากเหือง – ด่านซ้าย – เพชรบูรณ์ – อยุธยา (ธนบุรี, กรุงเทพฯ)	51
3.6.2.3 เส้นทาง เวียงจันทน์ - เวียงคุก – หนองหานน้อย – โคราข – อยุธยา (ธนบุรี, กรุงเทพฯ)	53
3.6.3 เส้นทางที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองเชียงคานกับเมืองเลย.....	55
3.6.3.1 เส้นทาง เมืองเชียงคาน – บ้านธาตุ – เมืองเลย.....	56
3.6.3.2 เส้นทาง แม่น้ำโขง – แม่น้ำเลย – บ้านธาตุ – เมืองเลย.....	57
3.7 สรุป.....	57
บทที่ 4 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคาน ก่อน พ.ศ. 2518.....	59
4.1 เศรษฐกิจการผลิตก่อนปี พ.ศ. 2470.....	59

	หน้า
4.1.1 ภาคการผลิต.....	59
4.1.1.1 การทำนาและการจับจองที่ดิน.....	59
4.1.1.2 การหาปลา.....	62
4.1.1.3 การดำรงชีพเสริม.....	63
4.1.1.4 การปลูกฝ้ายเพื่อทำเครื่องนุ่งห่มและผ้าทอ.....	63
4.1.2 ภาคการค้า.....	65
4.1.2.1 การค้าของเมืองเชียงคานในฐานะเมืองผ่านทางการค้า.....	65
4.1.2.2 กลุ่มพ่อค้าที่ค้าขายในเส้นทางหลวงพระบาง - เวียงจันทน์...	66
4.1.2.3 การเปลี่ยนแปลงทางการค้าหลังจากสยามเสียดินแดนฝั่ง ซ้ายแม่น้ำโขง.....	67
4.1.2.4 การค้าไม้.....	68
4.2 เศรษฐกิจการเป็นเมืองท่าค้าขายช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2518.....	70
4.2.1 ภาคการผลิต.....	70
4.2.1.1 การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตด้านการทำนา และการถือครองที่ดิน.....	70
4.2.1.2 การปลูกฝ้ายแบบพืชพาณิชย์ การทำผ้าทอและการทอผ้า	71
4.2.2 ภาคการค้า.....	74
4.2.2.1 การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของพ่อค้าเชื้อสายจีนตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2470.....	74
4.2.2.2 การค้ากับการพัฒนาถนนเส้น 201 ชุมแพ - เลย - เชียงคาน	77
4.2.2.3 การค้ากับการพัฒนาการของระบบไฟฟ้าและประปา.....	84
4.2.2.4 การค้ากับการเข้ามาของหน่วยงานราชการ.....	85
4.2.2.5 การค้าไม้.....	87
4.2.3 ผลทางเศรษฐกิจจากการเป็นเมืองท่าค้าขายของเมืองเชียงคาน.....	87
4.2.3.1 การเติบโตของตลาดเมืองเชียงคาน.....	87
4.2.3.2 การสะสมทุนของคนเชียงคาน.....	89
4.3 สรุป.....	89

	หน้า
บทที่ 5 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคาน พ.ศ. 2518 - 2555.....	93
5.1 เศรษฐกิจการผลิตพืชพาณิชย์และเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับศูนย์อพยพ พ.ศ. 2518 - 2555.....	93
5.1.1 ภาคการผลิต.....	94
5.1.1.1 การทำนา.....	94
5.1.1.2 การปลูกพืชพาณิชย์.....	94
5.1.2 ภาคการค้า.....	97
5.1.2.1 การค้ากับฝั่งลาว.....	97
5.1.2.2 การค้าภายใน.....	98
5.1.3 ภาคการบริการ.....	100
5.1.4 ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม.....	100
5.2 เศรษฐกิจการท่องเที่ยวและการค้าชายแดนหลังฟื้นฟูความสัมพันธ์กับลาว พ.ศ. 2536 - 2555.....	101
5.2.1 ภาคการผลิต.....	102
5.2.2 ภาคการค้าหลังจากเปิดด่าน.....	103
5.2.2.1 การค้าในระดับชาวบ้าน.....	103
5.2.2.2 การขนส่งสินค้าข้ามฝั่งโขงโดยสั่งซื้อสินค้าผ่านคนกลาง.....	104
5.2.2.3 การค้าทางน้ำโดยเรือขนส่งสินค้า.....	106
5.2.3 ภาคการท่องเที่ยว.....	109
5.2.3.1 พัฒนาการการท่องเที่ยว.....	109
5.2.3.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว.....	117
5.2.3.3 ธุรกิจการท่องเที่ยว.....	122
5.2.3.4 ผลกระทบจากการเป็นเมืองท่องเที่ยว.....	141
5.3 แนวโน้มทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคาน.....	145
5.4 สรุป.....	147
บทที่ 6 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย.....	152
6.1 สรุปผลการวิจัย.....	152
6.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	156

	หน้า
รายการอ้างอิง.....	161
ภาคผนวก.....	164
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์.....	165
ภาคผนวก ข คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์.....	170
ภาคผนวก ค ถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์.....	184
ภาคผนวก ง สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเมืองเชียงคาน.....	219
ภาคผนวก จ รายชื่อ ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก เมืองเชียงคาน.....	241
ภาคผนวก ฉ รายงานสรุปรายได้ครัวเรือน พ.ศ. 2554.....	254
ภาคผนวก ช สถิติสินค้านำเข้า – ส่งออก ด้านศุลกากรเชียงคาน.....	258
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	264

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 5.1 ชนิดของพืชพาณิชย์ที่ปลูกในพื้นที่บริเวณโดยรอบเมืองเชียงคาน พ.ศ. 2520	95
ตารางที่ 5.2 สถิติสินค้านำเข้า – ส่งออก 10 อันดับทางด้านศุลกากรอำเภอเชียงคานปีงบประมาณ พ.ศ. 2553.....	105
ตารางที่ 5.3 สถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเมืองเชียงคานตั้งแต่ พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน.....	116

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 แผนที่เทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พ.ศ. 2553.....	6
ภาพที่ 3.1 อาณาจักรล้านช้างทั้ง 3 แห่ง คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และ จำปาสัก.....	33
ภาพที่ 3.2 ตำแหน่งเมืองเชียงคาน เมืองสาณะคาม และ เมืองปากเหือง.....	37
ภาพที่ 3.3 การเสียดินแดนในแต่ละครั้งของสยามให้แก่ฝรั่งเศส ครั้งที่ 1 - 5.....	39
ภาพที่ 3.4 เส้นทางที่มีเกี่ยวเนื่องกับเมืองเชียงคานในอดีต.....	55
ภาพที่ 4.1 ยุ้งฉางโบราณที่สร้างข้างบ้านเรือนที่พัก.....	61
ภาพที่ 4.2 ลักษณะปูยฝ้าย.....	64
ภาพที่ 4.3 วิธีการทำผ่านนมด้วยมือที่ยังคงมีการผลิตอยู่จนถึงปัจจุบัน.....	73
ภาพที่ 4.4 ไหมปลาร้าเก่าที่ใช้ชนใส่ปลาร้าจากหนองคายมาขายที่เชียงคาน.....	76
ภาพที่ 4.5 ถนนเส้น 201 บริเวณผานกเค้า ช่างชุมแพ – เลย เมื่อ พ.ศ. 2481.....	78
ภาพที่ 4.6 แผนที่ถนนในภาคอีสานที่มีการตัดเส้นทางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497.....	80
ภาพที่ 4.7 เรือขนส่งสินค้าและสินค้าระหว่าง เชียงคาน – หนองคาย ปี พ.ศ. 2508.....	84
ภาพที่ 5.1 เรือขนส่งสินค้าขนาดใหญ่ระหว่าง เชียงคาน – หลวงพระบาง ในปัจจุบัน.....	108
ภาพที่ 5.2 มะพร้าวแก้วแบบเส้น(รูปขวา) และ แบบแผ่น(รูปซ้าย).....	128
ภาพที่ 5.3 ห้องพักแบบเกสต์เฮาส์ในเชียงคาน.....	129
ภาพที่ 5.4 ห้องพักแบบโฮมสเตย์ของชาวบ้านในเชียงคาน	130
ภาพที่ 5.5 ที่พักแบบบูทีคโฮเทลของกลุ่มทุนท้องถิ่นในเชียงคาน.....	132
ภาพที่ 5.6 ที่พักแบบบูทีคโฮเทลของกลุ่มทุนภายนอกที่มาเช่าบ้านในเชียงคานทำที่พัก....	133
ภาพที่ 5.7 ประกาศขายโรงแรมที่เชียงคานโดยกลุ่มทุนจากภายนอก.....	134
ภาพที่ 5.8 ร้านสะดวกซื้อที่เมืองเชียงคาน.....	139

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พลวัตการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและการเมืองของสยาม ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) นับเป็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่มีผลต่อการพัฒนาในทุกมิติอย่างสอดคล้องกันทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในระดับประเทศ เฉพาะเมืองหลวง หรือเพียงแต่ในเมืองใหญ่นั้น แต่ยังส่งผลไปในทุกพื้นที่ของประเทศไทย บางพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ในบางพื้นที่ก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป หากเราพิจารณาพัฒนาการจากด้านเศรษฐกิจเป็นหลักแล้ว การเปลี่ยนแปลงต่างๆในสมัย รัชกาลที่ 5 ได้เป็นจุดเริ่มต้นของปัจจัยต่างๆที่เอื้อต่อการเติบโตของระบบทุนนิยมไทย และเริ่มเห็นได้เด่นชัดมากขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2501 ที่ประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคแห่งการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2550: 3-5) เพื่อหวังให้มีความทันสมัยตามแนวทางทุนนิยมเสรีแบบชาติตะวันตก มีการตัดถนน สร้างเขื่อน วางระบบไฟฟ้า ประปา พัฒนาภาคอุตสาหกรรม เน้นระบบตลาดเสรีเป็นหัวใจหลัก ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดได้ขยายตัวเข้าสู่แทบทุกชุมชนในประเทศ เปลี่ยนวิถีภาคเกษตรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ จากการเกษตรแบบพอยังชีพเป็นการเกษตรพืชพาณิชย์ผลัดเพื่อขายและนำเงินมาใช้เพื่อดำรงชีพแทนการผลิตเพื่อบริโภคทำให้คนต้องหันมาพึ่งตลาดมากขึ้นทำให้คนไม่สามารถพึ่งตนเองได้จึงเกิดระบบแห่งการขูดรีดตามมา คือ คนรวยขูดรีดคนจน เมืองขูดรีดชนบท ประเทศพัฒนาแล้วขูดรีดประเทศด้อยพัฒนา เกิดเป็นการพัฒนาความด้อยพัฒนาตามทฤษฎีพึ่งพิง ดังที่เห็นได้ชัดคือกรุงเทพมหานครโตขึ้นแต่ภาคชนบทไทยกลับแย่ลง คนจากหลายพื้นที่เริ่มหลุดจากพื้นที่อันเนื่องจากหนี้สินที่พอกพูนจากการลงทุนในการปลูกพืชพาณิชย์ที่ต้องพึ่งพาทั้งการใช้เทคโนโลยี ปุ๋ย และเมล็ดพันธุ์ ฯลฯ สุดท้ายเมื่อหนี้สินมีมากขึ้นทำให้ต้องขายที่ดินเพื่อนำมาใช้หนี้จนนำมาสู่การสูญเสียที่ดินและต้องหลั่งไหลเข้าสู่เมืองเกิดเป็นแรงงานรับจ้างเพื่อนำเงินส่งกลับไปให้ครอบครัวที่ยังคงพยายามรักษาวิถีชุมชนที่ดำรงอยู่ของตนเอาไว้ ลักษณะเหล่านี้มักเกิดกับชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์กับทุนได้ง่ายหรือเกิดกับชุมชนที่ขาดแคลนทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่ในการเลี้ยงชีพของคนในชุมชน

อีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากในระยะ 100 กว่าปีที่ผ่านมา เดิมทีเดียวพื้นที่โดยส่วนใหญ่ของภาคอีสานอยู่ในอาณาเขตของอาณาจักรล้านช้างที่สยามปกครองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2322 ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จนกระทั่งเกิดกรณีพิพาทกับประเทศฝรั่งเศสทำให้สยามต้องยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทั้งหมด ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของอาณาจักรล้านช้างเดิมให้กับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2436 ซึ่งตรงกับสมัยของรัชกาลที่ 5 จากเหตุการณ์นั้นได้ส่งผลกระทบต่อภาคอีสานโดยตรงในหลายด้าน ทั้งด้านการปกครองที่เปลี่ยนรูปแบบการปกครองให้ขึ้นตรงกับรัฐกรุงเทพฯ มากขึ้น ด้านประชากรที่เพิ่มขึ้นจากการอพยพเข้ามาของคนริมฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจอันเป็นผลจากสร้างทางรถไฟกรุงเทพฯ-โคราช เพื่อต้องการปกป้องดินแดนที่เหลือจากจักรวรรดินิยมของฝรั่งเศส ฯลฯ หากแต่พื้นที่อีสานของไทยนั้นเป็นพื้นที่กว้างใหญ่ประกอบไปด้วยหลายเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรม¹ ที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านภูมิศาสตร์ที่ตั้ง รากฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนรวมถึงนโยบายรัฐที่ส่งผลกระทบเฉพาะเจาะจงในบางพื้นที่ทำให้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ของอีสานมีความแตกต่างกันไป บางพื้นที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในขณะที่บางพื้นที่กลับเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ

เขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมของชุมชนอีสานริมแม่น้ำโขงนั้นเป็นอีกเขตหนึ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจเพราะด้านหนึ่งของแม่น้ำโขงเป็นเส้นทางคมนาคมและเป็นแหล่งทรัพยากรอาหารที่สำคัญของหลายชุมชนริมแม่น้ำโขงทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว แต่อีกด้านหนึ่งแม่น้ำโขงกลับเป็นเส้นแบ่งอาณาเขตระหว่างสองประเทศ ดังนั้นนอกจากจะพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆของรัฐไทยที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของชุมชนอีสานริมแม่น้ำโขงแล้ว จากประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นของประเทศเพื่อนบ้านก็ได้ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขงด้วยเช่นกัน ตั้งแต่อดีตมาแล้ว ชุมชนริมแม่น้ำโขงต่างๆที่เรียงรายจาก อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผ่านหลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาสัก กัมพูชา ลงมาจนออกสู่ทะเลที่ประเทศเวียดนามนั้น มีปฏิสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมกันมาช้านาน หากพิจารณาเฉพาะจังหวัดทางภาคอีสานของไทยที่มีอาณาเขตติดริมแม่น้ำโขง คือ จังหวัด เลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และ อุบลราชธานี จะมี

¹ “เขตเศรษฐกิจและวัฒนธรรม คือ สังคมของผู้คนในเขตพื้นที่หนึ่งซึ่งมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมกัน มีความเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ภายในสูง อาจในแง่ภูมิศาสตร์ หรือเศรษฐกิจการค้าและการคมนาคม หรือใช้ภาษาและนับถือศาสนาเดียวกัน หรือทุกมิติที่กล่าวมา” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ,2548 ข: 123)

รากฐานมาจากเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านช้างเดิม ซึ่งสามารถจำแนกแยกย่อยได้อีกเป็น 3 เขตย่อยคือ เขตหลวงพระบาง เขตเวียงจันทน์ เขตจำปาสัก ซึ่งเกิดจากการที่อาณาจักรล้านช้างมีความขัดแย้งกันเองภายในจนแตกแยกออกเป็น 3 อาณาจักรตั้งแต่ในอดีต โดยมีเขตหลวงพระบางเป็นเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่เก่าแก่สุด มีการแผ่ขยายวัฒนธรรมลงมาทางใต้โดยมี เวียงจันทน์ - จำปาสัก และชุมชนระหว่างทางเป็นผู้รับสืบทอดมาแล้วจึงค่อยๆ ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมที่รับมาจากรัฐสยามในภายหลัง แต่ในด้านของเศรษฐกิจแม่น้ำโขง ยังคงถูกใช้เป็นเส้นทางการค้าขายระหว่างชุมชนทั้งสองฝั่งโขงและชุมชนที่มีอาณาเขตติดกันตลอดมา

เมืองเชียงคาน เป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ระหว่างเมืองใหญ่สองเมืองคือ หลวงพระบางและเวียงจันทน์ หากนิยามตามเขตเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ปัจจุบันเมืองเชียงคานจะหมายถึงพื้นที่ 2.7 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย มีอาณาเขตติดแม่น้ำโขงในทิศเหนือ ลักษณะอากาศมี 3 ฤดู ฤดูร้อน ร้อนจัดตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝน จะมีฝนตกพอประมาณตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ฤดูหนาว อากาศจะหนาวจัด อุณหภูมิบางปี 0.3 องศาเซลเซียส (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 4, 2542: 1145) มีลักษณะบ้านเรือนไม้เก๋าริมฝั่งโขง เชียงคานเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ผ่านช่วงยุคการเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรล้านช้างเมื่อครั้งที่เมืองยังตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง² และเมื่อที่มีการย้ายเมืองมายังตำแหน่งปัจจุบันก็ยังคงลักษณะความเป็นเมืองขนาดเล็กที่ชาวบ้านสืบเชื้อสายมาจากฝั่งลาวโดยเฉพาะการมีวัฒนธรรม ภาษาและอาหารใกล้เคียงกับเมืองหลวงพระบางในประเทศลาว จนได้รับสมญาว่าเป็นเมืองหลวงพระบางสอง ด้วยความเป็นเมืองขนาดเล็กชาวบ้านจึงมีลักษณะอยู่รวมกลุ่มเป็นชุมชนเหมือนพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ แต่มีลักษณะวิถีชีวิตแบบพอยังชีพ ในอดีตคนเชียงคานจะทำการเกษตรเป็นหลัก มีการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันบ้างในฐานะที่เป็นเมืองผ่านในเส้นทางการค้าหลวงพระบาง-เวียงจันทน์ เชียงคานได้เข้าไปมีความเกี่ยวเนื่องทางประวัติศาสตร์การปกครองของอาณาจักรล้านช้างเดิมในบางช่วง รวมถึงเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญระหว่างอาณาจักรหลวงพระบางกับเวียงจันทน์ในช่วงที่ล้านช้างถูกแบ่งเป็นสามอาณาจักร เมื่อมีการแยกอาณาจักรล้านช้างออกไปเป็นประเทศลาวแล้ว เชียงคานยังคงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญของไทยเพราะเป็นเมืองแรกที่

² ในปัจจุบันคือเมืองसानะคาม แขวงเวียงจันทน์ ในประเทศลาว มีตำแหน่งเดียวกับเมืองเชียงคานในปัจจุบันแต่อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง

แม่น้ำโขงไหลออกมาจากประเทศลาว หลังจากประเทศไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสไปแล้วเชียงคานได้เริ่มพัฒนาเป็นเมืองท่าริมแม่น้ำโขง เป็นศูนย์รวมชุมชนการค้าของชุมชนสองฝั่งโขงจนถึงช่วงลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบสังคมนิยมตั้งแต่วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 การค้าริมโขงของเมืองเชียงคานจึงได้เริ่มซบเซาลง หลังจากนั้นชื่อเสียงของเชียงคานก็ค่อยๆ ทยอยหายไปจนกระทั่งเริ่มกลับมาโด่งดังอีกครั้งในฐานะเมืองแห่งการท่องเที่ยวโดยนักท่องเที่ยวเริ่มหลั่งไหลเข้ามาตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในระดับประเทศ ภูมิภาค จังหวัด อำเภอ เมือง จนไปถึงระดับชุมชน ในแต่ละช่วงยุคสมัยได้ทำให้เมืองเชียงคานในฐานะที่เป็นเมืองชายแดน เมืองค้าขาย และเมืองท่องเที่ยวที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาพัฒนาการเป็นอย่างยิ่ง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สนใจศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของเมืองเชียงคานตั้งแต่ พ.ศ. 2454 ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานในยุคใหม่ หลังจากที่ได้ย้ายเมืองจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาอยู่ที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงจนถึงปัจจุบันในปี พ.ศ. 2555 ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามามีบทบาทต่อพัฒนาการของเมืองเชียงคานเป็นอย่างมาก โดยจะเป็นการศึกษาในมิติของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเป็นหลักแล้วจึงขยายไปสู่บริบทอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้าน การเมือง สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในเมืองเชียงคานที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำให้ผู้คนทั้งหลายที่สนใจในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและความเป็นมาต่างๆ ของเมืองเชียงคานได้ทราบถึงอดีตและพัฒนาการของเมืองที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และอาจนำข้อมูลผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น การเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยวของเมืองเชียงคาน การวางแผนพัฒนาเมืองเชียงคานในด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และความเป็นมาของเมือง หรือการเป็นแม่แบบในการศึกษาชุมชนอื่นๆ ที่มีศักยภาพหรือโครงสร้างพื้นฐานบางประการที่ใกล้เคียงกับเมือง เชียงคาน ดังเช่นชุมชนริมแม่น้ำโขงอื่นๆ อีกมากมายหลายชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) ศึกษาประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเชียงคาน พ.ศ. 2454 – 2555
- 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมของเมืองเชียงคาน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

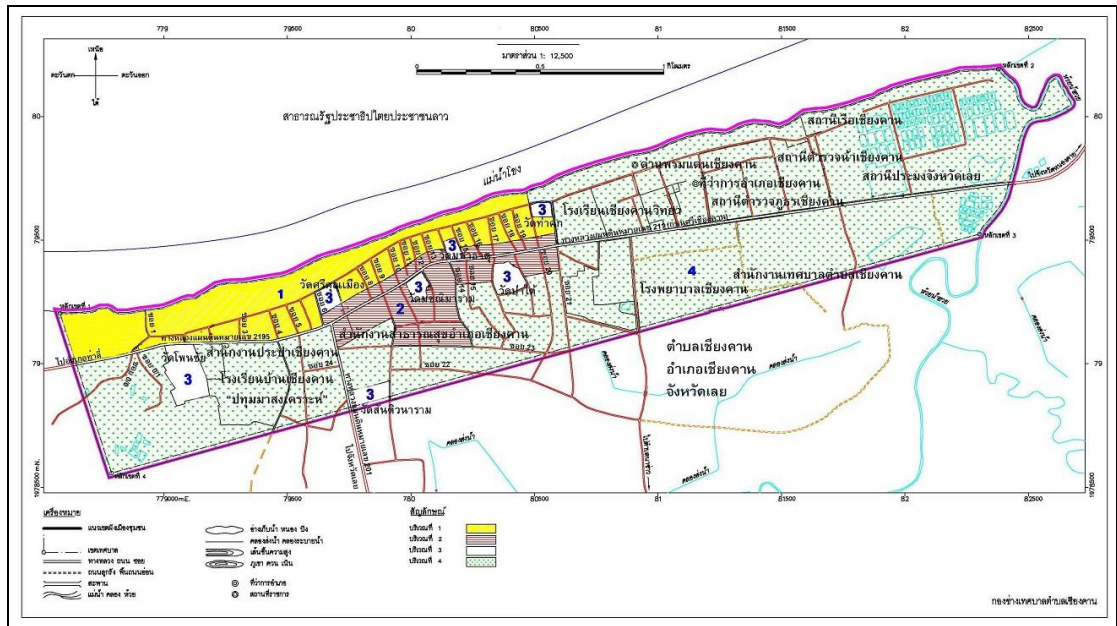
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาประวัติเศรษฐกิจทางด้านภาคการผลิต ภาคการค้า ภาคการบริการของเมืองเชียงคานในแต่ละช่วงสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยจะวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางพลังการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต และโครงสร้างส่วนบนของเมืองเชียงคานเป็นหลัก แล้วจึงขยายไปสู่บริบทอื่น ๆ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในเมืองเชียงคานที่เปลี่ยนแปลงไป

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน คำว่า “เขตเศรษฐกิจวัฒนธรรม” หมายถึง “สังคมของผู้คนในเขตพื้นที่หนึ่งซึ่งมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมกัน มีความเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์ภายในสูง อาจในแง่ภูมิศาสตร์ หรือเศรษฐกิจการค้าและการคมนาคม หรือใช้ภาษาและนับถือศาสนาเดียวกัน หรือทุกมิติที่กล่าวมา” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548 ข: 123) สำหรับเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมเมืองเชียงคานจะมีบริเวณพื้นที่ของเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ มีการเชื่อมต่อปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับพื้นที่โดยรอบทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เพื่อความชัดเจนทางด้านขอบเขตพื้นที่ของงานวิจัย ผู้วิจัยจะขอเลือกศึกษาเฉพาะพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานเป็นหลักคือ เขตเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยในปัจจุบัน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 2.7 ตารางกิโลเมตร มีประชากรทั้งสิ้น 5,780 คน จำนวนครัวเรือนรวม 2,398 ครัวเรือน³ (เทศบาลตำบลเชียงคาน, 2554: 3-4)

³ นับถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554

ภาพที่ 1.1 แผนที่เทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พ.ศ. 2553

ที่มา : กองช่างเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย (2553)

1.3.3 ขอบเขตด้านเวลา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคานในช่วงปี พ.ศ. 2454 – 2555 ซึ่งเป็นช่วงที่เมืองเชียงคานได้ย้ายมาตั้งอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันและถูกลดสถานะจากเมืองเหลือเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัดเลยอย่างชัดเจนจนถึงปัจจุบัน

1.4 ขีดตกลงเบื้องต้น

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาความเปลี่ยนแปลงเพียงช่วงเวลา พ.ศ. 2454 – 2555 ดังนั้นผลที่ได้จากงานวิจัยจึงอาจมีความถูกต้องแค่เพียงช่วงเวลาดังกล่าวที่ทำการศึกษา เพราะปัจจุบันเมืองเชียงคานกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ยังไม่สามารถคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างแม่นยำนัก

1.5 ข้อจำกัดของการวิจัย

- 1) เน้นเก็บข้อมูลเฉพาะศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในพื้นที่ คือเขตเทศบาลตำบลเชียงคานแต่ไม่ได้ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยรอบจึงขาดความสมบูรณ์ในการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ

- 2) ข้อมูลและเอกสารที่สามารถอธิบายถึงเมืองเชียงคานในอดีตโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจมีจำนวนน้อยมากจนไม่สามารถสืบค้นมาอ้างอิงได้
- 3) ผู้สูงอายุที่สามารถอธิบายถึงอดีตมีจำนวนน้อยและสามารถให้ข้อมูลสืบย้อนหลังไปได้ไม่ถึง พ.ศ. 2454 ที่ตั้งเมือง จึงต้องใช้การประมาณการจากข้อมูลอื่นที่สืบค้นได้เพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์
- 4) ไม่สามารถหาคำตอบได้อย่างชัดเจนจากบางคำถามที่ผู้วิจัยตั้งโจทย์ไว้โดยเฉพาะคำถามที่เกี่ยวกับรายรับ – รายจ่ายของผู้ถูกสัมภาษณ์
- 5) เนื่องจากผู้วิจัยไม่ใช่คนในพื้นที่และมีเวลาลงพื้นที่จำกัดทำให้อาจขาดความสมบูรณ์ของงานวิจัยในบางประเด็น

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เมืองเชียงคาน หมายถึงศูนย์กลางทางเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมเชียงคาน ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ขนาด 2.7 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม เทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ในปัจจุบัน

คนเชียงคาน หมายถึงคนที่อยู่ในเมืองเชียงคาน สืบสานประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของเมืองเชียงคาน เช่น พุดภาษาเชียงคาน กินอาหารพื้นถิ่น มีลักษณะนิสัยรักความสงบ เป็นต้น แม้จะมีความเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคสมัยแต่ยังคงอัตลักษณ์ส่วนใหญ่เอาไว้

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงสภาพทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคาน ในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคาน
- 2) สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาเมืองเชียงคานในด้านต่างๆให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และความเป็นมา
- 3) ใช้เป็นแม่แบบในการศึกษาชุมชนอื่นๆที่มีศักยภาพหรือโครงสร้างพื้นฐานบางประการที่ใกล้เคียงกับเมืองเชียงคาน ดังเช่น ชุมชนริมแม่น้ำโขงอื่นๆอีกมากมายหลายชุมชน

1.8 วิธีดำเนินการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) จะศึกษาถึงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคานตั้งแต่ พ.ศ. 2454 – 2555 การแบ่งช่วงเวลาการศึกษาจะแบ่งตามปัจจัยต่างๆที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคาน โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วงหลัก 4 ช่วงย่อย คือ

- 1) ช่วงปี พ.ศ. 2454 – 2518 เป็นเศรษฐกิจการผลิตและเศรษฐกิจการค้าชายแดน
  - 1.1) พ.ศ. 2454 – 2470 ที่เน้นเศรษฐกิจการผลิตและประโยชน์จากเมืองผ่านทางการค้า
  - 1.2) พ.ศ. 2470 – 2518 ที่เน้นเศรษฐกิจการเป็นเมืองท่าหลังจากการเข้ามาของพ่อค้าชาวจีน ถนน สาธารณูปโภค และหน่วยงานราชการต่างๆ
- 2) ช่วงปี พ.ศ. 2518 – 2555 เป็นเศรษฐกิจที่ซบเซาหลังจากลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองจนเกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นเศรษฐกิจเมืองท่องเที่ยว
  - 2.1) พ.ศ. 2518 – 2536 ที่เน้นเศรษฐกิจการผลิตพืชพาณิชย์และประโยชน์จากการค้ากับศูนย์อพยพที่ อำเภอปากชม
  - 2.2) พ.ศ. 2536 – 2555 ที่เน้นเศรษฐกิจการค้าชายแดนหลังจากเปิดด่านและเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวของเมืองเชียงคาน

1.8.1 ประชากร

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาคือคนเชียงคานที่อยู่ในพื้นที่ 2.7 ตารางกิโลเมตร ของเมืองเชียงคาน โดยจะเลือกสัมภาษณ์เฉพาะบุคคลที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจในอดีตหรือเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลของเมืองเชียงคานในอดีตได้เป็นอย่างดี เช่นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังหลงเหลืออยู่ นักวิชาการท้องถิ่นที่สนใจด้านประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงคาน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการต่างๆที่มีข้อมูลสนับสนุนงานวิจัย รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 80 คน โดยมีรายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ในภาคผนวก ก

1.8.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องทำการศึกษาโดยใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงมีลักษณะเป็นชุดคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้าง แบ่งหมวดหมู่ของชุดคำถามออกเป็นตามสาย

อาชีพ คือ เกษตรกร ข้าราชการ กลุ่มอุตสาหกรรมครัวเรือน ผู้ค้าในตลาด ผู้ค้าส่ง-ปลีก ผู้ประกอบการที่พัก ผู้ประกอบการขายของที่ระลึก ผู้ประกอบการร้านอาหาร โดยมีตัวอย่างคำถามในแต่ละหมวดหมู่จะอยู่ในภาคผนวก ข

1.8.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะใช้ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิในการศึกษา โดยข้อมูลทุติยภูมิจะเป็นการศึกษาจากเอกสารชั้นรองต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเชียงใหม่ เอกสารที่หอบจดหมายเหตุ งานวิจัยในพื้นที่ ข้อมูลสถิติต่างๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ฯลฯ ส่วนข้อมูลปฐมภูมิ จะใช้การสังเกต (Observation) การออกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบกึ่ง มีโครงสร้าง สำหรับกลุ่มข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ปัจจุบัน และจะใช้การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์บอกเล่า ตัวอย่างข้อมูลที่ได้จากบทสัมภาษณ์จะอยู่ในภาคผนวก ค

1.8.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิเคราะห์สังคมของมาร์กซ์ โดยจะพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่ในด้านพลังการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต และโครงสร้างส่วนบน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2454 – 2555) โดยนำข้อมูลจากทุกส่วนมาประกอบกันในการวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของเมืองเชียงคานในด้านเศรษฐกิจ โดยใช้หลักการวิเคราะห์สังคมของมาร์กซ์เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ เราสามารถแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนหลักได้ดังนี้

- 1) “พลังการผลิต (productive forces) ซึ่งประกอบไปด้วย แรงงาน(ผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน) ปัจจัยการผลิต(ที่ดิน และทุน) และเทคโนโลยี” (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2550: 6)
- 2) ความสัมพันธ์ในการผลิต (relations of production) คือระบบกรรมสิทธิ์ที่จะกำหนดว่าใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ใครจะเป็นคนออกแรงในการผลิต ใครจะเป็นคนได้รับส่วนแบ่งจากการผลิตและได้รับในสัดส่วนที่แตกต่างกันอย่างไร
- 3) “โครงสร้างส่วนบน (superstructure) คือ ระบบกฎหมาย ระบบการเมือง วัฒนธรรม และระบบความคิด” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549: 153)

ในระบบเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานจากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นจะประกอบไปด้วยหลายวิธีการผลิต ผู้เขียนจึงต้องทำการวิเคราะห์แบบแยกส่วนแล้วจึงนำกลับมาประกอบกันอีกครั้ง แต่ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานนั้น เราไม่สามารถใช้หลักการวิเคราะห์สังคมของมาร์กซ์เพียงอย่างเดียวในการวิเคราะห์ได้ เพราะเมืองเชียงคานมีลักษณะความเป็นชุมชนที่มีรากฐานทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นของตัวเอง เพื่อความสมบูรณ์ของงานเราจึงต้องผสมผสานแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและแนวคิดเกี่ยวกับการมองพลวัตการปรับตัวของระบบชุมชนที่ได้รับแรงปะทะการเข้ามาของระบบทุนนิยมที่เริ่มเข้ามาสู่เมืองเชียงคานด้วย โดยศึกษาได้จากแนวคิดต่างๆดังนี้

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540: 23-25) อธิบายว่า “ชุมชนไทยมีลักษณะ communal เป็นชุมชนที่มีลักษณะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีแรงเกาะเกี่ยวภายใน การมีอยู่ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะชุมชนเป็นสถาบันชีวิตของชาวบ้านมาแต่ดั้งเดิม โดยเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านในอดีตคือการผลิตแบบพอยังชีพคือผลิตเพื่อใช้ ไม่ใช่ผลิตเพื่อแลกเปลี่ยน ผลผลิตที่สำคัญคือข้าว ด้วยลักษณะการผลิตเพื่อใช้เอง ความพอเพียงในตัวเอง ความสัมพันธ์ในการผลิตแบบชุมชน

และโครงสร้างส่วนบนแบบญาติพี่น้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้ชุมชนหมู่บ้านเป็นหน่วยคงที่อยู่ได้ด้วยตัวเอง”

การคงอยู่ของลักษณะชุมชนไทยที่สามารถผ่านยุคศักดินามาได้ ประกอบไปด้วย 3 อย่าง คือ แรงเกาะเกี่ยวภายในชุมชนสูง การคงอยู่ของทรัพยากรที่ค่อนข้างมีกินมีใช้ รัฐหรือศักดินาเรา ไม่ได้เข้าไปจัดการหมู่บ้าน เพียงแต่ไปเอาทรัพยากรในหมู่บ้านแล้วออกมา ส่วน A.V. Chayanov นักวิชาการชาวรัสเซีย สำนักองค์การการผลิต มีข้อเสนอไปในทิศทางคล้ายกันถึงการคงอยู่ของ เศรษฐกิจชุมชนชาวนา แต่อธิบายต่างกันว่า เศรษฐกิจของชาวนาเป็นวิธีการผลิตแบบพอเพียง มีจุดหมายเพื่อบริโภคเลี้ยงชีพ ไม่ใช่เพื่อกำไร หากผลิตไม่พอบริโภคก็จะขูดรีดแรงงานตัวเอง เข็มขึ้นขึ้นเพื่อให้ได้ผลผลิตเพียงพอ ชาวนาสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับระบบทุนได้ แต่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของระบบทุน ชาวนาเพียงแคหารายได้เพิ่มเป็นครั้งคราวโดยมีจุดหมายเพื่อรักษาระบบเดิมของตนไว้ ทฤษฎีของ A.V. Chayanov เกิดในช่วงที่ระบบทุนยังไม่ได้เข้าไปในรัสเซียมากนัก แต่แม้ว่าทุนนิยมจะเริ่มเติบโตแล้ว เศรษฐกิจชาวนาก็ยังคงอยู่ได้ โดย J.H. Boeke นักเศรษฐศาสตร์ชาวฮอลแลนด์ เสนอทฤษฎี เศรษฐกิจสองระบบ โดยกล่าวว่า ระบบทุนนิยมไม่สามารถดูดกลืนระบบก่อนทุนนิยมของชาวนาหรือชุมชนจนกลายเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเดียวได้ ทั้งเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะอยู่คู่ขนานและมีการปะทะกันไปเรื่อยๆ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2545: 30-37)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2545: 34-37) จึงได้พยายามปรับปรุงทั้งสองทฤษฎีและอธิบายข้อคิดที่ได้จากทฤษฎีสองระบบเพิ่มเติมว่าให้มองเศรษฐกิจชุมชนเป็นอีกระบบหนึ่งที่เราต้องให้ความสนใจศึกษา โดยเฉพาะการปะทะกันของระบบทุนนิยมกับระบบชุมชนที่มีลักษณะเข้มแข็งกว่าสมัยของ A.V. Chayanov และ J.H. Boeke ที่จะส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจทั้งสองและในภาพรวมของประเทศเช่นไรบ้าง และฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2545: 34-37) ยังเห็นต่างจาก J.H. Boeke ที่ว่าสามารถพัฒนาประเทศโดยใช้แกนของเศรษฐกิจชุมชนได้โดยไม่จำเป็นต้องไปในทิศทางทุนนิยมเสมอไป

นอกจากนั้น ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548ก: 26) ได้พยายามอธิบายลักษณะชุมชนไทยต่อไป ด้วยการพัฒนาทฤษฎี อนุธิปไตยนิยมไทย ขึ้นมา โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้ “....

- 1) เป็นระบบอนาธิปัตย์ที่มีทฤษฎีประวัติศาสตร์ของระบบ มีคำอธิบายและมีความชอบธรรม มีที่มา คือมีรากฐานและต่อเนื่องมาจากลักษณะเดิมของชุมชนหมู่บ้านไทย คงทนข้ามกาลเวลา ดำรงอยู่ภายในระบบเศรษฐกิจสังคมข้างบนที่เปลี่ยนแปลง
- 2) เป็นระบบอนาธิปัตย์ที่มีเครือข่ายโดยธรรมชาติ บนอาณาบริเวณที่กว้างขวาง เป็นทั้งระบบชุมชน ระบบท้องถิ่น และระบบแห่งชาติ ชุมชนหมู่บ้านมีเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือระหว่างกันอยู่แล้วทางเศรษฐกิจ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ชนชาติทั้งหลายบนดินแดนอันกว้างขวางของประเทศไทยปัจจุบันและเอเชียอาคเนย์ตอนบน ต่างรับวัฒนธรรมและภาษาไทยเป็นวัฒนธรรมและภาษาร่วมแกนกลางอยู่แล้วโดยสมัครใจ
- 3) เป็นระบบอนาธิปัตย์ที่วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญมากในการร้อยโยงหน่วยต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างแน่นแฟ้นโดยสมัครใจ การที่ชาวไทยเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันเข้มข้นเป็นคุณสมบัติที่ส่งเสริมให้ระบบอนาธิปัตย์ไทยเข้มแข็งโดยสภาพ การแลกเปลี่ยนในชนบทในอดีตและปัจจุบันบางเขต ยังคงทำภายใต้แนวคิดเพื่อให้พอเพียงและเพื่อช่วยเหลือ ไม่ใช่เพื่อกำไร

ระบบอนาธิปัตย์ไทยจึงเป็นระบบที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมีรากลึกในสังคม ครอบคลุมอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์อย่างกว้างขวางและสอดคล้องกับลักษณะความมีน้ำใจต่อผู้อื่น อันเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เป็นระบบที่เป็นพื้นฐานและเป็นแกนกลางของสังคมและวัฒนธรรมไทย”

ในขณะที่เดียวกันเมืองเชียงคานได้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงตามเส้นทาง หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ โดยมีอายุใกล้เคียงกับการเกิดขึ้นของอาณาจักรทั้งสองแห่ง ซึ่งมีการทำการค้าระหว่างเมืองทั้งสองมาตั้งแต่โบราณ การเกิดขึ้นของเมืองเชียงคานจึงน่าจะใกล้เคียงกับแนวคิดของ อังรี ปีแรน ได้กล่าวถึงการเกิดเมืองที่มีรากฐานมาจากการค้าว่า “เมืองเหล่านี้มักมีอยู่เป็นระยะตามริมแม่น้ำหรือทางเดินตามธรรมชาติอื่นซึ่งพอค้าใช้ เมืองซึ่งมีที่ตั้งที่เหมาะสมที่สุดจะกลายเป็นทางผ่านและที่หยุดพักของพ่อค้าและสินค้า เช่นเมืองที่ตั้งอยู่ที่ต้นแควน้ำหรือบนธารน้ำ หรือที่บรรจบระหว่างแม่น้ำสองสาย หรือ ณ จุดซึ่งแม่น้ำใช้เดินเรือต่อไปไม่ได้และต้องมีการขนถ่ายสินค้าก่อนที่จะเดินทางต่อไป” (อังรี ปีแรน, 2541: 46)

แนวคิดด้านวิธีการวิเคราะห์ของมาร์กซ์ การอธิบายลักษณะชุมชนของ A.V. Chayanov, J.H. Boeke และฉัตรทิพย์ นาถสุภา รวมถึงการเกิดเมืองที่มีรากฐานมาจากการค้าของ อังรี ปีแรน

เป็นแนวคิดสำคัญที่ถูกนำมาใช้ในการการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์เรื่อง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมือง เชียงคานฉบับนี้

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคาน ผู้วิจัยจึงได้แบ่ง การศึกษาวรรณกรรมปริทัศน์ ที่สามารถให้แนวทางในการศึกษาวิทยานิพนธ์หัวข้อนี้ได้ออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนแรกจะศึกษาถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงคานที่จะช่วยให้ภาพแก่ผู้วิจัยได้ว่าเชียงคานมีรากฐานความเป็นมาเช่นไร ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจถึงลักษณะ เฉพาะถิ่นของคนเชียงคานได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่องานวิจัยชิ้นนี้เป็นอย่างมาก โดยผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษางานประวัติศาสตร์อีสาน ของ เต็ม วิภาคย์พจนกิจ (2542) ที่เป็น งานด้านประวัติศาสตร์ของอีสานที่โด่งดังทั้งยังมีเนื้อหาบางส่วนกล่าวถึงเมืองเชียงคานไว้อย่าง น่าสนใจ และงานประวัติศาสตร์และตระกูลเมืองเชียงคาน ของ ญัฐพล ต้นมิ่ง (2552) นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเชียงคาน

ส่วนที่สอง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีลักษณะที่ต้องศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงพยายามเลือกศึกษาลักษณะเศรษฐกิจของภาคอีสานในเชิงประวัติศาสตร์ โดยหวังว่าจะ ให้ภาพของเศรษฐกิจเมืองเชียงคานที่เป็นเมืองหนึ่งในภาคอีสานได้ชัดเจนยิ่งขึ้นก่อนที่จะศึกษา เฉพาะเจาะจงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของเมืองเชียงคานเอง โดยผู้วิจัยเลือกศึกษางาน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต ของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2550) ที่ส่วนหนึ่งกล่าวถึง ลักษณะประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคอีสานไว้อย่างละเอียด และงานประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน 2488-2544 ของ สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2546) ที่เป็นงานศึกษา ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านในอีสานโดยเฉพาะ และเป็นงานที่มีความต่อเนื่องทาง ช่วงเวลาต่อจากงานของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2550)

ส่วนที่สาม ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าเศรษฐกิจเมืองเชียงคานน่าจะสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับ เศรษฐกิจของอาณาจักรล้านช้างในอดีตหรือประเทศลาวในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงพยายามศึกษางานที่ เกี่ยวกับเศรษฐกิจของอาณาจักรล้านช้างและประเทศลาว โดยเลือกงานที่น่าสนใจมาสองเรื่องคือ

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวล้านช้าง สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14 – 17 จาก “รัฐการค้าภายในทวีป” ไปสู่ “รัฐกึ่งเมืองท่า” ของ โยชียูกิ มาซุฮารุ (2546) และงานประวัติศาสตร์ลาว ค.ศ. 1779 – 1975 ของสุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2543) ที่เป็นงานที่มีช่วงเวลาต่อเนื่องกันมาจนถึงยุคสมัยปัจจุบัน

2.2.1 วรรณกรรมที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงคาน

เดิม วิชาคัพจนกิจ (2546: 272-276) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติเมืองเชียงคานไว้ว่า “เดิมที่ตั้งเมืองเชียงคานนี้มีหมู่บ้านเล็กๆ ตั้งอยู่เรียกบ้านท่านาจันทร์ ส่วนเมืองเชียงคานแท้ๆ นั้นตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เยื้องที่ว่าการอำเภอเชียงคานลงไทยทางได้นำโขงเล็กน้อย คือที่ตั้งบ้านผาสด หรือเมืองชนะครามในปัจจุบัน

ที่เรียกเมืองเชียงคานนั้นมีประวัติมาว่า ขุนคาน กษัตริย์เมืองเชียงทอง⁴ โอรสขุนคัว (หรือขุนค้อ) ซึ่งเป็นเชื้อสายของขุนลอ (หรือขุนซัวก็เรียก) ได้เป็นผู้สร้างเมืองเชียงคานขึ้น แล้วขนานนามเมืองตามนามพระองค์

เมื่อปีพ.ศ. 2019 เกิดศึกญวนยกทัพมาตีเมืองล้านช้างในสมัยพระเจ้าชัยจักรพรรดิแผ่นแผ้วรบสู้ญวนไม่ได้ จึงได้ล่าถอยมาประทับที่เมืองเชียงคาน แล้วโปรดให้ท้าวแทนคำ (หรือแห่งคำ) ราชโอรสไปรบญวนต่อ จึงได้ชัยชนะ ขณะที่ยกทัพกลับตามลำน้ำโขงลงมา ได้ยกพลขึ้นบกตรงที่แห่งหนึ่ง⁵ ต่อมาได้กลายเป็นหมู่บ้านและขนานนามว่าบ้านชนะคราม⁶ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการที่พระองค์ได้กระทำสงครามชนะกองทัพญวนดังกล่าว

พระเจ้าชัยจักรพรรดิแผ่นแผ้วประทับอยู่ที่เมืองเชียงคานนานถึง 37 ปี พระชนม์ได้ 65 พรรษา ก็สวรรคต ท้าวแทนคำพระโอรสได้ครองราชสมบัติแทน ทรงพระนามว่า “พระเจ้าสุวรรณบัลลังก์” เมื่อถวายพระเพลิงพระราชบิดาแล้วก็ได้เสด็จกลับพร้อมด้วยเสนาข้าราชการบริพารไปประทับ ณ เมืองเชียงทอง ตามเดิม แต่ก่อนจะเสด็จได้ทรงสร้างวัดๆหนึ่ง และเจดีย์องค์หนึ่ง บรรจุ

⁴ ปัจจุบันคือเมืองหลวงพระบาง

⁵ บริเวณเมืองชนะครามติดต่อมาถึงบ้านตากแดดตรงข้าม อำเภอเชียงคาน ปรากฏซากเมืองเก่ามาจนทุกวันนี้ (เดิม วิชาคัพจนกิจ, 2546: 273)

⁶ ลำเนียงพื้นเมืองเรียก ชนะคาม สมัยฝรั่งเศสปกครองเลยเขียนตาม “Sanakham” (เดิม วิชาคัพจนกิจ, 2546: 273)

อริพระชนกไว้ในพระเจดีย์นั้น ส่วนวัดนั้นมีนามว่า วัดสบเชียงคาน พระเมรุถวายพระเพลิงก็ยังมีรากฐานเป็นศิลาเหลืออยู่ที่ป่าข้างป้อมทหารเมืองชนะครามจนบัดนี้

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2238 เมืองหลวงพระบางและเมืองเวียงจันทน์ได้แยกออกเป็นสองอาณาจักร ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตั้งแต่เหนือปากน้ำมี ฝั่งขวาแต่เหนือปากน้ำเหืองเป็นเขตอาณาจักรล้านช้าง(หลวงพระบาง) ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตอนใต้ปากน้ำมี ฝั่งขวาตอนใต้ปากน้ำเหืองเป็นอาณาจักรล้านช้าง(เวียงจันทน์) เพื่อป้องกันการรุกรานของฝ่ายตรงข้าม ทางหลวงพระบางจึงได้สร้างเมืองปากเหืองไว้ฝั่งขวาแม่น้ำโขง เหนือปากเหืองให้เป็นเมืองหน้าด่านแม่น้ำโขงตอนใต้คู่กับเมืองเชียงคานทางฝั่งซ้ายซึ่งตั้งอยู่เหนือปากน้ำมี ซึ่งฝรั่งเศสเรียกว่า Sanakham จนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. 2321 ปลายรัชสมัยกรุงธนบุรี อาณาจักรสยามได้รวมอาณาจักรล้านช้างทั้งสองฝั่งเข้าอยู่ในความปกครองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองอาณาจักรจึงมีฐานะเป็นพระเจ้าประเทศราชขึ้นตรงต่ออาณาจักรสยามตลอดมาจนถึงรัชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้กวาดต้อนผู้คนตามบรรดาหัวเมืองทางฝั่งซ้ายซึ่งขึ้นกับเมืองเวียงจันทน์มาไว้ทางฝั่งขวาเพื่อความสะดวกในการปกครอง โดยเหตุนี้ชาวเมืองเชียงคานโบราณซึ่งอยู่พรมแดนหลวงพระบางและเวียงจันทน์ จึงได้ถูกกวาดต้อนมาที่เมืองปากเหืองเป็นส่วนมาก ส่วนเมืองปากเหือง โปรดเกล้าฯ ให้ไปขึ้นเมืองน้ำปาด(อุตรดิตถ์) เพราะเป็นเมืองใหญ่อยู่เวลานั้น พ้นจากความเกี่ยวข้องกับเมืองหลวงพระบางแต่นั้นมา

ครั้น พ.ศ. 2369-2370 ในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 เกิดกบฏเวียงจันทน์ กองทัพไทยปราบชนะในคราวนี้ จึงได้กวาดต้อนกำลังพลทางเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาไว้ทางฝั่งขวายิ่งกว่าครั้งแรก และโปรดเกล้าฯ ให้เลิกประเทศราชเวียงจันทน์ ให้พระอนุทินาก (กิง ต้นสกุล “เครือทองดี”) ชาวเมืองลับแล ซึ่งเป็นนายทหารมากับกองทัพไทยคราวปราบกบฏเวียงจันทน์ เป็นเจ้าเมืองปากเหืองเป็นคนแรก แล้วพระราชทานนามเมืองใหม่ว่าเมืองเชียงคาน ซึ่งอาจทรงเห็นว่าเมืองเชียงคานโบราณเป็นราชธานีนครล้านช้าง เป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์มาก่อน อนุทินาก(กิง) เป็นเจ้าเมืองปากเหืองอยู่นานเท่าใดและเจ้าเมืองคนถัดไปใครบ้างนั้นหาหลักฐานไม่ได้

จนกระทั่งเกิดศึกฮ่อเมื่อ พ.ศ. 2417-2418 โดยฮ่อได้เข้ามายึดแคว้นหลวงพระบางและมีฮ่อพวกหนึ่ง ประมาณ 200 คน โดยมีฟอลลอกเป็นหัวหน้า ได้ยกกำลังเข้ามาตีเมืองเชียงคานเดิม(ชนะคราม) กวาดต้อนผู้คนไปประมาณ 20 คน พร้อมด้วยทรัพย์สินจำนวนมาก ชาวเมือง

เชียงคานจึงอพยพเข้ามาอยู่เมืองเชียงคานใหม่(เมืองปากเหือง) และครั้นอยู่ต่อมาเห็นว่าชัยภูมิเมืองเชียงคานใหม่ (ปากเหือง) ไม่เหมาะสม เพราะภูมิประเทศเต็มไปด้วยป่าดงภูเขา ราษฎรประกอบอาชีพไม่สะดวก จึงได้ย้ายตัวเมืองมาตั้งที่ บ้านท่านาจันท์ ซึ่งก็คือเมืองเชียงคานปัจจุบัน ครั้งแรกที่ทำกา^รตั้งอยู่บริเวณวัดธาตุเรียก “ศาลเมืองเชียงคาน” ต่อมาได้ย้ายไปอยู่วัดโพนชัย เมื่อทางการได้ยุบฐานะเมืองเชียงคานลงเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. 2454 ครั้น พ.ศ. 2484 จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งทางบริเวณวัดท่าคกจนตราบเท่าทุกวันนี้

ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ฝรั่งเศสได้บุกรุกเอาดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงของสยามไป ราษฎรเมืองเชียงคานโบราณผู้ซึ่งไม่ปรารถนาจะอยู่ในความปกครองของฝรั่งเศสจึงได้อพยพมาอยู่เมืองปากเหืองเก่าบ้าง และเมืองเชียงคานใหม่บ้าง จนดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงข้ามหลวงพระบางได้ลำนํ้าตาม ซึ่งฝรั่งเศสได้เขื่อนเอาไปอีก พร้อมกับเมืองนครจำปาศักดิ์กับเมืองมโนไพรเมื่อ พ.ศ. 2446 จึงได้พากันอพยพจากเมืองปากเหืองเดิมมาอยู่เมืองใหม่เชียงคานโดยสิ้นเชิง เมืองปากเหืองก็ได้ร้างไปโดยปริยาย

เมืองเชียงคานนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมือง กรมการเก็บส่วยอากรได้เองมาแต่เมื่อใด หาได้ปรากฏหลักฐานไม่ได้ แต่ปรากฏว่าสมัยที่พระยาศรีอรรคชาติ (ทองดี ต้นสกุล “ศรีประเสริฐ”) เป็นเจ้าเมืองคนสุดท้าย โปรดเกล้าฯ ให้เก็บส่วยสาอากรได้เองตลอดมา และตอนหนึ่งปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 16 ฉบับวันที่ 28 มกราคม ร.ศ. 118 ว่า “วันที่ 21 มกราคม ร.ศ. 118 พระราชทานช้างเผือกชั้น 3 นิภาภรณ์ แก่พระยาศรีอรรคชาติ(ทองดี) ผู้ว่าราชการเมืองเชียงคาน ซึ่งได้เข้าไปราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อ ร.ศ. 118”

ครั้น พ.ศ. 2450 ทางกา^รได้ประกาศยกเลิกบริเวณน้ำเหืองเป็นจังหวัดเลยแล้ว เมืองเชียงคานก็ยังไม่ได้สังกัดจังหวัดเลยเช่นในปัจจุบัน เพิ่งปรากฏหลักฐานแน่นอนว่า ก่อนนี้เมืองเชียงคานได้สังกัดแขวงเมืองพิชัย มณฑลพิษณุโลก พระยาศรีอรรคชาติ(ทองดี) เป็นเจ้าเมืองเชียงคานจนถึง พ.ศ. 2454 โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกประเทศราชถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองเยี่ยงหัวเมืองขึ้นแต่ก่อน จึงได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยให้โอนเมืองเชียงคานจากเมืองพิชัยมาขึ้นสังกัดจังหวัดเลย มณฑลอุดร และยุบเมืองเชียงคานลงเป็นอำเภอโปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครองเป็นระบบเทศบาลเช่นหัวเมืองอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วเพื่อสะดวกในการปกครอง เพราะอำเภอเชียงคานห่างจากจังหวัดเลยเพียง 50 กิโลเมตรเท่านั้น การไปมาติดต่อราชการไม่ต้องข้ามป่าดงภูเขาที่ทุรกันดารไปจนถึงเมืองพิชัยเช่นแต่ก่อน พระยาศรีอรรคชาติ(ทองดี) กลับ

โปรดฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการอำเภอเชียงคานเป็นคนแรก อยู่ราวสัก 2 ปีก็ลาออกรับพระราชทานบำนาญจนถึงแก่กรรม”

ณัฐพล ตันมิ่ง (2552) นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชาวเชียงคาน ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติเมืองเชียงคานคล้ายกับงานของ เต็ม วิชาคย์พจนกิจ (2546: 272-276) ในเหตุการณ์ใหญ่ที่เกิดขึ้น แต่ได้เพิ่มเติมรายละเอียดของเหตุการณ์ต่างๆ มีการนำเสนอตำนานของชื่อเมืองเชียงคานที่มีที่มาจากแหล่งอื่นเพิ่มเติมอีก 2 เรื่อง มีรายละเอียดของประวัติศาสตร์ของการสร้างวัดต่างๆในเชียงคาน และให้รายละเอียดประวัติของพระยาศรีอรรคฮาด (ทองดี ศรีประเสริฐ) ที่เป็นเจ้าเมืองคนสุดท้ายว่ามีเชื้อสายมาจากทางเวียงจันทน์ เป็นผู้มีความกล้าหาญ มีวิชาอาคม มีผลงานปราบโจรจีนฮ่อจนได้รับชัยชนะ ชาวบ้านจึงยกให้เป็นเจ้าเมือง เป็นต้น และงานในส่วนหลัง ได้มีทำเนียบรายชื่อของตระกูลต่างๆเมืองในเชียงคาน โดยเน้นไปที่สายตระกูลของพระยาศรีอรรคฮาด (ทองดี ศรีประเสริฐ) ที่แตกออกเป็นหลายสายตระกูลได้อย่างละเอียด

สรุปความจากงานของ เต็ม วิชาคย์พจนกิจ (2546: 272-276) และงานของ ณัฐพล ตันมิ่ง (2552) ทำให้ได้เห็นภาพว่ากลุ่มคนที่อยู่ในเมืองเชียงคานปัจจุบันหลายครอบครัวสืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรล้านช้าง ทั้งจากเมืองหลวงพระบางและเมืองเวียงจันทน์ จึงอาจทำให้วิถีชีวิต ภาษาที่ใช้ อาหารการกิน และวัฒนธรรมอีกหลายอย่างมีความคล้ายคลึงกับเมืองหลวงพระบางในประเทศลาว จนเป็นที่มาของการเรียกเมืองเชียงคานว่าเป็นเมืองหลวงพระบางสอง นอกจากนี้ยังตั้งข้อสังเกตได้ว่าพื้นที่ใกล้เมืองเชียงคานปัจจุบัน ทั้งเมืองปากเหืองและเมืองसानะคามในประเทศลาว เคยเป็นจุดชัยภูมิในการตั้งเมืองของราชอาณาจักรล้านช้างทั้งสองแห่ง ซึ่งอาจมีความสำคัญเพราะว่าเชียงคานเป็นเมืองติดแม่น้ำโขงที่อยู่ระหว่างเมืองหลวงพระบางและเมืองเวียงจันทน์ ที่สามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้ทางน้ำ และในปัจจุบันที่บ้านท่าดีหมี่ ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน⁷ ก็เป็นจุดแรกที่แม่น้ำโขงเลี้ยวออกมาจากประเทศลาวอีกด้วย

⁷ เป็นตำแหน่งที่ใกล้เคียงกับเมืองปากเหืองในอดีต

2.2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชนในภาคอีสาน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2550) พยายามศึกษาถึงเศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต ทั้งภาคกลางเหนือ ใต้ และอีสาน โดยแบ่งช่วงความสนใจออกเป็น 3 ช่วง คือ หมู่บ้านก่อนระบบศักดินา หมู่บ้านในระบบศักดินาจนถึงช่วงการทำสนธิสัญญาเบาวีริง (1998 - 2398) และหมู่บ้านในช่วงหลังการทำสนธิสัญญาเบาวีริงจนถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ด้วยวิธีการศึกษาจากประวัติศาสตร์บอกเล่า ด้วยหลักการวิเคราะห์แบบมาร์กซิสต์ คือเน้นไปที่การวิเคราะห์พลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิต การเกิดชนชั้นต่างๆ เช่นชนชั้นกรรมกรพี ที่ประกอบด้วย พ่อค้าและหัตถกร การเกิดชนชั้นชาวนาไร้ที่ดิน เป็นต้น และยังพยายามค้นหาความเปลี่ยนแปลงหลังการทำสนธิสัญญาเบาวีริงกับอังกฤษ ว่าได้ทำให้ทุนนิยมได้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นหรือไม่อย่างไร

ผลจากการศึกษาพบว่าหมู่บ้านก่อนระบบศักดินาของไทย มักมีการตั้งถิ่นฐานริมน้ำตามลักษณะของชนเผ่าไท เพื่อทำนาปลูกข้าว มีลักษณะเป็นชุมชนบุพกาลที่หมู่บ้านเป็นเจ้าของนา ร่วมกัน มีผู้เฒ่าผู้แก่เป็นหลักของหมู่บ้าน มีการนับถือผีบรรพบุรุษ รัฐเกิดขึ้นที่หลังและพยายามปกครองโดยอำนาจกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของที่ดิน และสร้างความชอบธรรมในการปกครองด้วยการเผยแพร่ศาสนาพุทธ โดยสร้างค่านิยมว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีบุญจึงมีความชอบธรรมในการปกครอง

หมู่บ้านในระบบศักดินาก่อนการทำสนธิสัญญาเบาวีริง ชาวบ้านยังคงมีวิถีการผลิตแบบโบราณที่เพิ่มผลผลิตด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูก มีวิถีชีวิตแบบพอยังชีพ ยังคงปลูกข้าวเพื่อกิน ทอผ้าเพื่อใช้ สร้างบ้านเรือนจากการใช้ไม้ในป่า อาจเพิ่มเติมด้วยการหาของป่าเป็นอาชีพเสริม ใช้แรงงานในครอบครัวและในหมู่บ้านเพื่อทำไร่ทำนา มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่เข้มแข็ง อยู่กับแบบเครือญาติ มีความเกี่ยวพันในชุมชนที่สูง มีปัญหาระหว่างรัฐกับชาวนา ยังไม่มีปัญหาเรื่องเจ้าที่ดินเพราะระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลยังไม่เข้มแข็ง กรรมกรพีเกิดยากเพราะ การทำการค้าและหัตถกรมักทำเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น มีการพึ่งพาระหว่างหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือเรื่องผลผลิตให้มีความพอเพียงยิ่งขึ้น เช่นในอีสานเรียกว่าการผูกเสี่ยว หมู่บ้านยอมให้มีการเกณฑ์แรงงานโดยไม่ขัดขืน แต่ก็ยังรักษาเอกลักษณ์และความเชื่อของชุมชนไว้ได้ เป็นลักษณะอนาธิปไตยในรูปของการเฉยเมย หรือไม่ก็หนีเข้าป่ามากกว่า ลักษณะการส่งส่วยจะเป็นการใช้แรงงานหรือผลผลิต

นอกจากบางคนจะจ่ายเป็นเงิน แต่ทางอีสานจะเก็บของป่าแทนเพราะผลผลิตต่ำ ลักษณะเมืองจึงเป็นรูปแบบของเมืองการปกครองเสียเป็นส่วนใหญ่

หมู่บ้านในช่วงหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงจนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2398 - 2475) สำหรับภาคกลางเริ่มมีการปลูกข้าวเพื่อขายมากขึ้น แต่จะเป็นลักษณะ “ต้องเห็นน้องถึงจะขายผี” คือต้องเก็บผลผลิตไว้จนกว่าจะได้ผลผลิตในปีใหม่เสียก่อนจึงจะขายของเก่าได้ พื้นที่การผลิตข้าวมีเพิ่มสูงขึ้น มีการขุดคลองทำชลประทานมากขึ้น ยังคงใช้แรงงานในครอบครัว แต่เริ่มมีการเกิดชาวนาเล็กอิสระ เริ่มมีพ่อค้าคนจีนมาตั้งรกรากทำการค้าขายริมแม่น้ำ ค้าขายพวก ปู๋ย เมล็ดพันธุ์พืช และรับซื้อข้าวจากชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเริ่มพึ่งระบบตลาดมากขึ้น เมื่อพึ่งตลาดมากขึ้นความพอเพียงเริ่มลดลง ชนชั้นเจ้าที่ดินเริ่มเกิดขึ้นแทนการลดลงของเจ้าที่ดินรัฐ เริ่มมีชนชั้นกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนเกินจากชาวบ้านโดยการขายวัดอุทิศแพงและซื้อผลผลิตถูก ทำให้ชาวบ้านต้องเริ่มมีการกู้หนี้ยืมสินจนนำไปสู่การหลุดไปเป็นชาวนาไร้ที่ดิน ชุมชนขนาดเล็กถูกทำลายด้วยทุนนิยมกาฝาก

สำหรับภาคเหนือ สนธิสัญญาเบาว์ริงแทบไม่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของการทำนา เนื่องจาก การคมนาคมไม่สะดวก จะมีเพียงแค่การเข้ามาตัดและค้าไม้ของบริษัทฝรั่งเท่านั้น แต่ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อมีรถไฟ ทำให้การผลิตข้าวเริ่มเพิ่มขึ้น คนจีนและเจ้านายเริ่มเข้ามาจับจองและยึดที่ดินจากชาวบ้าน ทำให้เริ่มมีชาวนาไร้ที่ดินแบบภาคกลาง แต่ใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงช้ากว่ากันถึง 50 ปี การเปลี่ยนจากเศรษฐกิจพอยังชีพมาเป็นเศรษฐกิจเพื่อขายเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2465 เท่านั้น โดยที่เกิดเพียงรอบเมืองเชียงใหม่ ส่วนรอบนอกชาวบ้านยังคงเศรษฐกิจแบบพอยังชีพได้อยู่

สำหรับภาคใต้ ก่อนสนธิสัญญาเบาว์ริงได้มีการค้าขายอยู่แล้วในเมืองทางฝั่งตะวันตก ได้แก่ สินค้าเป็นพวก ดีบุก รงนกและของป่า แต่เป็นลักษณะเมืองแบบทวิลักษณะคือโดยเฉพาะเมืองใหญ่เท่านั้น ส่วนฝั่งตะวันออกเป็นชาวไทยที่ทำนาเป็นหลัก ในช่วงหลังที่เริ่มมีรถไฟวิ่งไปถึงปีนังจึงเริ่มมีการค้าขาย เช่น การทำสวนผลไม้มาขายกรุงเทพเป็นต้น การปลูกยางเพื่อขายถือเป็นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของภาคใต้ โดยเริ่มมีการปลูกมากขึ้น แต่เจ้าของที่ส่วนใหญ่เป็นนายทุนข้าราชการและพ่อค้าจีน ส่วนชาวบ้านทำหน้าที่รับจ้างกรีดยาง โดยสรุปภาคใต้ยังเป็นลักษณะเศรษฐกิจแบบพอยังชีพเป็นหลัก

สำหรับภาคอีสานเป็นภาคที่การผลิตแบบพอเพียงชีพของหมู่บ้านคงตัวอยู่ในอัตราส่วนที่มากที่สุด ยังคงมีการทอผ้าใช้เอง การค้าในอีสานค่อนข้างมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นการค้าของป่าที่เริ่มจากการส่งส่วยเป็นหลัก โดยมักขนสินค้าใส่เกวียนมาขายที่นครราชสีมาแต่ก็ไม่ได้ซื้ออะไรกลับไป สนธิสัญญาเบาว์ริงไม่ได้มีผลใดๆกับอีสานเลย อีสานไม่ได้มีสินค้าเฉพาะ เช่น ไม้สักในภาคเหนือ ดินบุกในภาคใต้ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อมีทางรถไฟมาถึง นครราชสีมา ทำให้กลายเป็นเมืองการค้าข้าวที่สำคัญของอีสาน แต่เนื่องจากการคมนาคมยังไม่ค่อยสะดวกมากนัก ตลาดจึงไม่ใหญ่เหมือนภาคกลาง อีสานไม่ได้มีเจ้านายหรือชาวจีนเข้ามาแย่งจับจองที่ดินเพราะดินอีสานคุณภาพต่ำ การเพาะปลูกจึงปลูกแต่ข้าวเพื่อใช้กินเองเป็นหลัก ไม่ค่อยมีการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น เน้นความพอเพียงเป็นหลัก มีการเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ไว้ใช้กิน ชาวอีสานจึงแทบไม่ต้องใช้เงิน สามารถดำรงชีพแบบสังคมบุพกาลไว้ได้ มีความเหนียวแน่นในชุมชนผ่านระบบเครือญาติที่สูง การแทรกเข้าไปของอำนาจรัฐและระบบทุนนิยมจึงก่อให้เกิดการต่อต้านสูงที่สุดในภาคอีสานเพราะหมู่บ้านมีลักษณะอยู่อย่างอิสระ จึงมักเกิดขบถต่อต้านในรูปหมู่บ้านต้านรัฐอยู่บ่อยครั้ง

สรุปงานของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2550) ทำให้เห็นภาพของเศรษฐกิจไทยในอดีตที่อยู่แบบพอเพียงชีพเป็นหลักมีระบบชุมชนที่เข้มแข็ง สิ่งเหล่านี้ยังคงอยู่ให้เห็นชัดเจนในภาคอีสาน ทำให้เห็นภาพได้ว่าสังคมชาวอีสานมีลักษณะความพอเพียงด้วยตัวเองตั้งแต่อดีต ส่วนหนึ่งคงมีสาเหตุจากการคมนาคมที่ไม่สะดวก จึงทำให้ห่างไกลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับระบบทุนนิยมที่เริ่มเติบโตในภาคกลาง ระบบทุนไม่ได้เข้าไปทำลายชุมชน ทำให้อีสานจนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงยังมีชาวนาที่หลุดจากที่ดินอยู่น้อย การยังคงดำรงซึ่งลักษณะเศรษฐกิจแบบพึ่งตัวเองและความเป็นชุมชนที่เหนียวแน่นยังคงส่งผ่านมาให้เห็นได้จนถึงปัจจุบันในบางพื้นที่ของภาคอีสาน สำหรับเมืองเชียงคานแล้ว ภาพอีสานในอดีตของฉัตรทิพย์อาจยังให้ภาพได้ไม่ชัดเจน เพราะส่วนหนึ่ง เมืองเชียงคานมีลักษณะภูมิประเทศที่ติดแม่น้ำโขง ทำให้ปัญหาเรื่องการค้าและการใช้น้ำในการเกษตรน้อยกว่าพื้นที่อื่น แต่ในส่วนของความเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติเข้มเข็งยังเป็นประเด็นที่มีความใกล้เคียงกับงานดังกล่าว

สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2546) ได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน พ.ศ. 2488 – 2544 คือตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงยุคปัจจุบัน โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ยุค คือ เศรษฐกิจยุคก่อนพืชพาณิชย์ช่วงปี พ.ศ. 2488 – 2502 หรือเรียกว่ายุคเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจยุคพืชพาณิชย์ ช่วงปี 2502 – 2544 หรือเรียกว่ายุคเศรษฐกิจพึ่งพา ใช้วิธีการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยเน้นการวิเคราะห์ที่ พลังการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นหลัก จากนั้นจึงอธิบายผลของการเปลี่ยนแปลง และวิเคราะห์ถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านอีสานในปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนอีสานก่อนยุคพืชพาณิชย์เกือบทั้งหมดมีสภาพเป็นชนบท คือทำการเกษตรเป็นหลัก ชุมชนที่อยู่ชานเมืองออกไปจะใช้ประโยชน์จากป่าเป็นอย่างมาก การเพาะปลูกจะใช้แหล่งน้ำจากตามธรรมชาติ เป็นการเพาะปลูกเพื่อกินเองเป็นหลัก คือจะปลูกข้าวไร่ พืชผักสวนครัว ทำนา และอาจหาอาหารทั้งพืชและสัตว์ ตามแหล่งธรรมชาติเพิ่มเติม เช่น ในป่า หรือบางพื้นที่ที่ติดแหล่งน้ำก็จะทำประมงขนาดเล็กเพื่อจับสัตว์น้ำมาบริโภค โดยเป็นเครื่องมือหาปลาที่ผลิตขึ้นเองจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ส่วนเครื่องนุ่งห่มก็มีการทอผ้าไว้ใช้เอง การใช้แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัว ทุกครัวเรือนต้องผลิตทุกอย่างที่กินและใช้จึงต้องทำงานเกือบทั้งปีไม่มีคนว่างงาน แต่งานที่ต้องใช้แรงงานที่มากจะใช้วิธีการลงแขกกัน คือจะเป็นการช่วยเหลือกันเองของคนในหมู่บ้าน แม้ว่าอีสานก่อนยุคพืชพาณิชย์จะมีความสมบูรณ์ แต่ก็ยังมีระบบแลกเปลี่ยนกันบ้างระหว่างชุมชน แต่ทำเพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้น ส่วนการค้าจะมี เพราะสาเหตุ 3 อย่างคือ ต้องนำเงินไปจ่ายค่าส่วยในช่วงที่ยังอยู่ในระบบศักดินา ต้องนำเงินไปใช้จ่ายงานบวชงานรื่นเริง และอิทธิพลจากระบบทุนนิยมที่เข้ามาพร้อมกับทางรถไฟสายกรุงเทพ - นครราชสีมา ซึ่งทำให้เกิดพ่อค้าคนจีนขึ้น การถือครองที่ดินโดยส่วนใหญ่ของอีสานจะเกิดจากการจับจอง และการยกให้กันมากกว่าการซื้อขายหรือการรับเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากที่ดินมีมากกว่าจำนวนประชากร กระบวนการเกิดขึ้นนั้นในอีสานก็มีน้อยเนื่องจากคนมีฐานะใกล้เคียงกันเพราะทุกครัวเรือนจะผลิตเกือบทุกอย่างที่ใช้ในการบริโภคได้ การเกิดคนรวยจึงไม่พบ แต่การเกิดคนจนมีบ้างเพราะกลุ่มคนที่มาทีหลังจะไม่เหลือที่ดินให้จับจองใช้สอย จึงกลายมาเป็นแรงงานรับจ้างในชุมชน

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่เศรษฐกิจตลาด แบ่งออกได้เป็น 3 อย่างคือ 1) การเพิ่มขึ้นที่รวดเร็วของประชากร โดยเฉพาะยุคจอมพล ป. ในปี พ.ศ. 2485 ที่สนับสนุนให้คนมีลูกเนื่องจากประชากรของไทยมีน้อยไป อีกทั้งยังมีการพัฒนาทางการแพทย์ที่ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศด้วย 2) การขยายตัวของทุนนิยมที่เกิดจากการเข้ามาของคนจีน โดยจะเข้ามาทำการค้า โรงสี โรงเลื่อย โรงกลึงและกิจการเดินรถ พ่อค้าและสินค้าเป็นตัวกระตุ้นอย่างหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรอีสานเริ่มหันมาผลิตเพื่อขายกันมากขึ้น 3) การขยายตัวของรัฐและนโยบายรัฐต่างๆ เช่น การสร้างถนนและการมีรถยนต์ เชื้อเพลิงและระบบ

ชลประทาน การมีไฟฟ้า การศึกษา นโยบายการผลิตเพื่อส่งออกของรัฐบาล โดยเฉพาะการเน้นเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว นโยบายการปราบคอมมิวนิสต์ของรัฐบาล

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคพืชพาณิชย์ เริ่มจากจำนวนป่าของอีสานลดลงเพราะคนมากขึ้นและมีการถางป่าเพื่อปลูกพืชพาณิชย์มากขึ้น ทำให้ที่ดินเริ่มน้อยลงจนเห็นการเช่าที่ดินเพิ่มมากขึ้น ป่าที่ลดลงนี้ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพาธรรมชาติจากป่าได้อย่างเดิม เมื่อพืชพาณิชย์เริ่มเข้ามา ชาวบ้านก็เริ่มหันไปปลูกพืชพาณิชย์เพื่อขายนำเงินมาใช้ ผลคือมีการปลูกข้าวที่น้อยลง เมื่อมีการผลิตเหลือก็ขายเป็นส่วนใหญ่ ช่วงนี้ชาวบ้านมีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้น คือมีการใช้รถแทรกเตอร์ รถไถแบบเดินตาม ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลง ทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น เมื่อคนเริ่มมีค่าใช้จ่ายมากขึ้นก็มีการกู้หนี้ยืมสิน จนนำไปสู่การเป็นชาวนาหลุดจากที่ดิน ทำให้ต้องกลายมาเป็นแรงงานรับจ้างแทน การลงแขกที่เคยมีก็เปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงานแทน นอกจากนั้นแรงงานบางส่วนก็เริ่มออกไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้นเพื่อหวังจะมีรายได้ให้เพียงพอกับรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ชุมชนก็ลดลง

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นระบบเศรษฐกิจตลาดส่วนดีคือทำให้ชีวิตคนอีสานสบายขึ้น จากการมีไฟฟ้า ประปา และถนนให้ใช้ แต่ข้อเสียคือเกษตรกรมีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นขณะที่รายได้เริ่มไม่แน่นอน บางรายมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ทำให้ช่องว่างของคนกลุ่มต่างๆมีมากขึ้น และเกิดชนชั้นชาวนาไร้ที่ดินเพิ่มขึ้น และยังเกิดการทำลายทรัพยากรเพื่อพยายามหาแหล่งที่ดินเพื่อทำการเกษตรมากขึ้นด้วย

ศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานในปัจจุบัน หลังจากเข้าสู่ยุคพืชพาณิชย์ แม้จะเกิดผลกระทบในทางลบหลายอย่างแต่อีสานก็ยังคงมีศักยภาพทางเศรษฐกิจอยู่มาก อย่างแรกคือการเป็นภาคที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุดในประเทศเพราะมีขนาดที่ดินมากที่สุด แม้ว่าคุณภาพจะสู้ที่อื่นไม่ได้ก็ตาม อย่างที่สอง คนอีสานเป็นคนที่มีความอดทนและอดออมสูง อีกทั้งยังปรับตัวในการทำอาชีพอื่นเช่น การเปลี่ยนไปทำอาชีพนอกภาคเกษตรหรือเป็นลักษณะผสมตามฤดูกาลก็ได้ หรือจะเลือกวิธีการปรับเปลี่ยนการผลิตในภาคเกษตรให้เป็นลักษณะ การปลูกพืชที่ทำรายได้สูง หรือจะหันไปเลี้ยงสัตว์ หรือจะใช้วิธีการเกษตรแบบผสมผสาน อย่างที่สาม คือมีการรวมตัวเป็นกลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ หรือเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับตน และส่วนสุดท้าย วัฒนธรรมอีสานที่มีส่วนทำให้ศักยภาพทางเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานเข้มแข็ง ชุมชนไม่แตกสลาย เช่น ความรักและความผูกพันในครอบครัวของ

คนอีสานมีสูงมาก มีความรักและผูกพันในอาชีพเกษตร รักและผูกพันในบ้านเกิดพวกพ้องของตน และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนอีสาน วัฒนธรรมเหล่านี้จึงเป็นสิ่งเหนี่ยวรั้งผูกพันระหว่างคนกับชุมชนหมู่บ้านของตนให้สังคมหมู่บ้านสามารถดำรงอยู่ได้ในกระแสทุนนิยม

สรุปงานของ สุวิทย์ ธีรศาสด (2546) เป็นงานวิจัยที่มีเนื้อหาต่อเนื่องจากงานของ ฉัตรทิพย์ ทำให้เห็นภาพของชุมชนหมู่บ้านอีสานในยุคการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของไทย โดยจะสังเกตถึงจุดเด่นของคนอีสานได้คือมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับระบบทุนนิยมเพื่อที่จะคงรักษาไว้ซึ่งระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านดั้งเดิมแบบบุพกาลที่เน้นความพอเพียงเป็นหลัก เพราะคนอีสานมีความผูกพันกับชุมชนและครอบครัวสูงจึงทำให้บางคนยอมที่จะทำงานในสองระบบ ตามที่ทฤษฎีสองระบบกล่าวไว้คือ จะทำงานทั้งในระบบทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจชุมชน เช่น แรงงานบางคนก็ออกไปทำงานรับจ้างนอกพื้นที่ โดยหวังนำเงินกลับมาจุนเจือครอบครัว แต่ถึงหน้าทำนาก็จะรีบลางานกลับมาทำนาเพื่อให้ครอบครัวมีข้าวไว้กินตลอดทั้งปี ซึ่งลักษณะเด่นของคนอีสานนี้ได้แสดงให้เห็นว่ามีลักษณะที่ข้ามกาลเวลา กล่าวคือเรายังคงพบลักษณะนี้ในงานของทั้งฉัตรทิพย์และสุวิทย์แม้ว่าจะเป็นคนละยุคเวลากันก็ตาม สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อาจนำเหตุการณ์และนำข้อสรุปต่างๆที่ได้จากงานวิจัยของสุวิทย์ไปปรับใช้ในการวิเคราะห์ที่ได้ด้วย

2.2.3 วรรณกรรมที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของอาณาจักรล้านช้างและประเทศไทย

โยชียูกิ มาซุฮารุ (2546) ได้ทำการศึกษาถึงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวล้านช้าง ตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14 – 17 มีข้อสันนิษฐานที่ได้จากการศึกษาว่า อาณาจักรล้านช้างที่มีหลวงพระบางเป็นศูนย์กลางได้เริ่มก่อกำเนิดขึ้นประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 14 โดยมีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ 3 ประการเป็นเหตุผลสนับสนุนในการเกิดรัฐขึ้น คือ 1) หลวงพระบางและเขตใกล้เคียงเป็นแหล่งผลิตสินค้าพวกโลหะมีค่าและของป่าต่างๆ 2) หลวงพระบางตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมระดับภูมิภาค 3) หลวงพระบางตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมระดับสากลระหว่างยูเนียนของจีนกับบริเวณชายฝั่งอันดามันและอ่าวไทย การที่อาณาจักรล้านช้างมีความใกล้ชิดกับยูเนียนในยุคเริ่มต้นนั้น ทำให้อาณาจักรหลวงพระบางเจริญก้าวหน้าในฐานะที่เป็นรัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีป จนกระทั่งถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มเข้าสู่ยุคการค้าอันนี้ เครือข่ายทางเศรษฐกิจของอาณาจักรล้านช้างจึงเริ่มมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับรัฐเมืองท่าทางใต้ คือ อยุธยา และกัมพูชา ที่เป็น

แหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าที่ได้จากภายในทวีปกับสินค้าจากนอกทวีป โดยมีหลวงพระบางเป็นแหล่งรวบรวมสินค้าในพื้นที่แห่งนี้ที่สำคัญ

เหตุผลทางด้านการค้าที่เริ่มเจริญรุ่งเรืองขึ้นของอาณาจักรล้านช้างได้กลายเป็นข้อสันนิษฐานที่สำคัญที่บ่งชี้ให้เห็นเหตุผลของการย้ายศูนย์กลางของอาณาจักร จากเมืองหลวงพระบางไปสู่เวียงจันทน์เพื่อเป็นการเพิ่มเครือข่ายการค้า โดยมี 1) หลวงพระบางเป็นเครือข่ายเชื่อมกับทางยูนนาน 2) เมืองปากลาย ด้านซ้าย หนองหาน ติดต่อกับทางอยุธยา 3) เมืองธาตุพนม ติดต่อกับทางกัมพูชาและภาคกลางของเวียดนาม จนเมื่อถึงช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ที่อาณาจักรล้านช้าง ได้เปลี่ยนสถานะจากรัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีปไปสู่รัฐกึ่งเมืองท่าอย่างสมบูรณ์ ทั้งที่อาณาจักรล้านช้างเองไม่ได้มีอาณาเขตออกสู่ทะเลได้โดยตรง มีสินค้าสำคัญในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 17 ที่เป็นยุคทองทางการค้าของอาณาจักรล้านช้างอยู่ 2 ส่วนหลักคือ 1) แร่ธาตุ เช่น เงิน ทอง ทองแดง เหล็ก ตะกั่ว ดีบุก 2) ของป่า เช่น กายาน ครั่ง นอแรด งาช้าง หนังกวาง ชะมดเชียง เป็นต้น โดยสินค้าเหล่านี้จะถูกรวบรวมจากภายในอาณาจักรและพื้นที่ใกล้เคียงผ่านระบบหมุนเวียนสินค้าที่ประกอบไปด้วยระบบส่งและระบบการค้าภายในอาณาจักร

แต่จากการขบเขาลงของยุคการค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 17 อันเนื่องจากการเสื่อมลงของการค้าระหว่างยุโรปกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบกับความสัมพันธ์ที่เริ่มตึงเครียดระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับเมืองท่าทางใต้เช่น อยุธยา และกัมพูชานั้น ได้ทำให้การค้าของอาณาจักรล้านช้างได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก เพราะการผลิตของอาณาจักรล้านช้างเป็นการผลิตสินค้าที่อาศัยตลาดต่างประเทศเป็นหลัก ทำให้สันนิษฐานได้ว่าครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 17 การค้าของอาณาจักรล้านช้างจึงซบเซาไปพร้อมกับการสิ้นสุดยุคทองของการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สรุปงานของโยชียูกิ มาซุฮารุ (2546) ทำให้เห็นภาพการค้าที่เฟื่องฟูและซบเซาลงของอาณาจักรล้านช้าง โดยมีเมืองเชียงคานเป็นเมืองผ่านและจุดแวะพักในเส้นทางการค้า รวมถึงเป็นจุดรวบรวมสินค้าภายในอาณาจักรล้านช้างอีกจุดหนึ่งที่น่าจะมีลักษณะทางเศรษฐกิจไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงให้ภาพชนิดของสินค้าภายในอาณาจักรล้านช้างที่มีความใกล้เคียงกับยุคหลังที่ผู้วิจัยยังพอสืบค้นสอบถามได้ งานของโยชียูกิ มาซุฮารุ (2546) จึงเป็นงานที่ผู้วิจัยจะใช้อ้างอิงและเทียบเคียงกับสภาพปัจจุบันได้เป็นอย่างมาก

งานวิจัยที่มีเนื้อหาและช่วงเวลาที่ต่อเนื่องกับงานของ โยชียูกิ มาซุฮาร่า (2546) คืองานของ สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2543) ที่ศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์ลาว พ.ศ. 2322 – 2518 โดยเป็นงานทางประวัติศาสตร์ที่เน้นไปทางด้านความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองของลาว “ที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับภาคอีสานของไทยอันเป็นเขตเศรษฐกิจผืนเดียวกันโดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นชีวิต เป็นแหล่งน้ำ เป็นทางคมนาคมของสังคมสองฝั่ง แม่น้ำ เชื่อมญาติพี่น้องสองฝั่ง แม่น้ำตั้งแต่อดีต” (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: (13) งานของ สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2543) นี้ ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ช่วงคือ

- 1) สมัยไทยปกครอง พ.ศ. 2322 - 2436
- 2) สมัยจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส พ.ศ. 2436 - 2497
- 3) สมัยได้รับเอกราช พ.ศ. 2497 - 2518

ในช่วงแรกของงาน สุวิทย์ ธีรศาสตร์ พยายามพูดถึงการแตกออกเป็น 3 อาณาจักรของลาว ทำให้ลาวอ่อนแอและตกเป็นประเทศราชของสยามใน พ.ศ. 2322 รูปแบบการปกครองของสยามยังคงให้ลาวใช้ระบบอาญาสี่ มีอิสระในการบริหาร บุคคล งบประมาณ ภาษี การศาล และการดำเนินชีวิต แต่ต้องมีการส่งบรรณาการทุกๆ 3 ปี มีการเกณฑ์แรงงานไปรบเป็นครั้งคราว และยังมีระบบส่วยที่สยามเรียกเก็บจากประชาชนลาวอย่างเข้มข้นยิ่งกว่าประเทศราชอื่นๆ ของสยาม การเก็บส่วยอย่างขูดรีดของสยามนั้นทำให้เกิดการต่อต้านของคนลาวในหลายรูปแบบ เช่น การหนี หรือการก่อกบฏขึ้น การก่อกบฏที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญคือกบฏเจ้าอนุวงศ์ในสมัย รัชกาลที่ 3 ของสยาม ทำให้เกิดการปราบปรามอย่างรุนแรง หลังเหตุการณ์นั้นสยามได้กวาดต้อนประชาชนลาวมาไว้ฝั่งขวาแม่น้ำโขง ทำให้มีชุมชนใหม่เกิดขึ้นในภาคอีสานมากมาย ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพลังการผลิตและของทั้งฝั่งลาวและอีสานของไทย ในส่วนของการผลิตนั้น เนื่องจากลาวมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาคงไม่สามารถทำนาได้ ที่ลุ่มที่พอจะทำนาได้มีเพียงบางพื้นที่เช่น เวียงจันทน์ หลวงพระบาง สวรรณเขต เป็นต้น พื้นที่อื่นจึงต้องปลูกข้าวไร่เป็นหลัก นอกจากนั้นจะทำพืชไร่ เช่น ฝ้าย และหาของป่าขาย เช่น ผลเหว่ กระวาน งาช้าง นอแรด หนังควาย ครั่ง กำยาน เป็นต้น ส่วนด้านการค้าขาย พ่อค้าส่วนใหญ่เป็นชาวสยามและชาวจีน สินค้าจากลาวส่วนใหญ่จะเป็นของป่าดังที่กล่าวมา ส่วนสินค้าจากกรุงเทพฯจะเป็นพวกสินค้าอุปโภคทั่วไป เช่น ฝ้ายผืน นมกระป๋อง น้ำตาลทรายขาว น้ำมันก๊าด เป็นต้น เส้นทางติดต่อการค้ากับกรุงเทพฯสามารถใช้เส้นทาง กรุงเทพฯ - อุตรดิตถ์ - ปากลาย แล้วล่องเรือตามลำน้ำโขงไปยังหลวงพระบางหรือ

เวียงจันทน์ และมีอีกเส้นทางคือ กรุงเทพฯ - โคราซ - หนองคาย - เวียงจันทน์ การเดินทางในเส้นทางที่ผ่านช่องป่าเขาจะใช้ช้าง ส่วนเส้นทางที่สองที่มีทางเวียงจะใช้โคต่างม้าต่างเทียมเกวียน

สยามได้ปกครองลาวทั้งสิ้นเป็นเวลา 114 ปี จนเมื่อเกิดกรณีพิพาท รศ.112 (พ.ศ. 2436) ทำให้สยามต้องยอมยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงซึ่งคือประเทศลาวในปัจจุบันให้กับฝรั่งเศส ในยุคที่ฝรั่งเศสปกครองลาว การผลิตและการค้าขายของลาวไม่ได้มีความแตกต่างจากสมัยที่สยามปกครองเพียงแต่การผลิตส่วนใหญ่ตกอยู่กับฝรั่งเศสแทน เช่น การได้รับสัมปทานป่าไม้ เป็นต้น รวมถึงมีการไหลเข้าของสินค้าต่างประเทศ เช่น เสื้อผ้า สุราต่างประเทศ และเครื่องกระป๋อง มาสู่ลาวมากขึ้น ด้านการคมนาคม เริ่มมีการพัฒนาการใช้เรือกลไฟของฝรั่งเศสมาแล่นในน้ำโขง จากปากเซ - สวรรณเขต ส่วนทางถนน ฝรั่งเศสได้เริ่มเข้ามาพัฒนาถนนหลายเส้นทางในลาว โดยมีจุดประสงค์เพื่อเชื่อมการคมนาคมกับประเทศอาณานิคมอื่นๆ ในอินโดจีน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การคมนาคมของลาวดีขึ้นกว่าก่อนหน้า ทางด้านการปกครอง ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองลาวโดยการแต่งตั้งข้าหลวงมาปกครอง มีการลดอำนาจของเจ้ามหาชีวิตลง ส่วนประชาชนลาวจะถูกเกณฑ์แรงงานและการชูดรีดภาษีที่เข้มงวดมากกว่าสมัยที่สยามปกครอง เนื่องจากฝรั่งเศสต้องใช้งบประมาณอย่างสูงในการดูแลอาณานิคมอินโดจีนทั้งหมด จากการปกครองที่ชูดรีดของฝรั่งเศสทำให้เกิดการต่อต้านขึ้นอยู่ตลอดเวลาแต่ก็ถูกฝ่ายฝรั่งเศสปราบลงได้อย่างโหดเหี้ยม จนกระทั่งช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482 - 2488) ฝรั่งเศสพ่ายแพ้ต่อเยอรมันที่เป็นพันธมิตรของญี่ปุ่น ทำให้ฝรั่งเศสอ่อนอำนาจลงไปมากในอินโดจีน ไทยจึงได้เรียกร้องดินแดนบางส่วนของลาวกลับมาอยู่ใต้การปกครองของไทยในช่วงสั้นๆ หลังสิ้นสุดสงครามที่ญี่ปุ่นเป็นผู้แพ้สงครามและต้องถอนตัวออกไปจากอินโดจีนทำให้ฝรั่งเศสกลับเข้ามามีอำนาจปกครองอีกครั้ง ไทยจึงต้องยอมคืนดินแดนที่ยึดมาให้กลับไปอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศสเช่นเดิม ในขณะที่เดียวกันประชาชนลาวบางส่วนที่ไม่พอใจการปกครองของฝรั่งเศสอยู่แต่เดิมได้รวมตัวกันเกิดเป็นขบวนการปะเทดลาว (หรือแนวลาอออิสระ) คอยต่อต้านฝรั่งเศส โดยได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามเหนือ ขบวนการปะเทดลาวขยายเขตปลดปล่อยอย่างรวดเร็วประกอบกับการที่ฝรั่งเศสแพ้ในสงครามเดียนเบียนฟูต่อเวียดนามทำให้ฝรั่งเศสต้องยอมถอนตัวออกไปจากอินโดจีนในที่สุด

หลังได้รับเอกราชแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจของลาวก็ยังเป็นไปอย่างช้าเมื่อเทียบกับภาคอีสานของไทยที่เร่งพัฒนาเศรษฐกิจเนื่องจากกรณีที่ภาครัฐเกรงอิทธิพลของคอมมิวนิสต์จะแผ่เข้ามายังภาคอีสาน ประกอบกับการพัฒนาทางรถไฟที่เริ่มเข้ามาถึงอุบลราชธานีและขอนแก่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2473, 2476 ตามลำดับ และพัฒนาจากขอนแก่นไปถึงจนถึงหนองคายในปี พ.ศ. 2499

ด้านการผลิตและการเพาะปลูก ลาวเริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจและใช้เทคโนโลยีทางการผลิตหลัง อีสานเกือบ 20 ปี ด้านการคมนาคมทางน้ำลดลงอย่างมากจะเหลือเพียงการเดินทางในช่วงสั้นๆ เพราะคนหันไปเดินทางรถมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามสภาพถนนของลาวก็ทรุดโทรมลงไปมากกว่า ยุคที่ฝรั่งเศสปกครองเพราะงบประมาณส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการทหารมากกว่า ส่วนทาง อากาศจะมีการขนส่งคนแค่ระหว่างเมืองใหญ่ๆ เป็นครั้งคราวเท่านั้น ด้านการค้าขายแลกเปลี่ยน ยังคงเห็นการแลกเปลี่ยน สองฝั่งโขงตามปกติตั้งแต่สมัยโบราณโดยไม่ได้มีการเก็บภาษีแต่อย่างใด ยกเว้นตามด่าน สินค้าที่แลกเปลี่ยนกันมากที่สุดคือ อาหาร เพราะลาวผลิตได้ไม่พอกิน รวมถึง พวกสินค้าอุปโภคบริโภคสำเร็จรูปทั่วไปที่ลาวซื้อจากฝั่งไทย ส่วนไทยจะรับซื้อพวกของป่าจาก ลาวเป็นหลัก ด้านการเกณฑ์แรงงาน คนลาวยังคงถูกเกณฑ์แรงงานไปเป็นทหารในการสู้รบ ภายในประเทศระหว่างฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย สงครามฝ่ายซ้ายฝ่ายขวาในลาวทำให้แรงงานการ ผลิตลดลงไปมากเพราะต้องถูกเกณฑ์คนไปรบ ประกอบกับในหลายพื้นที่ไม่สามารถทำการผลิต ได้สะดวกเพราะเป็นพื้นที่สงคราม แต่ในช่วงการรบของฝ่ายซ้ายฝ่ายขวาแทบจะไม่มีผลกระทบ ต่อความสัมพันธ์ของคนไทย – ลาว ริมสองฝั่งโขงเลย ยังคงมีการไปมาหาสู่ แลกเปลี่ยนสินค้า แต่งงานข้ามกันไปมา เป็นเครือญาติกันตามปกติ

งานของ สุวิทย์ ธีรศาศวัต (2543) เป็นงานร่วมสมัยที่มีช่วงเวลาใกล้เคียงกับงานของ ผู้วิจัยเป็นอย่างมาก ให้ภาพของเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของคน ไทย – ลาว ริม 2 ฝั่งโขงได้เป็นอย่างดี ซึ่งเชียงคานก็เป็นอีกหนึ่งในเมืองริมฝั่งโขงที่มีลักษณะไม่ได้แตกต่างจากงานของ ของ สุวิทย์ ธีรศาศวัต (2543) นัก เมื่อประกอบกับงานของ โยชิยุกิ มาซุฮารุ (2546) ทำให้ผู้วิจัยสามารถใช้ ข้อมูลจากงานทั้งสองโดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการค้าขายที่ใช้แม่น้ำโขงเป็น เส้นทางการค้าโดยเชียงคานเป็นเมืองหนึ่งในเส้นทางการค้าภายในอาณาจักรล้านช้างมาแต่เดิม สภาพเศรษฐกิจ สินค้า และวิถีชีวิตของคนเชียงคานจึงสามารถนำข้อมูลบางส่วนจากงานทั้งสอง มาปรับใช้ได้เป็นอย่างดีทดแทนข้อมูลของเมืองเชียงคานที่ไม่ได้มีการจดบันทึกไว้ในอดีต

บทที่ 3

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองเชียงคาน

ในบทนี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองเชียงคานตั้งแต่การตั้งเมืองในอาณาจักรล้านช้างจนกระทั่งถูกลดสถานะเป็นอำเภอแห่งหนึ่งของสยามในปี พ.ศ. 2454 โดยจะมีเนื้อหาหลักคือ 1) ประวัติศาสตร์การตั้งเมืองเชียงคาน 2) ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงคาน 3) การเคลื่อนย้ายประชากรของเมืองเชียงคาน 4) การจัดระบบการปกครองใหม่ของเมืองเชียงคาน 5) ระบบส่วย บรรณาการ และภาษีของเมืองเชียงคาน 6) เส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับเมืองเชียงคาน

3.1 ประวัติศาสตร์การตั้งเมืองเชียงคาน

พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำบริเวณเมืองเชียงคานทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาวนั้น มีร่องรอยการอยู่อาศัยของผู้คนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากการค้นพบเครื่องมือหินกะเทาะที่ทำจากกรวดแม่น้ำและเศษภาชนะดินเผาบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงในท้องที่ของอำเภอเชียงคาน นักโบราณคดีมีความเห็นว่ามีลักษณะคล้ายเครื่องมือหินยุคก่อนเกษตรกรรมที่มนุษย์ยังชีพด้วยการล่าสัตว์และเก็บพืชพันธุ์ไม้เป็นอาหารแบบวัฒนธรรมโฮบีนเนียนตอนปลายอายุราว 9,000 ปี (สุดารา สุขฉายา และ ปาริชาติ เรืองวิเศษ, 2539: 22) นอกจากนี้หลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว ปัจจัยหลักในด้านภูมิศาสตร์ที่ตั้งอันเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำโขงขนาดใหญ่มีความเหมาะสมทางด้านเกษตรกรรมและประมง ยังเป็นปัจจัยที่สนับสนุนถึงความน่าจะเป็นในการเกิดเมืองที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ โดยเฉพาะเมื่อเริ่มเกิดหน่วยทางการเมืองที่มีเมืองเชียงคาน เชียงทอง หรือเมืองหลวงพระบางเป็นศูนย์กลางในยุคแรกเริ่มก่อนเกิดเป็นอาณาจักรล้านช้าง^๖ และมีเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองใหญ่อีกแห่งหนึ่งทางตอนใต้ โดยพื้นที่เมืองเชียงคานที่เป็นบริเวณราบลุ่มแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์และมีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ระหว่างเมืองใหญ่ทั้งสองจึงมีความเป็นไปได้สูงใน

---

^๖ โยชียูกิ มาซุฮารุ (2545: 7-9) กล่าวว่า ความเป็นรัฐหลวงพระบางหรืออาณาจักรล้านช้างเกิดขึ้นเมื่อใดไม่แน่ชัดแต่จารึกในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ค.ศ. 1292 ได้มีหน่วยเมืองในปราบปรามทั้งหลวงพระบางและเวียงจันทน์อยู่ก่อนแล้ว และบันทึกของทางการจีนก็ให้ความสำคัญกับหน่วยทางการเมืองที่เรียกว่ารัฐหลวงพระบางตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1271-1353 แล้วแต่จะเรียกว่าอาณาจักรล้านช้างหรือไม่นั้นไม่ทราบ แต่นักประวัติศาสตร์จะเริ่มนับการเกิดรัฐหลวงพระบางหรืออาณาจักรล้านช้างในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม ค.ศ. 1353

การก่อเกิดความเป็นเมืองขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน ในฐานะที่เชียงคานเป็นเมืองแพะพักและเป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตภายในเส้นทางการค้าภายในภาคพื้นทวีปของเมืองทั้งสองหรือภายในอาณาจักรล้านช้างในช่วงเวลาต่อมา

หากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์การตั้งเมืองเชียงคานแล้วก็ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด มีหลากหลายตำราทั้งที่เป็นคำบอกเล่าและตำนานพื้นบ้าน แต่ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดคือ ขุนคาน กษัตริย์เมืองเชียงทองโอรสของขุนควัว (หรือขุนค้อ) ซึ่งเป็นเชื้อสายของขุนลอ (หรือขุนซัวก็เรียก)⁹ ได้เป็นผู้สร้างเมืองเชียงคานขึ้น แล้วตั้งชื่อเมืองตามชื่อของพระองค์ (เดิม วิภาคย์พจนกิจ, 2546: 273) การตั้งชื่อเมืองตามชื่อของกษัตริย์เป็นธรรมเนียมราชประเพณีของล้านช้าง ส่วนคำว่าเชียงนั้นจะใช้สำหรับเมืองที่กษัตริย์เป็นผู้สร้างหรือได้เสด็จไปประทับอยู่ ส่วนตัวเมืองเชียงคานนั้นได้มีการบันทึกไว้ว่าตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตรงข้ามกับที่ว่าการอำเภอเชียงคานในปัจจุบัน โดยเยื้องไปในทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร อันเป็นที่ตั้งของบ้านผาหุด เมืองสถานะคาม (ชนะคราม) แขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ส่วนเมืองเชียงคานในปัจจุบันนี้แต่ก่อนเป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ ชื่อว่าบ้านท่านาจันทน์ โดยขึ้นต่อการปกครองของเมืองเชียงคานในขณะนั้นเช่นกัน (ณัฐพล ตันมิ่ง, 2552: 1)

ณัฐพล ตันมิ่ง (2552: 7) พยายามจะจำกัดช่วงอายุของการดำรงอยู่ของเมืองเชียงคานให้แน่ชัดและมีน้ำหนักมากขึ้น โดยอ้างถึงข้อมูลการปกครองในสมัยพระเจ้าฟ้ารุ่งมว่า ในปี พ.ศ. 1900 หลังจากที่พระเจ้าฟ้ารุ่งม ขึ้นครองเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ประมาณ 4 ปี ได้ทำการรวบรวมอาณาจักรล้านช้างได้เป็นปึกแผ่นแล้วนั้น¹⁰ จึงแต่งตั้งบุคคลสำคัญไปครองเมืองต่างๆ ระดับขุนพลให้ครองเมือง ขึ้นเหนือเมือง เรียกว่า ขุนใหญ่เหนือเมือง มี 6 เมือง เวียงจันทน์ เวียงคำ เวียงแก เวียงผาน้ำสูง เวียงปากห้วยหลวง เวียงเชียงสา ส่วนชั้นขอบเมือง เรียกว่า ขุนใหญ่ขอบ

⁹ ประวัติศาสตร์ในยุคนั้นโยชียูกิ มาซุฮารุ (2545: 5) ได้ตั้งข้อสังเกตว่ามีลักษณะคล้ายตำนานความเชื่อ ไม่มีการจดบันทึกปีที่แน่ชัด บันทึกแต่เพียงว่ามีขุนลอเป็นผู้ครองเมืองหลวงพระบางเป็นคนแรก หลังจากขุนลอ ยังประกอบไปด้วย ขุน 16 องค์ ท้าว 6 องค์ และพญา อีก 4 องค์ ก่อนจะถึงรัชสมัยของพระเจ้าฟ้ารุ่งม

¹⁰ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2547: 200-203) กล่าวถึงพระเจ้าฟ้ารุ่งม ซึ่งครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. 1896 – 1916 ว่าเป็นวีรกษัตริย์ของลาวพระองค์แรกที่สามารรวบรวมหัวเมืองอันอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงทั้งสองฝั่งให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้สำเร็จ โดยมีอาณาเขตกว้างขวาง ทิศเหนือจรดดินแดนจีนและแม่น้ำดำ ทิศใต้ถึงแก่งหลี่ฝี่ต่อแดนเขมร ทิศตะวันออกถึงภูเขาแดนแก้ว (เวียดนาม) ไม้ล้มทิศตะวันตกจรดภูเขาพระยาพ้อ (พระยาไฟ) ภูสามเกล้า (ภูเขาเพชรบูรณ์) ต่อแดนสยาม

เมือง 5 เมือง คือ แก่นท้าว หนองบัวลำภู สามหมื่น เมืองขวา **เมืองเชียงคาน** จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงคานสร้างมาแล้วไม่น้อยกว่า 650 ปี

3.2 ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงคาน

ประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงคานที่ถูกกล่าวถึงอย่างเด่นชัดที่สุดในสมัยของพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว¹¹ แห่งอาณาจักรล้านช้าง พระองค์ได้ทรงจัดการปกครองให้เมืองเชียงคาน (เมืองसानะคามในปัจจุบัน) เป็นเมืองหัวศึกฝ่ายซ้ายของเมืองหลวงพระบาง¹² โดยให้ท้าวแทนคำราชโอรสองค์รองเป็นผู้ครองเมือง เรียกว่า **เมืองซ้ายเชียงคาน** (ณัฐพล ตันมิ่ง, 2552: 8 - 9)

ในปี พ.ศ. 2019¹³ เกิดศึกระหว่างเวียดนาม¹⁴ กับอาณาจักรล้านช้าง โดยทางเวียดนามได้เกลี้ยกล่อมเมืองพวนเป็นพวกได้สำเร็จจึงรวบรวมไพร่พลและตีเมืองตามรายทางเรื่อยมาจนถึงเมืองหลวงพระบาง ทางฝั่งลาว พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วได้มอบหมายให้อุปราชเชียงลอ (ท้าวลอ พระราชโอรสองค์โต) เตรียมการป้องกันและรักษาเมืองไว้ การรบเป็นไปอย่างดุเดือดแต่ทหารลาวไม่สามารถต้านทานทัพของเวียดนามไว้ได้ ทำให้เวียดนามสามารถบุกตีมาประชิดเมืองหลวงพระบางได้มากขึ้น พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วและพระบรมวงศานุวงศ์จึงได้ส่งเรือตามลำแม่น้ำโขงมาหยุดพิงข่าวอยู่ที่เมืองเชียงคานที่มีท้าวแทนคำเป็นเจ้าเมือง ในการรบครั้งนั้นทางเวียดนามสามารถตีเมืองหลวงพระบางได้ในที่สุด และเป็นเหตุให้อุปราชเชียงลอสวรรคต เมื่อตีเมืองหลวงพระบางได้แล้ว ทางเวียดนามได้ยกทัพตามขบวนของพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว

¹¹ เดิมคือท้าวสื่อไชย ทรงเป็นพระโอรสของพระเจ้าสามแสนไท ประสูติเมื่อ พ.ศ. 1958 ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1981 – 2022 (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 208)

¹² จากเมืองหลวงพระบางเมื่อหันหน้าไปยังแม่น้ำโขงเมืองเชียงคานจะอยู่ด้านซ้ายมือของเมืองหลวงพระบาง

¹³ ประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ในหลายตำราเขียนไม่ตรงกันทั้งปีที่เริ่มต้นและปีที่สิ้นสุดสงคราม บางเล่มบอกปีที่เริ่มสงครามแต่ไม่บอกปีที่สิ้นสุดสงคราม ส่วนบางเล่มบอกปีที่สิ้นสุดสงครามหรือปีที่พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วสวรรคตหรือปีที่พระเจ้าสุวรรณบัลลังก์ (ท้าวแทนคำ) ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา แต่ไม่ได้บอกปีที่เริ่มต้นสงคราม ซึ่งทั้งหมดจะเป็นประวัติศาสตร์ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2019 – 2022 สำหรับปี พ.ศ. ที่เริ่มต้นสงครามนี้ ผู้วิจัยจะยึดถือจากงานของ เต็ม วิชาคย์พจนกิจ (2546: 273) ซึ่งเป็นงานที่ได้รับการยอมรับ ส่วนเนื้อหาก็จะเป็นการปรับปรุงจากงานของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2547: 209-211) และ ณัฐพล ตันมิ่ง(2552: 12-18) ที่มีการอธิบายเนื้อหาของเหตุการณ์ค่อนข้างละเอียด ไปจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2022 ที่พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วสวรรคตและพระเจ้าสุวรรณบัลลังก์ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา อันเป็นที่งานหลายเล่มอ้างอิงมากที่สุด

¹⁴ ตำราบางเล่มจะใช้คำว่า ญวน ซึ่งเป็นคำที่คนไทยใช้เรียกชาวเวียดนาม แต่จะมีความหมายไปในทางดูถูกดูแคลน ซึ่งคนไทยเชื้อสายเวียดนามจะไม่ชอบให้เรียกเช่นนั้น ส่วนบางตำราจะใช้คำว่า แกว ซึ่งมีความหมายเดียวกัน แต่เป็นคำที่คนไทยอีสานในอดีตนิยมเรียกชาวเวียดนาม

มาจนถึงปากน้ำพูน ส่วนฝั่งลาว ท้าวแทนคำได้เตรียมไพร่พลที่รวบรวมไว้ ผสมกับกองทัพล้านช้างที่แตกร่นมาจากเมืองหลวงพระบางนำกำลังไปรบด้านทัพเวียงคานที่ปากน้ำพูน การรบในครั้งนั้นทหารเวียงคานไม่สามารถต้านทานได้จึงแตกพ่ายไป ท้าวแทนคำจึงยกกำลังตามไปจนกระทั่งสามารถขับไล่เวียงคานออกจากเมืองหลวงพระบางได้สำเร็จ แล้วจึงยกทัพกลับมาเฝ้าพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วเพื่อทูลเชิญกลับเมืองหลวงพระบาง แต่พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วทรงปฏิเสธที่จะเสด็จกลับเนื่องจากเสียพระทัยมากจากเหตุการณ์สงครามที่เกิดขึ้นจนเป็นเหตุให้ต้องเสียดูปราศเชียงลอไป พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วจึงทรงแต่งตั้งให้ท้าวแทนคำไปครองเมืองหลวงพระบาง ส่วนพระองค์ได้ประทับอยู่ที่เมืองเชียงคานจนสวรรคตในปี พ.ศ. 2022

หลังจากท้าวแทนคำได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วแล้ว ได้ทำการสร้างพระเจดีย์กับวิหาร และนำพระบรมอัฐิมาบรรจุไว้ในพระเจดีย์นั้น แล้วให้ชี้อวดที่ตั้งพระเจดีย์แห่งนั้นว่าวัดสบเชียงคาน แล้วจึงพาไพร่พลกลับพระนครครองราชย์เป็นเจ้ามหาชีวิตแห่งอาณาจักรล้านช้างทรงพระนามว่า พระเจ้าสุวรรณบัลลังก์ แล้วโปรดให้พระยาซ้ายของ (ท้าวของ) ราชโอรสองค์ที่ 7 ของพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว ครองเมืองซ้ายเชียงคานต่อไป ตั้งแต่เกิดสงครามจนกระทั่งพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วเสด็จสวรรคตนั้น เมืองเชียงคานจึงมีสถานะเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้างในช่วงเวลานั้นดังกล่าว

นอกจากการเคยเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้างแล้ว เมืองเชียงคานยังคงเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์เสมอมา จะเห็นได้จากสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าโพธิสารราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง ในปีพ.ศ. 2090 ภายในราชสำนักก็มีความวุ่นวายเกิดขึ้น เจ้าล้านช้างขึ้นครองราชย์สมบัติแทน แต่ทะเลาะกับเจ้าท่าเรือ จึงได้แบ่งอาณาจักรออกเป็นสองแผ่นดินโดยมีเมืองเชียงคานเป็นจุดแบ่งอาณาจักร ทำให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ครองอาณาจักรล้านนาอยู่ในขณะนั้นต้องเสด็จกลับกรุงล้านช้างเพื่อขึ้นครองราชย์สมบัติต่อจากพระเจ้าโพธิสารราช พระราชบิดาของพระองค์ เรื่องราวจึงได้สงบ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 217-218) หลังจากนั้นพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงได้ทำการย้ายเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างจากเมืองหลวงพระบางไปอยู่ที่เวียงจันทน์ในเวลาต่อมา

ความสำคัญของเมืองเชียงคานไม่ได้ลดน้อยลงไปเลยหลังจากการย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่เวียงจันทน์¹⁵ ดังจะยังเห็นจากหลักฐานการแบ่งการปกครองหัวเมืองต่างๆที่พระราชอาณาจักรลาวล้านช้างในสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช¹⁶ ออกเป็น 7 หัวเมืองใหญ่ คือ เมืองขวา (แขวงพงศาตี) เมืองซำย(เชียงคาน) เมืองหลวงพระบาง เมืองร้อยเอ็ด เมืองจำปาสัก เมืองท่าแขก และ เมืองเวียงแก โดยมีเวียงจันทน์เป็นศูนย์กลางการปกครอง ความสำคัญของเมืองเชียงคานขณะนั้นมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรล้านช้าง เจ้าเมืองที่จะครองเมืองจะมียศเท่ากัเจ้าศักดิ์นาหัวพัน หรือพระยาหัวพัน เรียกว่าพระยาซำยเชียงคาน ปกครองพลเมืองอยู่ที่หลักพันกว่าคน (ถนุญสุพล ตันมิ่ง, 2552: 35) ซึ่งจำนวนคนภายใต้การปกครองและตำแหน่งของผู้ปกครองเมืองเชียงคานสะท้อนให้เห็นชัดว่าเมืองเชียงคานในขณะนั้นเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญมากต่ออาณาจักรล้านช้าง

แต่เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช อาณาจักรล้านช้างก็ได้แตกออกเป็นสามอาณาจักร โดยเริ่มจากที่พระเจ้าไชยองค์เว็ย็ตราชสมบัติจากพระเจ้านันทราช และขึ้นครองราชย์เป็นเจ้ามหาชีวิตครองอาณาจักรล้านช้างที่มีเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงได้ในปี พ.ศ. 2243 แต่พระเจ้ากิงกิสราชสามารถยึดเมืองหลวงพระบางได้และทำการยกกำลังลงมาตีเมืองเวียงจันทน์ พระเจ้าไชยองค์เว็ย็ตราชจึงได้ขอกำลังสมเด็จพระเพทราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา แต่ทางฝ่ายไทยกับไปไกลเกลี้ยให้แบ่งอาณาจักรออกเป็น 2 แห่งแยกกันปกครอง พระเจ้ากิงกิสราชจึงได้ขึ้นครองราชย์ แยกการปกครองอาณาจักรหลวงพระบางออกจากอาณาจักรเวียงจันทน์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2250 โดยมีอาณาเขต ผังซ้ายของแม่น้ำโขงตั้งแต่เหนือปากน้ำมี ตรงเมืองเชียงคาน และผังขวาตั้งแต่เหนือแม่น้ำเหือง ตรงเมืองปากเหือง¹⁷ เป็นของอาณาจักรหลวงพระบาง ส่วนทางด้านล่างลงไปของจุดแบ่งทั้งสองเป็นอาณาเขตของเมืองเวียงจันทน์ และเพื่อป้องกันการรุกรานจากทางเวียงจันทน์ อาณาจักรหลวงพระบางจึงได้สร้างเมืองปากเหืองให้เป็นเมืองหน้าด่านแม่น้ำโขงตอนใต้คู่กับเมืองเชียงคานทางผังซ้ายซึ่งตั้งอยู่เหนือปากน้ำมีไว้ด้วยเช่นกัน ส่วนทางลาวภาคใต้ซึ่งปกติอยู่ห่างออกไปไกลจากความควบคุมของทางเวียงจันทน์อยู่แล้วจึง ได้ตั้งตนเป็นอีกหนึ่งอาณาจักร เรียกว่าอาณาจักรล้านช้างนครจำปาสัก มีพระเจ้าสร้อยสี่สมุทรพุทธางกูร เป็นเจ้ามหา

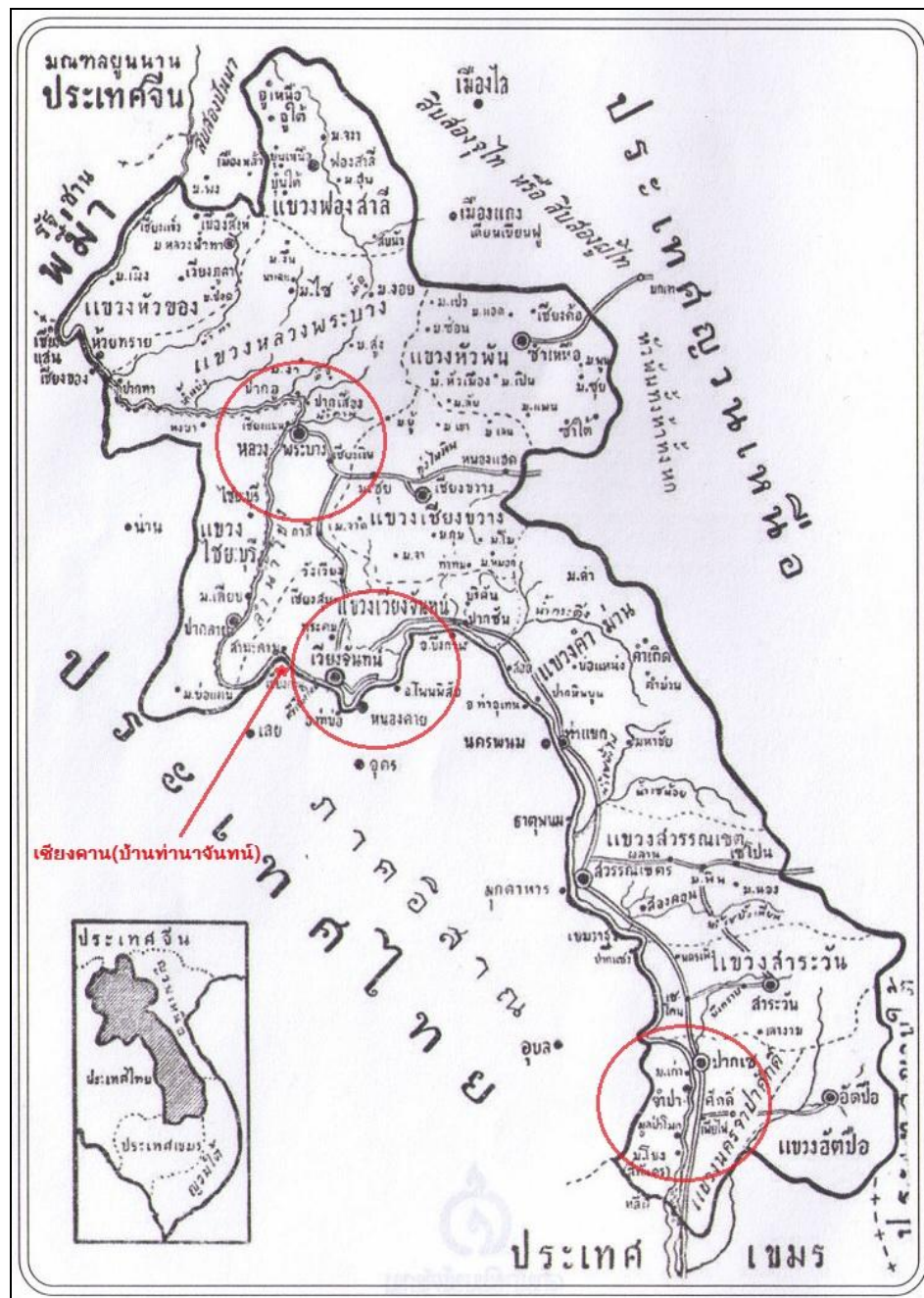
¹⁵ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ล้านช้าง ทรงย้ายเมืองหลวงจากนครหลวงพระบางมาอยู่ที่นครเวียงจันทน์ในปี พ.ศ. 2103 (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 223)

¹⁶ ครองราชย์สมบัติช่วงปี พ.ศ. 2181 – 2138 (ถนุญสุพล ตันมิ่ง, 2552: 35)

¹⁷ เมืองปากเหืองเป็นเมืองที่อยู่ผังขวาของแม่น้ำโขงเหนือขึ้นมาจากเมืองเชียงคานเดิม (สถานะคามในปัจจุบัน) เดิมเรียกว่า เมืองปัญญานครหรือเปงจานคร

ชีวิต ขึ้นครองราชย์แยกตัวออกมาจากทางเวียงจันทน์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2257 นับตั้งแต่นั้นมา อาณาจักรลาวล้านช้างจึงแยกออกเป็นสามอาณาจักรไม่เกี่ยวข้องกัน ดังนั้นเมืองเชียงคานจึงมีความสำคัญอย่างมากในฐานะเป็นจุดยุทธศาสตร์ เมืองหน้าด่านชายแดนระหว่างอาณาจักรใหญ่ของลาวทั้งสองแห่ง (เติม วิภาคย์พจนกิจ, 2530: 275-276 ; บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 235-236 ; ภูมิรัฐพล ตันมิ่ง, 2552: 53)

ภาพที่ 3.1 อาณาจักรล้านช้างทั้ง 3 แห่ง คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และ จำปาสัก

ที่มา: บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2547: ปกใน)

3.3 การเคลื่อนย้ายประชากรของเมืองเชียงคาน

หลังจากการแยกตัวของอาณาจักรล้านช้างออกเป็นสามฝ่ายทำให้ชนชาติลาวเกิดความอ่อนแอ จากปัญหาภายในที่เกิดความขัดแย้งกันเองเป็นเหตุให้สยามสามารถเข้ามาแทรกแซงและปกครองลาวได้อย่างเบ็ดเสร็จ ในปี พ.ศ. 2321 พระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรีสามารถรวมอาณาจักรล้านช้างทั้งสามเข้าไว้ในการปกครองทำให้อาณาจักรล้านช้างทั้งสามมีสถานะเป็นประเทศราชของกรุงธนบุรี จากเหตุการณ์ในครั้งนั้น มีการกวาดต้อนผู้คนตามบรรดาหัวเมืองทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงซึ่งขึ้นกับเมืองเวียงจันทน์มาไว้ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงมากมายหลายเมืองเพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การปกครองของสยาม เมืองเชียงคานเดิม (เมืองसानะคามในปัจจุบัน) ซึ่งตั้งอยู่พรมแดนหลวงพระบางและเวียงจันทน์จึงได้รับผลกระทบด้วย ผู้คนจากเมืองเชียงคานเดิมจึงถูกกวาดต้อนมาไว้ที่เมืองปากเหืองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเมืองปากเหืองถูกกำหนดให้ขึ้นตรงต่อเมืองน้ำปาด (อุตรดิตถ์) ที่เป็นเมืองใหญ่ของสยามอยู่ในเวลานั้น (เดิม วิชาคย์พจนกิจ, 2546: 274 - 275 ; ธรรมนูญพล ตันมิ่ง, 2552: 54)

เหตุการณ์นี้จึงเป็นครั้งแรกที่มีการย้ายถิ่นฐานของผู้คนของเมืองเชียงคาน แต่ในทัศนะของผู้วิจัย ทั้งเมืองเชียงคานเดิม เมืองปากเหือง และบ้านท่านาจันท์ ถือเป็นพื้นที่ในเขตปกครองของเมืองเชียงคาน ผู้วิจัยคิดว่าในระดับชาวบ้านแล้วยังคงใช้ชีวิตปกติ ไปมาหาสู่กันในหมู่เครือญาติและตามที่ตนได้จับจองไว้ การอพยพในครั้งนี้จึงน่าจะเกิดขึ้นเฉพาะในหมู่ชนชั้นปกครองเสมือนเพียงย้ายที่ตั้งของศูนย์กลางการปกครองเท่านั้น หรืออีกสมมติฐานหนึ่งผู้วิจัยคิดว่าในเหตุการณ์เดียวกันนั้นชาวบ้านบางส่วนจากเมืองเชียงคานเดิมน่าจะอพยพข้ามมาสู่บ้านท่านาจันท์เพิ่มขึ้น เพราะบ้านท่านาจันท์มีพื้นที่ราบลุ่มที่กว้างขวางเหมาะแก่การเพาะปลูกทำนามากกว่าเมืองปากเหืองและยังสะดวกต่อการอพยพกว่าเนื่องจากบ้านท่านาจันท์ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำโขงกับเมืองเชียงคานเดิม

เหตุการณ์ในการอพยพใหญ่ครั้งที่สองของชาวเมืองเชียงคานเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2369 – 2370 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ของสยาม ได้เกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์ขึ้น หลังจากการปราบปรามในครั้งนั้น เมืองเวียงจันทน์ได้ถูกเผาทำลายเสียหายเป็นอย่างมาก ยังเป็นผลให้เกิดการกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงมาไว้ที่ฝั่งขวามากขึ้นยิ่งกว่าครั้งแรก ซึ่งสอดคล้องกับพระราชปราชญ์ของ รัชกาลที่ 3 ที่อยู่ในงานของ ธรรมนูญพล ตันมิ่ง (2552: 55) ทั้งสองข้อความคือ

“... ”

- 1) ญวนกำลังหมายจะขยายอาณาเขตรุกแดนไทย ถ้ายังให้เวียงจันทน์เป็นประเทศราชอยู่ อาจจะเป็นได้ศึกในภายภาคหน้า
- 2) พวกราษฎรชาวเมืองลาวที่เกี่ยวขุ่มน้อยอยู่ตามป่าตามดงก็มาก ให้กวาดต้อนพวก ชาวเมืองเมืองเวียงจันทน์มาไว้เสียตามหัวเมืองชั้นใน ”

ส่วนหัวเมืองที่เคยขึ้นกับทางเวียงจันทน์นั้น ได้โปรดเกล้าฯ ให้เลือกสรรทำวพระยาตามหัว เมืองชั้นนอกที่มีความซื่อตรงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมือง และให้พาสัครพรรคพวกไปปกครองหัวเมือง นั้นๆ พวกทำวพระยาที่ได้เป็นเจ้าเมืองเหล่านั้นจึงได้เกลี้ยกล่อมประชาชนที่ยังกระจัดกระจาย พลัดพรากอยู่ทั้งทางฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้กลับคืนมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ตามเมืองเหล่านั้น ดังเดิม แต่ทำวพระยาบางคนก็พระราชทานอนุญาตตั้งเมืองขึ้นใหม่เพื่อจะเกลี้ยกล่อมให้ผู้คนมา ตั้งภูมิลำเนา โดยส่วนมากจะเป็นเมืองเกิดใหม่ที่อยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ในครั้งนั้นรัชกาลที่ 3 จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งหัวเมืองชั้นนอกขึ้นอีก 19 เมือง เช่น ตั้งบ้านหนองคายเป็นเมืองหนองคาย ตั้งบ้านโพนแพงเป็นเมืองโพนพิสัย ตั้งบ้านปากน้ำสงครามเป็นเมืองไชยบุรี ตั้งบ้านปากเหืองขึ้น เป็นเมืองแล้วพระราชทานนามเมืองใหม่ว่าเมืองเชียงคานแทนเมืองเดิมที่ได้กวาดต้อนผู้คนมา

ผลที่เกิดขึ้นโดยตรงกับการปกครองของเมืองเชียงคานในครั้งนั้นคือ รัชกาลที่ 3 ได้ทรง แต่งตั้งพระยาลับแล ชาวเมืองลับแลที่เป็นทหารมากับกองทัพสยามและมีส่วนสำคัญในการจับกุม เจ้าอนุวงศ์ในครั้งนั้น ให้เป็นพระอนุทินาก(กิง)¹⁸ ครองเมืองปากเหือง ซึ่งถือเป็นกาารให้ความดี ความชอบแก่พระอนุทินาก และยังตรงกับพระราชประสงค์ที่ต้องการตั้งคนที่จงรักภักดีไปปกครอง หัวเมืองชั้นนอกที่สำคัญอีกเมืองหนึ่งด้วย จากนั้นจึงได้โปรดเกล้าฯ เปลี่ยนชื่อเมืองปากเหืองให้ใช้ ชื่อว่าเมืองเชียงคาน แทนเมืองเชียงคานเดิม(सानะคาม)ที่ถูกยุบไปรวมอยู่กับเมืองปากเหืองตั้งแต่ สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช แต่เนื่องจากเมืองเชียงคานในสมัยก่อนถือว่าเป็นเมืองใหญ่มีบริเวณ กว้างและมีความสำคัญมากเพราะเคยเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้างในอดีต จึง เป็นสมมติฐานส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนชื่อเมืองปากเหืองเป็นเมืองเชียงคานเพื่อนำมาให้ประชาชนใน พื้นที่ไม่รู้สึกรับผิดเกี่ยวกับการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปจากสถานการณ์ดังกล่าว และอาจเพื่อ ต้องการสร้างคามยอมรับให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนที่มีต่อเจ้าเมืองคนใหม่ที่ถูกแต่งตั้งมาจาก

¹⁸ บ้างก็เรียก พระอนุพินาศ ที่น่าจะมีความหมายในทางเชิดชูคุณงามความดีว่ามีส่วนในการจับกุมเจ้าอนุวงศ์ ทำให้ เจ้าอนุวงศ์ต้องถึงคราวพินาศ

ส่วนกลางอีกด้วย หลังจากได้รับการแต่งตั้งฯ พระอนุทินากจึงได้กวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาไว้ที่เมืองเชียงคานใหม่(เมืองปากเหือง) และบริเวณบ้านทำนาจันทน์เป็นจำนวนมาก อาณาเขตของเมืองใหม่ที่ถูกตั้งขึ้นในครั้งนั้นยังคงกินบริเวณกว้างครอบคลุมไปถึงฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงที่เป็นพื้นที่อาณาเขตของเมืองเชียงคานเดิมและพื้นที่ฝั่งขวาทั้งบ้านปากเหืองไล่ลงมาจนถึงบ้านทำนาจันทน์ (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 55 ; เดิม วิภาคย์พจนกิจ, 2546: 275)

หลังจากผ่านเหตุการณ์ย้ายเมืองในสมัยรัชกาลที่ 3 มาแล้ว ชีวิตชาวเมืองเชียงคานก็เข้าสู่ภาวะปกติ ไปมาหาสู่กันตามบ้านญาติพี่น้องและไร่สวนนา เมื่อประชากรมีการขยายตัวมากขึ้น บ้านเรือนของชาวบ้านก็เริ่มขยายตัวออกห่างจากศูนย์กลางเมืองไปยังพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกทำมาหากินมากขึ้น เมืองเชียงคานในสมัยนั้นมีอาณาเขตกว้างขวางมาก ทิศตะวันตกถึงบ้านน้ำพูน เมืองอุทัย เมืองปากลาย จังหวัดล้านช้าง¹⁹ (ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง) ทางฝั่งซ้าย ทิศเหนือถึงบ้านผาด้อหอคำสามหมื่น เมืองเพ็ญ ทิศตะวันออกถึงบ้านบ่วง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย ส่วนบ้านทำนาจันทน์ที่เป็นพื้นที่ของเมืองเชียงคานในปัจจุบันเริ่มมีความสำคัญเพิ่มขึ้น มีผู้คนอยู่อาศัยหนาแน่นขึ้น ดังจะเห็นได้จากหลักฐานการสร้างวัดที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่บ้านทำนาจันทน์ นอกจากวัดมหาธาตุที่มีมาแต่เดิมตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้างยังมีเอกราชแล้ว ได้มีการสร้างโบสถ์ของวัดศรีคุณเมืองขึ้นโดย พระอนุทินากและภรรยา ในปี พ.ศ. 2380 สร้างโบสถ์วัดท่าคกโดยบิดาของพระยาศรีอรรคฮาด(ทองดี ศรีประเสริฐ)และชาวบ้าน ในปี พ.ศ. 2410 และมีการสร้างวัดป่าไผ่ขึ้นในปี พ.ศ. 2415 (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 57-76)

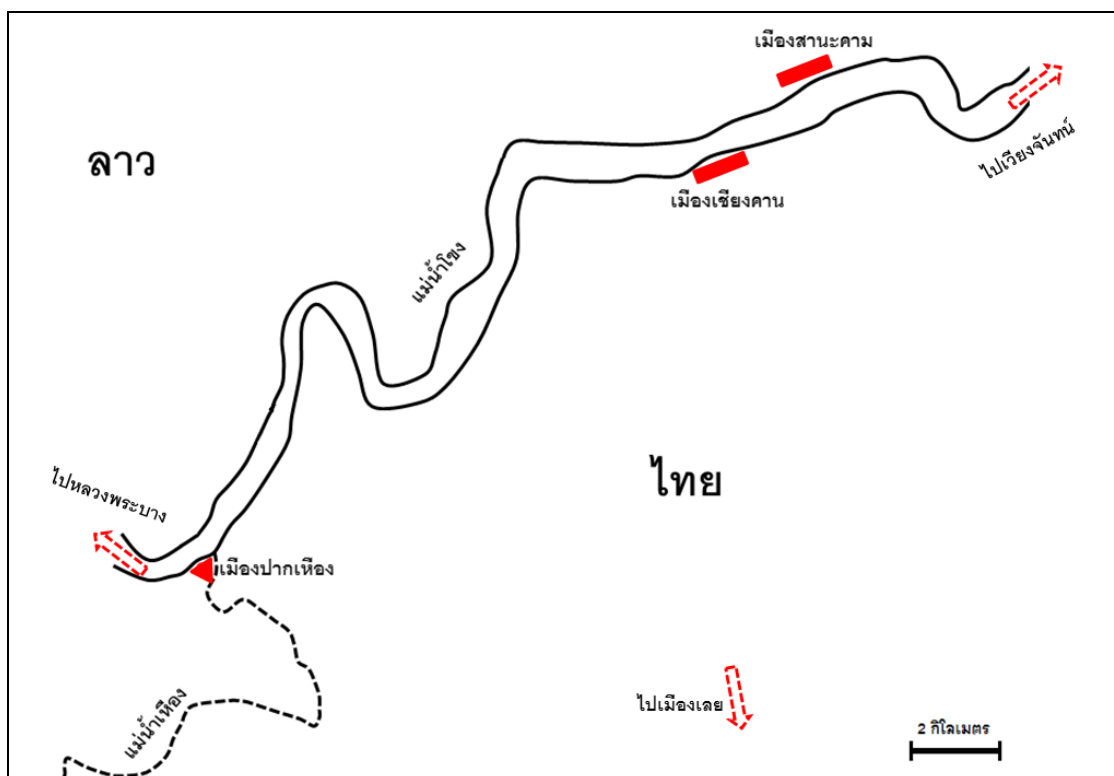
จนกระทั่งเมื่อเกิดศึกฮ่อ²⁰ ในปี พ.ศ. 2417-2418 พวกฮ่อได้เข้ามายึดแคว้นหลวงพระบาง และมีฮ่อพวกหนึ่งประมาณ 200 คน โดยมีพลอลลกอเป็นหัวหน้า ได้ยกกำลังเข้ามาตีเมืองเชียงคานเดิม (सानะคาม) กวาดต้อนผู้คนไปประมาณ 20 คน พร้อมด้วยทรัพย์สินจำนวนมาก ชาวเมืองเชียงคานจึงอพยพหนีภัย เข้ามาอยู่เมืองเชียงคานใหม่ ตรงบริเวณเมืองปากเหือง (เดิม วิภาคย์พจนกิจ, 2546: 275) ซึ่งในเวลานั้นผู้วิจัยเข้าใจว่าเมืองเชียงคานตรงปากเหืองยังคงเป็นที่ทำการของเมืองอยู่ ประกอบกับมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มขนาดเล็กเต็มไปด้วยป่าดงภูเขาล้อมรอบ จึงน่าจะเหมาะต่อการรวมกลุ่มป้องกันตัวเองของชาวบ้านจากภัยการปล้นสะดม

¹⁹ ปัจจุบันอยู่ในแขวงไซยะบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

²⁰ ฮ่อก็คือพวกจีนรักชาติที่เป็นกบฏต่อต้านราชวงศ์แมนจูซึ่งปกครองจีนอยู่ในขณะนั้น แต่ตอนหลังถูกรัฐบาลจีนโดยความร่วมมือของจักรวรรดินิยมตะวันตกปราบลงได้ พวกกบฏจึงแตกกระจัดกระจายไปในทิศต่างๆ ส่วนหนึ่งแตกเข้ามาในแถบสิบสองปันนา สิบสองจุไทย ดังเกี่ย พวกนี้ที่ไทยเรียกว่าฮ่อ บางกลุ่มก็ปล้นสะดมก็เป็นอาชีพอ (สุวิทย์ ธีรศาควัต, 2543: 186)

ของพวกเขา แต่ในระยะยาวแล้วเมืองเชียงคานตรงปากเหืองมีชัยภูมิไม่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพของประชาชน เพราะพื้นที่ราบลุ่มมีน้อยแต่มีประชากรหนีภัยสงครามมาอยู่กันอย่างหนาแน่น ดังนั้นเมื่อสงครามฮ่อสิ้นสุดลง ประชาชนจึงเริ่มขยับขยายออกจากพื้นที่ ทางพระยาศรีอรรคฮาดที่เป็นเจ้าเมืองอยู่ในขณะนั้นจึงได้ย้ายตัวเมืองมาที่บ้านท่านาจันท์ คือเมืองเชียงคานปัจจุบัน ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่และใกล้กับเมืองเชียงคานเก่า (सानะคาม) ที่น่าจะยังมีบ้านเรือนและที่นาของประชาชนเดิมตั้งอยู่มากทั้งริมสองฝั่งโขง จากนั้นพระยาศรีอรรคฮาดจึงได้ตั้งที่ทำการเมืองอยู่บริเวณวัดมหาธาตุเรียก “ศาลหลักเมืองเชียงคาน” ซึ่งถือว่าบริเวณพื้นที่บ้านท่านาจันท์หรือเมืองเชียงคานในปัจจุบัน ได้ถูกใช้เป็นที่ตั้งของเมืองเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

ภาพที่ 3.2 ตำแหน่งเมืองเชียงคาน เมืองसानะคาม และ เมืองปากเหือง

ที่มา: ผู้วิจัย (8 พฤษภาคม 2556)²¹

²¹ ประมาณการตำแหน่งของเมืองจากประวัติศาสตร์บอกเล่าและเอกสารที่มีการจดบันทึกอธิบายตำแหน่งของเมืองเทียบกับสภาพภูมิประเทศในปัจจุบัน

นอกจากภัยจากโจรสลัดแล้วปัญหาของสยามในช่วงเวลานั้นคือการแผ่อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส โดยเฉพาะฝรั่งเศสที่รุกคืบเข้ามาทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตความปกครองของสยามขณะนั้น จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ ร.ศ. 112 ตามสนธิสัญญาฉบับลงวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 ประเทศสยามต้องสละดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมดให้แก่ฝรั่งเศส ชาวบ้านในบริเวณพื้นที่ของเมืองเชียงคานด้านฝั่งขวาของแม่น้ำโขง โดยเฉพาะเมืองसानะคาม (เชียงคานเก่า) ที่ไม่ต้องการอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศสจึงพากันอพยพเข้ามาในพื้นที่เมืองเชียงคานใหม่ที่บ้านท่านาจันทน์เพิ่มขึ้น การอพยพในครั้งนั้นมีจำนวนผู้อพยพมากถึง 4 ใน 5 ของประชากรเมืองसानะคาม (เชียงคานเก่า) เป็นผลให้เมืองसानะคาม กลายเป็นเมืองที่มีผู้คนอยู่น้อยลงไปอย่างมากในช่วงเวลานั้น (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 57-118) แต่ผู้วิจัยคาดว่า การใช้ที่ดินสำหรับการทำไร่นาในเมืองसानะคามก็ยังคงมีอยู่บ้าง ชาวบ้านน่าจะยังคงกลับมาใช้ประโยชน์จากที่นาที่ไร่เดิมของตน ควบคู่กับการหาที่จับจองในพื้นที่บริเวณเมืองเชียงคานใหม่ คงไม่ได้ทอดทิ้งปล่อยให้ที่ดินที่เมืองसानะคาม (เชียงคานเก่า) รกร้างไปในทันที แต่เป็นการย้ายเพียงแต่ตัวบ้านเรือนของประชาชนไปตั้งอยู่ที่เมืองเชียงคานใหม่ตรงบ้านท่านาจันทน์แทนเท่านั้น เพราะขณะนั้นยังไม่ได้มีการจำกัดการเคลื่อนย้ายประชากรอย่างเข้มงวดแต่อย่างใด เท่ากับว่าอาณาเขตปกครองของเมืองเชียงคานได้ถูกแบ่งออกไปจากเหตุการณ์ดังกล่าวแต่ในเชิงวิถีชีวิตของผู้คนในบริเวณนั้นก็ยังคงดำเนินไปตามปกติ

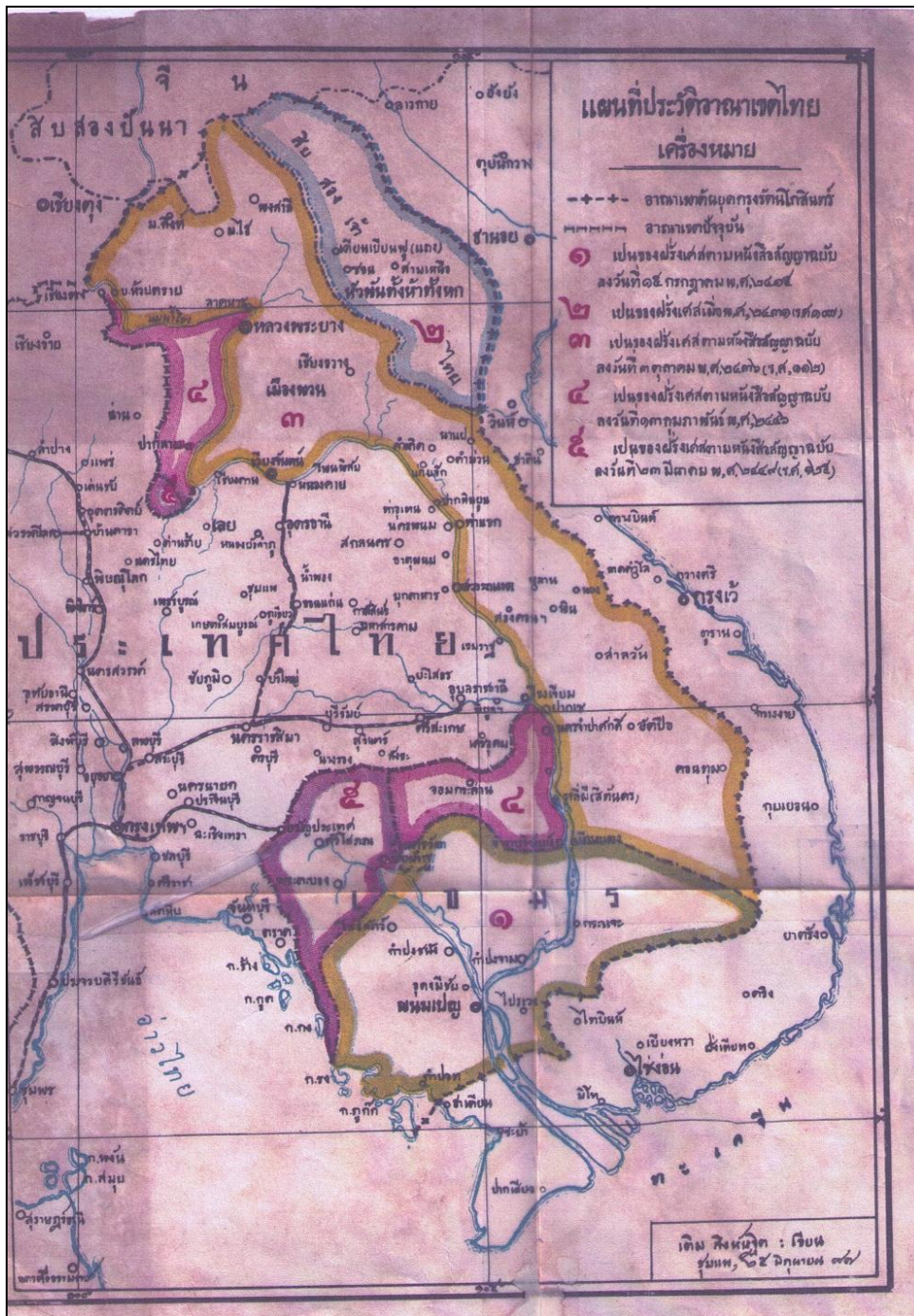
เหตุการณ์คล้ายกันได้เกิดขึ้นอีกครั้งจากผลของการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2445 พื้นที่ของเมืองเชียงคานตั้งแต่ปากเหืองขึ้นไปได้ตกเป็นของฝรั่งเศสตามสนธิสัญญา ฉบับลงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2445 ที่สยามต้องเสียดินแดนเขตเมืองบ่อแต่น เมืองแก่นท้าวฝั่งซ้ายแม่น้ำเหืองตอนเหนือตามลำน้ำ ในแขวงไซยะบูลี ให้กับฝรั่งเศสเพื่อแลกกับเมืองด่านซ้ายและเมืองตราด ผลที่เกิดขึ้นคือประชาชนที่อยู่ที่เมืองปากเหือง แต่ไม่ยอมอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสได้อพยพมาที่เมืองเชียงคานปัจจุบันเช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นกับเมืองसानะคาม (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 57-123)

จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยอยู่สามอย่างที่ส่งผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่คือ

- 1) ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่บ้านท่านาจันทน์ที่เอื้อต่อการทำไร่ทำนา หาปลา ดำรงชีพมากกว่าพื้นที่อื่นในบริเวณนั้น
- 2) ปัญหาจากภัยสงครามต่างๆที่เกิดขึ้นอันเป็นผลให้เกิดการรวมกลุ่มของประชาชน แต่เมื่อสงครามสงบลงจึงได้เริ่มขยายขยายกันไปตามที่ต่างๆในบริเวณเมืองเชียงคาน

3) ผลจากความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นโดยตรงกับพื้นที่ในเมืองเชียงคาน

ภาพที่ 3.3 การเสียดินแดนของสยามให้แก่ฝรั่งเศสครั้งที่ 1 - 5

ที่มา: เต็ม วิชาคณิศพจนกิจ (2530)

3.4 การจักระบบการปกครองใหม่ของเมืองเชียงคาน

การปกครองของเมืองเชียงคานตั้งแต่ตั้งเมืองมาจะขึ้นกับการปกครองโดยเมืองหลวงพระบาง แห่งอาณาจักรล้านช้าง มีการปกครองแบบระบบอาญาสี่ตั้งเช่นหัวเมืองอื่นๆของลาวที่จะประกอบไปด้วย เจ้าเมือง อุปราช ราชวงศ์ และราชบุตร ซึ่งโดยมากจะเป็นคนในพื้นที่ และมีระบบการสืบเชื้อสายต่อกันมา แต่ต้องไปเข้าเฝ้าเพื่อรับการแต่งตั้งจากกษัตริย์เมืองหลวงพระบาง และทำการส่งส่วยทุกปี แต่ในบางช่วงของประวัติศาสตร์ที่กษัตริย์ล้านช้างให้ความสำคัญกับเมืองเชียงคานมากโดยมีสถานะเป็นเมืองหน้าด่านทางซ้ายของอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางนั้น กษัตริย์จะทำการแต่งตั้งและส่งเชื้อพระวงศ์มาปกครองเมืองเชียงคาน หรือในบางช่วง กษัตริย์จะลี้ภัยสงครามมาพำนักอยู่ที่เมืองเชียงคาน จึงทำให้เมืองเชียงคานมีสถานะเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างในช่วงสั้นๆ แม้กระทั่งเมื่อสยามได้เข้าปกครองอาณาจักรล้านช้างได้อย่างเบ็ดเสร็จทั้งสามอาณาจักรในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ในปี พ.ศ. 2321 นั้น ทางสยามก็ยังคงให้มีการปกครองตามวิธีการเมืองแบบโบราณของอาณาจักรล้านช้าง คือ ยังคงให้มีเจ้าแผ่นดินอยู่ตามเดิมทั้งสามอาณาจักร เมืองเชียงคานในขณะนั้นก็ยังคงขึ้นตรงต่อเมืองหลวงพระบางเช่นเดิม แต่หลังจากเหตุการณ์ปราบเจ้าอนุวงศ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ของสยาม จึงมีนโยบายแต่งตั้งเจ้าเมืองที่ไวใจได้มาปกครองหัวเมืองต่างๆ เมืองเชียงคานจึงเริ่มมีเจ้าเมืองที่มีความใกล้ชิดกับทางสยามมากขึ้น คือ พระอนุทินาก ที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัชกาลที่ 3 ของสยาม แต่ผู้วิจัยคิดว่าความรู้สึกนึกคิดของคนเชียงคานในสมัยนั้นยังรู้สึกใกล้ชิดกับทางเมืองหลวงพระบางมากกว่าสยาม ดังจะเห็นได้จากช่วงแรกของสงครามฮ่อในปี พ.ศ. 395 ที่ นายทองดี ศรีประเสริฐ เป็นผู้นำชาวบ้านต่อสู้ขับไล่พวกฮ่อสำเร็จและได้รับการยกย่องจากชาวบ้านให้เป็นเจ้าเมืองเชียงคานแทนเจ้าเมืองคนก่อนที่สิ้นชีพไปในสงคราม ยังคงเดินทางไปเข้าเฝ้ารับการแต่งตั้งจาก พระเจ้านันทะคูราช แห่งเมืองหลวงพระบาง โดยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาศรีอรรคฮาด (ทองดี ศรีประเสริฐ) ขึ้นตรงต่อเมืองหลวงพระบาง (ณัฐพล ตันมิ่ง, 2552: 64-65)

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2433 หลังจากที่ศึกฮ่อสงบแล้ว ประกอบกับการที่สยามเห็นภัยจากการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสที่รุกคืบมาจากอินโดจีนโดยได้ยึดเวียตนามและเขมรได้แล้วนั้นเป็นผลให้สยามต้องเร่งปฏิรูปการปกครองหัวเมืองทางอีสานและในประเทศลาว โดยในปีนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแบ่งอีสานและลาวออกเป็น 4 ฝ่ายคือ

- 1) หัวเมืองลาวฝ่ายกลาง มี หัวเมืองเอก 3 เมือง พร้อมด้วยเมืองขึ้น 12 เมือง มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่นครราชสีมา
- 2) หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก มี หัวเมืองเอก 11 เมือง พร้อมด้วยเมืองขึ้น 26 เมือง มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่ นครจำปาศักดิ์
- 3) หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ มี หัวเมืองเอก 12 เมือง พร้อมด้วยเมืองขึ้น 30 เมือง มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่ เมือง อุบลราชธานี
- 4) หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ มี หัวเมืองเอก 16 เมือง พร้อมด้วยเมืองขึ้น 33 เมือง มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่หนองคาย

นอกจากนี้ยังส่งข้าหลวงใหญ่ 4 คน จากส่วนกลางมาเป็นผู้กำกับในแต่ละหัวเมืองด้วย เมืองเชียงคานซึ่งเป็นหัวเมืองอยู่ในลาวฝ่ายเหนือจึงต้องไปขึ้นตรงกับเมืองหนองคาย ส่วนเมืองเลย ให้ไปขึ้นกับเมืองหล่มสัก จากนั้นในปี พ.ศ. 2434 ได้ทรงรวมหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก กับ หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วเปลี่ยนชื่อเรียกใหม่ว่า หัวเมืองลาวกาว หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่ว่า หัวเมืองลาวพวน หัวเมืองลาวฝ่ายกลาง เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่ว่า หัวเมืองลาวกลาง ส่วนอาณาจักรหลวงพระบาง 12 พันนา ลื้อ 12 จุไท หัวพันทั้งห้าทั้งหก เป็นลาวพุงขาว มีสำนักงานข้าหลวงอยู่ที่หลวงพระบาง (มหาสิลา วีระวงส์, 2535: 117-124)

เมื่อปี พ.ศ. 2436 ที่สยามต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส รัฐบาลสยามเกรงว่าการเรียกชื่อเขตหรือมณฑลโดยมีชื่อลาวอยู่ด้วยอาจเป็นเหตุให้ฝรั่งเศสอ้างเอาดินแดนเหล่านี้ไปอีกได้จึงให้ตัดคำว่าลาวออก โดยให้เรียกมณฑลลาวกาวว่า มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ (ปี พ.ศ. 2443 เปลี่ยนเป็นมณฑลอีสาน) มณฑลลาวพวนเปลี่ยนเป็นมณฑลอุดร มณฑลลาวกลางเปลี่ยนเป็นมณฑลนครราชสีมา ผลจากการเสียดินแดนในครั้งนั้นทำให้สยามเร่งจัดระบบการปกครองใหม่ โดย ปี พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา ได้มีการยกเลิกตำแหน่งอาญาสี่ แล้วตั้งผู้ว่าราชการเมือง ปลัดเมือง ยกกระบัตรเมือง และผู้ช่วยราชการเมืองแทนตามลำดับ มีการแต่งตั้งข้าราชการจากส่วนกลางให้มาดำรงตำแหน่งต่างๆในภาคอีสาน บางตำแหน่งก็ให้ขุนนางในท้องถิ่นดำรงตำแหน่งแต่ส่วนกลางจะเป็นผู้แต่งตั้ง การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง นอกจากการส่งข้าราชการจากส่วนกลางเข้ามาดำรงตำแหน่งตั้งแต่ระดับมณฑล (ข้าหลวงใหญ่) มาจนถึงระดับอำเภอแล้วเมืองขนาดเล็กก็จะถูกยุบให้เป็นอำเภอ บางเมืองที่เล็กมากก็ถูกยุบให้เป็นตำบล (สุวิทย์ ธีรศาศวัต, 2546: 44) ผลที่ตามมาจากการเปลี่ยนระบบการปกครองตามพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) เป็นระบบเทศบาลซึ่งมีสายการบริหาร

เป็นมณฑล อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านนั้น ทำให้เมืองเชียงคาน ต้องย้ายไปขึ้นกับเมืองน้ำปาด จังหวัดอุดรดิษฐ์ ซึ่งอยู่ในแขวงเมืองพิชัย มณฑลพิษณุโลก (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 118)

แต่เมื่อปี พ.ศ. 2446 ที่ ฝรั่งเศสได้ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง แถวหลวงพระบาง ปากลาย และ พ.ศ. 2449 ฝรั่งเศสได้ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงในบริเวณใกล้ อำเภอด่านซ้าย ทำให้การปกครองเมืองเชียงคานที่ต้องไปขึ้นกับแขวงเมืองพิชัย มณฑลพิษณุโลก เกิดความยากลำบากในการปกครองเพราะเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางไปติดต่อราชการกลายเป็นดินแดนของฝรั่งเศสไปเรียบร้อยแล้ว ประกอบกับช่วงปี พ.ศ. 2450 ที่ได้มีประกาศยุบบริเวณเมืองปากเหือง เพื่อจัดตั้งเป็นจังหวัดเลย อำเภอเชียงคานในขณะนั้นยังไม่ได้ถูกจัดระเบียบการปกครองใหม่แต่อย่างใด จึงยังคงฐานะเป็นเมืองอยู่ และยังคงเป็นเอกเทศโดยไม่ทราบว่าจะขึ้นในความปกครองของเมืองใดในสยามเป็นเวลาเกือบ 4 ปี พระยาศรีอรรคหัตถ์จึงได้ประกาศให้เมืองเชียงคานเป็นเอกราชน้อยเชียงคาน พระยาศรีอรรคหัตถ์ ผู้ว่าราชการเมืองเชียงคาน ที่ภายหลังได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายอำเภอเชียงคาน (คนแรก) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2452 ดำรงตำแหน่งจนถึงปี พ.ศ. 2454 ก็ได้ลาออกราชการรับบำนาญ เหตุที่ลาออกเพราะพระยาศรีอรรคหัตถ์ได้รู้ข่าวเกี่ยวกับลูกชายเจ้าเมืองหลายเมืองถูกหลอกไปฆ่าตาย เพื่อความปลอดภัยในชีวิตของลูกชายจึงให้ลูกชายไปอยู่กับภรรยาที่เมืองต่างๆ ไม่ให้อยู่ที่เมืองเชียงคานมีแต่ลูกผู้หญิงเท่านั้นที่ยังคงให้อยู่เมืองเชียงคาน เมื่อพระยาศรีอรรคหัตถ์ได้ลาออกแล้วทางการก็ไม่ได้แต่งตั้งลูกชายกลับมาเป็นนายอำเภอเชียงคานคนต่อไป แต่กลับส่งคนจากส่วนกลางมาเป็นนายอำเภอแทน ฉะนั้นจึงเป็นการสิ้นสุดระบบการเป็นเจ้าเมืองด้วยการสืบต่อทางเชื้อสายนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ในปี พ.ศ. 2454 จึงได้มีประกาศของกระทรวงมหาดไทย ให้โอนเมืองเชียงคานจากเมืองพิชัยมาขึ้นสังกัดจังหวัดเลย มณฑลอุดรธานี แล้วยุบเมืองเชียงคานลงเป็นอำเภอ โปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครองระบบเทศบาลเช่นเดียวกับหัวเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อสะดวกในการปกครองเพราะอำเภอเชียงคานห่างจากตัวจังหวัดเลยเพียง 48 กิโลเมตรเท่านั้น การมาติดต่อราชการไม่ต้องเข้าป่าดงภูเขาทุรกันดารห่างไกลไปถึงเมืองพิชัยดังแต่ก่อน จึงเป็นจุดสิ้นสุดสถานะความเป็นเมืองของเมืองเชียงคานและกลายมาเป็นเพียงอำเภอหนึ่งในจังหวัดเลย ของประเทศไทย นับตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 129-130)

3.5 ระบบส่วย บรรณาการ และภาษีของเมืองเชียงคาน

ระบบส่วย บรรณาการ และภาษีของเมืองเชียงคานมีมาช้านานตั้งแต่สมัยที่เมืองเชียงคานยังอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้างที่มีเมืองหลวงพระบางเป็นศูนย์กลางอำนาจ แม้จะไม่ได้ปรากฏชัดเจนว่าระบบดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อไหร่และมีความเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบวิธีการ ประเภทของส่วยหรือบรรณาการ และปริมาณสิ่งของหรือเงินตราที่ต้องจัดส่งเป็นอย่างไร แต่เราก็คงพบหลักฐานชิ้นสำคัญที่อธิบายถึงระบบดังกล่าวไว้ในสมัยที่เจ้าสุวรรณบัลลังก์ ได้ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พระราชบิดา) แล้วโปรดฯ ให้ ท้าวของราชโอรสองค์ที่ 7 ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พระราชนัดดา) มาครองเมืองซ้ายเชียงคานแทนพระองค์ และกำหนดให้ต้องจัดส่งเครื่องราชบรรณาการ เช่น เงิน ทองคำ ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองคำ นอแรด งาช้าง แผ่นแพร ช้าง ม้า เขาสัตว์ ข้าว ถั่ว งา ฯลฯ ให้กับเมืองหลวงพระบาง 3 ปีต่อครั้ง (ถนิมธุรสตันมิ่ง, 2552: 18) บรรณาการที่จัดส่งนั้นแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เมืองเชียงคานที่ประกอบไปด้วยของป่านานาชนิด และแสดงออกให้เห็นได้ชัดเจนว่าเมืองเชียงคานในขณะนั้นเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีผู้คนอาศัยอยู่พอสมควรจึงสามารถส่งข้าว ถั่ว และงา เป็นบรรณาการได้ เพราะแสดงให้เห็นว่าต้องมีการผลิตเหลือพอที่จะส่งกลับไปยังเมืองหลวงพระบางที่ไม่สามารถผลิตข้าวหรือถั่วและงาได้เองอย่างเพียงพอ รวมถึง ถั่ว และ งา ก็ไม่ใช่ผลผลิตพื้นฐานในการดำรงชีพ การจะปลูกพืชสามชนิดนี้จึงต้องใช้พื้นที่และกำลังคนที่มากพอสมควร ซึ่งอาจไม่น่าแปลกใจมากนัก เพราะเมืองเชียงคานในช่วงนั้นเพียงอยู่ในช่วงรอยต่อระหว่างการเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้าง จึงมีความเป็นไปได้มากกว่าต้องมีผู้คนบางส่วนเลือกที่จะยังตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่เมืองเชียงคานต่อไป ไม่ได้อพยพกลับไปเมืองหลวงพระบางทั้งหมด ในส่วนของเงินและทองคำ น่าจะเกิดจากการค้าขายเป็นหลักเพราะเชียงคานอยู่ในเส้นทางการค้าขายระหว่างหลวงพระบาง – เวียงจันทน์มาอย่างช้านาน แต่ทองคำก็มีความเป็นไปได้ว่าเกิดจากการจัดหาเองจากภายในพื้นที่ เพราะเมืองเชียงคานไปจนถึงปากชม ได้ปรากฏร่องรอยของอาชีพการร่อนทองมาเป็นเวลาอย่างช้านาน

เมื่อสยามเข้ามาปกครองลาวได้อย่างเบ็ดเสร็จ ในปี พ.ศ. 2321 เมืองเชียงคานในขณะนั้น ซึ่งย้ายมาขึ้นตรงต่อเมืองน้ำปาด (อุตรดิตถ์) ของสยาม น่าจะมีการเก็บส่วยส่งบรรณาการให้กับสยามผ่านทางเมืองน้ำปาด ส่งมายังสยาม (ธนบุรี) แต่การจะส่งส่วยเป็นอะไร คนละเท่าไรในขณะนั้น สยามจะเป็นผู้กำหนดเอง โดยพิจารณาจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป็นหลัก หากปีใดไพร่ส่วยไม่อาจหาส่วยได้หรือหาได้ไม่ครบเจ้าเมือง

จะเก็บเงินส่งแทน ซึ่งจำนวนเงินที่จะต้องส่งแทนนั้น ส่วยแต่ละชนิดอาจตีค่าเป็นเงินที่ต้องส่งแตกต่างกันไป (บุญรอด แก้วกัณหา, 2518: 53-63 อ้างถึงใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 76)

จนกระทั่งเมื่อสยามทำศึกเจ้าอนุวงศ์ในช่วงปี พ.ศ. 2369 – 2370 เจ้าเมืองเชียงคานในขณะนั้นได้เข้าร่วมกับทางเจ้าอนุวงศ์แต่ได้แพ้สงครามให้กับทางสยาม หลังจากที่เมืองเวียงจันทน์ได้ถูกเผาทำลายลง เมื่อสิ้นศึกเมืองเชียงคานและหัวเมืองต่างๆที่เข้าร่วมจึงมีสภาพเป็นเมืองที่แพ้สงครามเช่นกัน เจ้าอนุทินากที่เป็นเจ้าเมืองเชียงคานคนใหม่ ได้ทำการตกลงที่จะยอมส่งภาษีอากรให้กับทางการในอัตราที่สูงกว่าเดิม โดยจะส่งภาษีอากรเป็นทองคำ 3 สลึง หรือในกรณีที่ไม่มีทองคำก็จะส่งเป็นเงิน 12 บาท สำหรับชายฉกรรจ์ที่มีครอบครัว²² และต่อมาได้ขอลดลงเหลือคนละ 2 สลึงทองคำ หรือเท่ากับเงิน 8 บาท ส่วนคนแก่กับชายหนุ่มโสดจะต้องจ่าย 1 สลึงทองคำเท่ากับเป็นเงิน 4 บาท ค่าภาษีอากรของจังหวัดนี้ถูกระบุเอาทองคำหนัก 35 ตำลึง โดยจะแบ่งสัดส่วนเป็น 20 ตำลึงส่งให้พระเจ้าแผ่นดิน 10 ตำลึงส่งให้วังหน้า 5 ตำลึงส่งให้สมเด็จพระมหาลาลาและข้าหลวงอื่นๆของกรมมหาดไทย ถ้าไม่มีทองคำจังหวัดจะต้องจ่ายเป็นเงิน ซึ่งอาจจะเป็น 1 ถึง 16 เท่าตัว ภาษีส่วนนี้จะถูกจัดเก็บและนำส่งไปที่กรุงเทพฯ โดยจะต้องมีการออกสำเนาส่งจากเจ้าเมืองพิชัยที่เมืองเชียงคานขึ้นตรงอยู่ก่อน สำหรับค่าอากรที่สูงมากนั้นสร้างความยากลำบากให้กับประชาชนเป็นอย่างมากจึงมีการร้องเรียนอยู่หลายครั้ง บางครอบครัวจึงเลือกที่จะหลบหนีไปอยู่ฝั่งลาว ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าบรรดาผู้ปกครองของเมืองเชียงคานน่าจะรู้เห็นด้วยเช่นกัน เพราะในช่วงดังกล่าวมีการบันทึกจำนวนประชากรของเมืองเชียงคานอย่างเป็นทางการเพียงแค่ 360 คน ซึ่งน้อยกว่าความจริงเป็นอย่างมาก เพราะเอเจียน แอมอนิเย ได้บรรยายว่าเมืองเชียงคานมีบ้านเรือนของประชากรอยู่ประมาณ 300 หลัง น่าจะมีประชากรประมาณ 1,000 คน (เอเจียน แอมอนิเย, 2539:192 - 194) การส่งภาษีอากรเช่นนี้ยังคงมีอยู่จนถึงช่วงปี พ.ศ. 2438 -2440²³

ใน พ.ศ. 2442 มีหลักฐานการบันทึกว่าเมืองเชียงคานได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองเก็บส่วยอากรเองได้ตลอดเวลา พระยาศรีอรรคชาติซึ่งเป็นเจ้าเมืองเชียงคานนั้น ได้ทำการเก็บส่วยคือ ทรัพย์สิน เงินทอง จากราษฎรที่อยู่ฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ซึ่งอยู่ในเขตปกครองของเมืองเชียงคานส่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ในทุกเดือน

²² จะนับไพร่ส่วยเฉพาะชายฉกรรจ์ที่มีความสูงเสมอไหล่ 2 ศอก 1 คืบ (125 เซนติเมตร) ขึ้นไป ยกเว้นแต่ ผู้ที่มีอายุเกิน 70 ปี พระ เณร คนพิการหรือเสียสติ บรรดาขุนนาง นายหมวด นายกอง และผู้ที่มีบุตรเป็นไพร่ส่วย 3 คนขึ้นไป เท่านั้นที่จะได้รับการยกเว้น (ปรับปรุงจาก สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 71)

²³ เป็นช่วงที่เอเจียนแอมอนิเย นักสำรวจชาวฝรั่งเศส เข้าไปทำการสำรวจในพื้นที่และได้ทำการจดบันทึกไว้

5 ของทุกปี โดยจะนำดอกไม้เงินดอกไม้ทอง และอาหารต่างๆ เช่น ปลาข้าว ส้มไข่ปลาบึก ปลาแห้ง ปลาเจ้า เครื่องราชบรรณาการต่างๆ ไปส่งส่วย (กะระยะเวลาส้มไข่เป็นพอดี) และถือน้ำพิพัฒน์สัจจา (ตม่น้ำสาบาน) ต่อหน้าพระพักตร์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมา (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 120) และการนำบรรณาการลงไปส่งให้ทางกรุงเทพฯ นั้น บรรดาเจ้าเมืองจะได้รับการถวายสิ่งของตอบแทนกลับมา ดังที่ปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 16 ฉบับลงวันที่ 28 มกราคม ร.ศ.118²⁴ “วันที่ 21 มกราคม ร.ศ. 118 พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก ชั้น 3 นิภาภรณ์ แก่พระยาศรีอรรคชาติ(ทองดี) ผู้ว่าราชการเมืองเชียงคาน ซึ่งได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อ ร.ศ. 118” พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทาน พระพุทธรูปเชียงแสน โคมไฟ เมล็ดสักและสิ่งของอื่นๆ ให้คณะที่ไปเข้าเฝ้า พระยาศรีอรรคชาติยังได้รับพระราชทานเงินจำนวน 50 ซึ่งตอบแทนกลับไปด้วย (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 121-122) แต่หลังจาก พ.ศ. 2454 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการเสียส่วยและการส่งเครื่องราชบรรณาการ โดย รัชกาลที่ 5 ได้มีการโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกหัวเมืองประเทศราชถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองเหมือนหัวเมืองขึ้นตั้งแต่ก่อน และเปลี่ยนจากการให้เสียส่วยเป็นสิ่งของมาเป็นการเป็นเสียเงินแทนทั้งหมด (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 129) เราไม่มีข้อมูลถึงการจัดเก็บภาษีในท้องที่ของเมืองเชียงคานหลังจากปี พ.ศ. 2454 มาจนกระทั่งช่วงทศวรรษที่ 2480 ว่ามีการจัดเก็บภาษีในรูปแบบใดบ้าง แต่จากการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ได้ให้ข้อมูลว่าช่วงตั้งแต่พ.ศ. 2480 เป็นต้นมาจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2500 ชาวเมืองเชียงคานโดยส่วนใหญ่เสียเพียงแค่อาชีพที่ดินในราคาจัดเก็บปีละ 5 บาท²⁵ ซึ่งในภายหลังได้เปลี่ยนมาเป็นภาษีโรงเรือน แต่ก็จัดเก็บในราคาที่ไม่แพงนัก ส่วนครอบครัวที่ทำการค้าขายนั้น เจ้าของธุรกิจขนส่งสินค้าในอดีตรายหนึ่งให้ข้อมูลว่าจะใช้การเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเอาโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวทำให้จัดเก็บภาษีได้ในราคาที่ไม่สูงตามจริง

3.6 เส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับเมืองเชียงคาน

เมืองเชียงคานเคยมีสถานะเป็นเมืองหน้าด่านภายในอาณาจักรล้านช้างและยังตั้งอยู่ในเส้นทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างเมืองหลวงพระบาง – เวียงจันทน์ กระทั่งสยามได้เสียสิทธิในการปกครองดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงไป เมืองเชียงคานได้เปลี่ยนสถานะกลายเป็นเมืองชายแดน

²⁴ พ.ศ. 2442

²⁵ ในส่วนของที่นาซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปจากตัวเมืองคาดว่าคงไม่ได้มีการจัดเก็บภาษีแต่อย่างใด

ของสยามหรือประเทศไทยในเวลาต่อมา ดังนั้นเส้นทางการคมนาคมทั้งหลายที่พาดผ่านหรือเชื่อมต่อกับเมืองเชียงคานนั้นจึงมิได้มีความสำคัญเพียงแค่การไปมาหาสู่ของประชากรระหว่างสองฝั่งโขงในบริเวณดังกล่าวหรือพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้น แต่ยังเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ และการเมือง ที่เกี่ยวเนื่องกับอาณาจักรล้านช้างและสยามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในหัวข้อนี้จะพิจารณาถึงเส้นทางต่างๆที่พาดผ่านและเชื่อมต่อกับเมืองเชียงคาน ทั้งทางบกและทางน้ำ รวมถึงพัฒนาการต่อมาของเรือ ถนน และรถไฟที่เข้ามาในภาคอีสานยุคหลัง แล้วส่งผลกระทบต่อทางด้านระบบเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของชาวเชียงคานที่เปลี่ยนไป เราสามารถแบ่งกลุ่มเส้นทางที่เชื่อมต่อหรือพาดผ่านเมืองเชียงคานออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้ดังนี้ คือ

3.6.1 เส้นทางที่เชื่อมต่อภายในอาณาจักรล้านช้างระหว่างเมืองหลวงพระบาง – เวียงจันทน์

เส้นทางภายในอาณาจักรล้านช้างที่ถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการเชื่อมต่อระหว่างเมืองทางภาคเหนือที่มีเมืองหลวงพระบางเป็นศูนย์กลางกับเมืองทางภาคกลางที่มีเวียงจันทน์เป็นศูนย์กลาง และเมืองทางภาคใต้ที่มีเมืองจำปาสักเป็นศูนย์กลาง คือการติดต่อกันทางน้ำโดยใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางในการสัญจร เพราะเส้นทางภายในภาคพื้นทวีปของอาณาจักรล้านช้างโดยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ภูเขายากแก่การเดินทาง แม่น้ำโขงจึงเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของอาณาจักรล้านช้าง ที่มีบทบาททั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ภายในอาณาจักรนอกจากด้านการไปมาหาสู่ของผู้คนที่อยู่ที่ยี่สิบสองริมสองฝั่งโขงแล้ว แม่น้ำโขงยังถูกใช้เพื่อการขนส่งสินค้า เครื่องราชบรรณาการต่างๆ เพราะส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในอาณาจักรล้านช้าง เป็นผลผลิตที่เกิดจากที่ราบลุ่มแม่น้ำ เช่น การปลูกข้าว หรือการทำประมง เป็นต้น หากเราพิจารณาเฉพาะเขตเศรษฐกิจระหว่างเมือง หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ แม้ว่าหลวงพระบางเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญที่สุดในภาคเหนือของลาวก็จริง แต่เครือข่ายทางเศรษฐกิจจากเวียงจันทน์ขึ้นไปทางเหนือนั้นเชื่อว่าประกอบด้วยเพียงเส้นทางการค้าระหว่างเวียงจันทน์กับหลวงพระบางเท่านั้น หากยังมีเมืองเล็กๆจำนวนไม่น้อยซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมสินค้า หรือจุดเชื่อมโยงทางคมนาคมที่กระจัดกระจายอยู่ฝั่งแม่น้ำโขงและสาขาต่างๆอีกด้วย หลวงพระบางและเมืองเล็กๆเหล่านี้สร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจซึ่งแผ่ขยายจากฝั่งแม่น้ำโขงไปสู่เขตมณฑล (โยชิยุกิ มาซุฮาร่า, 2545: 83-84) ที่เป็นแหล่งผลิตของป่าที่เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของอาณาจักรล้านช้างในอดีต

เมืองเชียงคานเป็นเมืองริมแม่น้ำโขงที่อยู่ในเส้นทาง หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ การพิจารณาถึงระบบเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานในอดีตจึงไม่สามารถพิจารณาเฉพาะจุดได้ แต่จะต้องพิจารณาระบบเศรษฐกิจระหว่างหลวงพระบาง – เวียงจันทน์อย่างละเอียดเพราะเชียงคานในฐานะที่เป็นเมืองผ่านระหว่างเมืองใหญ่ทั้งสองจึงมีทั้งผู้คนและสินค้าที่ผ่านไปผ่านมาอย่างมากมาย และยังเป็นทั้งแหล่งรวบรวมและกระจายสินค้าในบริเวณที่ราบลุ่มของบริเวณเมืองเชียงคานที่มีประชากรทั้งสองฝั่งโขงอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นอีกด้วย เมืองเชียงคานจึงเป็นเมืองท่าและเป็นเมืองชุมทางที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของอาณาจักรล้านช้างในอดีต จากการสัมภาษณ์ผู้คนในเมืองเชียงคานพบว่า การเดินทางตามเส้นทางเรือในแม่น้ำโขงนี้เป็นเส้นทางหลักของคนเชียงคานในอดีตก่อนที่จะเริ่มมีการตัดถนน นอกเหนือจากการไปมาหาสู่ระหว่างสองฝั่งโขงแล้วเมืองใหญ่ๆที่คนเชียงคานติดต่อมากที่สุดโดยเฉพาะการทำการค้าคือ เมืองเวียงจันทน์และหนองคาย สินค้าโดยส่วนใหญ่ที่ใช้ในเชียงคานจะรับมาจากเวียงจันทน์และหนองคายเป็นหลัก เนื่องจากเป็นเมืองใหญ่ที่ใกล้ที่สุดประมาณ 200 กิโลเมตรเท่านั้น นอกจากนี้ชั้นชั้นที่มีฐานะยังนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนที่เวียงจันทน์ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 ที่เส้นทางถนนระหว่างเมืองเชียงคานกับเมืองเลยจะเจริญอีกด้วย ส่วนเมืองหลวงพระบางถ้านับจากอดีตมา เมืองเชียงคานจะมีความใกล้ชิดเมืองหลวงพระบางค่อนข้างมาก ในยุคที่เมืองเชียงคานยังคงเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง เราจะพบเห็นการติดต่อเดินทางจากเมืองเชียงคานไปเมืองหลวงพระบางด้วยเหตุผลทางการเมืองการปกครองรวมถึงการส่งเครื่องราชบรรณาการด้วย แต่ในยุคหลังจากปี พ.ศ. 2454 – 2500 การติดต่อระหว่างเมือง เชียงคาน – เมืองหลวงพระบางจะเป็นการค้าขายสินค้าเป็นหลักโดยจะเป็นการค้าขายสินค้านี้ระหว่างเวียงจันทน์ – หลวงพระบาง โดยมีเมืองเชียงคานเป็นเมืองผ่านเท่านั้น แต่ก็มีพ่อค้าบางส่วนจากเมืองเชียงคานก็ทำการค้าในรูปแบบเดียวกันเช่นกัน นอกจากนี้ก็ยังพบเห็นการเดินทางระหว่างเมืองเชียงคาน - หลวงพระบางอีกรูปแบบคือการไปมาหาสู่ของญาติพี่น้องที่เมืองหลวงพระบาง เพียงแต่วิธีการเดินทางในปัจจุบันไม่สามารถล่องเรือไปยังเมืองหลวงพระบางเหมือนในอดีตเพราะมีความยุ่งยากในเรื่องของการผ่านแดนเข้าสู่ประเทศลาวโดยทางเรือ

สำหรับการเดินทาง จาก หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ โดยล่องตามแม่น้ำโขง ในอดีตก่อน พ.ศ. 2500 นั้นจะใช้แพหรือเรือถ่อเป็นหลัก ในขาล่องตามแม่น้ำเราจะใช้เวลาประมาณ 5 - 6

วัน²⁶ ล่องเรือจากเมืองหลวงพระบางมาถึงเมืองปากลาย²⁷ ใช้เวลาอีกประมาณ 2 วัน ล่องจากเมืองปากลายถึงเมืองเชียงคาน (เฮอริเบิร์ท วาริงตัน สมิธ, 2549: 115-116) และใช้เวลาอีก 5 วัน ล่องจากเมืองเชียงคานไปถึงจนถึงเมืองเวียงจันทน์ และเมืองหนองคาย²⁸ (เฮอริเบิร์ท วาริงตัน สมิธ, 2549: 118-119) แต่ถ้าเป็นชาล่องขึ้นทวนน้ำจะทำการล่องเรือได้ยากกว่าเนื่องจากแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำที่ไหลแรงและมีเกาะแก่งมากมายตลอดช่วงการเดินทางเรือจาก หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ ทำให้ไม่สามารถทำการล่องเรือได้อย่างสะดวกนัก อุปสรรคในแม่น้ำโขงที่สำคัญในช่วงดังกล่าวคือเกาะแก่งที่มีอยู่มากมาย เช่น แก่งเส็ง แก่งหลวง ที่อยู่ใต้เมืองหลวงพระบาง แก่งคุดคู้ แก่งจัน และแก่งฟ้า ที่อยู่ช่วงเมืองเชียงคาน – เวียงจันทน์ เรือหลายลำที่ไม่มีควมเชี่ยวชาญในการเดินเรือต้องอับปางลงในจุดเหล่านี้ ในฤดูน้ำหลากน้ำจะไหลแรงมากและยังมีหินใต้น้ำที่มองไม่เห็นอยู่อีกเป็นจำนวนมาก แต่ในฤดูแล้งอันตรายจะมากกว่าเพราะแก่งจะโผล่ขึ้นมาเต็มไปหมดและร่องน้ำที่ใช้เดินเรือก็แคบลงเหลือประมาณร้อยละ 10 ของฤดูน้ำหลาก²⁹ (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ , 2543: 173) ชนิดของเรือที่ใช้ล่องในแม่น้ำโขงระหว่างเมืองหลวงพระบาง – เวียงจันทน์ โดยส่วนใหญ่แล้ว ในอดีตจะเป็นเรือไม้ คือ เรือซุด³⁰ และเรือกระแซงโดยเรือซุดจะมีขนาดเล็กกว่าเรือ กระแซงแต่สามารถใช้ขนส่งสินค้าได้เช่นเดียวกัน ขนาดของเรือทั้งสองประเภทนี้จะมีความกว้างประมาณ 1.5 – 3 เมตร ยาวประมาณ 6 – 12 เมตร บางลำสามารถบรรทุก

²⁶ ในบันทึกของ เฮอริเบิร์ท วาริงตัน สมิธ ที่เข้ามาสำรวจแม่น้ำโขงในช่วงปี พ.ศ. 2435 – 2436 จะใช้เวลา 5 วัน (เฮอริเบิร์ท วาริงตัน สมิธ, 2549: 114-115) ส่วนบันทึกของ เจมส์ แมคคาร์ธี หรือ พระวิภาคภูวดล เจ้ากรมแผนที่คนแรกที่เข้ามาสำรวจช่วงปี พ.ศ. 2424-2436 ได้ระบุว่าเรือจากหลวงพระบางถึงปากลายจะใช้เวลา 6 วัน มีค่าขนส่ง 20 รูปีต่อน้ำหนัก 6,000 ปอนด์ หรือตันละ 5.51 บาท (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 172)

²⁷ เมืองปากลายเป็นเมืองเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ติดลำแม่น้ำโขงอยู่กึ่งกลางทางตามลำแม่น้ำโขงระหว่างหลวงพระบางกับเวียงจันทน์ อยู่ในเขตประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมืองปากลายยังเป็นที่ทำการท่าเรือสำหรับเรือที่จะเดินทางขึ้นไปหัวเมืองลาวในภาคเหนือ (เฮอริเบิร์ท วาริงตัน สมิธ, 2549: 21, 115-116) มีความสำคัญมากทางเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นจุดแยกของเส้นทางคมนาคมสายหลักเพราะเมืองปากลายตั้งอยู่บนเส้นทาง หลวงพระบาง – ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่ใช้ในการติดต่อกับศูนย์กลางการปกครองของสยามตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยา ธนบุรี และ รัตนโกสินทร์(กรุงเทพฯ) และอยู่บนเส้นทางภายในอาณาจักรล้านช้างระหว่างเมือง หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ (โยชิยุกิ มาซุฮาร่า, 2545: 68-69)

²⁸ หนองคายเป็นเมืองที่ได้รับการก่อตั้งขึ้นเมื่อยุคที่เวียงจันทน์ล่มสลาย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ที่สยามเข้าปราบเจ้าอนุวงศ์และได้ทำลายเมืองเวียงจันทน์ (เฮอริเบิร์ท วาริงตัน สมิธ, 2549: 126) ในยุคที่ เฮอริเบิร์ท วาริงตัน สมิธ เข้ามาทำการสำรวจเป็นยุคที่หนองคายเป็นหัวเมืองของสยามและมีเวียงจันทน์อยู่ใต้การปกครองจึงเป็นจุดพักสินค้าต่างๆที่จะไปยังอาณาจักรล้านช้างตอนกลางแต่ถ้าย้อนไปก่อนหน้านั้นศูนย์กลางเศรษฐกิจการเมืองของอาณาจักรล้านช้างตอนกลางจะอยู่ที่เวียงจันทน์มาโดยตลอด

²⁹ ช่วงใต้เชียงคานลงไปทางหนองคายร่องน้ำทั่วไปในฤดูแล้งมีความกว้าง 1 ใน 10 ของความกว้างที่ท้องน้ำปกติ หรือกว้างเพียงประมาณ 40 เมตร (แอมอนิเย, 2539: 4, 49, 189, 191-192 ; กานิเย, 2539: 272 อ้างถึงใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 173)

³⁰ เรือซุดเป็นเรือที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทำจากท่อนซุงขนาดใหญ่แล้วซุดร่องตรงกลางจนกลายเป็นเรือ ขนาดของเรือซุดจะขึ้นกับขนาดของท่อนซุงที่ทำได้ ในระยะหลังมาเรือซุดค่อนข้างทำได้ยากเนื่องจากปริมาณท่อนซุงขนาดใหญ่มีน้อยลง

สินค้าได้หนัก 4 – 5 ตัน วิธีการเดินเรือจะใช้คนต่อเรือประมาณ 3 – 4 คน หรือมากกว่านั้นขึ้นกับขนาดและความยาวของเรือ การต่อจะใช้ไม้ไผ่ลำยาวดันให้เรือไปข้างหน้าเรือ ที่ใช้การต่อนี้จะต้องเลาะริมตลิ่งไปเพราะกลางแม่น้ำมีความลึกและน้ำเชี่ยวเกินกว่าที่จะต่อได้ การต่อเรือนี้สามารถล่องเรือได้ทุกหน้าทั้งขาล่องและขาขึ้น แต่หน้าแล้งจะทำการล่องเรือลำบากขึ้นเพราะต้องเจอกับเกาะแก่งทำให้ต้องเพิ่มคนต่อมากขึ้น สำหรับเรือขนาดใหญ่บางลำต้องใช้คนมากถึง 10 – 20 คน สำหรับค่าแรงในการต่อในช่วงปี พ.ศ. 2490 จะเป็นเงิน 7 บาท /คน/การล่องเรือ ไป – กลับระหว่าง เชียงคาน – เวียงจันทน์ เรายังพบเห็นเรือที่ใช้ต่อทั้งสองชนิดนี้ได้จนถึงช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 โดยเจ้าของเรือจะมีทั้งคนไทย คนลาว และคนจีนที่เริ่มเข้ามาทำการค้าที่หลวงพระบาง เชียงคาน และเวียงจันทน์

3.6.2 เส้นทางที่เชื่อมต่อระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับสยามที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคาน

การติดต่อระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับสยามมีมาอย่างช้านานตั้งแต่สมัยที่เริ่มตั้งอาณาจักรล้านช้างซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับอาณาจักรสุโขทัย ต่อเนื่องมาถึงอาณาจักรอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ เส้นทางที่ใช้ติดต่อกันมีหลากหลายเส้นทางแต่ละเส้นทางมีความสำคัญเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละยุคสมัยขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองของทั้งสองอาณาจักร ในช่วงแรกเริ่มของการติดต่อเดินทางของอาณาจักรล้านช้างกับอาณาจักรสุโขทัย จะใช้เส้นทาง หลวงพระบาง – น่าน – สุโขทัย (โยชียูกิ มาซุฮาร่า, 2545: 68) แต่หลังจากการเสื่อมอำนาจลงของอาณาจักรสุโขทัยและมีการย้ายศูนย์กลางอำนาจมาที่อาณาจักรอยุธยาแล้วเส้นทางนี้จึงถูกลดความสำคัญลงไปและเป็นเส้นทางที่ไม่ค่อยมีความเกี่ยวข้องกับเชียงคานเท่าใดนักอาจมีความเกี่ยวเนื่องเพียงแค่อินค้าที่รวบรวมได้จากเชียงคานจะถูกขนส่งไปตามแม่น้ำโขงไปยังเมืองหลวงพระบางก่อนที่บางส่วนจะถูกส่งต่อไปยังอาณาจักรสุโขทัยเท่านั้น เมื่อศูนย์กลางของสยามเปลี่ยนมาอยู่ที่พิษณุโลก อยุธยา ธนบุรี และกรุงเทพฯ ตามลำดับแล้วเส้นทาง การติดต่อระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับสยามได้เปลี่ยนแปลงไป ในหัวข้อนี้เราจะพิจารณาเส้นทางหลัก 3 เส้นทางที่มีความเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับระบบเศรษฐกิจและการเมืองของเมืองเชียงคาน

3.6.2.1 เส้นทางระหว่าง หลวงพระบาง – ปากลาย – น้ำปาด - พิชัย – พิษณุโลก - อยุธยา (ธนบุรี, กรุงเทพฯ)

เส้นทางนี้เป็นเส้นทางการติดต่อระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับสยามที่มีความสำคัญอย่างเด่นชัดให้เห็นตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยา ไล้เรียงมาจนถึงอาณาจักรธนบุรีและรัตนโกสินทร์แต่ไม่แน่ชัดว่ามีมาตั้งแต่สมัยไหน ถ้าพิจารณาจากการที่เมืองพิชัยถูกกำหนดให้เป็นหัวเมืองชั้นตรีเนื่องจากมีบทบาททางเศรษฐกิจที่สำคัญในฐานะที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างหัวเมืองต่างๆทางภาคเหนือกับลุ่มน้ำเจ้าพระยาแสดงว่าความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างทั้งสองภูมิภาคน่าจะมีมาช้านานแล้ว นอกจากนี้ยังมีศิลาจารึกหลักหนึ่งที่มีปีศักราช พ.ศ. 2120 อยู่ที่เมืองปากลาย น่าจะแสดงให้เห็นความสำคัญทางคมนาคมของเมืองปากลายในฐานะที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างหลวงพระบางกับภาคเหนือตอนล่างของไทย ด้วยเหตุดังกล่าวจึงสันนิษฐานได้ว่าอย่างช้าในครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 16³¹ ได้มีความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับอาณาจักรอยุธยา ตามเส้นทางสายหลวงพระบาง – ปากลาย – น้ำปาด – พิชัย – พิษณุโลก – อยุธยาอยู่ก่อนแล้ว (สุธิพล รัตนทรงธรรม, 2531: 28-29 อ้างถึงใน โยชิยูกิ มาซุฮาร่า, 2545: 68-69)

สำหรับวิธีการเดินทางในเส้นทางดังกล่าวนี้จะเริ่มจากการล่องเรือตามแม่น้ำโขงจากเมืองหลวงพระบางมาถึงเมืองปากลาย จากนั้นจะต้องเดินทางจากเมืองปากลายข้ามป่าและภูเขาด้วยการเดินเท้า ซี่ม้า หรือช้าง³² ลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ผ่านเมืองน้ำปาดลงมาถึงเมืองบางโพ – ท่าอิฐ³³ แล้วลงเรือกลไฟหรือไม่ก็เรือถ่อล่องตามแม่น้ำน่าน³⁴ ลงมาในฤดูน้ำหลากผ่านเมืองพิชัย³⁵

³¹ ครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 16 ซึ่งคือช่วงหลังจาก ค.ศ. 1550 เป็นต้นมา เทียบได้เป็นปี พ.ศ. 2093 เป็นต้นมา

³² การขี่ช้างจะใช้สำหรับการบรรทุกสินค้า โดย เจมส์ แมคคาร์ธีหรือพระวิภาคภูวดล ที่เข้ามาสำรวจอีสานในช่วงปี พ.ศ. 2427 – 2436 เพื่อทำแผนที่ได้อธิบายถึงค่าจ้างของการบรรทุกด้วยช้างจากปากลายไปอุดรดิตถ์ ว่ามีราคาประมาณ 12 รูปีต่อช้าง 1 เชือก ขึ้นลงตามน้ำหนักที่บรรทุก ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 8 วัน (สุวิทย์ วีระศาสตร์, 2543: 167)

³³ เมืองบางโพ - ท่าอิฐ หรือตัวเมืองอุดรดิตถ์ ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำน่านในอดีตเป็นท่าเรือขนถ่ายสินค้าและเป็นหัวเมืองชุมนุมการค้าที่ใหญ่ที่สุดและสำคัญที่สุดในภาคเหนือเพราะเป็นจุดสุดท้ายที่เรือสินค้าจากกรุงเทพฯจะขึ้นมาถึงได้เนื่องจากเหนือขึ้นไปจะมีเกาะแก่งในแม่น้ำจนไม่สามารถเดินเรือได้ ต้องใช้ทางบกในการกระจายสินค้าต่อไป

³⁴ ช่วงปากลายมายังลุ่มแม่น้ำน่านสามารถแยกย่อยออกมาได้อีกเป็น 2 ทาง ทางแรกคือ การเดินทางบกมาจนถึงเมืองบางโพ – ท่าอิฐ(เมืองอุดรดิตถ์) ระยะทางประมาณ 150 กม. อีกเส้นทางหนึ่งจากปากลาย มาทางเมืองวามาลงแม่น้ำน่าน เส้นทางเพียง 50 กม. แล้วล่องเรือไปตามแม่น้ำน่านได้เช่นเดียวกันแต่ช่วงเมืองวา ถึง เมืองบางโพ-ท่าอิฐ น้ำขึ้นเดินเรือลำบากเพราะมีเกาะแก่งมาก(สุวิทย์ วีระศาสตร์, 2543: 166)

³⁵ เมืองพิชัยเป็นเมืองใหญ่ (ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก เหนือตัว อำเภอพิชัย ในปัจจุบันเล็กน้อย) มีพื้นที่กว้างขวางและมีความสำคัญในอาณาบริเวณตั้งแต่ปากตะวันออกเฉียงเหนือไปจนถึงแม่น้ำโขงที่เชียงคาน โดยปกติแล้ว

พิษณุโลก พิษณุโลก ปากน้ำโพ ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง อยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี มาถึงปลายทางที่ กรุงเทพฯ ใช้ระยะเวลาเดินทางประมาณ 26 วัน³⁶ (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 166)

เส้นทางนี้มีความเกี่ยวเนื่องกับเมืองเชียงคานที่เด่นชัดคือ หลังจากสยามจัดระเบียบราชการปกครองเป็นระบบเทศาภิบาล ตั้งแต่ พ.ศ. 2440 ทำให้เมืองเชียงคานต้องถูกโอนย้ายไปขึ้นกับเมืองน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งอยู่ในแขวงเมืองพิชัย มณฑลพิษณุโลก (ณัฐพล ตันมิ่ง, 2552: 118) ทำให้ต้องมีการติดต่อราชการโดยชนชั้นปกครองของเมืองเชียงคานตามเส้นทางนี้ แต่ในส่วนของสินค้าจากเมืองเชียงคานบางส่วนที่นำไปแลกเปลี่ยนที่เมืองหลวงพระบางและเมืองปากลาย จะต้องถูกรวบรวมลงมายังสยามและสินค้าจากสยามโดยเฉพาะสินค้าฟุ่มเฟือยบางส่วนที่เป็นที่ต้องการของชนชั้นปกครองและผู้ที่มีฐานะในเมืองเชียงคานก็จะถูกขนส่งมาตามเส้นทางนี้เป็นเวลาช้านานตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยาแล้วเช่นกัน จุดเด่นของเส้นทางนี้คือแม่น้ำน่านมีปริมาณน้ำมากพอที่จะทำการล่องเรือเดินทางจากหัวเมืองทางเหนือไปจนถึงกรุงเทพฯ ได้ตลอดทั้งปี แต่เส้นทางนี้ก็ได้ซบเซาลงในภายหลังโดยคาดว่าน่าจะเกิดจากการที่สยามเสียสิทธิ์ในการปกครองดินแดนทางแถบหลวงพระบางและปากลายให้กับฝรั่งเศสตั้งแต่ปี พ.ศ. 2446 ทำให้อาจมีความยุ่งยากในการเดินทางระหว่างสยามกับลาวมากขึ้น ประกอบกับเส้นทางจาก โคราช - หนองคายก็ได้รับการพัฒนามากขึ้น ทั้งสินค้าและผู้คนจึงเริ่มเปลี่ยนไปเดินทางในเส้นทาง กรุงเทพฯ - โคราช - หนองคาย - เวียงจันทน์ แทน

3.6.2.2 เส้นทาง หลวงพระบาง - ปากเหือง - ด่านซ้าย - เพชรบูรณ์ - อยุธยา (นนทบุรี, กรุงเทพฯ)

นอกจากความเจริญทางการค้า ตามเส้นทางสายหลวงพระบาง - ปากลาย - น้ำปาด - พิษณุโลก - อยุธยาแล้ว เรายังพบร่องรอยความเจริญทางการค้าของเมืองด่านซ้าย - เพชรบูรณ์ ที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสยามกับอาณาจักรล้านช้าง ในฐานะ

เส้นทางเมืองพิชัย - ปากลายจะเป็นเส้นทางที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองใช้เดินทางไปยังหลวงพระบาง เมืองพิชัยได้เข้าร่วมกับหัวเมืองอื่นๆตั้งเป็นมณฑลพิษณุโลก ใน พ.ศ. 2438 และย้ายที่ว่าการเมืองพิชัยไปตั้งที่เมืองอุตรดิตถ์ ใน พ.ศ. 2448 เรียกว่าเมืองอุตรดิตถ์ ปัจจุบันเมืองพิชัยมีฐานะเป็นอำเภอพิชัย ขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ (เฮอริเบิร์ต วาริงตัน สมิธ, 2549: 1,20-21)

³⁶ หลวงพระบาง - ปากลาย ระยะทางราว 240 กม. ใช้เวลาประมาณ 6 วัน, ปากลาย-อุตรดิตถ์ระยะทางราว 150 กม. ใช้เวลาประมาณ 10 วัน, อุตรดิตถ์-กรุงเทพฯ ระยะทางราว 550 กม. ใช้เวลาประมาณ 10 วัน รวมระยะทางจากหลวงพระบาง-กรุงเทพฯ ราว 940 กม. ใช้เวลาประมาณ 26 วัน (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ , 2543:166)

ที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างหลวงพระบางกับลุ่มน้ำป่าสักและลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างที่น่าจะมีมาอย่างช้านานแล้วเช่นกัน (โยชิยุกิ มาซุฮารุ, 2545: 86) จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญคือศิลาจารึกพระธาตุศรีสองรัก³⁷ ของเมืองด่านซ้าย ที่แสดงให้เห็นว่าอำนาจทั้งสองฝ่ายคืออาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านช้างซึ่งกำลังแผ่อิทธิพลออกไปนั้น ได้กระทบกันในอาณาบริเวณระหว่างแม่น้ำเหือง(สาขาแม่น้ำโขง) กับลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน จึงอาจจะสามารถกล่าวได้ว่า เพชรบูรณ์เป็นที่มั่นสำคัญแห่งหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาสำหรับป้องกันการล่งล้ำเข้ามาของอาณาจักรล้านช้าง พร้อมกันนั้น เส้นทางตามแม่น้ำป่าสักนั้น น่าจะเป็นเส้นทางการค้าอันสำคัญซึ่งนำของป่านานาชนิดในลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหืองเข้ามาอยุธยาในยามปกติด้วย (โยชิยุกิ มาซุฮารุ, 2545: 68 - 70) สอดคล้องกับวิถีสงส่วยของเมืองแก่นท้าวซึ่งอยู่ในภาคกลางของลาวค่อนข้างไปทางเหนือว่าจะไม่ใช่เส้นทางที่ผ่านนครราชสีมาแต่จะใช้เส้นทางบกขนส่วยหรือสินค้ามารวมที่เพชรบูรณ์แล้วล่องเรือมาตามแม่น้ำป่าสัก ผ่านสระบุรี อยุธยา มาส่งปลายทางที่กรุงเทพฯ (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 78) แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของแม่น้ำเหืองนั้นมีโขดหินและแก่งมากมายทำให้การล่องเรือทำได้ด้วยความยากลำบาก ส่วนใหญ่แล้วมีแต่เรือเล็กที่สามารถล่องทวนน้ำขึ้นไปได้ในเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น (เอเจียน แอมอนิเย, 2539:211-212) จึงคาดว่าในฤดูน้ำแล้งน่าจะใช้วิธีการเดินทางบกจากแม่น้ำโขงลัดเลาะมาตามเส้นทางแม่น้ำเหืองผ่านมาถึงด่านซ้ายแล้วเดินทางต่อไปลงแม่น้ำป่าสักที่หล่มสักหรือเพชรบูรณ์ ส่วนฤดูน้ำหลากจึงน่าจะมีการใช้ประโยชน์จากเส้นทางแม่น้ำเหืองโดยใช้เรือขนาดเล็กล่องมาจนถึงจุดที่ใกล้กับด่านซ้ายแล้วเดินทางบกมาลงเรือในแม่น้ำป่าสักที่หล่มสักหรือเพชรบูรณ์เช่นกัน นอกจากนี้เส้นทางจากแม่น้ำเหืองมาจนถึงด่านซ้ายยังสามารถแยกไปยังลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้อีกเส้นทางคือ เดินทางขึ้นตามลำแม่น้ำเหืองผ่านเมืองแก่นท้าว ด่านซ้าย นครไทย ท่าอิน ท่าเสา พิษณุโลกไปลงเรือแพที่แม่น้ำน่าน ล่องไปที่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยาลงสู่กรุงเทพฯ ซึ่งในปี พ.ศ. 2442 ได้มีบันทึกการเดินทางของเจ้าเมืองเชียงคานในขณะนั้นเพื่อจะไปส่วยถือน้ำพิพัฒน์สัตยาพร้อมกับเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินของสยามที่กรุงเทพฯ โดยเดินทางไป - กลับในเส้นทางดังกล่าวเป็นประจำทุกปี (ถวัลย์พล ตันมิ่ง, 2552: 121)

³⁷ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2103 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2106 ในสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยาและพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง เพื่อเป็นสักขีพยานในการทำสัญญาทางพระราชไมตรี และเป็นด่านกันเขตแดนของทั้งสองอาณาจักรในสมัยนั้น (www.tessabandansai.com/phratad.htm, 20 เมษายน 2555: ออนไลน์)

จะเห็นได้ว่าเส้นทาง ปากเหือง – ด่านซ้าย – เพชรบูรณ์ – อยุธยา นี้เป็นอีกเส้นทางที่สำคัญที่สามารถใช้เดินทางจากเมืองเชียงคานลงมายังอยุธยาหรือกรุงเทพฯ ได้โดยไม่ต้องล่องเรือทวนน้ำขึ้นไปจนถึงปากลายและผ่านเมืองพิชัยซึ่งน่าจะมียะยะทางที่มากกว่า และยังมีข้อสันนิษฐานอีกบางประการคือเส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่น่าจะสะดวกในการเดินทางกว่าเส้นทางปากลาย – พิชัย ในช่วงที่สยามเสียการปกครองในดินแดนแถวหลวงพระบางและปากลายให้กับฝรั่งเศสไปแล้ว แต่เส้นทางนี้น่าจะเป็นเส้นทางที่ใช้สำหรับทางการปกครองเป็นส่วนใหญ่หรือเป็นเส้นทางสำหรับผู้ปกครองใช้ในการติดต่อราชการแต่ไม่ใช่เส้นทางหลักที่มีการลำเลียงสินค้าจากทางเชียงคานเหมือนเส้นทางอื่นเพราะจากการสัมภาษณ์คนเมืองเชียงคานไม่เคยมีผู้ใดพูดถึงเส้นทางนี้เลยนอกจากจะพบได้จากเอกสารและงานวิจัยที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นเท่านั้น

3.6.2.3 เส้นทาง เวียงจันทน์ - เวียงคุก - หนองหานน้อย - โคราช - อยุธยา (ธนบุรี, กรุงเทพฯ)

เส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่สำคัญในการติดต่อระหว่างอาณาจักรล้านช้างตอนกลางที่มีเมืองเวียงจันทน์เป็นศูนย์กลาง³⁸ กับลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างอันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรสยามตั้งแต่สมัย อยุธยา เป็นต้นมา โดยการเดินทางจะเริ่มต้นจากเวียงจันทน์ลงเรือข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาขึ้นบกที่เมืองเวียงคุก³⁹ แล้วเดินทางบก ผ่านเมืองหนองหานน้อย⁴⁰ ลงไปจนถึงโคราช สระบุรี อยุธยา และกรุงเทพฯตามลำดับ การเดินทางบกในสมัยนั้นจะใช้เกวียนเป็นหลัก ผ่านป่าและภูเขา ยกเว้นช่วงที่ต้องเดินทางผ่านเทือกเขาพนมดงรักที่มีความยากลำบากในการเดินทางอาจจะต้องใช้วิธีการเดินเท้าเลาะไปตามสันเขาและลำธาร รวมระยะเวลาที่เดินทางจากเวียงจันทน์ลงไปจนถึงกรุงเทพฯจะใช้เวลาประมาณ 40 วัน ถ้าเป็นการขนส่งสินค้าจะมีต้นทุนการขนส่งประมาณ

³⁸ เวียงจันทน์มีบทบาทมากในการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการเมืองของอาณาจักรล้านช้างตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชย้ายราชธานีจากเมืองหลวงพระบางมาอยู่ที่เวียงจันทน์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2103 จนกระทั่งเวียงจันทน์ล่มสลายลงในสมัยรัชกาลที่ 3 ทำให้หนองคายมีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองขึ้นมาแทนที่เวียงจันทน์ จนกระทั่งสยามเสียสิทธิ์ในการปกครองดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงไปให้กับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2436 ทำให้ศูนย์กลางทางการเมืองการทหารของสยามต้องย้ายมาอยู่ที่อุตรธานี แต่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของ เวียงจันทน์ - หนองคายก็มิได้ลบลบาทลงไปแต่อย่างใด

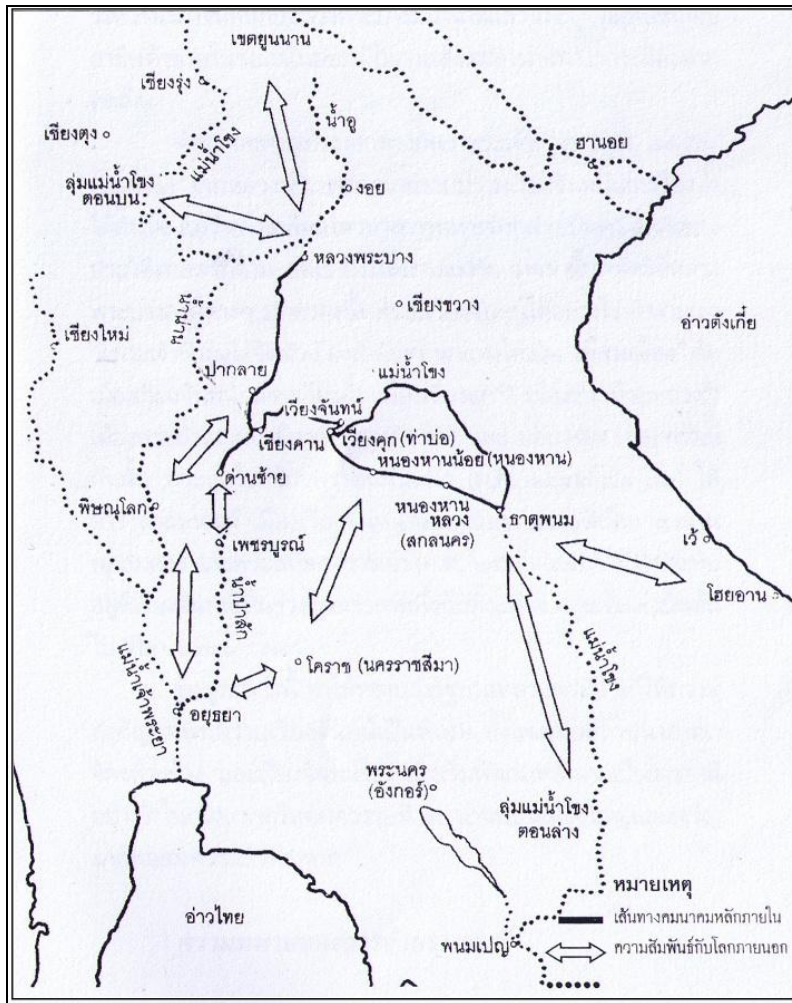
³⁹ เป็นชุมชนใหญ่บริเวณชายฝั่งขวาของแม่น้ำโขง อยู่ระหว่างอำเภอท่าบ่อ กับอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในปัจจุบัน (โยชิยุกิ มาซุฮารุ, 2545: 87)

⁴⁰ เมืองหนองหานน้อย หรือ จังหวัดอุตรธานีในปัจจุบัน มีความเป็นไปได้สูงที่จะเคยเป็นประตูหน้าด่านทางใต้ของเขตเวียงจันทน์ - เวียงคุก ในการติดต่อทางการค้ากับทางเมืองโคราชและเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง (โยชิยุกิ มาซุฮารุ, 2545: 87)

150-200 กีบ ต่อ 1 ตัน ซึ่งจะทำให้สินค้าที่ขนส่งนั้นมีราคาแพงมากเมื่อขนส่งไปถึงยังปลายทาง (ทองสา ไชยะวงคำดี และคณะ, 1989: 43 อ้างถึงใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 255) แม้ว่าในปี พ.ศ. 2473 จะเริ่มมีการใช้รถบรรทุกวิ่งในเส้นทางจากโคราชไปขอนแก่นแต่ก็ยังคงใช้เวลาเดินทางมากถึง 2 วันเพราะถนนยังเป็นเพียงถนนลูกรังและถนนดินธรรมดาคนส่วนใหญ่จึงยังคงใช้เกวียนในการเดินทางอยู่ แต่การเดินทางด้วยเกวียนจะสามารถใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2546: 209) พัฒนาการที่สำคัญของเส้นทางนี้คือการเข้ามาของทางรถไฟที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่เริ่มสร้างทางรถไฟเชื่อมกรุงเทพฯกับภาคอีสาน ซึ่งเริ่มเดินรถไฟจากกรุงเทพฯมาถึง โคราชหรือนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2443 มาถึงขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2476 และมาถึงหนองคาย ในปี พ.ศ. 2499 (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2546: 46) ส่วนพัฒนาการของถนนจากแต่เดิมที่เป็นเพียงทางเกวียนดินลูกรังได้เริ่มมีการตัดถนนลาดยางคือถนนมิตรภาพ ช่วงแรกของการสร้างในปี พ.ศ. 2498 – 2501 มีจุดประสงค์เพื่อตัดเส้นทางผ่านเทือกเขาพนมดงรักจากสระบุรีไปยังโคราช ช่วงที่สองปี พ.ศ. 2503 – 2506 สร้างต่อจากโคราชไปยังขอนแก่น และสร้างจากขอนแก่นไปจนถึงหนองคายในช่วงปี พ.ศ. 2502 – 2508 (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2554: 17-18)

เส้นทาง เวียงจันทน์ - เวียงคุก - หนองหานน้อย - โคราช - อยุธยา (ธนบุรี , กรุงเทพฯ) มีความเกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานในแง่ของสินค้า โดยสินค้าฟุ่มเฟือยรวมถึงสินค้าอุปโภคที่จำเป็นบางประการ เช่น เกลือ และปลาร้า ที่ค้าขายตามเส้นทาง หลวงพระบาง - เวียงจันทน์ที่ผ่านเชียงคานนั้น ส่วนใหญ่จะมาจากจุดรวบรวมที่ เวียงจันทน์ - หนองคาย แต่ในแง่ของการเดินทางของผู้คนเชียงคานในอดีตนั้นจะใช้เส้นทางนี้ในการเดินทางค่อนข้างน้อย เพราะการเดินทางด้วยเกวียนในระยะทางยาวค่อนข้างยากลำบาก แต่เมื่อรถไฟเริ่มเข้ามาคนเชียงคานจึงเริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับทางกรุงเทพฯ มากขึ้นโดยเฉพาะชนชั้นที่มีฐานะจะเริ่มจะส่งลูกหลานมาเรียนที่กรุงเทพฯแทนการส่งไปเรียนที่เวียงจันทน์ คนเชียงคานจะนั่งเรือล่องมาถึงหนองคายและจะต่อเกวียนไปขึ้นรถไฟที่ขอนแก่น ต่อมาเมื่อสถานีรถไฟพัฒนาเข้ามาถึงอีสาน โดยเฉพาะอุดรธานีและหนองคาย ทำให้คนเชียงคานเดินทางได้สะดวกขึ้น โดยสามารถมาขึ้นรถไฟที่สถานีที่ใกล้ที่สุดส่วนการเดินทางถนนแม้จะมีการสร้างถนนมิตรภาพแต่การใช้ถนนในเส้นทางนี้แทบจะไม่มีบทบาทกับเมืองเชียงคานมากนักเพราะคนเชียงคานจะใช้การขนส่งทางถนนในเส้นทางที่ผ่านเมืองเลยที่ได้รับการพัฒนาในช่วงเวลาใกล้เคียงกันมากกว่า

ภาพที่ 3.4 เส้นทางที่มีเกี่ยวเนื่องกับเมืองเชียงคานในอดีต⁴¹

ที่มา: โยชิยุกิ มาซุฮารุ (2545)

3.6.3 เส้นทางที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองเชียงคานกับเมืองเลย

ในอดีต การติดต่อเดินทางระหว่างเมืองเชียงคานกับเมืองเลยค่อนข้างมีน้อย เพราะความเจริญส่วนใหญ่จะอยู่ตามที่ราบลุ่มริมแม่น้ำโขงซึ่งอยู่ในเส้นทางหลักของอาณาจักรล้านช้าง หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ เมืองเชียงคานซึ่งอยู่ติดแม่น้ำโขงก็เจริญเติบโตมากจึงแทบจะไม่ต้อง

⁴¹ ภาพดังกล่าวเป็นภาพเครือข่ายทางเศรษฐกิจของอาณาจักรล้านช้างในคริสต์ศตวรรษที่ 16 - 17 ที่อยู่ในงานของ โยชิยุกิ มาซุฮารุ (2545: 92) บางเส้นทาง เช่น ปากลาย – แม่น้ำเจ้าพระยา และ ด่านซ้าย – แม่น้ำป่าสัก ยังคงพบเห็นการใช้งานจนถึงช่วงก่อนปี พ.ศ. 2454 สำหรับเส้นทาง หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ ตามแม่น้ำโขง ยังคงใช้งานจนถึงช่วง พ.ศ. 2500 ส่วนเส้นทางหนองคาย – กรุงเทพฯ ยังคงใช้งานจนถึงปัจจุบันแต่มีพัฒนาการจากถนนลูกรังที่ใช้เกวียน เป็นถนนลาดยางเส้น ถ.มิตรภาพในปัจจุบัน และมีพัฒนาการของทางรถไฟตามเส้นทางดังกล่าวด้วย

มีการพึ่งพาสินค้าหรือบริการที่มาตามเส้นทางจากเมืองเลยมากขึ้น ส่วนทางเมืองเลยก็ใช้การติดต่อกับทางหล่มสักหรือชุมแพเป็นหลักเช่นกัน แต่หลังจากที่เมืองเชียงคานถูกโอนย้ายการปกครองมาขึ้นกับเมืองเลย ตั้งแต่ พ.ศ. 2454 ทำให้ต้องมีการติดต่อเดินทางที่มากขึ้น โดยการเดินทางส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มของชนชั้นปกครองที่ต้องมีการติดต่อราชการกับทางเมืองเลย แล้วจึงเริ่มมีการติดต่อของประชาชนระหว่างทั้งสองเมืองมากขึ้นเมื่อเส้นทางเริ่มได้รับการพัฒนาดังนี้

3.6.3.1 เส้นทาง เมืองเชียงคาน – บ้านธาตุ – เมืองเลย

เส้นทางนี้แต่เดิมเป็นเพียงแค่ว่าทางเท้าและทางเกวียนเท่านั้น การเดินทางในยุคแรกจึงเป็นการเดินทางด้วยเท้า ม้า ล้อ เกวียน ผ่านทุ่งผ่านป่า จากคำบอกเล่าของคนในพื้นที่ เส้นทางเดิมค่อนข้างเป็นป่ารก มีลักษณะเป็นเนินและโค้งลัดเลาะไปมา หลังจากเมืองเชียงคานถูกโอนย้ายการปกครองมาขึ้นกับเมืองเลย ตั้งแต่ พ.ศ. 2454 การไปติดต่อราชการต้องไปที่เมืองเลยด้วยวิธีการขี่ม้า โดยจะใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 วัน ส่วนถ้าเป็นการเดินทางที่มีสัมภาระจะต้องนั่งเกวียนไปตามทางผ่านป่าดงพงไพร ส่วนทางที่เกวียนผ่านนั้น จะใช้วิธีถางป่าให้เตียนตามรอยเกวียนมีขนาดกว้างพอแค่เกวียนผ่านเท่านั้น การเดินทางจากเมืองเชียงคาน จะต้องไปค้างคืนแถวบ้านธาตุก่อน 1 คืน แล้วจึงเดินทางต่อจนถึงเมืองเลยในวันถัดไป พัฒนาการของถนนเริ่มมาถึงเชียงคาน ในปี พ.ศ. 2497 โดยเป็นถนนเลนเดี่ยวแบบดินลูกรัง ใช้วิธีการถางป่าให้เตียนตามรอยเกวียนเดิมและ ขุดดินข้างทางมาทำถนน ถนนที่สร้างเสร็จจะมีขนาดกว้างกว่าทางเกวียนเดิมเล็กน้อย เป็นถนนดินลูกรังซึ่งเวลาเดินทางจากเชียงคานมาเมืองเลยก็ยังคงต้องมาค้างคืนที่บ้านธาตุเช่นเดิม เพราะเส้นทางมีความคดเคี้ยว จากนั้นพัฒนาการของถนนจึงเริ่มมีการขยายทางดินลูกรังจากเลนเดี่ยวเป็นถนนสองเลนในเวลาต่อมา (วิจารณ์ วิชพล, **สัมภาษณ์**, 2 สิงหาคม 2554) ส่วนพัฒนาการของรถยนต์นั้นเริ่มเห็นชัดตั้งแต่หลังจากปี พ.ศ. 2480 เป็นต้นมาที่เริ่มมีการนำรถเครื่องยนต์ดีเซลที่สตาร์ทด้วยมือหมุนที่เครื่องยนต์หน้ารถมาวิ่งในช่วงแรกหลังจากที่เริ่มมีการปรับถนนจากทางเกวียนมาเป็นถนนดินลูกรังจนรถยนต์สามารถวิ่งได้ในปี พ.ศ. 2507 จากนั้นจึงมีการนำรถบรรทุกมาวิ่งทำการค้าขนส่งสินค้าระหว่าง กรุงเทพฯ – เชียงคาน ในช่วงเวลาประมาณปี พ.ศ. 2508 ไล่เลี่ยกัน ทำให้การเดินทางของคนเชียงคานเริ่มมีมากขึ้นโดยการอาศัยการติดรถบรรทุกสินค้าในจากเดินทาง จากนั้นหลังจากที่ถนนเริ่มมีการพัฒนาจากถนนดินเป็นถนนลูกรังจึงเริ่มมีรถกระบะ รถยนต์ทั่วไป รวมถึงจักรยานยนต์ เข้ามาในภายหลัง (**ตรี หาญถนอม, สัมภาษณ์**, 19 ตุลาคม 2554)

3.6.3.2 เส้นทาง แม่น้ำโขง – แม่น้ำเลย – บ้านธาตุ – เมืองเลย

เส้นทางที่สามารถเดินทางจากเมืองเชียงคานไปยังเมืองเลยโดยทางน้ำจะเริ่มจากการล่องเรือจากเมืองเชียงคานทวนแม่น้ำโขงไปประมาณ 4 – 5 กิโลเมตรแล้วเข้าทางปากแม่น้ำเลย⁴² ที่ตำบลนาซาว ล่องผ่าน บ้านกลาง บ้านธาตุ บ้านนาอ้อ จนถึง เมืองเลย แต่เส้นทางนี้ไม่ค่อยได้รับการพูดถึงจากคนเชียงคานในยุคก่อนมากนัก ประกอบกับไม่มีหลักฐานการบันทึกเพียงพอว่าการติดต่อเดินทางระหว่างเชียงคาน – เมืองเลย ใช้เส้นทางน้ำผ่านแม่น้ำเลยหรือเส้นทางบกมากกว่ากัน เพราะในฤดูแล้งนั้น แม่น้ำเลยจะตื้นเขิน มีปริมาณน้ำน้อยทำให้ไม่สะดวกต่อการเดินทาง อีกทั้งปากแม่น้ำเลยอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงคานออกไป การจะเดินทางด้วยเส้นทางนี้จึงอาจมีความยุ่งยากกว่าการเดินทางบกด้วยการเดินเท้า ชีม้า หรือนั่งเกวียน ที่ระยะทางไม่ได้ไกลจนเกินไป เพียงแค่ประมาณ 50 กิโลเมตร ซึ่งใช้เวลาเดินทางไม่เกิน 2 วันเท่านั้น

3.7 สรุป

เมืองเชียงคานเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานมีร่องรอยการอาศัยอยู่ของผู้คนตั้งแต่สมัยยุคหิน เนื่องจากมีภูมิประเทศเหมาะแก่การอยู่อาศัยเพราะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำสามารถทำการเกษตร หาปลา โอบล้อมด้วยป่าไม้อุดมสมบูรณ์อันเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีค่ามหาศาล จากประวัติการตั้งเมืองพบว่าอย่างน้อยเมืองเชียงคานมีอายุไม่ต่ำกว่า 650 ปี ซึ่งปรากฏหลักฐานชื่อเมืองเชียงคานตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้ารุ่งมปทุมมกษัตริย์แห่งล้านช้างร่มขาวหลวงพระบางประมาณปี พ.ศ. 1900 เชียงคานในสมัยนั้นมีความสำคัญในฐานะเป็นเมืองในเส้นทางการค้า หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ทั้งสองของอาณาจักรล้านช้าง เชียงคานจึงเป็นทั้งเมืองหน้าด่าน เมืองแวะพักสินค้า รวบรวมสินค้า และยังคงเคยมีประวัติศาสตร์ช่วงสั้นๆเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้างในสมัยพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วในช่วง พ.ศ. 2019 - 2022 แต่ด้วยภาวะสงครามภายในอาณาจักร สงครามระหว่างสยามและล้านช้างในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 สงครามจีนฮ่อในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 รวมถึงการเข้ามาปกครองดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงโดยฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2436 ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรและเคลื่อนย้ายเมืองอยู่หลายครั้งจนมาปรากฏเป็นที่ตั้งที่อำเภอเชียงคานในปัจจุบัน การย้ายเมืองและเคลื่อนย้าย

⁴² แม่น้ำเลยเป็นแม่น้ำที่มีต้นกำเนิดมาจากป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง อำเภอ ภูหลวงจังหวัดเลย จังหวัดเลย ผ่าน อำเภอภูหลวง อำเภอวังสะพุง อำเภอเมืองเลย และไหลลงสู่น้ำโขงบริเวณพื้นที่บ้านคกมาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย (<http://th.wikipedia.org/wiki/แม่น้ำเลย> , 20 เมษายน 2556: ออนไลน์)

ประชากรในสมัยนั้นเป็นแค่การเคลื่อนย้ายหน่วยงานทางการปกครองและที่ตั้งบ้านเรือนในช่วงภาวะสงครามเท่านั้น เมื่อเหตุการณ์สงบลงในแต่ละครั้งชาวบ้านบางส่วนก็โยกย้ายกลับไปยังที่ตั้งเดิมของตนรวมถึงที่ดินทำกินและวิถีชีวิตซึ่งหมายถึงระบบเศรษฐกิจในบริเวณนั้นแทบไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง อาณาเขตของประเทศไทยไม่ได้ส่งผลใดๆกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ ยังคงมีการไปมาหาสู่กันในหมู่เครือญาติของคนทั้งสองฝั่ง บางบ้านยังคงมีที่นาอยู่คนละฝั่งตรงข้ามแม่น้ำโขง แต่ผลของการเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทำให้สยามจำเป็นต้องจัดระเบียบการปกครองใหม่ ส่งผลให้เมืองเชียงคานถูกลดสถานะลงเป็นแค่อำเภอไปขึ้นกับจังหวัดเลย มณฑลอุดรฯตั้งแต่ปี พ.ศ. 2454 รวมถึงยกเลิกระบบช่วยเหลือที่มีมาแต่เดิมและเปลี่ยนเป็นรูปภาษีแทน การปกครองในรูปแบบรวมศูนย์นี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เมืองเชียงคานถูกตัดขาดจากประวัติความเป็นมาของเมือง ความเกาะเกี่ยวทางสายสัมพันธ์ระหว่างเชียงคานและหลวงพระบาง และเป็นการแบ่งแยกความเป็นคนไทยและคนลาวกันอย่างชัดเจนในเวลาต่อมาโดยเฉพาะคนรุ่นหลังที่ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเริ่มห่างไกลกันออกไป

บทที่ 4

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคาน ก่อน พ.ศ. 2518

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคานก่อนปี พ.ศ. 2518 ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศลาว โดยแบ่งหัวข้อตามช่วงเวลาออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ คือ 1) เศรษฐกิจเมืองเชียงคานก่อนปี พ.ศ. 2470 ที่เน้นระบบเศรษฐกิจแบบการผลิต 2) เศรษฐกิจเมืองเชียงคานช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2518 ในฐานะการเป็นเมืองท่าและมีพัฒนาการของการค้าภายในที่ได้รับบทบาทจากการเข้ามาของพ่อค้าคนจีนและประโยชน์ต่างๆจากนโยบายด้านคอมมิวนิสต์ที่ทำให้ภาครัฐเร่งพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน รวมถึงการเข้ามาของหน่วยราชการต่างๆ

4.1 เศรษฐกิจการผลิตก่อนปี พ.ศ. 2470

ระบบเศรษฐกิจของเชียงคานก่อนปี พ.ศ. 2470 ยังคงเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการผลิตตามวิถีของชนชาติไทตามลุ่มแม่น้ำที่ประกอบไปด้วยการทำนา การหาปลา ปลูกพืชผัก หาของป่า โดยมีความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเครือญาติภายในชุมชนเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการค้าขายแลกเปลี่ยนตามลุ่มแม่น้ำที่มีเมืองเชียงคานเป็นเมืองผ่านทางการค้าระหว่างหลวงพระบาง - เวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเมืองเศรษฐกิจที่มีความสำคัญของลาวทั้งสองแห่ง โดยจะกล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังนี้

4.1.1 ภาคการผลิต

4.1.1.1 การทำนาและการจับจองที่ดิน

การใช้พื้นที่ของเมืองเชียงคานในอดีตจะถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนหลักคือ บ้านเรือนและที่นาโดยจะแยกออกจากกันอย่างชัดเจน การตั้งบ้านเรือนของชาวเชียงคานจะตั้งบ้านเรือนริมแม่น้ำโขงเพื่อสะดวกต่อการใช้สอยประโยชน์จากแม่น้ำ ทั้งการอุปโภค บริโภค การทำการประมง และการคมนาคมสัญจร ส่วนที่นาจะอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน เมื่อเกิดการอพยพย้ายเมืองบ้านเรือนส่วนใหญ่จึงย้ายจากริมแม่น้ำโขงฝั่งเมืองसानะคามมาอยู่ริมแม่น้ำโขงฝั่งเมืองเชียงคานในปัจจุบัน ส่วนการจับจองที่นานั้นคนเชียงคานจะเลือกจับจองที่ดินสำหรับทำเป็นที่นาโดยอยู่ห่างออกไป ใน

อดีตนั้นประชากรเมืองเชียงคานมีไม่มากนักการจับจองที่ดินจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำ การเพาะปลูก คนที่มาก่อนจะมีโอกาสจับจองที่ดินที่ใกล้เมืองมากกว่าส่วนคนมาทีหลังจะต้องจับ จองที่ดินที่อยู่ห่างไกลออกไป คนกลุ่มหลังนี้จะเป็นกลุ่มที่มีการปลูกบ้านเรือนใกล้ที่นามากกว่าคน กลุ่มแรกเพราะที่ดินริมน้ำที่สำหรับสร้างบ้านเรือนก็ถูกจับจองไปก่อนหน้าแล้ว นอกจากการจับ จองที่ดินฝั่งเมืองเชียงคานแล้วในอดีตชาวเชียงคานก็ยังจับจองที่ดินฝั่งเมืองสาณะคามสำหรับทำ นาด้วย

ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินของชาวเชียงคานในอดีตนั้นบรรพบุรุษจะยกที่ดินที่ได้จับจองไว้เป็น มรดกตกทอดให้แก่ลูกหลานแต่อาจมีการยกที่ดินให้กันบ้างในหมู่เครือญาติ เนื่องจากประชากรใน เมืองเชียงคานในสมัยก่อนไม่ได้มีมากนัก ลูกหลานที่ได้รับแบ่งที่ดินน้อยไม่พอทำกินหรือคนกลุ่ม ใหม่ที่อพยพมาทีหลังจะใช้วิธีการจับจองที่ดินรกร้างว่างเปล่าเพิ่มออกไปไม่ได้มีการซื้อขายกันเช่น ในปัจจุบัน สำหรับจำนวนการถือครองที่ดินของเมืองเชียงคานโดยส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินแปลง ขนาดเล็กตามกำลังการเพาะปลูกเฉลี่ย 5 - 10 ไร่

การทำนาในเขตพื้นที่เมืองเชียงคานในอดีตจะเป็นนาข้าวเหนียวโดยจะปลูกกันทุก ครัวเรือน ที่นาของชาวเชียงคานจะอยู่ห่างจากตัวเมืองออกไปในรัศมีประมาณ 1 - 10 กิโลเมตร⁴³ ซึ่งเป็นระยะที่สามารถใช้วิธีการเดินเท้าไปทำนาได้ ซึ่งก็คือพื้นที่ของบ้านนาบอน บ้านนาจันทน์ บ้านนากระต่าย บ้านนาสีดา บ้านโพน บ้านน้อย บ้านนาข้าว คนเชียงคานจะใช้วิธีเดินเท้าหรื นั่งเกวียนไปนาตั้งแต่เช้ามืดและจะกลับมาถึงบ้านในช่วงบ่ายไม่ได้พักตามที่นา เมื่อมีผลผลิตก็จะ นำกลับมาเก็บที่ยุ้งฉางใกล้บ้าน

⁴³ ในอดีตที่นาจะไม่ได้อยู่ห่างจากเมืองมากนักแต่เมื่อเมืองขยายตัว ที่นาบางส่วนจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นสิ่งปลูกสร้าง เช่นที่ดินที่เป็นตลาดสดเทศบาลในปัจจุบัน ซึ่งห่างจากริมแม่น้ำโขงประมาณ 500 เมตร ก็เคยเป็นที่นามาก่อน

ภาพที่ 4.1 ตู้ฉางโบราณที่สร้างข้างบ้านเรือนที่พั๊ก

ที่มา: ผู้วิจัย (2 กุมภาพันธ์ 2554)

ฤดูกาลเพาะปลูกของชาวเขียงคานจะรอจนถึงหน้าฝนโดยเริ่มประมาณเดือนมิถุนายน และเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน การทำนาของคนเขียงคานจะพึ่งพาน้ำฟ้า⁴⁴เป็นหลัก ไม่ได้มีการผันเขาน้ำโขงมาใช้ในการเพาะปลูกเว้นแต่บางพื้นที่ที่ติดกับลำน้ำสาขาจึงจะมีการผันน้ำมาใช้ในนาเพิ่มเติมบ้าง จึงไม่มีการทำนาปรังแบบพื้นที่อื่นมีแต่เพียง

⁴⁴ หมายถึงน้ำฝน

การทำนาปีเท่านั้น ถ้าปีไหนแล้งจัดผลผลิตไม่พอกินก็อาจมีบางครอบครัวที่มีการปลูกข้าวเบา⁴⁵ทดแทน การทำนาของชาวเขียงคานจะเป็นนาดำใช้วิธีการปลูกกล้ารอไว้จากนั้นจะเตรียมดินให้พร้อมแล้วจึงปักดำ ก่อนปี พ.ศ. 2500 ยังใช้วิธีการเพาะปลูกแบบโบราณ ใช้แรงงานสัตว์เป็นหลัก โดยส่วนมากจะใช้ควายไม่นิยมใช้วัว ในอดีตการทำนาจะใช้แรงงานภายในครอบครัวและใช้วิธีเอาแรง⁴⁶ กันในหมู่เครือญาติ ผลผลิตที่ได้จะถูกแบ่งเอาไว้สำหรับใช้กินทั้งปีไม่ได้ถูกนำไปขาย เว้นแต่เมื่อผลผลิตในปีถัดไปออกมาแล้วแต่ของเก่ายังเหลืออยู่จึงนำออกขาย เรียกว่า “ต้องเห็นน้องจึงจะขายพี่ได้” ในระบบเครือญาตินี้ต่างสามารถจะหิบบ่มผลผลิตกันได้ถ้าบางครอบครัวขาดแคลนก็จะไปหิบบ่มผลผลิตมาใช้รับประทานเมื่อถึงรอบปีที่ผลผลิตของตนออกมาแล้วจึงใช้คืนกัน

4.1.1.2 การหาปลา

การหาปลาของชาวเขียงคานจะสามารถหาได้ตลอดทั้งปี แต่หน้าแล้งประมาณเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคมจะสามารถหาปลาได้ง่ายกว่าเนื่องจากแม่น้ำจะแห้งเหือดเหลือความกว้างของสายน้ำไม่มากนัก ส่วนหน้าน้ำตั้งแต่ประมาณเดือนมิถุนายนเป็นต้นไปแม่น้ำจะมีความกว้างใหญ่เนื่องจากปริมาณที่มากขึ้นทำให้จับปลาได้ยากขึ้นแต่ก็ยังสามารถพบเห็นคนหาปลาได้เช่นกัน แหล่งหาปลาของชาวเขียงคานจะมีอยู่สองจุดใหญ่คือดอนไซตรงบริเวณใกล้ภูงส์ ซึ่งต้องนำเรือทวนน้ำขึ้นไปประมาณ 2 กิโลเมตรจากตัวเมืองเขียงคาน อีกจุดหนึ่งคือบริเวณแก่งคุดคู้ซึ่งจะต้องล่องเรือตามน้ำจากตัวเมืองไปประมาณ 5 กิโลเมตร แหล่งหาปลาทั้งสองคือบริเวณผสมพันธ์และวางไข่ของปลาโดยเฉพาะแก่งคุดคู้ที่มีเกาะแก่งมากทำให้ชาวบ้านสามารถพบปลาได้มากในบริเวณทั้งสอง วิธีการหาปลาในอดีตจะนิยมใช้แห โดยจะออกหาปลาด้วยกัน 3 คน ในช่วงเวลายามเย็นประมาณ 3 - 4 โมงเป็นต้นไป เมื่อหาปลามาได้จะทำการแบ่งปลาออกเป็น 4 ส่วน โดยแรกเริ่มจะแบ่งกันคนละ 1 ส่วน และอีก 1 ส่วนสุดท้ายจะแบ่งไว้สำหรับเจ้าของเรือและเจ้าของ

⁴⁵ ข้าวเบานี้จะใช้น้ำน้อยกว่าและใช้ระยะเวลาปลูกที่สั้นกว่า โดยจะสามารถเริ่มปลูกได้ช้ากว่าและเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เร็วกว่าช่วงเวลาปกติ ส่วนมากข้าวเบาจะนิยมปลูกตามพื้นที่เนินและพื้นที่ไหลเขาเป็นหลัก วิธีการปลูกจะใช้ไม้ไผ่ที่มลงดินให้เกิดรู จากนั้นจึงหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าวลงไปแล้วกลบหน้าดิน

⁴⁶ มีความหมายเหมือนกับการลงแขกของภาคกลาง คือการลงแรงช่วยกันทำนา เมื่อญาติหรือเพื่อนบ้านมาลงแรงช่วยเราทำนาแล้ว เราก็จะต้องไปลงแรงช่วยบ้านอื่นทำนาเป็นการตอบแทน เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบระบบเครือญาติ ไม่ใช่การจ้างแรงงานอย่างระบบทุนนิยมในปัจจุบัน หากบ้านใดไม่ไปช่วยบ้านอื่นลงแรง ก็จะมีบทลงโทษทางสังคมคือคนอื่นก็จะไม่มาช่วยลงแรงทำนาในครั้งต่อไป

แห ส่วนการหาปลาอีกวิธีคือการใช้เหยื่อหรือเบ็ดราวโดยจะนำเอ็นมาผูกกับตะขอเบ็ดมัดกับเชือก แล้วทิ้งทุ่นไว้ ใช้เหยื่อล่อคือลูกปลานขนาดเล็กชาวบ้านจะใช้ขอเบ็ดเกี่ยวกับลูกปลาที่ยังมีชีวิตแล้ว ทิ้งไว้ข้ามคืน จากนั้นจะมากีบปลาที่ติดเบ็ดในช่วงเย็นของวันรุ่งขึ้นและทำเหยื่อทิ้งไว้เช่นเดิม

ปลาส่วนใหญ่ที่จับได้ในพื้นที่จะเป็นปลาหนังเป็นหลัก เช่น ปลาบึก ปลาคัง ปลาเนื้ออ่อน ปลาเลิม เป็นต้น โดยปลาที่จับมาได้นั้นชาวบ้านจะไม่นำออกไปขายแต่จะแบ่งญาติพี่น้องเป็นหลัก สาเหตุที่ไม่จำเป็นต้องขายเพราะว่าการหาปลาสมัยก่อนไม่ใช่อาชีพแต่เป็นวิถีชีวิตของคน เชียงคานที่หน้าแล้งก่อนถึงฤดูทำนาก็จะออกไปหาปลาเพื่อยังชีพ ประกอบกับแม่น้ำโขงใน สมัยก่อนมีความอุดมสมบูรณ์มีปลามากมายหลากหลายชนิด ดังนั้นปลาจึงเป็นสิ่งที่ทุกบ้าน สามารถหามาได้ (กัญจน์ วงศ์อาจ, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2554 ; สมัย สุทธิสานนท์, **สัมภาษณ์**, 16 กุมภาพันธ์ 2554)

4.1.1.3 การดำรงชีพเสริม

นอกจากการทำนาและหาปลาแล้ววิถีชีวิตของคนเชียงคานในแต่ละรอบปียังมีการ ประกอบกิจกรรมอื่นเพื่อยังชีพ เช่น การหาไขมดแดงจะออกหาไขมดแดงในช่วงเดือนมีนาคม – เดือนพฤษภาคม การหาหน่อไม้จะหาในช่วงฤดูฝนตั้งแต่ประมาณเดือนพฤษภาคม – เดือน ตุลาคมหลังออกพรรษา โดยจะมีทั้งหน่อไม้ซางและหน่อไม้ไร่ การเพาะปลูกผักสวนครัวตามท้องไร่ ท้องนา ช้างบ้านและบริเวณตลิ่งริมโขงในช่วงหน้าแล้งที่น้ำลด ผลผลิตที่หามาได้จะมีการแบ่งปัน หยิบยืมหรือแลกเปลี่ยนกันเป็นหลักไม่ได้ผ่านระบบการค้าขายอย่างเช่นในปัจจุบัน วิถีชีวิตของคน เชียงคานในสมัยก่อนจึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเงินตรามากนักทำให้การวัดรายได้ต่อหัวของคน เชียงคานในอดีตจะค่อนข้างต่ำมาก แต่ว่าคนเชียงคานไม่ได้อดอยากเพราะเมืองเชียงคานมี ภูมิประเทศอุดมสมบูรณ์สามารถผลิตและหาแหล่งอาหารในการดำรงชีพได้ตลอดทั้งปี (กัญจน์ วงศ์อาจ, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2554 ; สุเทพ ทิพรส, **สัมภาษณ์**, 17 กุมภาพันธ์ 2554 ; ณัฐพล ตันมิ่ง, **สัมภาษณ์**, 16 ตุลาคม 2554)

4.1.1.4 การปลูกฝ้ายเพื่อทำเครื่องนุ่งห่มและฝ้ายวม

เมืองเชียงคานและบริเวณโดยรอบเป็นพื้นที่เพาะปลูกฝ้ายมาอย่างยาวนาน มีหลักฐาน การจดบันทึกอย่างชัดเจนว่าเมืองเชียงคานนิยมปลูกฝ้ายอย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ. 2438 ที่เอเจียน

แอมอนิเย นักสำรวจชาวฝรั่งเศส ได้เข้ามาสำรวจในพื้นที่และมีการจดบันทึกเอาไว้ (เอเจียน แอมอนิเย, 2539: 192) เนื่องจากเมืองเชียงคานเป็นเมืองที่มีอากาศหนาวเหน็บในฤดูหนาว ชาวเมืองเชียงคานจึงนิยมปลูกฝ้ายเพื่อนำไปผลิตเป็นเครื่องนุ่งห่ม และผ่านววมใช้ภายในครัวเรือนเป็นหลัก เพราะผ่านววมที่ทำจากฝ้ายมีคุณสมบัติที่กันความหนาวได้เป็นอย่างดี อีกด้านหนึ่งถ้าพิจารณาจากชนิดของสินค้าที่มีการรวบรวมเพื่อค้าขายในพื้นที่บริเวณเขตเศรษฐกิจเวียงจันทน์ – หลวงพระบาง จะพบว่าฝ้ายเป็นสินค้าที่มีความสำคัญทางการค้าจึงสันนิษฐานได้ว่านอกจากคนเชียงคานจะนิยมปลูกฝ้ายเพื่อผลิตเสื้อผ้าและทำผ่านววมแล้วยังมีบางส่วนที่ปลูกฝ้ายเพื่อค้าขายตั้งแต่อดีตมานานแล้วแต่จะเป็นผลผลิตส่วนเกินที่ถูกรวบรวมในพื้นที่เพื่อส่งไปขายที่หนองคายอีกทอดหนึ่งเหมือนดังเช่นสินค้าชนิดอื่น สำหรับการปลูกฝ้ายในยุคนี้ยังคงปลูกด้วยเทคโนโลยีการผลิตแบบดั้งเดิม ไม่มีการใช้ยาและปุ๋ย ส่วนเมล็ดพันธุ์เป็นพันธุ์พื้นเมืองมีลักษณะสีขาวอมเนื้อส้มอ่อน เช่นพันธุ์ฝ้ายน้อย เมื่อได้ผลผลิตแล้วต้องการแปรรูปก็ยังคงใช้วิธีการดีฝ้ายและอ้วฝ้ายด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้าน พื้นที่เพาะปลูกโดยส่วนใหญ่จะปลูกรอบนอกเช่นเดียวกับนาข้าว เป็นการปลูกในแปลงขนาดเล็กมากไม่ได้มีการปลูกเป็นไร่ขนาดใหญ่บางครั้งอาจใช้แปลงเดียวกับที่นาหรือแปลงติดที่นา เนื่องจากการปลูกด้วยเทคโนโลยีการผลิตแบบดั้งเดิมและใช้เมล็ดพันธุ์ท้องถิ่นทำให้ได้ผลผลิตต่อไร่ไม่สูงมากนักแต่ก็เพียงพอต่อการใช้ทอทำเครื่องนุ่งห่มและผ่านววม

ภาพที่ 4.2 ลักษณะปุ๋ยฝ้าย

ที่มา: ผู้วิจัย (14 มิถุนายน 2554)

การทอผ้าจะยังคงเป็นวิธีแบบโบราณ เมื่อได้ปุ๋ยฝ้ายที่แยกเมล็ดและตีฟูเรียบร้อยแล้วจะนำมาปั่นเป็นเส้นด้ายก่อนจากนั้นจะนำมาทอเป็นผ้าถุง ผ้าขาวม้า หรือผ้าผืนเพื่อใช้ตัดเสื้อผ้า เมื่อทอเสร็จจะนำไปย้อมคราม ย้อมดำหรือย้อมสีอื่นๆแบบโบราณ ส่วนการทำฝ้ายนวมเป็นการทำด้วยมือ “จะทำแบบหยาบๆแค่เอาฝ้ายมาประกบฝ้ายทั้งสองด้านแล้วเย็บด้ายสักตรึงผ้ากับผ้าฝ้ายเป็นตาห่างๆ” (ทอง โพธิ์ยันต์, **สัมภาษณ์**, 2539 อ้างถึงใน ศิริศักดิ์ คุ้มรักษา, 2539: 178) การทำฝ้ายนวมนั้นจะใช้แรงงานประมาณ 2 - 3 คนต่อหนึ่งผืน ทั้งการทอผ้าและการทำฝ้ายนวมจะทำใช้กันเองทุกบ้านโดยจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงโดยจะใช้เวลาช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนาแต่สำหรับการทำฝ้ายนวมอาจใช้แรงงานลูกหลานในบ้านมาช่วยกันทำด้วยบ้างเป็นครั้งคราว (พัด หล้าพันธ์, **สัมภาษณ์**, 30 กรกฎาคม 2554 ; บุญมี วงศ์วิระโชติ, **สัมภาษณ์**, 17 ตุลาคม 2554)

4.1.2 ภาคการค้า

การค้าขายของเมืองเชียงคานก่อนปี พ.ศ. 2470 จะมีความโดดเด่นด้านการเป็นเมืองผ่านทางการค้าภายในอาณาจักรล้านช้างเนื่องจากเป็นเมืองใหญ่ที่มีประชากรอยู่มากและเป็นเมืองที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงที่ตั้งอยู่ระหว่างสองเมืองใหญ่คือ หลวงพระบางที่เป็นแหล่งรวบรวมสินค้าของอาณาจักรล้านช้างในตอนเหนือ และ เวียงจันทน์ที่เป็นแหล่งรวบรวมสินค้าของอาณาจักรล้านช้างในตอนกลาง ทำให้เชียงคานจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางการค้าระหว่างเมืองทั้งสองในฐานะที่เป็นจุดแวะพักสินค้า จุดซื้อขายแลกเปลี่ยน เป็นแหล่งรวบรวมและผลิตสินค้าบางชนิดผ่านระบบบรรณาการและการค้า ดังนั้นจึงสามารถศึกษาการค้าขายแลกเปลี่ยนของเมืองเชียงคานในอดีตได้จากประวัติศาสตร์การค้าระหว่างหลวงพระบาง – เวียงจันทน์

4.1.2.1 การค้าของเมืองเชียงคานในฐานะเมืองผ่านทางการค้า

การค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างหลวงพระบาง – เวียงจันทน์ มีขึ้นพร้อมกับการเกิดเมืองทั้งสอง โดยชนิดของสินค้ามีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่กลุ่มสินค้าบางประเภทยังคงมีการค้าขายแลกเปลี่ยนให้ได้พบเห็นจนกระทั่งก่อนที่ลาวจะแตกในปี พ.ศ. 2518 กลุ่มสินค้าหลักที่หลวงพระบางนำเข้าจากเวียงจันทน์มาอย่างช้านานคือเกลือและผลิตภัณฑ์ที่ใช้เกลือเป็นส่วนประกอบ เช่น ปลาจ่อม ปลาต้ม เนื่องจากพื้นที่โดยส่วนใหญ่ของลาวทางตอนบนไม่มีแหล่งที่จะผลิตเกลือได้เพียงพอจึงต้องพึ่งพาเกลือจากแหล่งผลิตที่อยู่ใกล้กับทางเวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังมีการนำเข้าผลิตภัณฑ์สิ่งทอคุณภาพดี น้ำมันก๊าดและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ โดยกลุ่มชนชั้นสูง

ของทางหลวงพระบางและหัวเมืองตามริมแม่น้ำโขง (โยชียูกิ มาซุฮารุ, 2545: 151-152) สินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่จะนำเข้ามาจากต่างประเทศ เช่น สยาม ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศสในยุคอาณานิคมผ่านทางเวียงจันทน์และหนองคายเป็นหลัก โดยใส่เรือทวนแม่น้ำขึ้นมาผ่านปากลายถึง หลวงพระบาง สินค้าในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เมืองเชียงคานมีการนำเข้าจากทางเวียงจันทน์ด้วยเช่นกัน โดยจะสามารถพบเห็นเรือถ่อนำสินค้าเหล่านี้โดยเฉพาะเกลือและปลาร้าเข้ามาขายในพื้นที่เมืองเชียงคานได้จนถึงก่อนปี พ.ศ. 2500 แล้วจึงเริ่มลดน้อยลง ในขณะที่สินค้าที่ทางเวียงจันทน์นำเข้าจากหลวงพระบางโดยส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทของป่าต่างๆ เช่น ครั่ง ก่ายาน นอแรด เขากวาง ลูกเดือย ฝ้าย และพืชผลทางการเกษตรอื่นๆ (สุวิทย์ ธีรศาสน์, 2543: 151) เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของลาวทางตอนบนจะมีลักษณะเป็นป่าเขามากกว่าพื้นที่แถบเวียงจันทน์ที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ สินค้าในกลุ่มนี้ก็สามารถพบเห็นการผลิตได้จากเชียงคานด้วยเช่นกัน ส่วนทองคำซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของล้านช้างไปยังต่างประเทศ สามารถรวบรวมได้จากระบบส่วยเป็นส่วนใหญ่และเกิดจากการแลกเปลี่ยนทางการค้าภายในด้วยนั้น (โยชียูกิ มาซุฮารุ, 2545: 150) เชียงคานและบริเวณใกล้เคียงก็พบร่องรอยของการร่อนทองตามริมแม่น้ำโขงจึงน่าจะเป็นสินค้าที่มีความเกี่ยวข้องกับทางเชียงคานด้วยเช่นกัน

4.1.2.2 กลุ่มพ่อค้าที่ค้าขายในเส้นทางหลวงพระบาง – เวียงจันทน์

กลุ่มพ่อค้าที่อยู่ในเส้นทางการค้า หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ นอกจากชาวลาวและชาวสยามที่ทำการค้ากันตามปกติแล้ว จากหลักฐานยังพบว่ายังมีกลุ่มพ่อค้าสัญชาติอื่นๆที่เคยเข้ามาทำการค้าในเส้นทางดังกล่าว อย่างช้าในปี พ.ศ. 2183 Van Wuysthoff พ่อค้าชาวฮอลันดาที่เข้ามาทำการค้าขายและสำรวจในลาวได้จดบันทึกถึงการค้าภายในอาณาจักรล้านช้าง (สุวิทย์ ธีรศาสน์, 2543: 147) Van Wuysthoff ได้กล่าวถึงกลุ่มพ่อค้าชาวมุสลิมเชื้อสายพม่าและชาวสยามที่นำสิ่งทอคุณภาพดีเข้ามาขาย (โยชียูกิ มาซุฮารุ, 2545: 121-122) กลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่เดินทางจากหลวงพระบางแล้วล่องเรือมาที่เวียงจันทน์เพื่อค้าขายชะมดเชียงและผ้าไหมในทุกๆ สองปี (โยชียูกิ มาซุฮารุ, 2545: 102) กลุ่มพ่อค้าชาวนวณที่นำไหมมาขายในลาวและซื้อม้า เขากวาง และนอแรดกลับไปค้าขายในนวณ (สุวิทย์ ธีรศาสน์, 2543: 147) รวมถึงพ่อค้าชาวฝรั่งเศสที่เริ่มเข้ามาค้าไม้และของป่าในยุคหลังที่ลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ซึ่งกลุ่มพ่อค้าบางกลุ่มยังเข้ามาตั้งรกรากอยู่ถาวรอีกด้วย เช่น กลุ่มพ่อค้าแร่เชื้อสายอังกฤษ-ฉาน หลายคนที่ได้เข้ามาตั้งรกรากและมีภรรยาอยู่ที่เมืองเชียงคาน (เฮอ์เบิร์ต วาริงตัน สมิต, 2544: 234) การเข้ามาของพ่อค้ากลุ่มต่างๆในอดีต แสดงให้เห็นถึงความคึกคักในเส้นทางการค้าดังกล่าวในแง่ของการเป็น

แหล่งทรัพยากรที่สำคัญของภูมิภาคโดยเฉพาะของป่าและเครื่องเทศด้วยกัน เชียงคานซึ่งเป็นเมืองผ่านทางการค้าระหว่างเมืองทั้งสองจึงมีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับกลุ่มพ่อค้าดังกล่าวด้วยกันเช่นกัน

4.1.2.3 การเปลี่ยนแปลงทางการค้าหลังจากสยามเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาปกครองลาวในปี พ.ศ. 2436 ได้ทำให้แม่น้ำโขงกลายเป็นเส้นแบ่งกั้นอาณาเขตระหว่างสองประเทศแต่ในด้านวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ริมสองฝั่งแม่น้ำยังคงดำเนินไปอย่างปกติ การข้ามไปมาระหว่างชาวลาวและชาวสยามยังคงสะดวกมากไม่ต้องมีพาสปอร์ตไม่ต้องทำวีซ่า ไม่ต้องขออนุญาตใคร อยากจะมาเมื่อไหร่กลับเมื่อไหร่ก็ได้ ทางการไม่ได้เข้มงวดเพราะหากทางการเข้มงวดทางการเองจะต้องเดือดร้อนสิ้นเปลืองงบประมาณและใช้เจ้าหน้าที่จำนวนมากโดยไม่จำเป็น เนื่องจากมีหมู่บ้านริมสองฝั่งโขงจำนวนมาก และมีไม่น้อยที่คนสองฟากเป็นญาติพี่น้อง จึงข้ามไปข้ามมาเหมือนอยู่ประเทศเดียวกัน (สุวิทย์ ธีรศาสน์, 2543: 327-343) มีการข้ามฝั่งเพื่อไปทำการเกษตรตามที่มีการจับจองที่ดินที่ตนถือครองอยู่โดยไม่ได้สนใจว่าเป็นที่ดินของประเทศใด แม้กระทั่งการค้าขายของพ่อค้าชาวสยามก็ยังสามารถล่องเรือไปขายถึงหลวงพระบางที่อยู่ลึกเข้าไปในอาณาเขตของประเทศลาวได้อย่างปกติ ไม่เคยมีปัญหาต้องขออนุญาตหรือต้องเสียภาษีใดๆ รูปแบบการไปมาหาสู่เช่นนี้ยังคงดำเนินต่อไปจนถึงก่อนลาวแตกในปี พ.ศ.2518 (สุวิทย์ ธีรศาสน์, 2546: 159)

ในด้านของเส้นทางสินค้าก็ยังคงเป็นดังเดิม เช่น น้ำมันก๊าดที่ใช้ในหลวงพระบางบางส่วนก็ยังคงซื้อมาจากสยามผ่านตามเส้นทาง อุดรดิตต์ – ปากลาย – หลวงพระบาง และบริเวณโดยรอบ (สุวิทย์ ธีรศาสน์, 2543: 253) ในขณะที่เส้นทางของสินค้าจากต่างประเทศอีกส่วนหนึ่งจะมาจากเจ้าของร้านค้าชาวจีน⁴⁷ ที่ทำการค้าขายอยู่ที่หนองคาย⁴⁸ ได้ส่งสินค้ามาจากทางกรุงเทพฯ โดยผ่านมาจากทางโคราช ซึ่งอาจเป็นการส่งตรงหรือส่งซื้อผ่านกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่

⁴⁷ เฮอร์เบิร์ต วาริงตัน สมิธ ได้บันทึกไว้ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2435 ว่า สัดส่วนการค้าส่วนใหญ่ของหลวงพระบางในขณะนั้นได้ตกอยู่ในกำมือของพ่อค้าชาวจีน (เฮอร์เบิร์ต วาริงตัน สมิธ, 2544: 227)

⁴⁸ หนองคายเป็นเมืองที่ได้รับการก่อตั้งขึ้นเมื่อยุคที่เวียงจันทน์ล่มสลาย มีประชาชนชาวจีนจำนวนมาก เนื่องจากหนองคายเป็นศูนย์กลางที่ทำการของทางราชการ จึงนับว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญต่อพ่อค้าชาวจีนเป็นอย่างยิ่ง (เฮอร์เบิร์ต วาริงตัน สมิธ, 2549: 126)

โคราชอีกทอดหนึ่งก็เป็นได้ กลุ่มพ่อค้าชาวจีนเหล่านี้เริ่มขยายตัวมาทำการค้าที่โคราชหรือหนองคายตั้งแต่ช่วงก่อนหน้าที่ฝรั่งเศสจะได้เข้ามาปกครองลาว อย่างช้าที่สุดสินค้าเหล่านี้ก็น่าจะมีมาก่อนปี พ.ศ. 2435 ผลที่ตามมาคือประเภทของสินค้าที่ขายตามลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งรับมาจากหนองคายอีกทอดหนึ่งมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น รongเท้าตะตะ เข็มขัด หม้อ กระทะ ร่มจีน กาน้ำชา หมวกสักหลาด ผ้าดิบที่มีสีสั่นและลวดลาย ผ้าโสร่งหลากสี ฟ้านุ่ง หีบหมาก ถาด และเครื่องใช้อื่นๆที่ทำจากทองเหลือง ซึ่งของส่วนมากเป็นของจากอังกฤษ นอกจากนั้นยังมีนมกระป๋องจากสวีต ไม้ขีดไฟ เข็มและด้ายเย็บผ้า เส้นลวดและตะปู ไซ้ราคาถูก เครื่องมือ 2 - 3 ชนิดจากยุโรป ด้ายดิบย้อมสี เลื่อชั้นนอกสีขาวและเลื่อยัดชั้นใน ผ้าเช็ดตัว สบู่ (เฮอร์เบิร์ต วาริงตัน สมิต, 2549: 129,153-154) เหล็กกล้าและเครื่องเหล็ก เครื่องกระเบื้อง น้ำตาล ปลาเค็ม เป็นต้น (ชุมพล แนวจำปา, 2528: 279-181 อ้างถึงใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2546: 157) ซึ่งสินค้าบางอย่างเหล่านี้ยังสามารถพบเห็นได้จนถึงช่วงปี พ.ศ. 2500 เพราะยังสามารถพบเห็นสินค้าจากต่างประเทศที่หลากหลาย เช่น กระป๋องนม และเครื่องกรองน้ำของอังกฤษได้ที่ร้านเฮือนหลวงพระบางซึ่งได้ให้ข้อมูลว่าเป็นสินค้าที่หาซื้อได้มาจากทางเวียงจันทน์และหนองคายในช่วงเวลาประมาณปี พ.ศ. 2500 เช่นกัน สาเหตุที่มีการนำเข้ามาสินค้าเหล่านี้ก็เกิดจากการที่ชาวบ้านก็อยากลองใช้เพราะเป็นของใหม่ โดยชาวบ้านจะหาของป่า เช่น หมากแห้ง หวาย ยาหั่ว ชันหนังสัตว์ เปลือกสีเสียด ครั่ง กายาน ฝ้าย ฯลฯ จากพื้นที่สองฝั่งโขงเช่น หลวงพระบาง ปากลาย เชียงคานและปากชม มาขายให้กับพ่อค้าลาวและสยามเป็นคนรับซื้อเพื่อนำเงินไปซื้อสินค้าที่ต้องการ ส่วนพ่อค้าจะนำสินค้าเหล่านั้นเอาใส่เรือล่องลงไปขายที่หนองคายอีกทอดหนึ่ง (ทา สินสวย, 2540:FN 2/128-131, FN 3/2 ; ชอบ ศรีสุระ, 2540: FN 7/237 อ้างถึงใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 347-348) สินค้าของป่าทั้งหลายเหล่านี้ก็จะถูกรวบรวมตามเมืองใหญ่ๆ เช่น หลวงพระบางแล้วส่งต่อไปทางเวียงจันทน์ ก่อนที่จะส่งออกไปยังต่างประเทศในยุโรปต่อไป การรวบรวมสินค้าของป่าตามลุ่มแม่น้ำโขงจะเป็นกลุ่มคนสยาม คนลาว และคนจีนที่ทำการค้าในพื้นที่เป็นผู้รวบรวม แต่การส่งออกสินค้าจากล้านช้างไปยังต่างประเทศจะถูกผูกขาดโดยชาวฝรั่งเศส (ทองสา ไชยะวงคำดี และคณะ, 1989: 42-43 อ้างถึงใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 255)

4.1.2.4 การค้าไม้

การค้าไม้เกี่ยวพันกับเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานมาเป็นเวลาช้านานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เนื่องจากสภาพภูมิประเทศโดยรอบของเมืองเชียงคานเป็นป่าเขาที่อุดมสมบูรณ์ทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว การค้าไม้ที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2470 จะถูกผูกขาดโดยชาว

ฝรั่งเศสเช่นกัน โดยจะมีการทำไม้สักบริเวณเมืองปากลายและพื้นที่โดยรอบซึ่งใกล้เคียงกับเมือง เชียงคาน ไม้สักถือเป็นไม้ของเจ้ามหาชีวิตของลาว ประชาชนโดยทั่วไปจะไม่สามารถตัดได้ ฝรั่งเศสที่ปกครองลาวอยู่ในขณะนั้นได้ขอสัมปทานทำไม้สักจากเจ้ามหาชีวิตโดยจ้างคนลาวตัด โดยการตัดจะใช้เลื่อยตั้งไปมา 2 คน ไม้สักสมัยนั้นมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 70 ซม. – 1 เมตร เมื่อตัดเสร็จแล้วก็ทำการริดกิ่งและตัดเป็นท่อนเพื่อให้ลากสะดวก จากนั้นจะใช้ช้างมา ลากไปกองรวมกัน แล้วนำรถบรรทุกไม้บรรทุกมาทิ้งลงแม่น้ำโขง ปล่อยให้ไหลไปตามแม่น้ำโขง ไม้ สักจะไหลไปตามแม่น้ำโขงจนถึงหนองคายหรือนำไม้ขึ้นเป็นจุดๆระหว่างทาง บางที่ฝรั่งเศสจะจ้าง คนไทยหรือคนลาวในพื้นที่ให้คอยบังคับท่อนสูงให้ล่องไปตามแม่น้ำไม่ไปติดเกาะแก่ง คน เชียงคานหลายคนจึงได้ประโยชน์จากอาชีพการบังคับท่อนสูงเหล่านี้และยังเป็นอาชีพที่พบเห็นได้ จนถึงช่วงปี พ.ศ. 2500 เช่น นายเจริญ พิลากุล ชาวบ้านเมืองเชียงคานก็เคยรับจ้างให้พาไม้สัก จากปากลายไปส่งที่หนองคายด้วยเช่นกัน (เจริญ พิลากุล, **สัมภาษณ์**, 18 ตุลาคม 2554) แม้จะมี การจ้างคนดูแลไม้ซุงแต่ก็ยังมีลักลอบขโมยท่อนสูงเหล่านั้นขึ้นตามทำนน้ำจุดต่างๆตลอดทาง ฝรั่งเศสจึงต้องเอาเรือเร็วแล่นตรวจว่ามีไม้ไปค้างที่แก่งหรือริมตลิ่งก็เอาคนมางัดออก การทำป่า ไม้รูปแบบนี้โดยมากจะพบเห็นในช่วงหน้าน้ำ ประมาณเดือนกันยายน – ตุลาคม (หวาน จันทร์จติ, **สัมภาษณ์**, 27 กรกฎาคม 2540 อ้างถึงใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 251) ในเขตเมืองปากลาย แขวงไชยบุรี สมัยนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้เป็นอย่างมาก มีป่าไม้สักมากถึง 437,500 ไร่ บริษัทการค้าของกรมป่าไม้ฝรั่งเศสได้ผูกขาดการจำหน่ายไม้ตั้งแต่ระยะต้นๆที่เข้ามาปกครอง ใน แต่ละปีบริษัทดังกล่าวได้ส่งไม้สักออก 12,000 – 15,000 ท่อน ไม้อื่นๆอีก 20,000 – 30,000 ท่อน (ทองสา ไชยะวงคำดี และคณะ, 1989:37 -38 อ้างใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543:250-251) นอกจากชาวบ้านเชียงคานบางรายจะยึดอาชีพการบังคับท่อนสูงแล้ว ที่เมืองเชียงคานเองก็ปรากฏ ร่องรอยเกี่ยวกับการค้าไม้ด้วยในสมัยพระยาศรีอรรคหัตถ์ เจ้าเมืองคนสุดท้ายของเชียงคาน ฝรั่งเศสได้พยายามขอเช่าที่ตั้งแต่บริเวณวัดท่าคกเป็นต้นไป เพื่อจะใช้ทำท่าลากซุงแต่ไม่เป็น ผลสำเร็จ แสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงคานก็เป็นอีกจุดหนึ่งที่ฝรั่งเศสพยายามจะให้ เป็นแหล่งรวบรวม ท่อนสูงที่ล่องมาตามแม่น้ำโขง นอกจากนี้ ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่าบริเวณเมือง เชียงคานก็มีการแอบลักลอบขโมยไม้ของฝรั่งเศสอยู่บ้างโดยแอบใช้ช้างลากซุงขึ้นมาที่บริเวณหน้า วัดท่าคกด้วยแต่ก็ทำไม่ได้บ่อยนัก โดยสรุปแล้วการค้าไม้ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2470 ก็เป็นการค้า ทางผ่านที่คนเชียงคานบางส่วนได้ประโยชน์จากการเป็นผู้บังคับซุงให้กับชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาทำ การค้าไม้เท่านั้น (สุเทพ ทิพรส, **สัมภาษณ์**, 17 กุมภาพันธ์ 2554)

4.2 เศรษฐกิจการเป็นเมืองท่าค้าขายช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2518

เศรษฐกิจของเมืองเชียงคานช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2518 เริ่มเป็นเศรษฐกิจแบบเมืองท่าค้าขายซึ่งเป็นผลจากการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำการค้าของกลุ่มพ่อค้าคนจีนและนโยบายด้านคอมมิวนิสต์ที่ทำให้ภาครัฐเร่งพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน รวมถึงการเข้ามาของหน่วยราชการต่างๆ ในขณะที่ภาคการผลิตจะยังคงรูปแบบเดิมแต่เริ่มมีการขยายตัวของพืชพาณิชย์มากขึ้น โดยจะมีเนื้อหาต่างๆดังนี้

4.2.1 ภาคการผลิต

โดยส่วนใหญ่แล้วภาคการผลิตของเมืองเชียงคานในช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2518 ยังคงใกล้เคียงกับช่วงก่อนปี พ.ศ. 2470 คนเชียงคานยังคงทำนา หาปลาและดำรงชีพเสริมด้วยการหาหน่อไม้ ไข่มดแดง ปลูกผักสวนครัว เช่นเดิม แต่การทำนา การจับจองที่ดิน การปลูกฝ้าย พัฒนาการของการทำเครื่องนุ่งห่ม และผ้าทอได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยมีรายละเอียดในหัวข้อต่างๆดังต่อไปนี้

4.2.1.1 การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตด้านการทำนาและการถือครองที่ดิน

การทำนาของชาวบ้านในเมืองเชียงคานยังคงมีรูปแบบการทำนาไม่ต่างจากช่วงก่อนปี พ.ศ. 2470 คือทำนาข้าวเหนียวไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักยังคงมีการใช้แรงงานสัตว์ คือควาย แต่เมื่อมีคนเข้ามาอยู่ในเมืองเชียงคานมากขึ้นทำให้บางคนไม่มีที่นาทำกิน จึงเริ่มเกิดอาชีพรับจ้างทำนาเกิดขึ้น โดยยังใช้วิธีการผลิตแบบเดิมเช่นกัน ส่วนรูปแบบการจ่ายค่าจ้างทำนาในช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2518 จะไม่ได้จ่ายค่าจ้างเป็นตัวเงินแต่จะใช้ระบบแบ่งผลผลิต คนที่ลงแรงทำนาจะได้ผลผลิต 2 ส่วน เจ้าของที่ดินได้ 1 ส่วน การรับจ้างทำนาและแบ่งผลผลิตนี้ยังสามารถพบเห็นได้จนถึงปัจจุบัน (สมัย สุทธิสานนท์, **สัมภาษณ์**, 16 กุมภาพันธ์ 2554 ; สด มีสุข, **สัมภาษณ์**, 25 กรกฎาคม 2554 ; พัด หล้าพันธุ์, **สัมภาษณ์**, 30 กรกฎาคม 2554) ส่วนวิธีการสีข้าวจะเริ่มมีระบบโรงสีเกิดขึ้น แต่จะเป็นโรงสีขนาดเล็ก ไม่มีรายใหญ่มาเปิดเพราะว่าเป็นการเพาะปลูกเพื่อใช้กินเองเป็นหลักไม่ได้ปลูกเพื่อขายจึงไม่ได้มีผลผลิตมากพอสำหรับโรงสีขนาดใหญ่ คนเชียงคานยังคงนำผลผลิตมาไว้ที่ยุ้งฉางข้างบ้าน เมื่อจะกินจึงแบ่งไปสีทีละน้อยไม่ได้สีพร้อมกัน การแบ่ง

รายได้กับโรงสีก็จะไม่ได้จ่ายเป็นตัวเงินแต่จะจ่ายเป็นส่วนแบ่งผลผลิตที่นำไปสีหรือจ่ายเป็นรำข้าว และแกลบที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่เหลือจากการสีข้าวก็ได้

สำหรับการจับจองที่ดินและกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หลังจากรัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทในการจัดการที่ดินทั่วประเทศ เริ่มจากการออกเอกสาร สค.1 ในปี พ.ศ. 2498 แล้วจึงพัฒนามาเป็นใบจอง นส3 นส3ก. และโฉนดตามลำดับ การออกเอกสารสิทธิ์ของทางรัฐ ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทำให้ที่ดินเริ่มกลายเป็นสิ่งมีราคาและหายาก การเปลี่ยนแปลงของระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยส่วนใหญ่จึงเหลือเพียงแค่การแบ่งที่มรดกเท่านั้น ชาวบ้านไม่สามารถจับจองที่ดินได้เองอย่างเช่นในอดีต ส่วนการยกให้กันก็มีน้อยลงและถูกแทนที่ด้วยการซื้อขาย (สมัย สุทธิสานนท์, **สัมภาษณ์**, 16 กุมภาพันธ์ 2554 ; ผู้อำนวยการสำนักงานที่ดิน อำเภอเชียงคาน, **สัมภาษณ์**, 10 มีนาคม 2554 ; สด มีสุข, **สัมภาษณ์**, 25 กรกฎาคม 2554 ; พัด หล้าพันธุ์, **สัมภาษณ์**, 30 กรกฎาคม 2554) สำหรับจำนวนการถือครองที่ดินของเมืองเชียงคานโดยส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินแปลงขนาดเล็กตามกำลังการเพาะปลูก ถ้าพิจารณาจากรายงานการสำรวจข้อมูลเขตพัฒนาตำบลเชียงคานในปี พ.ศ. 2520 ซึ่งน่าจะเป็นภาพสะท้อนการถือครองที่ดินที่รับสิทธิ์ทางมรดกตกทอดมาจากในอดีตจะพบว่าขนาดที่ดินที่มีผู้ถือครองมากที่สุดคือ 36 ไร่ น้อยที่สุดคือ 5 ไร่ โดยเฉลี่ย 6 ไร่ต่อครอบครัว (เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2520: 10)

4.2.1.2 การปลูกฝ้ายแบบพืชพาณิชย์ การทำผ่านวมและการทอผ้า

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 ที่กระทรวงกลาโหมของไทยได้เปิดโรงงานฝ้ายสยาม เพื่อผลิตเสื้อผ้าสำหรับทหารแทนการซื้อจากต่างประเทศ ประกอบกับช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เกิดภาวะขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคโดยเฉพาะเสื้อผ้า รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงออกแถลงการณ์ให้ชาวไทยหันมาทอผ้าใช้กันเอง ราคาผ้าขาวม้าช่วงหลังสงครามขายกันถึงผืนละ 20 บาท ชาวราชการครูหลายคนในเมืองเชียงคานก็ลาออกราชการเพื่อมาขายผ้าขาวม้า (ประวิทย์ สุวณิชย์, 2539: 83 - 84) ความต้องการผ้าฝ้ายในขณะนั้นได้ส่งผลให้ความนิยมปลูกฝ้ายทั่วประเทศโดยเฉพาะเชียงคานเพิ่มสูงขึ้น แต่ยังคงเป็นการผลิตด้วยวิธีการแบบเดิมเหมือนก่อนช่วง พ.ศ. 2470 จนกระทั่งหลังช่วงปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ถนนที่เริ่มมีการพัฒนาและการค้าของเมืองเชียงคานที่ได้ขยายตัวมากขึ้นรวมถึงผลจากการเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 ในช่วงปี

พ.ศ. 2504 - 2509 ที่รัฐได้สนับสนุนการปลูกพืชพาณิชย์ชนิดต่างๆ เช่น ข้าว ข้าวโพด ปอ ถั่ว⁴⁹ มันสำปะหลัง งาม ละหุ่ง อ้อย ฝ้าย ยาสูบ นุ่น ฯลฯ ด้วยเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยเพื่อหวังให้เป็นการเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรทั่วทั้งประเทศ (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2546: 220-222) ได้ทำให้การปลูกพืชพาณิชย์โดยเฉพาะฝ้ายมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากในพื้นที่เมืองเชียงคาน ชาวบ้านแทบทุกหลังเริ่มหันมาปลูกฝ้ายเป็นอาชีพมากขึ้น ฝ้ายได้กลายมาเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของเมืองเชียงคานในขณะนั้น เริ่มมีการนำเมล็ดพันธุ์ฝ้ายจากต่างถิ่นที่ให้ผลผลิตดีกว่าฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองเข้ามาปลูก เช่น ฝ้ายพันธุ์ BDK14 ที่มีลักษณะเม็ดเล็กแต่ปุ๋ยยาว เป็นต้น นอกจากนั้นยังเริ่มมีการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงซึ่งช่วยให้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มสูงขึ้นมากกว่าการปลูกฝ้ายแบบเก่า ทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงที่เริ่มนำมาใช้ในขณะนั้นโดยส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทของชาวญี่ปุ่น เช่น บริษัทไทยยาซากิ ที่เข้ามาทำตลาดผ่านทางพ่อค้าคนจีนในเชียงคานที่จะออกเครดิตให้ชาวบ้านนำไปลงทุนก่อนและเมื่อได้ผลผลิตแล้วจึงนำกลับมาขายกับพ่อค้าชาวจีนเหล่านั้นโดยจะหักส่วนที่เป็นต้นทุนออก ส่วนที่เหลือจึงจ่ายเป็นตัวเงิน และพ่อค้าชาวจีนเหล่านั้นก็จะเป็นผู้รวบรวมฝ้ายเพื่อส่งขายให้กับโรงหีบหรือพ่อค้าจากเมืองใหญ่อีกทอดหนึ่ง (ปวย แซ่เจียง, **สัมภาษณ์**, 9 มิถุนายน 2554 ; พยุงศักดิ์ เหลืองวงศ์ไพศาล, **สัมภาษณ์**, 12 มิถุนายน 2554)

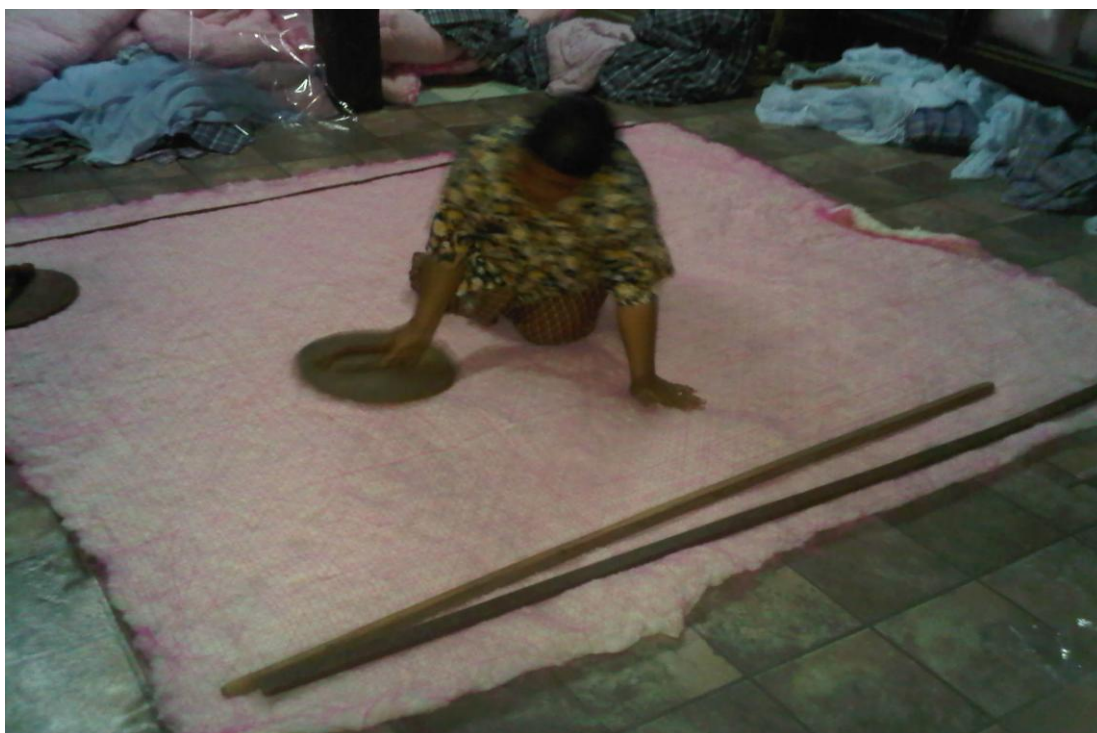
ในช่วงประมาณปี พ.ศ.2512 - 2515 เป็นช่วงที่การปลูกฝ้ายและการค้าฝ้ายของเมืองเชียงคานเฟื่องฟูถึงขีดสุดมีโรงหีบฝ้ายเกิดใหม่เพิ่มขึ้นเป็น 3 โรง โดยมีโรงหีบฝ้ายปวยเฮียงที่เริ่มกิจการในปี พ.ศ. 2515 เป็นโรงล่าสุดแต่เป็นโรงหีบขนาดใหญ่และใช้เครื่องจักรในการหีบที่ทันสมัย รับจ้างหีบกิโลกรัมละ 50 สตางค์ในขณะนั้น (ปวย แซ่เจียง, **สัมภาษณ์**, 9 มิถุนายน 2554) ในขณะที่ราคาฝ้ายสูงถึงกิโลกรัมละ 20 - 23 บาท จึงดึงดูดทั้งชาวบ้านในเชียงคานหันมาปลูกฝ้ายและพ่อค้าชาวจีนที่เริ่มทำธุรกิจส่งเสริมการเกษตรที่เกี่ยวกับฝ้ายมากขึ้น

ความนิยมในการปลูกฝ้ายได้ส่งผลให้การทำฝานวมมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีวัตถุดิบในการทำฝานวมที่ใช้ฝ้ายเป็นได้ใน แทบทุกครัวเรือนที่มีกำลังแรงงานเหลือจึงทำฝานวมควบคู่ไปด้วย การทำฝานวมเริ่มมีการผลิตเพื่อขายมากขึ้นไม่ใช่การผลิตเพื่อใช้เองในครัวเรือนเพียงอย่างเดียว วิธีการทำก็ยังคงทำด้วยมือแต่ได้เปลี่ยนไปจากเดิมโดยจะมีความประณีตและมีความคงทนในการใช้งานเพิ่มขึ้น วิธีแบบใหม่นี้พ่อค้าชาวจีนในเชียงคานไปเอาตัวอย่างฝานวมซึ่ง

⁴⁹ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง และถั่วเขียว

คาดว่าเอามาจากหลวงพระบางมาจ้างชาวบ้านในพื้นที่ผลิต วิธีทำจะเริ่มจากการชิงด้ายให้เป็นตาข่ายจากนั้นจะนำปุยฝ้ายที่แยกเมล็ดออกแล้วมาปูลวางบนตาข่ายด้ายให้สม่ำเสมอ มีขนาดและน้ำหนักตามที่ต้องการ จากนั้นจะใช้ก้นหม้อหรือไม้หมุนทำการเกลี่ยและกดให้ปุยฝ้ายติดกับเส้นด้ายและมีความหนาเสมอกัน เมื่อเสร็จแล้วจะทำตาข่ายด้ายอีกด้านหนึ่งมาประกอบแล้วจึงเกลี่ยอีกครั้ง (ทอง โพธิยันต์, **สัมภาษณ์**, 2539 อ้างถึงใน ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา, 2539: 178) การทำผ่านวมด้วยวิธีนี้จะใช้แรงงานประมาณ 3 คนต่อผืน ประมาณปี พ.ศ. 2500 จะขายได้กำไรผืนละ 20 - 30 บาท (พั๊ด หล้าพันธุ์, **สัมภาษณ์**, 30 กรกฎาคม 2554) เมืองเชียงคานในขณะนั้นจึงกลายเป็นแหล่งส่งออกผ่านวมไปยังพื้นที่รอบนอกและตามเมืองใหญ่ในภาคกลางและอีสาน เช่น โคราซ ชัยภูมิ หล่มสัก เพชรบูรณ์ และบางส่วนก็ส่งมาที่กรุงเทพมหานครเช่นกัน โดยชาวบ้านจะรวมตัวกันแล้วจ้างรถขนผ่านวมไปส่งสินค้าตามจังหวัดต่างๆที่ได้สั่งซื้อไว้ (มนตรี เครือทองศรี, **สัมภาษณ์**, 26 มกราคม 2555)

ภาพที่ 4.3 วิธีการทำผ่านวมด้วยมือที่ยังคงมีการผลิตอยู่จนถึงปัจจุบัน

ที่มา: ผู้วิจัย (17 ตุลาคม 2554)

สำหรับการทอผ้าในช่วง พ.ศ. 2470 - 2518 เมืองเชียงคานยังคงมีการทอผ้าไว้ใช้งานในครัวเรือนตามเดิม ไม่มีการทอผ้าขาย จำนวนครัวเรือนที่ทอผ้าเริ่มลดลงซึ่งเป็นผลจากการเข้ามาของผ้าโรงงานที่มาพร้อมกับการค้าเมืองท่าที่เริ่มเจริญขึ้น ยกเว้นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สินค้า

ไม่สามารถขนส่งมาจากทางกรุงเทพฯ ได้สะดวก จึงมีการทอผ้าใช้และอาจเหลือขายบ้างในช่วงสั้นๆ

4.2.2 ภาคการค้า

4.2.2.1 การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของพ่อค้าเชื้อสายจีนตั้งแต่ช่วงปีพ.ศ.2470

ก่อนช่วงปี พ.ศ. 2470 คนจีนได้มีบทบาททางการค้าในกลุ่มแม่น้ำโขงระหว่างหลวงพระบาง – เวียงจันทน์โดยมีเชียงคานเป็นเมืองผ่านทางการค้า แต่จากปัญหาความยากจนและภาวะสงครามในประเทศจีน ตั้งแต่การปฏิวัติซินไฮ่คเณในปี พ.ศ. 2454 สงครามมหาเอเชียบูรพาที่ญี่ปุ่นบุกจีนครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2480 จนพัฒนากลายเป็นสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวจีนจำนวนมากได้หลบหนีภัยสงครามเข้ามายังประเทศไทยโดยนิยมไปตั้งรกรากทำการค้าตามเมืองท่าลุ่มแม่น้ำต่างๆ เชียงคานเป็นเมืองริมแม่น้ำโขงที่มีประชากรอาศัยโดยรอบอยู่มาก สามารถค้าขายได้ง่ายไม่ค่อยมีปัญหาทางการปกครองเพราะปราศจากอิทธิพลของฝรั่งเศส จึงเริ่มมีกลุ่มชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงปี พ.ศ. 2470 – 2490 สำหรับเส้นทางที่กลุ่มคนจีนใช้อพยพมาอยู่เชียงคานจะมีหลายเส้นทาง ส่วนใหญ่จะใช้เส้นทางแม่น้ำโขงเป็นหลัก โดยจะอพยพมาจากประเทศจีนผ่านเข้าเวียดนามก่อนจะผ่านเข้าลาวแล้วจึงล่องเรือตามแม่น้ำโขงจากหลวงพระบางมาเชียงคาน คนจีนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในเชียงคานและเป็นคนจีนกลุ่มแรกที่เข้ามา บางคนอาจแต่งงานมีครอบครัวกับคนลาวหลวงพระบางและทำการค้าอยู่ก่อนแล้วจึงค่อยอพยพหนีภัยสงครามลงมา คนจีนกลุ่มที่สองจะล่องเรือสำเภามาลงที่กรุงเทพฯ แล้วนั่งรถไฟมาลงขอนแก่นอุดรธานี แล้วต่อเกวียนหรือรถมาถึงหนองคายจากนั้นจึงล่องแม่น้ำโขงขึ้นมาถึงเชียงคาน คนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่อพยพตามคำบอกเล่าของเพื่อนหรือญาติพี่น้องที่เป็นคนจีนกลุ่มแรกๆ ที่อพยพเข้ามา กลุ่มสุดท้ายจะเป็นกลุ่มคนจีนที่ตั้งรกรากอยู่ตามลุ่มแม่น้ำโขงตรงจุดอื่น เช่น หนองคายอุดรธานี นครพนม หรือนครสวรรค์ที่จะใช้แม่น้ำน่านในการเดินทางผ่านมาทางปากลายก่อนจะล่องแม่น้ำโขงลงมาเชียงคาน คนจีนกลุ่มหลังนี้จะเป็นกลุ่มที่ขยับขยายหาแหล่งทำมาหากินโดยเห็นว่าเชียงคานเหมาะแก่การทำมาค้าขายเนื่องจากเริ่มกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญ ชาวจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามาตั้งรกรากจะเป็นคนจีนไหหลำแต่บางส่วนจะเป็นจีนแต้จิ๋วและจีนแคะ คนจีนที่เข้ามาเหล่านี้จะแต่งงานกับคนเชียงคานแล้วทำธุรกิจ แต่พอมาถึงรุ่นที่มักจะทำงานกันเองจะไม่ค่อยแต่งงานข้ามกลุ่มกัน ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่เกิดจากค่านิยมการทำมาค้าขายซึ่งอาจจะต่อยอดหรือรวมธุรกิจ ในส่วนของวัฒนธรรมการดำรงชีวิตคนจีนก็ยังคงไปมาหาสู่ช่วยเหลือพึ่งพากับคนเชียงคานตามปกติ แต่จะมีศาลเจ้าในการประกอบพิธีกรรมของตน ไม่ได้สวดมนต์ตักบาตรเข้าวัด

เหมือนคนเชียงคานแต่ก็จะช่วยเหลือใส่ของในงานบุญต่างๆที่ตามคุ้มวัดที่ตนสังกัดเช่นเดียวกับคนเชียงคาน ในด้านการศึกษาคงจีนจะนิยมให้บุตรหลานเรียนภาษาจีน ที่เมืองเชียงคานจึงมีโรงเรียนภาษาจีนเปิดสอนสำหรับเด็กเล็กในช่วงสั้นๆก่อนปี พ.ศ. 2500 แต่เนื่องจากขาดบุคลากรและการสอนที่เป็นระบบคนจีนในเชียงคานจึงนิยมส่งลูกไปเรียนภาษาจีนที่หลวงพระบาง เวียงจันทน์ หรือบางคนก็ได้ไปเรียนต่อได้วันด้วยเช่นกัน (พยุงค์ดี เหลืองวงศ์ไพศาล, **สัมภาษณ์**, 12 มิถุนายน 2554 ; ขนิษฐา แซ่เจียง, **สัมภาษณ์**, 25 กรกฎาคม 2554)

กระบวนการสะสมทุนของกลุ่มคนจีนจะเริ่มจากการเป็นลูกจ้างในสาขาอาชีพต่างๆ บางคนจะเป็นลูกจ้างเรือถ่อขนส่งสินค้าหลวงพระบาง-เวียงจันทน์ แล้วสะสมทุนจนมีเรือเป็นของตัวเอง จากนั้นมาจะตั้งรกรากอยู่ที่เชียงคานเพื่อรับซื้อของป่าในพื้นที่ไปค้าขายแล้วซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคกลับมาขายคนเชียงคานและคนลาวฝั่งตรงข้าม บางคนจะเข้ามาเป็นแรงงานในโรงเลื่อยช่างทำทองที่ร้านทองในเชียงคาน รับจ้างเย็บผ้าและเป็นช่างตัดเสื้อ จากนั้นเมื่อเริ่มมีทุนแล้วจึงเปลี่ยนมาเป็นการเปิดร้านค้าขายหรือมีกิจการต่างๆเป็นของตัวเอง บทบาทของพ่อค้าชาวจีนต่อระบบเศรษฐกิจเมืองเชียงคานในขณะนั้นประกอบด้วย

1. การทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางโดยจะรับสินค้าจากเรือถ่อที่ขนสินค้ามาจากทางหนองคาย เช่น ปลาจำ กะลือ ถ้วย ชาม หม้อ ครก แป้ง ยารักษาโรค ฯลฯ แต่ก็เริ่มมีสินค้าที่ขนส่งมาทางเกวียนที่เริ่มมีการพัฒนาขึ้น ในปี พ.ศ. 2491 จะเริ่มมีเสื้อผ้ามาขายตามตลาดนัดโดยพ่อค้าเร่ที่เอาสินค้ามาจากกรุงเทพฯ ขอนแก่น และเมืองใหญ่ๆ (เจริญพิลากุล, **สัมภาษณ์**, 18 ตุลาคม 2554) พ่อค้าชาวจีนจะเป็นคนรับซื้อสินค้าทั้งจากเรือขายสินค้าและพ่อค้าเร่แล้วทำตัวเป็นพ่อค้าคนกลางในการกระจายสินค้าต่อไปให้กับชาวบ้านทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว การค้าของเมืองเชียงคานในยุคนี้จึงมีร้านชาวจีนมาเปิดเพื่อขายสินค้าอยู่มากมายหลายร้านเรียงรายตามสองฝั่งของถนนชายโขง โดยจะมีร้านตั้งอยู่หนาแน่นบนถนนชายโขง ช่วงซอย 9 – ซอย 13 สังเกตเห็นได้ชัดเจนว่าบ้านไม้แถบนั้นจะมีลักษณะเป็นห้องคูหา ไม่มีพื้นที่บริเวณรอบบ้าน หน้าประตูมีลักษณะเป็นบานเพี้ยมแบบจีน ซึ่งเป็นลักษณะของอาคารพาณิชย์เพื่อค้าขายในสมัยนั้น ร้านค้าส่วนใหญ่ของคนจีนที่มาเปิดกิจการจะเป็นพวกร้านขายของชำ ของใช้เบ็ดเตล็ด เช่น เสื้อผ้า ด้ายย้อม รองเท้า ชุดนักเรียน เครื่องเขียน อุปกรณ์ก่อสร้าง อุปกรณ์หาปลา อุปกรณ์การเกษตร จอบ เสียม ร้านถ่ายรูป ร้านขายยา ร้านขายทอง ร้านตัดเสื้อ ร้านตีทอง เป็น

ต้น (จินดา นำชัยสีวัฒนา, **สัมภาษณ์**, 26 กันยายน 2554 ; จินตนา แซ่ภู, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2555)

ภาพที่ 4.4 ไผ่ปลาร้าเก่าที่ใช้ชนใส่ปลาร้าจากหนองคายมาขายที่เชียงใหม่

ที่มา: ผู้วิจัย (18 ตุลาคม 2554)

2. ทำหน้าที่เป็นคนรวบรวมของป่าจากชาวบ้านและชาวลาวในบริเวณโดยรอบ เช่น ฝ้าย ข้าวโพด รากขย่อม เครื่องเทศ และของป่าต่างๆ ก่อนที่เรือสินค้าหรือพ่อค้าเร่งจากภาคกลางจะมารับซื้ออีกทอดหนึ่ง
3. พ่อค้าชาวเชียงใหม่บางส่วนจะเริ่มทำส่งเสริมการเกษตรในยุคที่รัฐเริ่มสนับสนุนการปลูกพืชพาณิชย์ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 โดยพ่อค้าชาวจีนจะเป็นผู้ออกเงินให้ชาวบ้านนำไปลงทุนทำไร่ฝ้าย ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าและชาวบ้านจะเป็นระบบเครดิต บริษัทฯ ปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ จะให้เครดิตแก่ร้านค้า เช่น ร้านม่งเฮงหลีจะรับของจากบริษัทโดยยังไม่ต้องจ่ายเงิน แล้วจะปล่อยของต่อให้กับหัวหน้าหมู่บ้านเขาของไปปล่อยต่อให้กับลูกบ้านเป็นทอดๆ เมื่อชาวบ้านได้ผลผลิตก็จะนำกลับมาขายให้กับร้านเดิมโดยหักเงินในส่วนที่เป็นค่ายา ค่าปุ๋ยและค่าเมล็ดพันธุ์ออก แล้วจึงรับซื้อในส่วนที่เหลือ โดยจ่ายเป็นเงินให้กับชาวบ้าน จากนั้นทางร้านจึงจะจ่ายเงินค่าสินค้าให้กับบริษัท ส่วน

ฝ่ายที่ร้านมั่งเฮงหลีรับซื้อมาจากชาวบ้านก็จะมีโรงหีบฝ้ายจากตัวจังหวัดเลย กรุงเทพฯ ขอนแก่นหรือหนองคายมารับซื้อไปทางรถยนต์หรือเรือสินค้า

ในกลุ่มของร้านค้าขายไม่ได้มีแต่พ่อค้าคนจีนเท่านั้นแต่จะมีบางส่วนที่เป็นร้านของคน เชียงคานเอง ซึ่งก็จะเป็นกลุ่มพ่อค้าที่เคยทำอาชีพล่องเรือขายสินค้าแล้วพัฒนามาเปิดหน้าร้าน เป็นของตนเองเหมือนกัน เช่น ร้านไทยพาณิชย์ และร้านไทยกันเองที่เป็นคนเชียงคาน กลุ่มคน เชียงคานที่มาทำค้าขาย บางส่วนมีสาเหตุมาจากช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2483-2486 ที่ เกิดภาวะข้าวยากมากแพง เงินไม่ค่อยมีค่า สินค้าบางชนิดเช่น ฝ้ายขาวม้ามี่ราคามากกว่า เงินเดือนของครูบรรจุใหม่ประมาณเดือนละ 20 บาท จึงมีข้าราชการหลายคนยอมลาออกเพื่อไปทำ ค้าขาย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มพ่อค้าชาวไทบ้านกลางที่ย้ายเข้ามาอยู่ในเชียงคานช่วงปี พ.ศ. 2501- 2505 เพื่อเปิดร้านค้าขายของเบ็ดเตล็ดทั่วไปคล้ายกับร้านของพ่อค้าชาวจีน แต่การเข้ามาที่หลัง จึงทำให้ไม่มีทำเลร้านค้าติดริมแม่น้ำ ส่วนใหญ่จึงตั้งร้านอยู่แถว ถนนชายโขง ซอย 9 ซึ่งเป็นซอยที่ มีการค้าคึกคักมากในช่วงปี พ.ศ. 2500 – 2518 กลุ่มพ่อค้าไทบ้านกลางเห็นว่าเมืองเชียงคาน ค้าขายดีมีคนลาวข้ามมาซื้อสินค้ามาก ชาวบ้านกลางกลุ่มแรกที่มีเงินเก็บจากการทำพืชไร่ จึงนำ เงินมาลงทุนเปิดร้านที่เชียงคาน เมื่อเห็นว่ากิจการค้าขายดีญาติพี่น้องที่อยู่ตรงบ้านกลางจึงทยอย อพยพมาเปิดร้านค้าขายด้วยกัน สินค้าที่กลุ่มชาวบ้านกลางมาเปิดร้านขายก็จะคล้ายคลึงกับ สินค้าของร้านค้าชาวจีนคือ เสื้อผ้า ของเบ็ดเตล็ด น้ำตาล แป้งมัน อุปกรณ์ก่อสร้าง โดยส่วนใหญ่ ร้านค้าของชาวบ้านกลาง ซอย 9 ก็จะมีสินค้าที่คล้ายๆกัน มีประมาณ 12 ร้าน แต่ไม่ได้มีการแย่ง ลูกค้านั่นเอง ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกันเพราะส่วนใหญ่เป็นญาติๆจากหมู่บ้านเดียวกันที่อพยพ มา ส่วนลูกค้าก็จะเลือกเข้าร้านประจำไม่มีการแย่งลูกค้านั่นทั้งกลุ่มพ่อค้าชาวจีน พ่อค้าชาว เชียงคาน และพ่อค้าชาวไทบ้านกลาง (รุ่น ดีมา, **สัมภาษณ์**, 6 สิงหาคม 2554) นอกจากนี้ กลุ่ม คนเวียดนามเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาเมืองเชียงคานในช่วงเวลาใกล้เคียงกับคนจีน คือช่วงสงคราม มหาเอเชียบูรพา ประมาณปี พ.ศ. 2484 – 2486 และช่วงปี พ.ศ. 2510-2512 โดยจะอพยพเข้ามา ประกอบอาชีพเป็น ช่างยนต์ ช่างเครื่อง ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ บางส่วนก็มาค้าขาย หาบของขายไป ตามบ้านนอก แลกข้าวซื้อปลา เป็นต้น

4.2.2.2 การค้ากับการพัฒนาถนน เส้น 201 ชุมแพ – เลย – เชียงคาน

หนึ่งในปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานคือ พัฒนาการทางถนนที่เข้ามาสู่เมืองเชียงคานในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2500 จากเดิมที่การค้าและ

การคมนาคมจะต้องพึ่งพาทางแม่น้ำโขงเป็นหลักเนื่องจากเส้นทางผ่านเมืองเลยซึ่งเป็นเมืองที่มีหุบเขาล้อมรอบและเป็นจังหวัดที่กันดารที่สุดเพราะสาธารณูปโภคต่างๆรวมทั้งถนนที่ยังเข้าไม่ถึงทำให้การเดินทางเป็นไปด้วยความยากลำบากมาก เชียงคานในยุคนั้นจึงมีความเจริญในฐานะเมืองท่าที่รับสินค้าและกระจายไปยังบริเวณโดยรอบรวมถึงเมืองเลย ถนนสำหรับเมืองเชียงคานในขณะนั้นจึงมีเพียงแค่นถนนเส้นเล็กๆ 2 เส้นที่สร้างจากกรวดและหินแม่น้ำโขงผสมกับยางมะตอยโดยเป็นถนนที่ทอดตัวขนานกันไปกับแม่น้ำโขงเป็นระยะทางประมาณ 1 - 2 กิโลเมตรภายในตัวเมืองเท่านั้น ซึ่งก็คือถนนชายโขงและถนนศรีเชียงคานในปัจจุบัน ส่วนเส้นทางเชียงคาน - เมืองเลย ยังคงเป็นทางป่า ต้องใช้การขี่ม้าในการติดต่อราชการเท่านั้น ร้านค้าส่วนใหญ่ที่เป็นของคนจีนในยุคนั้นจึงยังตั้งอยู่อย่างหนาแน่นในเส้นชายโขง จนกระทั่งช่วงปี พ.ศ. 2491 - 2493 นโยบายด้านคอมมิวนิสต์ของจอมพล ป. ที่เน้นสร้างสาธารณูปโภคต่างๆในภาคอีสานเพื่อไม่ต้องการให้ชาวบ้านรู้สึกลำบากยากจนแล้วทำให้อุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์ได้รับความนิยมในหมู่ชาวบ้าน โดยเฉพาะการตัดถนนที่จะเป็นปัจจัยสำคัญในการนำความเจริญเข้าไปสู่พื้นที่ห่างไกลนอกจากนั้นการตัดถนนยังช่วยอำนวยความสะดวกต่อการคมนาคมในการส่งกำลังหรือเฝ้าสังเกตการณ์ของหน่วยงานความมั่นคงต่างๆ นโยบายดังกล่าวจึงทำให้เกิดถนนหลวงเส้น 201 สีคิ้ว - ชัยภูมิ - ชุมแพ - เลย ขึ้นมา

ภาพที่ 4.5 ถนนเส้น 201 บริเวณผานกเค้า ช่วงชุมแพ - เลย เมื่อ พ.ศ. 2481

ที่มา: สุตารา สุจฉายา และ ปารีชาติ เรืองวิเศษ (2539: 32)

จากนั้นจึงขยายต่อมาถึงเชียงคานในปี พ.ศ. 2497 โดยเป็นถนนดินลูกรังเลนเดียว ใช้วิธีการทางป่าให้เตียนตามรอยเกวียนเดิมและ ขุดดินข้างทางมาทำถนน ถนนที่สร้างเสร็จจะมีขนาดกว้างกว่าทางเกวียนเดิมเล็กน้อยประมาณ 3 - 4 เมตร รถยังวิ่งสวนกันไม่ได้ต้องใช้วิธีหลบข้างทางสะพานข้ามในสมัยนั้นยังเป็นไม้การเดินทางระหว่าง เมืองเลย - เชียงคาน ในสมัยนั้นจึงยังต้องใช้เกวียน ชีม้า และปั่นจักรยาน เวลาเดินทางจากเชียงคานมาเมืองเลยก็ยังคงต้องมาค้างคืนที่บ้านธาตุเช่นเดิม เพราะเส้นทางมีความคดเคี้ยว จากนั้นถนนได้เริ่มพัฒนาดีขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 เป็นต้นมา โดยเป็นถนนดินลูกรังเกรดอย่างดี เริ่มมีรถโดยสารซึ่งเป็นรถคอกหมูวิ่งให้บริการวันละ 1 เที่ยว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 - 3 ชั่วโมงในปี พ.ศ. 2508 จึงเริ่มมีรถบรรทุกวิ่งขนส่งสินค้าจาก กรุงเทพฯ - สีคิ้ว - ชัยภูมิ - ชุมแพ - ผานกเค้า - วังสะพุง - เลย - เชียงคาน จากนั้นถนนจึงเริ่มมีการลาดยางจากกิโลเมตร 0 ที่ อำเภอชุมแพ ปี พ.ศ. 2515 มาถึงเชียงคานช่วงปี พ.ศ. 2517 - 2519 จากนั้นลาดยางต่อไปถึง อำเภอปากชมในปี พ.ศ. 2522 -2525 ซึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 ก็เริ่มมีรถสองแถววิ่งขนส่งระหว่างเชียงคาน - เมืองเลยมากขึ้น จนกระทั่งช่วงปี พ.ศ. 2524 - 2526 จึงเริ่มมีรถโดยสารปรับอากาศวิ่งให้บริการเป็นครั้งแรกคือบริษัทชาญทัวร์ สำหรับรถทัวร์บริษัทแอร์เมืองเลยจึงเริ่มเข้ามาที่หลังในปี พ.ศ. 2526 (สุเทพ ทิพรส, **สัมภาษณ์**, 17 กุมภาพันธ์ 2554 ; วิจารณ์ วิชพล, **สัมภาษณ์**, 2 สิงหาคม 2554)

ภาพที่ 4.6 แผนที่ถนนในภาคอีสานที่มีการตัดเส้นทางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497

ที่มา: เต็ม วิชาคย์พจนกิจ (2530)

การเข้ามาของถนนในปี พ.ศ. 2497 เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลักษณะการค้าของเมืองเชียงคานเปลี่ยนแปลงไป แม้ว่าสินค้าท้องถิ่น เช่น ปลาไร่ ยังคงจะขนส่งมาจากทางเรือดั้งเดิมจนถึงช่วงก่อนลาวแตก แต่สินค้าในหมวดข้าวของเครื่องใช้จากกรุงเทพฯที่เคยถูกส่งผ่านมาทางหนองคายจะเริ่มมีปริมาณลดน้อยลง โดยกลุ่มพ่อค้าในเชียงคานจะเริ่มปรับตัวรับสินค้ามาจากกรุงเทพฯและขอนแก่นทางถนนทดแทน นอกจากนี้สินค้าที่มาทางถนนจะเริ่มมีความหลากหลายมากกว่าแต่ก่อน เช่น เริ่มมีการรับสินค้าอาหารทะเลสดต่างๆได้มากขึ้นทั้ง ปลาหมึก ปลาทุ เป็นต้น ซึ่งจากเดิมที่ใช้การขนส่งทางเรือจากหนองคายต้องใช้เวลาช้านาน สินค้าอาจมีการเน่าเสีย

ได้ แต่เดิมจึงมีแต่สินค้าประเภท กะปิ น้ำปลา ปลาเค็ม เป็นต้น นอกจากนี้พัฒนาการของถนนจะยิ่งทำให้เชียงคานเสมือนเป็นแหล่งกระจายสินค้าไปยังหมู่บ้านและตำบลต่างๆอีกด้วย เราสามารถจำแนกลักษณะของการขนส่งสินค้าทางถนนที่เข้ามาถึงเชียงคานซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกันไปดังนี้

1. ร้านค้าโดยส่วนใหญ่จะใช้บริการรถบรรทุกที่รับจ้างขนส่งสินค้า เจ้าของร้านจะจดรายการสินค้าและสิ่งของที่ต้องการจากนั้นผู้รับจ้างขนส่งสินค้าจะไปจัดหามาให้จากกรุงเทพฯ และขอนแก่น สำหรับเชียงคานมีผู้ให้บริการรับจ้างขนส่งสินค้ารายใหญ่คือ รถบรรทุกตีหังสีฟ้า เจ้าของร้านอาหารเฮือนหลวงพระบางในปัจจุบัน ที่เริ่มทำรถบรรทุกขนส่งประมาณปี พ.ศ. 2508 ซึ่งเป็นรถบรรทุกเจ้าแรกของเชียงคาน โดยมีรถบรรทุก 10 กว่าคัน และมีรถร่วมอีก 20 คัน รับจากขอนแก่นตามที่ลูกค้าสั่งและบางส่วนก็ได้ซื้อของมาขายเองสำหรับขาไปจะวิ่งตรงถึงกรุงเทพฯ แต่ขากลับจะแวะส่งสินค้าตามทางที่มีลูกค้าสั่ง ตั้งแต่วังสะพุง เมืองเลย แล้วยังเชียงคาน โดยมีลูกค้าคือร้านค้าของพ่อค้าชาวจีน สำหรับการจัดหาสินค้าจะไปซื้อสินค้าแถวท่าเตียนเนื่องจากบริษัทตั้งอยู่แถวท่าเตียน สมัยก่อนที่โทรศัพท์ยังเข้าไม่ถึงจึงไม่สามารถโทรไปสั่งของได้ก่อนล่วงหน้าต้องใช้วิธีรับออเดอร์แล้วไปจัดหาสินค้าที่หลัง สำหรับสินค้าหลักๆที่รับขนโดยส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเบ็ดเตล็ดทั่วไป ของกินของใช้ประจำวัน ส่วนวัสดุก่อสร้างจะรับมาจากแหล่งผลิตตามรายทาง เช่น ปูนจาก จังหวัดสระบุรี หินจาก อำเภอวังสะพุง ส่วนเหล็กและกระเบื้องจะรับจากกรุงเทพฯเช่นกัน การให้บริการขนส่งสินค้าจะคิดค่าบริการตามน้ำหนักคือ กิโลกรัมละ 50 สตางค์ แต่ถ้าเป็นสินค้าที่มีน้ำหนักเบาจะเลือกคิดราคาเป็นชิ้นหรือคิดตามขนาด สำหรับชาล่องไปกรุงเทพฯนั้นจะรับเอาไม้ ของป่า พืชไร่ เช่น ข้าวโพด ฝ้าย ถั่ว เข้าไปขายกรุงเทพฯเพื่อเพิ่มรายได้แทนที่จะต้องวิ่งรถเปล่าเพื่อไปขนสินค้า บริการขนส่งด้วยรถบรรทุกนี้จะให้บริการอยู่ประมาณ 10 ปี พอหลังจากลาวแตกในปี พ.ศ. 2518 การค้าก็เริ่มซบเซาทำให้ลูกค้าสั่งสินค้าน้อยลง ประกอบกับที่ถนนเริ่มพัฒนาดีขึ้นทำให้เริ่มมีรถประจำทางให้บริการ บางร้านก็มีรถกระบะไว้ใช้ขนส่งสินค้าเป็นของตัวเอง และยังมีรถพ่อค้าจากภายนอกสามารถเข้ามาขายแข่งได้ ทำให้บริการรถบรรทุกขนส่งสินค้าก็เริ่มไม่ได้กำไรจึงต้องเลิกทำไปในที่สุด (ตรี หาญถนอม, **สัมภาษณ์**, 19 ตุลาคม 2554)

2. ร้านค้าที่มีฐานะจะซื้อรถกระบะ⁵⁰ เพื่อใช้สำหรับไปรับสินค้าจากขอนแก่นมาขายที่ เชียงคาน เช่น โรงแรมสุขสมบูรณ์จะไปซื้อผ้าแพรว ของเบ็ดเตล็ด น้ำมันก๊าด ตะเกียง เจ้าพายุ ตะปู ร้านไทยกันเองจะไปรับเสื้อผ้าและปลาร้ามาขาย การค้ารูปแบบนี้ยังสามารถพบเห็นได้จนถึงปัจจุบันแต่จะมีจุดหมายปลายทางที่หลากหลาย เช่น หนองคาย อุดรธานี อําเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามการพัฒนาของถนนที่เริ่มดีขึ้น⁵¹
3. ร้านค้าบางแห่งจะใช้วิธีนั่งรถประจำทางโดยต้องนั่งรถไปที่เมืองเลยแล้วต่อรถบัสจากเมืองเลยไปขอนแก่นเพื่อซื้อสินค้า บางรายก็ต้องมาซื้อที่กรุงเทพฯ การเดินทางไปซื้อสินค้ารูปแบบนี้ ถ้าเป็นสินค้าจำนวนไม่มากนักก็จะหอบหิ้วกลับมาขายในวันถัดไป แต่ถ้าไปสั่งซื้อในปริมาณมาก ทางร้านก็จะมีบริการจัดส่งมาให้ภายหลัง เช่น นางศรีพรรณ อ้นมา (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2554) จะไปสั่งซื้อรถจักรยานยนต์และสินค้าเบ็ดเตล็ดจากขอนแก่น นางอุ้น ดีมา (สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2554) จะรับเสื้อผ้า ปลาร้า ผ้าถุงมาขาย นางจินดา นำชัยสีวัฒนา (สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2554) จะไปสั่งซื้อผงชูรสที่กรุงเทพฯ จากนั้นทางร้านที่ขายสินค้าจะจัดส่งสินค้าทาง รสพ.(รับส่งพัสดุ) หรือมีรถขนส่งสินค้าของทางร้านมาส่งให้ถึงเชียงคาน บางครั้งทางร้านค้าทั้งจากกรุงเทพฯและขอนแก่นจะใช้วิธีส่งพนักงานมาคอยจกรายการสินค้าที่ต้องการและจัดส่งมาให้เดือนละ 1 ครั้ง
4. ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2500 - 2510 ที่ถนนเริ่มดีขึ้นจะเริ่มมีเชลล์จากกรุงเทพฯและเมืองใหญ่ๆ นำสินค้าใส่รถกระบะหรือรถบรรทุกหกล้อเข้ามาเสนอขายให้กับชาวบ้านโดยตรงด้วยการขับรถเร่เสนอขายไปเรื่อยๆ ตั้งเต็นท์ จัดตลาดนัด จัดนั่งกลางแปลงเพื่อขายสินค้า หรือจะเลือกเข้ามาติดต่อกับร้านค้าเพื่อขอลงสินค้าโดยตรง สินค้าโดยส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทยา น้ำอัดลม ถ่านไฟฉาย ของใช้ในครัวเรือน น้ำปลา⁵² เสื้อผ้าสำเร็จรูป⁵³ เป็นต้น

⁵⁰ หลังจากปี พ.ศ. 2507 ที่ถนนเริ่มเป็นลูกรังเกรดอย่างดีรถขนาดเล็กจึงเริ่มมีรถกระบะใช้งานกันแพร่หลายมากขึ้น โดยจะสังเกตได้ว่าเริ่มมีปั้มน้ำมันเปิดให้บริการตรงถนนศรีเชียงคาน ปากซอย 11 ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2506-2508 ก่อนที่จะเริ่มมีปั้มน้ำมันมาตั้งในปี พ.ศ. 2520 (ชัยวัฒน์ หาญนอม, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2554)

⁵¹ สำหรับเส้นทางอื่นที่เกี่ยวข้องคือการตัดถนนระหว่างจังหวัดเลย - อําเภอหล่มเก่า ของเพชรบูรณ์ในปี พ.ศ. 2518 - 2519 และเส้น อําเภอวังสะพุง - จังหวัดอุดรธานี ในปี พ.ศ. 2527 (สุเทพ ทิพรส, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2554)

⁵² น้ำปลาในสมัยนั้นยังคงใส่โหลขนใส่รถบรรทุกสิบล้อมาขาย ไม่ได้บรรจุขวดเหมือนปัจจุบัน (จินดา นำชัยสีวัฒนา, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2554)

⁵³ เสื้อผ้าสำเร็จรูปเหล่านี้พ่อค้าเร่จะนำมาจากตลาดบีบีที่กรุงเทพฯโดยตรง แต่บางส่วนก็จะรับต่อมาจากขอนแก่น โดยเฉพาะพวกผ้าถุง โดยจะมีพ่อค้าชาวจีนในเชียงคานจะมารับซื้อตุนไว้ไปขายต่อที่หน้าร้านของตัวเอง การมาของเสื้อผ้า

ถนนที่ตัดผ่านมาถึงเมืองเชียงคานเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การค้าทางเรือลดบทบาทลงไป เช่น พ่อของนายทงศักดิ์ เข็มแก้ว (**สัมภาษณ์**, 23 กรกฎาคม 2554) ที่ทำเรือขนสินค้าระหว่าง เชียงคานและเวียงจันทน์เพื่อขายข้าวสาร ปลาจ๋า พลิกเกลือ พืชไร่ สัตว์ป่า หนังสัตว์ งาช้าง ลิง ค่าง ดีหมี ต้องเลิกกิจการไปในปี พ.ศ. 2504 แต่การมาของถนนไม่ได้ทำให้การค้าและการคมนาคมทางเรือเลิกกิจการไปโดยฉับพลัน ในปี พ.ศ. 2500 - 2503 เรายังสามารถพบเห็นเรือรับส่งคน และสินค้า จากเชียงคาน - เวียงจันทน์ เป็นเรือขนาดประมาณ 5 - 6 ตัน คำขายฝ้าย ปลาจ๋า ซึ่งเป็นสินค้าท้องถิ่นที่มีความจำเป็น ประกอบกับเส้นทางระหว่าง เชียงคาน - หนองคาย ก็มีการพัฒนาถนนที่ช้ากว่าเส้นหลักทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสองเมืองนี้ยังคงต้องพึ่งพาทางน้ำอยู่บ้าง นางศรีพรรณ อ้นมา (30 กรกฎาคม 2554) ได้เล่าว่าตนเองเป็นคนนครพนมแต่มีบ้านอยู่ที่หนองคาย ได้มาเชียงคานครั้งแรกในปี พ.ศ. 2501 เพื่อมาเที่ยวเล่นโดยวิธีการล่องเรือมาจาก หนองคาย เรือที่ล่องมาเป็นเรือกำปั่นใหญ่สำหรับบรรทุกทุกคนและสินค้า สินค้าจากหนองคายที่เรือบรรทุกมาขายจะเป็นพวก ปลาจ๋า ปลาจ่อม ส่วนขากลับจะซื้อ พริก ฝ้าย ไปขายที่หนองคาย นอกจากนี้เรือขนส่งระหว่างเชียงคาน-หนองคายก็มีการพัฒนาขึ้นด้วยการเปลี่ยนมาเป็นเรือยนต์ ให้บริการวิ่งคนส่งคนและสินค้า โดยมากจะเป็นเรือขนาดใหญ่ใช้เครื่องยนต์บรรทุกสินค้าได้ 10 - 20 ตัน กว้าง 10 เมตร ยาว 20 - 30 เมตร (พัด หล้าพันธ์, **สัมภาษณ์**, 30 กรกฎาคม 2554) เรือเครื่องยนต์เหล่านี้เริ่มวิ่งให้บริการตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2503 (อุ้น ดีมา, **สัมภาษณ์**, 6 สิงหาคม 2554) ซึ่งคนที่ให้บริการเรือขนส่งจะมีทั้งที่เป็นคนหนองคายและคนเชียงคาน สามารถวิ่งได้ทุกฤดู สำหรับเรือเครื่องยนต์ที่เป็นของคนเชียงคานเองถ้าแรกคือเรือของนายคำเพ็ง ต้นมิ่ง ที่ได้เริ่มให้บริการในปีพ.ศ. 2508 เพื่อค้าขายสินค้าโดยเฉพาะปลาจ๋าหรือปลาแดก⁵⁴ ฝ้า บุกหรี ยาลิ้น ฝ้าย สินค้าเกษตร เป็นต้น และยังใช้ขนส่งคนตามลุ่มแม่น้ำโขงเส้นทาง เชียงคาน - ปากชม - สังคม - ศรีเชียงใหม่ - ท่าบ่อ - หนองคาย โดยเป็นเรือเครื่องยนต์ดีเซลขนาดใหญ่

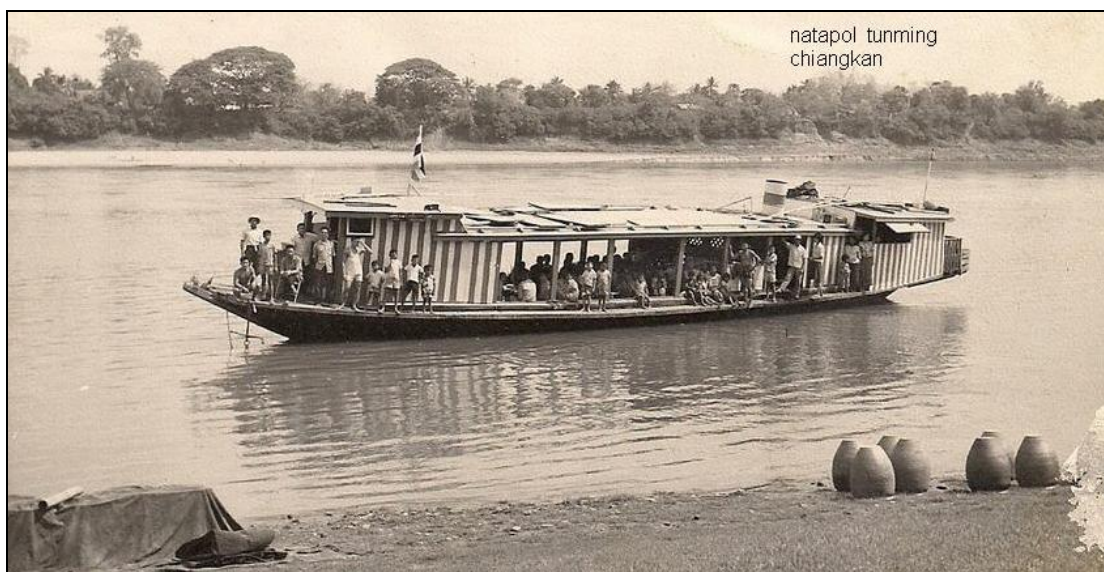

สำเร็จรูปนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทอผ้าของเมืองเชียงคานเริ่มลดน้อยลงและทยอยเลิกทอกันไปในช่วงหลังจากปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาเพราะว่าผ้าสำเร็จรูปจากโรงงานเหล่านั้นมีคุณภาพดี ไม่ต้องเสียเวลาทอผ้าใช้เองและยังมีราคาถูกกว่าผ้าที่ทอขายในพื้นที่ (สุเทพ ทิพรส, **สัมภาษณ์**, 17 กุมภาพันธ์ 2554)

⁵⁴ ปลาแดก ชื่อมาจาก บ้านท่าบ่อ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ชื่อไหปลาแดกมาจาก จังหวัดหนองคาย นำมาเรียงกันไว้ที่หน้า เพื่อขนส่งยกไปเก็บไว้ที่โกดังปลาแดก ไว้เพื่อขายต่อไป กิโลกรัมละ 3 บาท ชื่อมากิโลกรัมละ 1 บาท โดยจะใส่ไหแล้วเก็บไว้ที่ใต้ท้องเรือ (ณัฐพล ต้นมิ่ง, **สัมภาษณ์**, 16 ตุลาคม 2554)

ภาพที่ 4.7 เรือยนต์ขนส่งคนและสินค้าระหว่าง เชียงคาน - หนองคาย ปี พ.ศ. 2508

ที่มา: วัชรพล ตันมิ่ง (16 ตุลาคม 2554)

ปัจจัยหลักที่สำคัญอีกอย่างที่ทำให้การค้าทางน้ำหยุดชะงักไปเป็นช่วงเวลานานคือเมื่อลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีปัญหาเนื่องจากมีรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกัน การค้าทางน้ำในช่วงนั้นจึงหายไปซึ่งเป็นช่วงเวลาพอดีกับที่ถนนเส้น เชียงคาน - หนองคายเริ่มใช้งานได้

4.2.2.3 การค้ากับพัฒนาการของระบบไฟฟ้าและประปา

พัฒนาการสาธารณูปโภคในยุคแรกๆของเมืองเชียงคานจะเริ่มจากการลงทุนของกลุ่มคนจีนเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจการค้าของตนเองเป็นหลัก ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2490 เมืองเชียงคานยังไม่มีไฟฟ้าและประปาใช้ คนเชียงคานจึงมีวิถีชีวิตแบบคนต่างจังหวัดทั่วไปคือใช้ตะเกียงเจ้าพายุเพื่อการส่องสว่างโดยการนำเข้ามาขายของพ่อค้าคนจีน ก่อนที่กลุ่มคนจีนจะรวมเงินกันเพื่อซื้อเครื่องปั่นไฟฟ้าที่ใช้น้ำมันดีเซลมาใช้งานเพื่อส่องสว่างหน้าร้านสำหรับขายสินค้าในยามค่ำคืนและกำลังการผลิตที่เหลือจะขายให้กับบางบ้านที่มีกำลังทรัพย์ในการจ่ายค่าไฟ จนกระทั่ง วันที่ 10 มกราคม 2499 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอเชียงคานได้เริ่มดำเนินการผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้าแบบใช้น้ำมันดีเซล ขนาด 25 KW ยี่ห้อดอยซ์ ให้บริการตั้งแต่วันที่ 17:30 - 24:00 น. (เอกสารแผนผังของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอเชียงคาน) แต่ก็ยังคงมีการใช้งานเพียงบางบ้านเท่านั้น ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2517 ชาวเชียงคานเริ่มจึงมีการใช้งานไฟฟ้ามากขึ้น จากนั้นช่วงประมาณปี พ.ศ. 2522 - 2524 ไฟฟ้าจึงครอบคลุมคนส่วนใหญ่ในเมืองเชียงคาน การ

เข้ามาของไฟฟ้าได้ช่วยให้เศรษฐกิจของเมืองเชียงคานขยายตัวมากขึ้นจากเวลาทำการค้าที่เพิ่มขึ้นจนถึงกลางคืนและทำให้เกิดธุรกิจและบริการใหม่เพิ่มมากขึ้น แต่การเข้ามาของไฟฟ้าและการเข้ามาของโทรทัศนช่วงปี พ.ศ. 2526 ได้ทำให้กิจการโรงหนังไม่สามารถทำกำไรได้เท่าที่ควรจนต้องปิดกิจการไปในภายหลัง

สำหรับการใช้น้ำ เมืองเชียงคานจะใช้น้ำโขงเป็นหลัก เราจะสามารถพบเห็นการอาบน้ำริมทำน้ำต่างๆได้ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 สำหรับน้ำเพื่อการใช้สอยในครัวเรือนจะใช้แรงงานในครอบครัวโดยเฉพาะเด็กๆให้ไปหบน้ำจากแม่น้ำมาใช้งาน เมื่อเริ่มมีไฟฟ้าจึงมีร้านค้าริมแม่น้ำโขงบางร้านให้บริการสูบน้ำโขงมาขาย โดยคิดราคา 2 บาทต่อรถเข็น 1 คันซึ่งใส่น้ำได้ 8 ปี๊บ โดยชาวบ้านเข็นรถเข็นมารองน้ำเอง(ศรีพรรณ อันมา, **สัมภาษณ์**, 30 กรกฎาคม 2554) สำหรับการให้บริการน้ำประปาจะเริ่มปี พ.ศ. 2511 ซึ่งจะเป็นกลุ่มคนมีเงินที่ได้ใช้น้ำประปាក่อน โดยการผลิตน้ำประปาจะใช้การสูบน้ำโขงขึ้นมาผลิต จากนั้นจึงเริ่มขยายการให้บริการเพิ่มมากขึ้น สำหรับน้ำดื่มในยุคก่อนที่จะมีน้ำประปา ชาวเชียงคานจะบริโภคน้ำดื่มจากบ่อน้ำ ซึ่งมีให้บริการอยู่ 2 บ่อคือ แถวหลังวัดสันติฯ และตรงหลังศาลเจ้า โดยแต่ละบ้านจะเข็นรถเข็นไปขนน้ำกันเอง แต่ก็มีชาวบ้านบางคนรับจ้างนำน้ำแล้วเอาใส่ล้อเข็นมาขายในราคาปี๊บละ 1 บาท การเข้ามาของการประปาทำให้เกิดธุรกิจต่อเนื่องคือโรงงานผลิตน้ำดื่มและโรงน้ำแข็ง โดยจะนำน้ำประปามาผลิตเป็นน้ำดื่มอีกทอดหนึ่ง ปัจจุบันเมืองเชียงคานมีผู้ประกอบการทำน้ำดื่มทั้งสิ้น 3 ราย คือ น้ำดื่มของร้านมิตรชัย แก้วพรรณ และ น้ำดื่มตรามงกุฏ ส่วนโรงน้ำแข็งจะมี 2 โรง โดยเป็นของร้านมิตรชัย 1 โรง (โรงงานน้ำดื่มแก้วพรรณ, **สัมภาษณ์**, 1 สิงหาคม 2554)

4.2.2.4 การค้ากับการเข้ามาของหน่วยงานราชการ

ในยุคที่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์เข้ามามีบทบาทในช่วงปี พ.ศ. 2500 รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับพื้นที่ชายแดนเป็นอย่างมาก เชียงคานในยุคหลังจากปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาจึงมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาตั้งอยู่หลายหน่วยงาน โดยเฉพาะหน่วยงานด้านความมั่นคงต่างๆ และหน่วยงานด้านสาธารณสุขูปโภค เช่น การตั้งโรงเรียนเชียงคานในปี พ.ศ. 2497 ไปรษณีย์ปี พ.ศ. 2499 ด้านศุลกากรในปี พ.ศ. 2500 การไฟฟ้าปี พ.ศ. 2499 การประปาปี พ.ศ. 2511 หน่วยปฏิบัติการลำน้ำโขง(นปข.) ปี พ.ศ. 2513 องค์การโทรศัพท์ปี พ.ศ. 2522 ตำรวจตระเวน

ชายแดน ตำรวจน้ำ เร่งรัดและพัฒนาชุมชน(รพช.) และยังมีหน่วยงานอื่นๆของรัฐ⁵⁵ ซึ่งโดยส่วนมากจะจัดตั้งหน่วยงานในช่วงปี พ.ศ. 2500 - 2520 การเข้ามาของหน่วยงานต่างๆเหล่านี้หมายถึงการเพิ่มขึ้นของกลุ่มข้าราชการ ในยุคแรกกลุ่มข้าราชการที่ปฏิบัติงานในเมืองเชียงคานจะเป็นคนที่มาจากนอกพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็น ทหาร และตำรวจ คนกลุ่มนี้ไม่มีที่ดินทำกิน มีแต่บ้านพักข้าราชการ วิถีชีวิตจึงต้องใช้เงินเดือนเพื่อการดำรงชีพเป็นหลัก โดยเฉพาะข้าราชการชายโสดส่วนใหญ่ที่มีรายได้จากเงินเดือนจะไม่ทำการผลิตหรือค้าขายเองแต่จะใช้เงินซื้อทั้งสินค้าและบริการต่างๆทำให้คนกลุ่มนี้กลายเป็นกลุ่มลูกค้าของร้านอาหาร โดยมักจะมีการผูกปิ่นโตกับร้านต่างๆ⁵⁶ หรือการซื้ออาหารสำเร็จรูปหรือของสดตามตลาดแทนการเพาะปลูกหรือผลิตเอง (สุเทพ ทิพรส, **สัมภาษณ์**, 17 กุมภาพันธ์ 2554 ; จินตนา แซ่กู่, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2555) แต่เมื่อข้าราชการกลุ่มนี้อยู่เชียงคานไปได้ช่วงเวลาหนึ่ง บางส่วนก็จะแต่งงานกับคนเชียงคานและตั้งรกรากอยู่เชียงคาน อาจเริ่มมีการสะสมที่ดินหรือมีที่ดินทำกินจากฝั่งผู้หญิงและเริ่มทำการเกษตรควบคู่กันไปทำให้กลายเป็นครอบครัวสองวิถี แต่บางคนหลังจากแต่งงานก็ลาออกเพื่อมาทำการค้าขายเสียเอง แต่บางส่วนที่แต่งงานแล้วแต่ก็ยังเลือกดำรงชีพด้วยการใช้เงินซื้อสินค้าและบริการเช่นเดิม (ถนอมจิต กุลสวัสดิ์, **สัมภาษณ์**, 4 สิงหาคม 2554) การเข้ามาของกลุ่มข้าราชการจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้เศรษฐกิจของเมืองเชียงคานในช่วงปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา มีการหมุนเวียนและขยายตัวมากขึ้น ระบบเงินตราจึงเริ่มมีความสำคัญกับเมืองเชียงคานแทนที่ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าของชาวบ้านในยุคก่อน และยังทำให้มีสินค้าที่ฟุ่มเฟือยและบริการที่หลากหลายมาขายมากขึ้นเพราะมีกลุ่มที่มีกำลังซื้อ เราจึงพบเห็นโรงแรม⁵⁷ โรงภาพยนตร์⁵⁸ สถานบันเทิง และร้านอาหารเกิดขึ้นมากในยุคนี้ นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านเชียงคานบางคนจะเริ่มมาหันมาเป็นพ่อค้าแม่ค้าทั้งชายของสดและเข็นรถเข็นใส่อาหารขายตามบ้านเพิ่มมากขึ้น

⁵⁵ รายชื่อหน่วยงานของทางรัฐที่เหลือให้ดูในภาคผนวก

⁵⁶ การผูกปิ่นโตคิดเงินเดือนละ 200 บาท สำหรับอาหารมื้อเย็นทั้งเดือน (จินตนา นำชัยสีวัฒนา, **สัมภาษณ์**, 26 กันยายน 2554)

⁵⁷ ตัวอย่างเช่น โรงแรมสุขสมบูรณที่เปิดให้บริการปี พ.ศ. 2497 แต่จดทะเบียนปี พ.ศ. 2503 โดยเริ่มต้นจากการต้อนรับข้าราชการต่างถิ่นที่เข้ามาตรวจราชการหน่วยงานในสังกัด พ่อค้าที่เข้ามาค้าขาย พนักงานขายที่เข้ามาติดต่อร้านค้า คนลาวที่เข้ามาซื้อสินค้าพอเห็นว่าเริ่มมีคนมามากจึงเปิดเป็นโรงแรม (โรงแรมสุขสมบูรณ, **สัมภาษณ์**, 15 สิงหาคม 2553)

⁵⁸ ตัวอย่างเช่นโรงภาพยนตร์สุวรรณรามาริมเปิดฉายปี พ.ศ. 2513 โดยเป็นการซื้อต่อมาจากชาวเวียดนามที่ทำโรงภาพยนตร์เดิมชื่อว่า โรงภาพยนตร์เชียงคานพัฒนาที่เปิดให้บริการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 นอกจากนั้นก็ยังมีโรงภาพยนตร์พรเทพที่เปิดให้บริการเป็นแห่งแรกและมีโรงภาพยนตร์ราชาที่เปิดให้บริการหลังสุดในปี พ.ศ. 2516 (พยุงค์ดี เหลืองวงศ์ไพศาล, **สัมภาษณ์**, 12 มิถุนายน 2554)

4.2.2.5 การค้าไม้

เมื่อฝรั่งเศสออกจากลาวไปในครั้งแรกในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เจ้ามหาชีวิตก็ยังคงให้สัมปทานการค้าไม้แก่ญี่ปุ่นและคนไทยดำเนินการต่อไปแทนชาวฝรั่งเศส (หวาน จันทร์จติ, **สัมภาษณ์**, 27 กรกฎาคม 2540 อ้างถึงใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 251) กลุ่มพ่อค้าชาวเชียงคานเชื้อสายจีนบางรายรับเหมาซื้อไม้สักจากป่ากลางของฝรั่งเศสที่ไม่สามารถขนถ่ายออกไปขายได้แล้ว โดยยังคงใช้วิธีล่องไม้และใช้ช้างลากขึ้นที่ท่าหน้าหน้าวัดท่าคก เช่น เดียวกันก่อนจะนำมาแปรรูปที่โรงสีฝังไทย บริเวณเมืองเชียงคาน การค้าไม้ในช่วง 2470 - 2518 นายทุนไทยตั้งโรงเลื่อยบริเวณรอบเมืองเชียงคาน ของไทย เมืองสาคะคามและเมื่อป่ากลางของลาว ในปี พ.ศ. 2512 มีโรงเลื่อยอยู่ที่บ้านตากแดดเมืองสาคะคามฝังตรงข้ามเมืองเชียงคานบริเวณวัดศรีคุณเมือง และมีอีก 3 โรงเปิดภายหลัง โดยอยู่ฝังลาวอีก 2 โรง และฝังไทย 1 โรง อยู่บริเวณตรงศาลเจ้าของชาวจีนเมื่อตัดไม้แล้วบางส่วนจะแปรรูปที่โรงเลื่อยฝังลาวและบางส่วนจะยังเป็นท่อนซุงที่พร้อมจะมาแปรรูปที่โรงเลื่อยฝังไทย ไม้ทั้งสองประเภทจะถูกล่องข้ามแม่น้ำโขงโดยฝังไทยจะใช้ช้างคอยลากขึ้นตรงท่าช้าง วัดท่าคก ใกล้โรงเรียนวิจิตร สมัยนั้นจะเห็นท่อนไม้และท่อนซุงวางเรียงรายริมตลิ่งยาวไปจนถึงหน้าหน่วยรักษาความสงบในลำน้ำโขง (นรข.) ซึ่งเป็นระยะทางยาวกว่า 1 กิโลเมตรเพื่อรอให้รถบรรทุกมารับไปส่งที่กรุงเทพฯ การค้าไม้ในช่วงนั้นเติบโตมาก โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2516 - 2518 ก่อนลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง คนลาวจะรับจ้างลากไม้และเอาเศษไม้มาเผาถ่านขาย(จินตนา แซ่ภู่, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2555) จนมีเงินข้ามมาดูภาพยนตร์ที่โรงภาพยนตร์และจับจ่ายใช้สอยที่ฝังไทยแทบทุกวัน การใช้จ่ายของคนลาวที่มีรายได้จากการเป็นแรงงานรับจ้างเกี่ยวกับโรงเลื่อยและการค้าไม้เป็นส่วนสำคัญที่สร้างเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเมืองเชียงคานเป็นอย่างมากในช่วงเวลานั้น

4.2.3 ผลทางเศรษฐกิจจากการเป็นเมืองท่าค้าขายของเมืองเชียงคาน

4.2.3.1 การเติบโตของตลาดเมืองเชียงคาน

การที่เมืองเชียงคานกลายเป็นเมืองท่าการค้าของบริเวณโดยรอบได้เอื้อประโยชน์ให้ตลาดที่เป็นแหล่งการค้าที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจเมืองเชียงคาน ก่อนปี พ.ศ. 2500 ตลาดของเมืองเชียงคานจะตั้งอยู่บริเวณท่าหน้าชอย 10 สินค้าที่ค้าขายส่วนใหญ่จะเป็นของสดทั้งหลาย เช่น พืชผักต่างๆ เนื้อเป็ด เนื้อไก่ ไช้ เนื้อหมู เนื้อวัว - ควาย กุ้ง ปลา หนุ่ ตุ่น นก งู กบ เขียด ไข่มดแดง

และเนื้อสัตว์ป่าบางประเภท ฯลฯ โดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาวจะเพาะปลูก เลี้ยงและจับสัตว์เพื่อใช้รับประทานในครอบครัวเป็นหลักหากเหลือเกินบริโภคในครอบครัวและ แลกเปลี่ยนแบ่งปันกับเพื่อนบ้านและญาติๆแล้วก็จะนำออกมาขายที่ตลาดเพื่อเป็นรายได้เสริม ให้กับครอบครัว ดังนั้นเราจึงพบเห็นของสดที่นำมาขายจะมีลักษณะเป็นสินค้าที่หาได้ใน ท้องถิ่นเป็นหลัก โดยตลาดสดของเมืองเชียงคานจะเปิดขายช่วงเช้าตั้งแต่ 4:00 – 7:00 น. เรียกว่า “ตลาดเช้า” และเปิดขายช่วงเย็นตั้งแต่ 16:00 – 19:00 น. เรียกว่า “ตลาดแลง” พัฒนาการที่ สำคัญของตลาดเมืองเชียงคานคือเมื่อปี พ.ศ. 2502 ครอบครัวของร้านไทยกันเองได้ยกที่นาให้กับ ทางเทศบาลเพื่อตั้งเป็นตลาดสดในปัจจุบัน และได้ตัดแบ่งขายที่รอบตลาดในราคาตารางวาละ 200 บาท เพื่อให้พ่อค้าแม่ค้าต่างๆมาเปิดร้านขายของดังที่พบเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบัน (กุลจิรา ลิทธิแก้ว, **สัมภาษณ์**, 14 ตุลาคม 2554) การเพิ่มจำนวนของร้านค้าของชาวบ้านกลาง ซอย 9 พัฒนาการของถนน และการย้ายตลาด เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การค้าเริ่มขยายตัวจากถนน ชายโขงริมแม่น้ำขึ้นมาสู่ถนนศรีเชียงคานเส้นบน ช่วง ซอย 9-10 เมืองเชียงคานช่วงปี พ.ศ. 2500 - 2518 ก่อนลาวแตกจึงเป็นช่วงที่เมืองเชียงคานเจริญรุ่งเรืองทางการค้าถึงขีดสุด ชาวบ้านรอบ นอกและชาวลาวจะข้ามมาซื้อทั้งของสด ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆตั้งแต่เช้ามีดถึงค่ำมีด และจะ คึกคักมากเป็นพิเศษโดยเฉพาะในวันพระ⁵⁹ ซึ่งเป็นวันหยุดทำการของทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว

ตลาดสดเชียงคานนอกจากจะเป็นแหล่งขายของสดให้กับคนในเมืองแล้วยังถือว่าเป็น แหล่งกระจายสินค้าสำหรับในพื้นที่บริเวณโดยรอบ เมื่อถนนระหว่างเชียงคานกับหมู่บ้านและ ตำบลโดยรอบเริ่มพัฒนาขึ้น โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา เราจะสามารถพบเห็น พ่อค้าตามหมู่บ้านและตำบลโดยรอบเข้ามาซื้อของสดและอาหารชนิดต่างๆที่มีขายที่ตลาดตั้งแต่ ประมาณตี 4 ในรถกระบะเต็มคันรถเพื่อนำกลับไปขายตามหมู่บ้านของตนเองซึ่งยังสามารถพบ เห็นได้จนปัจจุบัน ผู้วิจัยเคยทดลองเดินตลาดตอนเช้ามีดเพื่อขอติดตามพ่อค้าจากอำเภอปากชม ซึ่งอยู่ห่างออกไป 40 กิโลเมตร โดยพ่อค้าคนดังกล่าวจะซื้ออาหารต่างๆเช่น ก้วยจับ ข้าวปุ้นน้ำ แจ่ว แจ็ก ข้าวมันไก่ ห่อหมก กับข้าวถุ้ง น้ำพริก ไก่ย่าง ขนมหวาน ของสด ฯลฯ เต็มรถกระบะ โดย ส่วนใหญ่จะเป็นการซื้อส่งจากพ่อค้าที่ขายในตลาด จะใช้เงินลงทุนวันละประมาณ 1 หมื่นบาท และสามารถทำกำไรได้วันละประมาณ 3 พันบาท สำหรับของสดที่นำมาขายที่ตลาดในยุค ปัจจุบันเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะพบเนื้อสัตว์พื้นบ้านได้น้อยลง เนื้อหมู และเนื้อวัว ใน ปัจจุบันจะนำมาจากโรงเชือดของเทศบาล ปลาตุ๋นจะเป็นปลาเลี้ยงในกระชัง ส่วนผักจะมีพ่อค้าไป

⁵⁹ สมัยก่อนวันพระจะเป็นวันหยุดราชการของทั้งสองฝั่ง ไม่ใช่วันเสาร์และอาทิตย์เหมือนในปัจจุบัน

ชนผักมาจากอำเภอหล่มสักและเมืองเลยมาลงขายตั้งแต่ประมาณ 2 นาฬิกาของทุกวัน ส่วนสินค้าอื่นๆเช่น พริกแกง ปลา ร้าจะมีร้านจากขอนแก่นมาส่งให้พ่อค้าแม่ค้าเปิดหน้าร้านเพื่อแบ่งขาย น้ำปลา ผงชูรส ซอส ฯลฯ พ่อค้าแม่ค้าจะไปซื้อจากในตัวเมืองเลยมาขาย

4.2.3.2 การสะสมทุนของคนเชียงคาน

การกลายเป็นเมืองท่าของเชียงคานได้สร้างประโยชน์ต่อชาวเมืองเชียงคานเป็นอย่างมากจากระบบเศรษฐกิจของเมืองที่กำลังเติบโต คนเชียงคานในช่วงนั้นจึงประกอบอาชีพหลายอย่าง ทั้งการขายผลผลิตส่วนเกินจากการ ทำนา ทำสวน ปลูกผัก หาปลา หาของป่า ขายผลผลิตจากการทำไร่ฝ้ายหรือพืชไร่พืชสวนชนิดอื่น การทำฝายนวมขาย บางส่วนก็จะทำอาหารและขนมหวานมาใส่รถเข็นขายตามตรอกซอกซอยต่างๆ บางรายก็จะใส่เรือข้ามไปขายที่ฝั่งลาว แรงงานจากการค้าไม้ และการรับจ้างต่างๆ ซึ่งจะมีรายได้เป็นเงิน แต่เนื่องจากวิถีชีวิตของคนเชียงคานในยุคนี้ยังอยู่กับการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเองเป็นหลักเงินที่ได้มาจึงไม่ค่อยได้ใช้มากนัก คนเชียงคานจึงมักเก็บสะสมเงินไว้สำหรับส่งลูกหลานเรียน บางส่วนจะเก็บเงินไว้ซื้อบ้านหรือที่ดินเพิ่มเติม จะสังเกตได้ว่าคนเชียงคานจะมีบ้านหลายหลังที่อยู่บนถนนชายโขงและถนนศรีเชียงคาน บางรายที่เหลือเงินยังเหลือก็จะเลือกเก็บสะสมเอาไว้ ฐานะความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างดีจากเงิน บ้านและที่ดินที่สะสมไว้ รวมถึงการศึกษาที่สูงของลูกหลานที่ถูกส่งออกไปเรียนได้กลายเป็นจุดแข็งสำคัญของคนเชียงคานที่ต่างจากคนในพื้นที่อื่นๆของภาคอีสาน และเป็นจุดแข็งสำคัญที่ทำให้คนเชียงคานสามารถรับมือความเปลี่ยนแปลงในยุคเศรษฐกิจซบเซาและเปลี่ยนผ่านมาสู่เศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้

4.3 สรุป

สภาพเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานก่อนช่วงปี พ.ศ. 2470 ยังคงมีลักษณะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบการผลิต ชาวบ้านจะจับจองพื้นที่ติดริมแม่น้ำโขงเพื่อตั้งบ้านเรือนเพื่อสะดวกต่อการใช้น้ำเพื่ออุปโภค คมนาคม และการหาปลาเพื่อดำรงชีพ ส่วนการทำนาชาวบ้านจะเลือกจับจองพื้นที่ห่างไกลที่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน ตั้งแต่ 2 - 10 กิโลเมตร การจับจองที่ดินจะใช้ระบบใครจับจองก่อนมีสิทธิ์ก่อนและจับจองในขนาดที่ตนเองและครอบครัวมีกำลังการผลิตเพียงพอในการทำการผลิต ดังนั้นกลุ่มคนที่มาทีหลังจึงต้องมีที่นาที่ยังอยู่ห่างไกลออกไปหรือไม่มีที่นาให้ทำการเพาะปลูก ต้องทำค้าขายและรับจ้างทดแทนเช่นกลุ่มคนจีน กลุ่มคนเวียดนามและคนลาวบางส่วน

การทำนาของคนเชียงคานจะใช้แรงงานภายในครอบครัวและใช้การเอาแรงร่วมกันของคนในพื้นที่ แต่ในยุคหลังเริ่มมีการจ้างทำการผลิตโดยการแบ่งผลผลิตระหว่างเจ้าของนาและคนลงแรง การทำนาของชาวเชียงคานเป็นการทำนาข้าวเหนียวเพื่อใช้สำหรับการบริโภคเป็นหลักไม่ได้ทำเพื่อขายแต่จะขายผลผลิตเก่าที่เหลือจากการบริโภคเมื่อได้ผลผลิตจากการเพาะปลูกในฤดูกาลใหม่เข้ามาทำให้ระบบโรงสีในเมืองเชียงคานจึงไม่มีโรงสีขนาดใหญ่เพราะไม่มีการผลิตเพื่อขาย และแทบไม่ได้ผลิตข้าวเจ้าเหมือนในพื้นที่อื่น สำหรับการหาปลาคนเชียงคานจะออกหาปลากันได้ ทุกฤดูเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนแต่เช่นเดียวกันถ้าเหลือเกินการบริโภคคนเชียงคานจะเลือกแบ่งให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านเป็นหลักหรือเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าไม่ได้ขายเป็นเงินสดเหมือนในปัจจุบัน นอกจากการทำนาและการหาปลาแล้วชาวเชียงคานยังเก็บของป่า หาไข่มดแดง หาหน่อไม้และปลูกผักไว้บริโภคเสริมด้วยเพราะเมืองเชียงคานมีความอุดมสมบูรณ์มาก ชาวบ้านในยุคนี้จึงแทบไม่มีความจำเป็นในการใช้เงินสดเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของมากเท่าใดนัก สำหรับการค้าขายก่อนปี พ.ศ. 2470 จะเน้นค้าขายทางน้ำเป็นหลัก โดยเมืองเชียงคานจะเป็นเมืองผ่านทางการค้าของเขตเศรษฐกิจ หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ เชียงคานในฐานะที่เป็นเมืองใหญ่มีประชากรมากจึงเป็นทั้งจุดแวะพักสินค้า แลกเปลี่ยนสินค้าบางชนิดเช่น เกลือ ปลาจ๋า ของใช้จากต่างประเทศ ส่วนสินค้าขาออกของเชียงคานในสมัยนั้นจะเป็นพวกของป่าเช่น ครั่ง รากขย่อม ยาหิว ชัน ฝ้าย เครื่องเทศ หนังสัตว์ ฯลฯ แม้การเปลี่ยนแปลงหลังจากที่ฝรั่งเศสเข้าปกครองลาวก็ไม่ได้ทำให้รูปแบบการค้าเปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนัก

ความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เริ่มเกิดขึ้นคือผลจากสงครามมหาเอเชียบูรพาและต่อเนื่องเป็น สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ส่งผลให้กลุ่มพ่อค้าชาวจีนเริ่มหลบหนีภัยสงครามมาตั้งรกรากในเมืองไทยรวมถึงเมืองเชียงคาน ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2490 การสะสมทุนในยุคแรกกลุ่มพ่อค้าชาวจีนจะเริ่มจากการเป็นลูกจ้างตามโรงเลื่อย ลูกจ้างเรือถ่อขนส่งสินค้า หรือมาเป็นช่างเย็บผ้า ช่างตัดเสื้อ ช่างทำทอง เมื่อเริ่มมีเงินทูนก็เริ่มเปิดร้านขายของเบ็ดเตล็ดและของชำต่างๆ จากนั้นจะเริ่มขยายเข้าสู่ธุรกิจส่งเสริมการเกษตรหลังจากปี พ.ศ. 2500 โดยเฉพาะการส่งเสริมทำ ฝ้าย พ่อค้าชาวจีนจะใช้วิธีปล่อยเมล็ดพันธุ์ บัญ ยา ให้กับชาวบ้านไปลงทุนทำการเพาะปลูกและเมื่อชาวบ้านได้ผลผลิตก็นำกลับมาขายเจ้าของร้านเดิมโดยหักส่วนที่เป็นต้นทุนออกไปส่วนที่เหลือจึงจ่ายเป็นเงินให้กับชาวบ้าน ดังนั้นพ่อค้าชาวจีนจึงมีบทบาทเป็นคนกระจายสินค้าที่รับมาจากกรุงเทพฯ แล้วขายให้กับชาวบ้านในพื้นที่โดยรอบทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว และก็ยังมีบทบาทเป็น คนรวบรวมสินค้าทั้งสินค้าเกษตรเช่น ฝ้ายและของป่าต่างๆโดยจะมีพ่อค้าจากส่วนกลางมารับซื้อ ต่ออีกทอดหนึ่ง นอกจากกลุ่มพ่อค้าชาวจีนแล้วยังมีกลุ่มชาวเวียดนามที่เข้ามาเป็นช่างฝีมือใน

เชียงคานแต่โดยส่วนใหญ่ไม่ได้ขยายเปิดเป็นร้านขายของชำเหมือนกลุ่มคนจีน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มไทบ้านกลางที่ย้ายมาเปิดร้านค้าขายคล้ายกลุ่มพ่อค้าคนจีนแต่จะมาในช่วงหลังจากปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยกลุ่มไทบ้านกลางนำเงินสะสมจากการทำการเกษตรมาลงทุนค้าขายที่เชียงคานเนื่องจากเห็นโอกาสทางธุรกิจที่เมืองเชียงคานเป็นศูนย์กลางการค้าในบริเวณพื้นที่โดยรอบ สำหรับชาวเชียงคานโดยส่วนใหญ่ในสมัยนั้นจะยังคงดำรงชีพในระบบการผลิตเช่นเดิม โดยจะทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพเป็นหลัก ส่วนการค้าขายจะทำเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น ชาวเชียงคานที่ทำค้าขายส่วนใหญ่จะเป็นการขายของสดที่เหลือเกินการบริโภคในครัวเรือน หรือขายอาหารสำเร็จรูปโดยจะขายตามตลาดหรือใส่รถเข็นเดินขายตามบ้านในช่วงเช้าและเย็นเท่านั้น มีเพียงส่วนน้อยที่เปิดหน้าร้านขายของเบ็ดเตล็ดแข่งกับกลุ่มพ่อค้าชาวจีน จึงสามารถกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานในช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2518 ตกอยู่ในมือพ่อค้าชาวจีนเป็นส่วนใหญ่

ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เมืองเชียงคานมีความโดดเด่นในการเป็นเมืองท่าในกลุ่มแม่น้ำโขง นอกเหนือจากการเข้ามามีบทบาทของกลุ่มพ่อค้าคนจีนคือผลกระทบจากนโยบายด้านคอมมิวนิสต์และการเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 ทำให้เกิดการเริ่มพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆทางภาคอีสานโดยเฉพาะเมืองชายแดนอย่างเชียงคาน พัฒนาการของโรงเรียน ไฟฟ้า ประปา ถนน ได้ทำให้อัตราชีวิตความเป็นอยู่ของคนเชียงคานดีขึ้นและเป็นส่วนที่ส่งเสริมให้เศรษฐกิจของเมืองเชียงคานเติบโตขึ้นโดยเฉพาะถนนที่เชื่อมจากชุมแพมาถึงเชียงคานซึ่งเริ่มพัฒนาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 และพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งรถยนต์สามารถวิ่งได้ในปี พ.ศ. 2507 ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทั้งคนและสินค้า สินค้าจากกรุงเทพฯ รวมถึงพ่อค้าเร่ เซลล์แมนของบริษัทฯและบริษัทที่ขายผลิตภัณฑ์อื่นๆเริ่มหลั่งไหลเข้ามาสู่เมืองเชียงคานมากขึ้น ส่งผลให้สินค้าท้องถิ่นบางชนิดเช่นผ้าทอ ต้องหายไปเพราะมีคุณภาพและราคาสู้สินค้าโรงงานไม่ได้ นอกจากพัฒนาการด้านสาธารณูปโภคแล้ว การเข้ามาของหน่วยงานรัฐต่างๆโดยเฉพาะหน่วยงานด้านความมั่นคงซึ่งมีข้าราชการจากส่วนกลางมากมายต้องมาอยู่อาศัยในเมืองเชียงคานเพื่อปฏิบัติหน้าที่ การเข้ามาของกลุ่มข้าราชการได้ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตราหมุนเวียนภายในเมืองเชียงคานเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากคนกลุ่มนี้มีเงินเดือนประจำแต่ไม่ได้ดำรงชีพด้วยการทำกินเช่นเดียวกับชาวเชียงคาน ดังนั้นการดำรงชีพของคนกลุ่มนี้จึงต้องใช้จ่ายเงินตราในการซื้อขายสินค้าและบริการ ส่งผลให้การค้าภายในทั้งระบบตลาด ร้านค้า โรงแรม สถานบันเทิงขยายตัวเป็นอย่างมากเชียงคานในยุคนี้จึงยุคที่การค้าเฟื่องฟูถึงขีดสุดเป็นเมืองที่มีระบบเศรษฐกิจเปิดและเชื่อมต่อกับศูนย์กลางความเจริญอย่างกรุงเทพฯและขอนแก่น คนเชียงคานในยุคนี้จึงดำรงชีพด้วยเศรษฐกิจสองระบบทั้งการผลิตเพื่อบริโภคและการหาประโยชน์จากภาค

การคำนวณคู่กันไปทำให้การเปลี่ยนผ่านของเมืองเชียงคานในยุคนั้นเป็นไปอย่างสมดุลและได้สร้างจุดแข็งบางประการเมื่อมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคาน

บทที่ 5

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคาน พ.ศ. 2518 – 2555

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคานช่วงปี พ.ศ. 2518 - 2555 หลังเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศลาวจนถึงปัจจุบันที่เป็นเมืองท่องเที่ยว โดยแบ่งหัวข้อตามช่วงเวลาออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ คือ 1) เศรษฐกิจเมืองเชียงคานช่วงปี พ.ศ. 2518 - 2536 ซึ่งเป็นช่วงที่ลาวปิดประเทศ เศรษฐกิจเมืองเชียงคานในช่วงดังกล่าวจะพึ่งพาการผลิตพืชพาณิชย์ และเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับศูนย์อพยพบ้านวินัย ที่อำเภอปากชม จังหวัดเลย 2) เศรษฐกิจเมืองเชียงคานช่วงปี พ.ศ. 2536 - 2555 ในฐานะการเป็นเมืองท่องเที่ยวและเศรษฐกิจการค้าชายแดน หลังจากการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศลาว

5.1 เศรษฐกิจการผลิตพืชพาณิชย์และเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับศูนย์อพยพ พ.ศ. 2518 - 2536

หลังจากพรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้เข้ายึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองและสถาปนาประเทศใหม่ชื่อว่า “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” หรือ สปป.ลาว ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 โดยยึดหลักการปกครองในระบบสังคมนิยมซึ่งตรงข้ามกับประเทศไทยที่อยู่ในฝั่งเสรีนิยม ประเทศลาวในขณะนั้นจึงเลือกตัดความสัมพันธ์กับประเทศไทย ส่งผลกระทบโดยตรงกับเมืองเชียงคานเนื่องจากทางลาวไม่อนุญาตให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรและสินค้าระหว่างสองฝั่งโขง ซึ่งเป็นสาเหตุให้สหประชาชาติได้เข้ามาตั้งศูนย์อพยพหมู่บ้านวินัย⁶⁰ อำเภอปากชม จังหวัดเลยในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยได้เร่งรัดใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะการเน้นปลูกพืชพาณิชย์เพื่อต้องการเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้าน ปัจจุบันภายนอกเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในภาคส่วนต่างๆของเมืองเชียงคาน โดยเราสามารถจำแนกรายละเอียดเป็นหัวข้อต่างๆได้ดังนี้

⁶⁰ ศูนย์อพยพตั้งอยู่บริเวณบ้านนาคือ บนเนินเขาห่างจากชายแดนไทย-ลาว ไปทางทิศใต้ของ อำเภอปากชม ประมาณ 12 กิโลเมตร หรือห่างจากเมืองเชียงคานประมาณ 40 กิโลเมตร เพื่อรองรับผู้ลี้ภัยจากฝั่งลาว ที่น่าจะมีจำนวนผู้อพยพประมาณ 1 – 2 หมื่นคนในช่วงเริ่มเปิดศูนย์ (สุน ตีมา, สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2554)

5.1.1 ภาคการผลิต

5.1.1.1 การทำนา

การทำนาของชาวเขียงคานและบริเวณโดยรอบตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมาได้เริ่มใช้เทคโนโลยีการผลิตแบบการเพาะปลูกพืชพาณิชย์ ประมาณปี พ.ศ. 2520 ได้เริ่มมีการใช้รถไถเดินตามเข้ามาช่วยในการเพาะปลูกแทนแรงงานและเริ่มพัฒนาเป็นการใช้รถไถปักดำแบบมีคนนั่งขับตั้งแต่ พ.ศ. 2550 แต่จะมีน้อยรายเท่านั้นโดยกลุ่มที่ใช้จะเป็นคนที่ประกอบอาชีพรับจ้างทำนาเป็นหลัก การทำนาเริ่มมีการทำนาข้าวเจ้าและนาข้าวเหนียวแต่เป็นนาขนาดเล็กไม่ได้ผลิตเพื่อขายเป็นหลัก กำลังการผลิตในครัวเรือนที่ลดลงเนื่องจากกำลังแรงงานในวัยแรงงานเริ่มออกนอกพื้นที่หลังจากปี พ.ศ. 2518 จึงเหลือเพียงเด็กและคนแก่เป็นส่วนใหญ่ที่ยังคงอยู่ในตัวเมืองเขียงคานที่มีศักยภาพในการผลิตเพียงพอ กำลังแรงงานที่ออกนอกพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มีการศึกษาไม่ได้ไปรับจ้างเป็นแรงงานต่างถิ่น คนกลุ่มนี้ไม่ได้มีความรู้หรือประสบการณ์ในการทำเกษตรไม่ได้กลับมาทำนาในฤดูทำนาเหมือนพื้นที่อื่นในอีสาน การจ้างแรงงานมาทำนาจึงเริ่มเกิดขึ้นเพราะต้องการมีผลผลิตไว้บริโภคดีกว่าการปล่อยให้ว่างเปล่า รูปแบบการจ้างทำนาจึงเริ่มมีการจ้างเป็นตัวเงินมากขึ้นแม้ว่ายังคงมีการจ้างด้วยวิธีการแบ่งผลผลิตเช่นเดิมแต่ก็เริ่มมีสัดส่วนที่ลดน้อยลง แต่สำหรับพื้นที่บริเวณโดยรอบเรายังคงเห็นการทำนาที่ใช้กำลังแรงงานภายในครัวเรือนแต่ยังคงใช้เครื่องมือทางการเกษตรที่ทันสมัยขึ้นอย่างรถไถเดินตาม หรือจ้างรถไถแต่ปักดำดูแลเก็บเกี่ยวด้วยตนเอง

5.1.1.2 การปลูกพืชพาณิชย์

ฝ้ายเป็นพืชพาณิชย์ที่สำคัญของเขียงคาน แต่เนื่องจากผลผลิตฝ้ายทั่วประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2520 – 2523 มีปริมาณมากทำให้ราคาที่เริ่มตกต่ำลง ในขณะที่ค่าปุ๋ย ยา และเมล็ดพันธุ์เริ่มมีราคาสูงขึ้น ทำให้ฝ้ายความนิยมในการปลูกฝ้ายเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา พืชพาณิชย์ชนิดอื่นจึงเริ่มได้รับความนิยมเพาะปลูกมากขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 กลุ่มชาวบ้านที่เคยปลูกฝ้ายขายได้เริ่มเปลี่ยนมาปลูกข้าวโพด ถั่วเหลืองและพืชตระกูลถั่ว⁶¹ ชนิดอื่นมากขึ้น สำหรับข้าวโพดได้รับความนิยมปลูกในช่วงปี พ.ศ. 2520 – 2535 ถั่วเหลืองและพืชตระกูล

⁶¹ ประกอบไปด้วย ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วแดง ถั่วลิสง แต่ถั่วเหลืองเป็นพืชตระกูลถั่วที่ได้รับความนิยมในการปลูกมากที่สุด

ถั่วได้รับความนิยมปลูกในช่วงปี พ.ศ. 2525 - 2530 สำหรับลูกเดือยได้รับความนิยมเพียงช่วงสั้นๆ เช่นเดียวกันคือ ประมาณปี พ.ศ. 2530 – 2535 แต่มันสำปะหลังที่เริ่มปลูกตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เริ่มได้รับความนิยมสูงขึ้นจนถึงปัจจุบัน (พยุงค์ดี เหลืองวงศ์ไพศาล, **สัมภาษณ์**, 12 มิถุนายน 2554 ; ธนัช ภัคดีดิชกุล, **สัมภาษณ์**, 27 กรกฎาคม 2554 ; สมจิตร วิณรงค์, **สัมภาษณ์**, 24 กันยายน 2554 ; สมเดช หล้าพันธ์, **สัมภาษณ์**, 13 ตุลาคม 2554 ; เจริญ พิลากุล, **สัมภาษณ์**, 18 ตุลาคม 2554 ; มন্ত্রী เครือทองศรี, **สัมภาษณ์**, 26 มกราคม 2555)

ตารางที่ 5.1 ชนิดของพืชพาณิชย์ที่ปลูกในพื้นที่บริเวณโดยรอบเมืองเชียงคาน พ.ศ. 2520

ชนิดของพืชที่ปลูกในปี พ.ศ. 2520	ร้อยละของครัวเรือนที่ปลูก
ข้าวโพด	16.8 %
ฝ้าย	19.6 %
ปอชนิดต่างๆ	0.7 %
มะพร้าว	0.4 %
ถั่วต่างๆ	8.3 %
ผักต่างๆ	5.8 %

ที่มา: รายงานการสำรวจข้อมูลเขตพัฒนาตำบลเชียงคาน (2520: 14)

แต่อย่างไรก็ตามความนิยมในการปลูกพืชไร่เศรษฐกิจอื่นๆ ไม่ได้มีมากเหมือนสมัยที่นิยมปลูกฝ้ายที่ปลูกกับแทบทุกครัวเรือน ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเหตุผลจากฝ้ายเป็นพืชที่มีการปลูกในพื้นที่มานานเพราะต้องใช้ในการผลิตเส้นใยเพื่อทอผ้าทำเครื่องนุ่งห่มและทำผ้านวมใช้สอยในครัวเรือน และผ้านวมเหล่านั้นยังสามารถขายสร้างเป็นรายได้เสริมได้อีกทาง แต่พืชพาณิชย์ชนิดอื่นเป็นการปลูกเพื่อขายผลผลิตโดยตรงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การปลูกพืชพาณิชย์ในยุคหลังจึงเป็นกลุ่มชาวบ้านที่ยึดอาชีพการเกษตรเป็นหลักซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่อยู่รอบนอกบริเวณเมืองเชียงคาน ส่วนชาวเชียงคานโดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นพ่อค้าบ้านส่วนยังคงทำอาชีพเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อสินค้าเกษตรจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2535 แล้วจึงเลิกไป (พยุงค์ดี เหลืองวงศ์ไพศาล, **สัมภาษณ์**, 12 มิถุนายน 2554) เหลือเพียงบางราย เช่น โกเม่ง หรือ นายมนตรี เครือทองศรี (**สัมภาษณ์**, 26 มกราคม 2555) ที่เคยซื้อลูกเดือยจากชาวบ้านไปขายที่จังหวัดชัยภูมิ และซื้อมันสำปะหลังไปขายที่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ก่อนที่จะผันตัวเองมาทำลานมันตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 – ปัจจุบัน โดยรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้านโดยรอบไปส่งให้

โรงแป้งและนำกากมันมาตากแห้งก่อนที่จะส่งขายต่อไปยัง อำเภอท่าเรือจังหวัดอยุธยา และ จังหวัดนครราชสีมา

สำหรับคนเชียงคานที่ยังมีที่ดินแต่ไม่ได้ทำไร่ฝ้ายและพืชพาณิชย์อื่นๆแล้ว บางส่วนจะนำที่ดินไปทำสวนปลูกพืชชนิดต่างๆที่ได้รับความนิยมในช่วงเวลานั้นๆ เช่น กล้วย มะขาม มะม่วง ลำไย แดงไทย ฝรั่ง ส้มโอ เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเป็นการปลูกในที่ดินแปลงใกล้กับที่นาของชาวบ้าน และเริ่มปลูกตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา (สมจิตร วิณรงค์, **สัมภาษณ์**, 24 กันยายน 2554) ในปัจจุบันเรายังพบเห็นความนิยมในการปลูกกล้วยและมะม่วง ได้ในพื้นที่รอบนอก โดยเฉพาะบ้านบุสม ที่กลายเป็นแหล่งปลูกมะม่วงส่งขายประเทศจีนและเวียดนาม สำหรับกล้วยยังสามารถพบเห็นรถบรรทุกวิ่งชนกล้วยนำเข้ามาขายที่ตลาดไทได้ทุกวัน ในขณะที่มะขามนั้นเคยได้รับความนิยมปลูกในช่วงเวลาหนึ่งเนื่องจากในขณะนั้นมะขาม จังหวัดเพชรบูรณ์ขาดตลาดจึงได้มารับซื้อ มะขามจากทาง จังหวัดเลย แต่เมื่อราคาตกต่ำคนเชียงคานก็เลิกปลูกและโค่นทิ้งเพื่อนำที่ดินมาปลูกไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าทดแทน เช่น ยูคาลิปตัส ที่จะเริ่มปลูกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 แต่ไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร จากนั้นจึงเริ่มมีการปลูกไม้สัก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา แต่ก็มีเพียงแค่บางพื้นที่และเป็นเท่านั้น โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านที่ปลูกไม้สักจะเน้นปลูกในที่ดินที่ไม่ต้องการนำไปประโยชน์อย่างอื่นเพราะการปลูกไม้สักต้องใช้ระยะเวลาอันกว่าจะขายได้แต่ก็ไม่ต้องการปล่อยให้ที่ดินให้รกร้างว่างเปล่าไม่ก่อเกิดประโยชน์อะไรจึงเลือกปลูกสักเพราะเป็นไม้ที่ไม่ต้องการการดูแลอะไรมากนัก สำหรับในปัจจุบันพื้นที่รอบนอกของเมืองเชียงคานเริ่มนิยมการปลูกยาง ซึ่งบางส่วนได้เริ่มปลูกตั้งแต่ พ.ศ. 2533 เป็นต้นมาแล้วเนื่องจากนโยบายรัฐบาลในขณะนั้นได้ส่งเสริมให้ภาคอีสานเริ่มหันมาปลูกยางเพื่อสร้างรายได้ในโครงการอีสานเขียว แต่การปลูกยางในบริเวณ อำเภอเชียงคานเริ่มได้รับความนิยมเพาะปลูกกันมากขึ้นคือช่วงปี พ.ศ. 2539 - 2540 เนื่องจากเริ่มเห็นรายได้จากเกษตรกรที่ปลูกตั้งแต่ยุคแรกเริ่มและสามารถสร้างรายได้จากการผลิตรายาง⁶² และในช่วงปี พ.ศ. 2547 - 2549 การปลูกยางยังได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมากเนื่องจากนโยบายรัฐบาลในขณะนั้นมีนโยบายให้มีการปลูกยาง 1 ล้านไร่และได้ส่งเสริมให้ภาคเหนือและอีสานเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูกยางมากขึ้น จึงเริ่มมีอาชีพเกิดใหม่คือพ่อค้ารับซื้อน้ำยางและซื้อขาย นอกจากนี้ยังมีคนได้เข้ามาซื้อที่ดินเพื่อปลูกยางเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้บริเวณเมืองเชียงคานและพื้นที่โดยรอบเริ่มมีคนได้มาอาศัยเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกันในปัจจุบัน

⁶² ยางต้องปลูกเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 7 ปี จึงจะเริ่มกรีดน้ำยางได้ และน้ำยางในช่วงแรกจะยังมีคุณภาพไม่สูง ต้องขายเป็นชี่ียงซึ่งมีราคาต่ำกว่าน้ำยางปกติ แต่เมื่อเข้าสู่ปีที่ 9 - 10 จึงเริ่มขายเป็นน้ำยางปกติที่มีราคาสูงขึ้นได้

เศรษฐกิจการเกษตรของเมืองเชียงคานในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมาแม้ว่าส่วนใหญ่จะมีการทำการเกษตรอยู่ในพื้นที่รอบนอกโดยเป็นชาวบ้านที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรในขณะที่คนในเมืองเชียงคานหรือในเทศบาลโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ยึดอาชีพการเกษตรเป็นหลัก แต่เศรษฐกิจการเกษตรนี้ยังเป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานที่สำคัญเช่นกันเพราะเม็ดเงินที่เกิดจากการทำเกษตรของชาวบ้านโดยรอบนอกได้ทำให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนเกิดขึ้นในเมืองเนื่องจากเมืองเชียงคานยังคงเป็นศูนย์กลางในการซื้อสินค้าทั้งอาหารการกินและวัตถุดิบต่างๆที่ใช้ในการเกษตร ร้านในเมืองบางร้านยังคงขายอุปกรณ์การเกษตรทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงต่างๆ และบางแห่งยังคงเป็นแหล่งเงินกู้ที่สำคัญให้กับเกษตรกรเหล่านั้น แม้ว่าโดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตร(ธกส.)ที่มาเปิดสาขาที่ อำเภอเชียงคานก็ตามแต่เงินกู้หรือเงินหมุนระยะสั้นชาวบ้านก็ยังพึ่งพาเงินกู้ธนาคารอยู่บ้างเช่นกัน ส่วนพัฒนาการของพืชที่ได้รับความนิยมเพาะปลูกเพื่อขายในพื้นที่บริเวณอำเภอเชียงคานหลังจากยุคฝ้ายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมาโดยเรียงลำดับคือ ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง กัญชง และยาง โดยพืช 3 ชนิดหลังคือ มันสำปะหลัง กัญชง และยาง ยังคงเป็นพืชพาณิชย์ตัวหลักที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่โดยรอบของเมืองเชียงคานในปัจจุบัน

5.1.2 ภาคการค้า

5.1.2.1 การค้ากับฝั่งลาว

หลังจากลาวปิดด่าน การค้าที่เกี่ยวข้องกับฝั่งลาวได้หยุดชะงักลงทันทีรวมถึงการค้าทางน้ำ เรือสินค้าสัญชาติไทยจะไม่สามารถล่องตามน้ำโขงขึ้นไปถึงหลวงพระบางได้เช่นเดิมเพราะต้องเข้าดินแดนประเทศลาวตั้งแต่เมืองแก่นท้าวเป็นต้นไป การค้าทางน้ำจึงแทบปิดตัวลงอย่างสิ้นเชิงด้วยเช่นกัน แม้ว่าส่วนหนึ่งจะมาจากปัจจัยเรื่องการเข้ามาของถนนที่ลดบทบาทการค้าทางน้ำลงมาด้วยก็ตาม การค้าที่หยุดชะงักลงส่งผลกระทบต่อกลุ่มร้านค้าของพ่อค้าชาวจีน พ่อค้าชาวบ้านกลางและพ่อค้าชาวเชียงคานบางส่วนที่มีหน้าร้านและต้องพึ่งพาลูกค้าจากฝั่งลาวเป็นหลัก หลายร้านต้องปิดตัวลงและเลือกที่จะอพยพออกจากเชียงคานไปหาที่ค้าขายใหม่ ส่วนใหญ่จะหนีเข้าไปทำการค้าในตัวจังหวัดเลย และ อำเภอวังสะพุงที่เริ่มเจริญขึ้นจากการเข้ามาของถนน ดังเช่น ร้านมั่งเฮงหลีที่ทำการค้าด้านเคมีเกษตร ร้านบีกโฮมที่ขายสินค้าวัสดุก่อสร้าง และ โรงสีก่อไผ่บุญย์ เป็นต้น การค้าที่หยุดชะงักลงนั้นก็ไม่ได้ถูกปิดตายโดยสิ้นเชิงแต่ยังคงจะมีการลักลอบค้าขายระหว่างสองฝั่งโขงกันอยู่บ้างน้อยราย ซึ่งต้องทำด้วยความยากลำบาก แอบ

ลักลอบขายกันในระดับชาวบ้าน เป็นเพียงการค้าขายขนาดเล็กเฉพาะสินค้าที่จำเป็น เช่น ปลา ร้า ผงซักฟอก สบู่ และของใช้เล็กน้อยๆ เท่านั้น โดยภาพรวมแล้วสภาพการค้าของเมืองเชียงคานได้ซบเซาลงไปจากช่วงการเป็นเมืองท่า เศรษฐกิจการค้าที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการค้าขายกับฝิ่นลาวได้ลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน ชาวบ้านที่เคยได้ประโยชน์จากการค้ากับฝิ่นลาว เช่นการทำอาหารไปขายที่ฝิ่นลาวหรือมาขายที่ตลาดสดซึ่งเคยมีลูกค้าจากฝิ่นลาวมาซื้อก็ได้รับผลกระทบไปด้วย

5.1.2.2 การค้าภายใน

การค้าที่ซบเซาลงไปไม่ได้ทำให้พ่อค้าเชื้อสายจีนย้ายออกนอกพื้นที่ไปทั้งหมด พ่อค้าคนจีนบางคนที่ตั้งงานมีครอบครัวเป็นคนเชียงคานและยังพอจะมีฐานลูกค้าเป็นคนเชียงคานหรือชาวบ้านรอบนอกก็ยังคงทำการค้าควบคู่กับการทำส่งเสริมการเกษตรต่อไป เช่น เจ้าของโรงหนังสุวรรณรามา ร้านมิตรชัย ร้านโตเฮงไอสถ เป็นต้น บางส่วนได้กลายมาเป็นผู้มีฐานะในเมืองเชียงคานเนื่องจากมีร้านที่ค้าขายที่เป็นคู่แข่งลดน้อยลง จำนวนร้านค้าและธุรกิจต่างๆที่เหลืออยู่ยังคงพอดีกับความต้องการของชาวเชียงคานและชาวบ้านโดยรอบ ในขณะที่การปิดประเทศของลาวหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สร้างปัจจัยบวกบางอย่างแก่ระบบเศรษฐกิจเมืองเชียงคานที่สามารถชดเชยการค้ากับฝิ่นลาวที่ลดลงไปได้บ้าง นั่นคือการเกิดศูนย์อพยพหมู่บ้านวินัยที่ อำเภอปากชม ศูนย์อพยพได้เกิดขึ้นทันทีภายในปีพ.ศ. 2518 เพื่อรองรับผู้ลี้ภัยจากฝิ่นลาว ที่น่าจะมีจำนวนผู้อพยพประมาณ 1 – 2 หมื่นคนในช่วงเริ่มเปิดศูนย์ (อุ้น ดีมา, **สัมภาษณ์**, 6 สิงหาคม 2554) คนเชียงคานบางกลุ่มจึงได้ประโยชน์จากการทำการค้ากับศูนย์อพยพ การค้าสมัยนั้นจะมีสองแบบคือ

- 1) การไปเก็บของเก่าของพวกทหารอเมริกันมาขาย ทั้งข้าวของเครื่องใช้ รถถัง และเศษเหล็กต่างๆ
- 2) การนำสินค้าต่างๆไปขายที่ศูนย์อพยพ โดยส่วนใหญ่จะเป็นข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้า และอาหาร ทั้งอาหารสดและอาหารสำเร็จรูป สำหรับเสื้อผ้าสำเร็จรูปบางรายจะรับมาจากไ้เบ้ที่กรุงเทพฯ (อุ้น ดีมา, **สัมภาษณ์**, 6 สิงหาคม 2554) ผักสดบางรายจะไปรับซื้อไกลถึง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ หรือ ตลาดสดเมืองเลย โดยจะต้องออกไปซื้อตั้งแต่เวลาเที่ยงคืนและนำไปขายที่ศูนย์อพยพในเวลา 5 นาฬิกาของทุกวัน สำหรับเนื้อหมูจะรับจากตลาดสดใน อำเภอเชียงคาน (วรวิณี หล้าพันธ์, **สัมภาษณ์**, 14 ตุลาคม 2554) ส่วนชาวบ้านบางรายก็จะนำ ไก่ กัด้วย หรือพืชผักที่ตนเองเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวมาได้

รวมถึงอาหารสำเร็จรูปที่ขายในตลาดสด อำเภอเชียงคานช่วงเช้ามีผู้นำใส่รถกระบะไปขายทุกวัน พ่อค้าแม่ค้าในขณะนั้นจึงลงทุนซื้อรถกระบะเพื่อใช้ขนสินค้าไปขายที่ศูนย์อพยพกันหลายราย

การค้าขายด้วยวิธีดังกล่าวสามารถดำเนินการได้และได้กำไรเป็นอย่างดีเนื่องจากถนนในขณะนั้นได้มีการพัฒนาไปมากทำให้ไม่มีอุปสรรคเรื่องการเดินทางประกอบกับค่าน้ำมันในสมัยนั้นยังมีราคาค่อนข้างถูกไม่ได้แพงเหมือนในปัจจุบัน กลุ่มพ่อค้าหลายรายที่ไปค้าขายกับศูนย์อพยพจึงมีฐานะดีขึ้นเป็นอย่างมาก เศรษฐกิจรูปแบบดังกล่าวดำรงอยู่จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2535 ที่กระทรวงมหาดไทย ได้ดำเนินการปิดศูนย์อพยพและขนย้ายผู้อพยพที่เหลือบางส่วนไปอยู่ที่ศูนย์ควบคุมฯ จังหวัดนครพนม การค้าภายในที่พึ่งพาตลาดจากศูนย์อพยพจึงสิ้นสุดลงเหลือเพียงการค้าภายในที่พึ่งพาตลาดจากชาวเชียงคานและชาวบ้านโดยรอบเท่านั้น

ผลจากการค้าภายในกับศูนย์อพยพได้ทำให้ระบบตลาดโดยเฉพาะตลาดสดใน อำเภอเชียงคานมีความสำคัญมากขึ้น กลายเป็นศูนย์กลางของสินค้าอาหารสดและอาหารสำเร็จรูปหลายชนิดที่ถูกนำไปขายยังศูนย์อพยพ พ่อค้าและแม่ค้าบางส่วนที่ไม่ได้นำสินค้าไปค้าขายที่ศูนย์อพยพแต่จัดหาสินค้ามาค้าขายที่ตลาดก็ได้ผลประโยชน์จากการค้ากับศูนย์อพยพไปด้วย เช่น นางตุ้ ตาสี (สัมภาษณ์, 31 มกราคม 2555) และสามี ที่เริ่มไปซื้อ พริก มะเขือ ปลา ปลาทุสุด ของทะเล ปลาหมึก ลูกชิ้น ปลากระพง จากขอนแก่นมาขายในตลาดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 โดยจะมีกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในเมืองเชียงคานมาซื้อไปขายที่ศูนย์อพยพอีกทอดหนึ่ง ความสำคัญของตลาดสดเชียงคานหลังจากการปิดตัวของศูนย์อพยพไปแล้วก็ไม่ได้ลดน้อยลงไป ยังคงเป็นแหล่งกระจายสินค้าสำหรับในพื้นที่บริเวณโดยรอบจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมาที่ถนนระหว่างเชียงคานกับหมู่บ้านและตำบลโดยรอบเริ่มพัฒนา เราจะสามารถพบเห็นพ่อค้าตามหมู่บ้านและตำบลรอบนอกเข้ามาซื้อของสดและอาหารชนิดต่างๆที่มีขายที่ตลาดตั้งแต่ประมาณตี 4 ใส่รถกระบะเต็มคันรถเพื่อนำกลับไปขายตามหมู่บ้านของตนเองซึ่งยังสามารถพบเห็นได้จนปัจจุบัน ผู้วิจัยเคยทดลองเดินตลาดตอนเช้ามีดเพื่อขอติดตามพ่อค้าจากอำเภอปากชมซึ่งอยู่ห่างออกไป 40 กิโลเมตร โดยพ่อค้าคนดังกล่าวจะซื้ออาหารต่างๆเช่น ก๋วยจั๊บ ข้าวปุ้นน้ำแจ่ว ไข่ไก่ ข้าวมันไก่ ห่อหมก กับข้าวถุ้ง น้ำพริก ไก่ย่าง ขนมหวาน ของสด ฯลฯเต็มรถกระบะ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการซื้อส่งจากพ่อค้าที่ขายในตลาด จะใช้เงินลงทุนวันละประมาณ 1 หมื่นบาท และสามารถทำกำไรได้วันละประมาณ 3 พันบาท สำหรับของสดที่นำมาขายที่ตลาดในยุคปัจจุบันเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะพบเนื้อสัตว์พื้นบ้านได้น้อยลง เนื้อหมู และเนื้อวัว ในปัจจุบันจะนำมาจากโรง

เชื้อดของเทศบาล ปลาตุกจะเป็นปลาเลี้ยงในกระชัง ส่วนผักจะมีพ่อค้าไปขนผักมาจากหล่มสัก และเมืองเลยมาลงขายตั้งแต่ประมาณ 2 นาฬิกาของทุกวัน ส่วนสินค้าอื่นๆเช่น พริกแกง ปลาไร่ จะมีร้านจากขอนแก่นมาส่งให้พ่อค้าแม่ค้าเปิดหน้าร้านเพื่อแบ่งขาย น้ำปลา ผงชูรส ซอส ฯลฯ พ่อค้าแม่ค้าจะไปซื้อจากในตัวเมืองเลยมาขาย

5.1.3 ภาคการบริการ

ช่วงการเกิดขึ้นของศูนย์อพยพไม่ได้สร้างผลกระทบเชิงบวกแก่เศรษฐกิจการค้าภายใน เพียงอย่างเดียว เศรษฐกิจจากภาคบริการเป็นอีกด้านที่ได้ประโยชน์ไปด้วยเนื่องจากชาวต่างประเทศที่เข้ามาทำงานให้กับสหประชาชาติในศูนย์อพยพฯ จะเลือกมาเช่าบ้านพักอาศัยหรือตั้งสำนักงานอยู่ที่เมืองเชียงคานเป็นจำนวนมาก อำเภอปากชมในขณะนั้นยังคงเป็นเพียงแค่งิ่งอำเภอขึ้นกับ อำเภอเชียงคาน เป็นเพียงเมืองขนาดเล็กไม่ได้มีสาธารณูปโภคและความเจริญต่างๆเท่ากับเมืองเชียงคาน ชาวต่างประเทศจึงเลือกมาเช่าบ้านอยู่ในเมืองเชียงคานและใช้วิธีขับรถไป-กลับแทน นอกจากกลุ่มที่ไปทำงานที่ศูนย์อพยพฯแล้วยังมีกลุ่มสอนศาสนาที่ติดตามเข้ามาด้วย ในช่วงดังกล่าวจึงมีโบสถ์ชาวคริสต์มาเปิดใน อำเภอเชียงคาน เช่น วัดมารีย์นำไมตรี ที่ตั้งอยู่แถว ถนนศรีเชียงคาน ซอย 17 เป็นต้น การเช่าบ้านเพื่อพักอาศัยของชาวต่างประเทศในเมืองเชียงคานสมัยนั้นจะเช่าประมาณหลังละ 500 - 600 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ยังทำให้มีอาชีพใหม่ในเมืองเชียงคานเกิดขึ้นคือการรับจ้างเป็นแม่บ้านทำความสะอาดให้กับบ้านพักชาวต่างประเทศ ซึ่งได้เงินเป็นจำนวนมาก(วรรณี หล้าพันธ์, **สัมภาษณ์**, 14 ตุลาคม 2554) การจับจ่ายใช้สอยของกลุ่มชาวต่างชาติที่มาเช่าบ้านพักอาศัย ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในเมืองเชียงคานยังคงดำเนินต่อไปได้ กลุ่มร้านอาหาร โรงภาพยนตร์ โรงแรม รวมถึงสถาบันเทีงทั้งหลายที่เริ่มเกิดใหม่ในช่วงดังกล่าว เช่น ร้านชวาลัยที่ตั้งอยู่ตรงโรงเรียนเงินบนถนนชายโขง ซอย 9 และ ร้านนิวนัดพบที่ตั้งขึ้นอยู่บนถนนศรีเชียงคาน ตรงสี่แยก ซอย 9 จึงเป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์จากการจับจ่ายใช้สอยและดำรงชีพของชาวต่างประเทศที่เข้ามาพักอยู่ในเมืองเชียงคานในช่วงเวลาดังกล่าวด้วยเช่นกัน

5.1.4 ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม

การค้าที่ซบเซาลงไปหลังจากลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้จะได้ปัจจัยบวกจากการค้าภายในกับศูนย์อพยพที่ อำนาจปากชม รวมถึงการเข้ามาเช่าบ้านของชาวต่างประเทศที่มาทำงาน

ที่ศูนย์อพยพแต่ผลประโยชน์หลักก็ตกอยู่กับพ่อค้าและเจ้าของบ้านเช่าไม่กี่ราย สภาพเศรษฐกิจที่ซบเซาลง ประกอบกับการเข้ามาของถนนได้ทำให้เมืองเชียงคานมีปฏิสัมพันธ์กับภาคเมืองมากขึ้นกว่าเก่าเป็นแรงกระตุ้นให้คนเริ่มออกนอกพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากเศรษฐกิจการค้าแบบเมืองท่าในช่วง พ.ศ. 2470 - 2518 สร้างรายได้ให้กับคนเชียงคานที่สามารถหาประโยชน์เกี่ยวเนื่องจากภาคการค้าที่เคยรุ่งเรืองจนสามารถสะสมทุนได้ เงินทุนเหล่านั้นจะถูกใช้เป็นการศึกษาต่อของลูกหลาน เนื่องจากคนเชียงคานมีค่านิยมที่อยากให้ลูกหลานเป็นเจ้าของคนนายคนจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อเป็นอย่างมากและจะนิยมส่งลูกหลานเข้าไปเรียนในตัวเมืองเลย กรุงเทพมหานคร หรือตามเมืองใหญ่ในภาคอีสาน เช่น ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าชาวเชียงคานที่เกิดหลังปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา⁶³ จะเริ่มออกนอกพื้นที่เพื่อไปศึกษาและทำงานตามกรุงเทพฯ และหัวเมืองใหญ่ โดยส่วนใหญ่ผู้ชายมักจะเรียนสายอาชีพ ส่วนผู้หญิงมักเลือกที่จะเรียนครู เมื่อสำเร็จการศึกษาคนกลุ่มนี้ก็เลือกที่จะทำงานในกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ แต่งานมีครอบครัวและพาพ่อแม่ไปอยู่ในเมืองด้วย บางคนก็จะส่งเงินมาให้พ่อแม่ใช้เพียงอย่างเดียวและจะกลับมาเยี่ยมบ้านตามเทศกาลสำคัญๆ เหมือนพฤติกรรมคนต่างจังหวัดในพื้นที่อื่นๆ ทั่วไป แต่จะมีคนบางกลุ่มเท่านั้นที่จะกลับมาทำงานที่เชียงคาน ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มครูที่ได้กลับไปสอนที่โรงเรียนเชียงคาน โรงเรียนวิจิตร โรงเรียนปทุมมาฯ และโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง หรือจะเป็นข้าราชการประจำตามหน่วยงานต่างๆ ในอำเภอเชียงคานและจังหวัดเลย เราจึงเห็นว่าชาวเชียงคานทำงานรับราชการโดยเฉพาะการเป็นครูเป็นจำนวนมาก การออกนอกพื้นที่ของคนเชียงคานในยุคนี้ซึ่งเป็นวัยแรงงาน ทำให้เมืองเชียงคานเหลือเพียงแต่เด็ก คนแก่ และกลุ่มข้าราชการในพื้นที่เท่านั้น ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนของเมืองเชียงคานจึงต้องพึ่งพาเงินเดือนของกลุ่มข้าราชการและการผลิตขนาดเล็กของชาวบ้านที่เหลืออยู่ เช่นการทำผ้าไหมของคนแก่ หรือการรับจ้างปลูกข้าว รวมถึงเศรษฐกิจการเกษตรแบบพืชไร่ตามที่ได้อธิบายไว้แต่ตอนต้น

5.2 เศรษฐกิจการท่องเที่ยวและการค้าชายแดนหลังฟื้นฟูความสัมพันธ์กับลาว พ.ศ. 2536 - 2555

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานเกิดขึ้นอีกครั้งจากปัจจัยภายนอกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ที่ไทยและลาวเริ่มฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจนนำไปสู่การเปิดจุดผ่านแดน

⁶³ ในช่วงลาวแตกในปี พ.ศ. 2518 เป็นช่วงที่ประชากรที่เกิดตั้งแต่ พ.ศ. 2500 มีอายุในวัยการศึกษาต่อหรือเป็นวัยที่อยู่ในกำลังแรงงานพอดี

ถาวรที่ อำเภอเชียงคานอีกครั้งในวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2536 (ด้านศุลกากรเชียงคาน, 2554: 6) การค้าชายแดนกลับมามีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจอีกครั้ง พร้อมกับการเริ่มเข้ามาของกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติตามมาด้วยกลุ่มนักท่องเที่ยวไทยที่ทำให้เมืองเชียงคานกลายเป็นเมืองท่องเที่ยว ชาวบ้าน บัณฑิตภายนอกเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในภาคส่วนต่างๆของเมืองเชียงคาน โดยเราสามารถจำแนกรายละเอียดเป็นหัวข้อต่างๆได้ดังนี้

5.2.1 ภาคการผลิต

การผลิตของเมืองเชียงคานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบันจะมีรูปแบบใกล้เคียงกับช่วงปี พ.ศ. 2518 - 2536 สำหรับการทำนาจะเริ่มเป็นการจ้างผลิตด้วยเงินมากขึ้น เป็นการจ้างแรงงานภายในพื้นที่เป็นหลักโดยเฉพาะชาวลาวที่แอบเข้ามาเป็นแรงงานในฝั่งไทย แต่จะมีส่วนที่เป็นแรงงานต่างถิ่นซึ่งอยู่ในรูปจ้างการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้นคือใช้รถไถปักดำ ส่วนการจ้างแบบแบ่งผลผลิตเริ่มลดน้อยลง

สำหรับการเพาะปลูกพืชพาณิชย์จะเน้นพืชเพียงบางชนิด คือ ยาง มันสำปะหลัง และกล้วย เป็นหลัก การปลูกยางจะเริ่มมีคนจากภาคใต้มาซื้อที่ดินรอบนอกเพื่อทำสวนยางเพิ่มมากขึ้น ทำให้เริ่มมีการอพยพคนจากภาคใต้เข้ามาอยู่ที่เมืองเชียงคานมากขึ้น ส่วนแรงงานที่ใช้ในการกรีดยางจะเป็นแรงงานจากฝั่งลาวเป็นหลักและมีแรงงานจากภาคใต้บางส่วนเท่านั้น ส่วนมันสำปะหลังและกล้วยจะเป็นชาวบ้านรอบนอกที่ยังคงทำการผลิตอยู่เองแต่มีจุดหมายปลายทางในการขายที่ต่างกัน มันสำปะหลังจะขายให้กับนายทุนในท้องที่ที่เป็นคนเชียงคานหรือคนจากตัวจังหวัดเลยเป็นหลัก การแปรรูปทั้งโรงแป้งและกากมันก็ยังคงทำในพื้นที่ก่อนที่จะส่งผลผลิตต่อไปยังส่วนกลาง ส่วนการปลูกกล้วยจะมีนายทุนมารับซื้อจากชาวบ้านเพื่อส่งขายไปยังตลาดไท ที่รังสิต จังหวัดปทุมธานีโดยตรง

ทางด้านการประมง ชาวบ้านไม่ได้ทำการประมงเพื่อบริโภคเองเหมือนในอดีตแต่จะเป็นอาชีพของกลุ่มเฉพาะมากขึ้น วิธีการจับปลายังมีลักษณะใกล้เคียงกับแบบเดิมคือใช้แห ใช้เบ็ดราวเป็นหลัก การท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นทำให้มีจำนวนร้านอาหารริมโขงที่มากขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยว ปลาจึงกลายเป็นสินค้าที่มีราคาจากกิโลกรัมละ 50 - 70 บาท ช่วงปี พ.ศ. 2530 กลายเป็นกิโลกรัมละ 200 - 400 บาท ในปัจจุบัน ขึ้นกับชนิดและขนาดของปลา การจับปลาใน

พื้นที่ไม่เพียงพอกับความต้องการจึงต้องรับซื้อปลาจากชาวประมงแถว อำนาจปากชม จังหวัดเลย และ อำเภอสังขุม จังหวัดหนองคาย ซึ่งอยู่ไกลออกไปจากเมืองเชียงคานประมาณ 40 กิโลเมตร และ 100 กิโลเมตร ตามลำดับ (สมัย สุทธิสานนท์, **สัมภาษณ์**, 16 กุมภาพันธ์ 2554 ; วรรณีย์ หล้าพันธ์, **สัมภาษณ์**, 14 ตุลาคม 2554)

5.2.2 ภาคการค้าหลังจากเปิดด่าน

5.2.2.1 การค้าในระดับชาวบ้าน

หลังจากเปิดด่านศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมืองที่อำเภอเชียงคานอีกครั้งเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2536 (ด่านศุลกากรเชียงคาน, 2554: 6) จะพบว่าชาวบ้านจากฝั่งลาวยังคงข้ามฝั่งเพื่อมาซื้อสินค้าจากฝั่งไทยโดยเฉพาะสินค้าอุปโภคบริโภคเช่น น้ำตาล น้ำปลา ผงชูรส น้ำมันพืช ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน เสื้อผ้า และเครื่องนอน รวมถึงปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เมล็ดพันธุ์ และอาหารสัตว์ เพื่อใช้ในการเกษตร ความต้องการในประเภทสินค้าต่างๆที่ต้องพึ่งพิงฝั่งไทยยังคงคล้ายกับช่วงก่อนลาวปิดประเทศในปี พ.ศ. 2518 เพียงแต่รูปแบบการซื้อสินค้าจะแตกต่างกันออกไปคือคนลาวที่ข้ามฝั่งมาซื้อสินค้าในปัจจุบันส่วนใหญ่จะรวมกลุ่มกันมาหรือฝากกันมาซื้อสินค้า โดยจะเช่ารถกระบะหรือขึ้นรถโดยสารประจำทางไปยังตัวจังหวัดเลยเพื่อซื้อสินค้า ไม่ได้ซื้อสินค้าที่เชียงคานเป็นหลักเหมือนในอดีต สาเหตุที่รูปแบบการซื้อสินค้าได้เปลี่ยนไปจากอดีตเกิดจาก

- 1) เชียงคานไม่ได้มีร้านขายสินค้ามากเหมือนในอดีตและสินค้าส่วนใหญ่ในเชียงคานก็ต้องรับต่อมาจากตัวจังหวัดเลยเช่นกัน ซึ่งถ้าไปซื้อที่ตัวจังหวัดจะได้สินค้าในราคาที่ถูกลง มีสินค้าให้เลือกหลากหลายและสามารถซื้อได้ในปริมาณมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา ที่ตัวจังหวัดเลยมีห้างไฮเปอร์มาเก็ต เช่น เทสโก้โลตัส (เปิดให้บริการตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2553) และบิ๊กซี (เปิดให้บริการตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555) มาเปิดให้บริการ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญและความทันสมัยที่คนทั่วไปอยากทดลองใช้บริการ
- 2) เส้นทางคมนาคมสะดวกขึ้นมากกว่าแต่ก่อน การเดินทางไปยังจังหวัดเลยหลังจากถนนลาดยางแล้วใช้เวลาเพียงแค่อะมาณ 1 ชั่วโมงเท่านั้นและค่าใช้จ่ายใน

การเดินทางอยู่ในเกณฑ์ที่คุ้มค่ากับการเดินทาง ทั้งนี้การเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าที่ตัวจังหวัดของชาวลาวจะมีความถี่ประมาณเดือนละ 1 - 2 ครั้งเท่านั้นและเป็นการซื้อครั้งละจำนวนมาก แต่ถ้าเป็นการซื้อในปริมาณน้อยคนลาวยังคงเลือกซื้อใน อำเภอเชียงคานโดยเฉพาะร้านค้าบริเวณรอบตลาดเทศบาล และยังมีเข้ามาซื้อสินค้าในวันที่มีตลาดนัดสองค่า⁶⁴ ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การเข้ามาซื้อสินค้าแล้วคนลาวยังเข้ามาทำธุระอย่างอื่น เช่น มารักษาพยาบาล หรือนำสิ่งของมาซ่อมแซม ด้วยเช่นกัน

5.2.2.2 การขนส่งสินค้าข้ามฝั่งโขงโดยส่งซื้อสินค้าผ่านคนกลาง

การขนส่งสินค้าข้ามฝั่งโขงเป็นรูปแบบการค้าที่มีความสำคัญหลังจากเปิดด่านเนื่องจากการข้ามฝั่งไปมาหาสู่ของคนและสินค้าก็ไม่ได้สะดวกเหมือนก่อนปี พ.ศ. 2518 เพราะแม้จะเปิดด่านแล้วแต่ผู้คนที่เดินทางข้ามฝั่งต้องผ่านการตรวจคนเข้าเมืองอย่างละเอียดจากทั้งสองฝั่งสำหรับสินค้าก็มีพิธีการทางศุลกากรที่ค่อนข้างจะยุ่งยากกว่าเดิมทำให้ต้องใช้เวลาและมีความยุ่งยากที่มากขึ้น อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายต่างๆเพิ่มขึ้น ดังนั้นในระดับร้านค้าโดยเฉพาะจากฝั่งลาวที่ต้องการสินค้าจากฝั่งไทยจึงนิยมส่งสินค้าผ่านตัวแทนที่คอยอำนวยความสะดวกเรื่องการจัดหาสินค้าและพิธีการทางศุลกากรที่ยุ่งยากให้ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับมีผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าให้ตามปกติ รูปแบบการค้าหลังเปิดด่านโดยส่วนใหญ่จะเปลี่ยนจากการค้าแบบเมืองท่าในอดีตเป็นการค้าชายแดนในปัจจุบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมาจึงมีผู้ประกอบการชาวไทยที่คอยบริการจัดการนำเข้า-ส่งออกสินค้าประมาณ 38 ราย⁶⁵ เป็นผู้นำเข้า 25 ราย และส่งออก 13 ราย แต่เป็นธุรกิจของคนเชียงคานที่ทำธุรกิจนำเข้า - ส่งออกรวมกันเพียงแค่ประมาณ 10 ราย (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเลย, 2550: 52 - 53) เช่น ร้านเค่งฮวดหลี ที่เริ่มประกอบกิจการประมาณปี พ.ศ. 2538จนถึงปัจจุบัน โดยจะรับออเดอร์จากร้านค้าในฝั่งลาว จากนั้นจะจัดหาสินค้าโดยการประสานกับร้านค้าและบริษัทสินค้าที่มีตัวแทนหรือมีหน้าร้านอยู่ที่ตัวจังหวัดเลยให้นำสินค้ามาส่งที่ทำเรือตรงด่านศุลกากร ในขณะที่เดียวกันจะจัดทำเอกสารและพิธีทางศุลกากรให้พร้อม เมื่อสินค้ามาถึงท่าเรือจะส่งคนมาตรวจนับและรับสินค้าจากนั้นจะมีแรงงานขนสินค้าขึ้นเรือข้ามฟากเพื่อส่งไปยังฝั่งลาว

⁶⁴ ตลาดนัดสองค่าคือตลาดนัดทั่วไปที่มีสินค้าประเภทข้าวของเครื่องใช้ทั่วไป ปลาไร่ ยาเส้น ผัก ผลไม้ และเสื้อผ้ามือสองมาขาย โดยจะเปิดขายเฉพาะวันขึ้นสองค่าและแรมสองค่า เปิดขายตั้งแต่ช่วง 5 - 12 นาฬิกา

⁶⁵ รายชื่อผู้ประกอบการนำเข้า - ส่งออก ที่ด่านศุลกากรเชียงคานจะใส่ไว้ในภาคผนวกท้ายเล่ม

สำหรับสินค้าที่ส่งออกไปขายฝั่งลาวส่วนใหญ่จะเป็นพวกสินค้าอุปโภคบริโภค ของกินของใช้ และวัตถุดิบทางการเกษตรต่างๆ เช่น ผงซักฟอก สบู่ เครื่องใช้พลาสติก บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ขนมขบเคี้ยว เครื่องดื่ม วัสดุก่อสร้าง รถไถ จักรยาน บั๊ย อาหารสัตว์ และยาเคมีต่างๆ ซึ่งคนลาวนิยมใช้สินค้าจากฝั่งไทยเพราะเป็นสินค้าที่มีคุณภาพดี แต่สำหรับเครื่องใช้ไฟฟ้าจะนิยมใช้ของจีนเป็นหลักเนื่องจากมีราคาถูกกว่าสินค้าไทยและมีคุณภาพพอใช้งานได้ สินค้าส่งออกเหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เปิดด่านในปี พ.ศ. 2536 และเติบโตอย่างมีนัยยะสำคัญตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมาสำหรับสินค้านำเข้าจากฝั่งลาวส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกษตรตามฤดูกาลเก็บเกี่ยว เช่น ลูกเดือย งา ข้าวโพด ลูกตาว(ลูกชิด) ปอสา(ใช้ทำกระดาษ) หญ้าแวม(ใช้ทำไม้กวาด) ซึ่งจะมีปริมาณมากน้อยแตกต่างกันในแต่ละปีขึ้นกับสภาพภูมิอากาศของฝั่งลาวและราคาสินค้าที่ขึ้นลง โดยจะเริ่มอ้างอิงราคาสินค้าเทียบกับเงินกับเวียดนามมากขึ้นหากปีไหนที่ทางจีนและเวียดนามให้ราคาสูงกว่าฝั่งไทยก็จะทำให้มีการนำเข้ามาสินค้าเกษตรเหล่านั้นลดน้อยลงด้วยเช่นกัน นอกจากนี้จะนำเข้าสินค้าเกษตรจากฝั่งลาวแล้วยังมีการนำเข้าไม้แปรรูป และแร่แบไรต์⁶⁶ ที่เพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญเนื่องจากฝั่งลาวมีแร่ชนิดนี้เป็นจำนวนมาก แนวโน้มในอนาคตแร่แบไรต์จะกลายเป็นสินค้านำเข้าหลักแทนที่สินค้าเกษตร สินค้าที่นำเข้าจากลาวทั้งหมดเมื่อขนส่งเร็วเข้ามาแม่น้ำมาถึงฝั่งไทยแล้วจะมีรถบรรทุกมารับเพื่อขนส่งสินค้าต่อมายังกรุงเทพฯ อีกทอดหนึ่ง (ด้านศุลกากรอำเภอเชียงคาน, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2554)

ตารางที่ 5.2 สถิติสินค้านำเข้า – ส่งออก 10 อันดับที่ด่านศุลกากรอำเภอเชียงคาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

ลำดับ	สินค้านำเข้า	มูลค่า (บาท)	สินค้าส่งออก	มูลค่า (บาท)
1	ลูกเดือยทั้งเปลือก	37,832,975.55	กระเบื้องสีลอนคู่, ไตรลอน, แผ่นเรียบ	44,421,805.70
2	เมล็ดงาดิบ	20,041,984.67	สังกะสีลอนใหญ่, แผ่นเรียบ, แผ่นครอบ	42,351,210.00

⁶⁶ แร่แบไรต์ทำโคลนผง (Drilling mud) ซึ่งใช้ในการเจาะสำรวจน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติหรือน้ำบาดาล, ใช้ในอุตสาหกรรมทำเม็สและเนื้อสี, อุตสาหกรรมทำแก้ว ทำยาง ฝ้าน้ำมัน กระดาษน้ำมัน พรมน้ำมัน และพลาสติก, ใช้บำบัดน้ำสำหรับรับประทาน ก่อนที่จะทำการฉายเอกซเรย์เกี่ยวกับการตรวจกระดูก ถ้าได้, ใช้ทำ filler ในอุตสาหกรรมต่างๆ, ใช้ในอุตสาหกรรมฟอกหนัง, ทำแป้งผัดหน้า เป็นต้น (<http://www.th.wikipedia.org/wiki/แบไรต์>, 26 มีนาคม 2556: ออนไลน์)

ลำดับ	สินค้านำเข้า	มูลค่า (บาท)	สินค้าส่งออก	มูลค่า (บาท)
3	แร่แบไรต์	18,799,741.43	นม ถั่ว เห็ด ลี อ ง , เครื่องดื่มน้ำให้พลังงาน	37,512,924.23
4	ลูกตำว	14,438,960.56	รถไถเดินตาม, โคจรรถ ไถนา, รถแทรกเตอร์	32,936,893.13
5	ดอกหญ้าแฆม	9,250,602.69	ตู้เย็น, ตู้แช่แข็ง	25,282,654.00
6	ไม้แปรรูป	7,635,055.06	น้ำยาซักผ้า, ฝ้านุ่ม, ผงซักฟอก, น้ำยาปรับ ฝ้านุ่ม	23,009,910.83
7	ไม้สักท่อนซุงลาว	1,895,051.09	ปูนซีเมนต์	22,203,819.50
8	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	1,709,533.88	ลูกเคียวทั้งเปลือก	21,328,625.00
9	ชัน	706,080.88	ผงปรุงรส, ซอสปรุงรส , ซอสพริก, น้ำปลา	19,377,774.91
10	ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ สำเร็จรูป	358,425.90	แชมพู, ครีมนวด	18,370,557.51
รวม 10 ประเภท		112,668,411.71		286,796,174.81
11	อื่นๆ	1,360,348.56		222,843,030.89
รวมทั้งปี		114,028,760.27		509,639,205.70

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงคาน (2554)

5.2.2.3 การค้าทางน้ำโดยเรือขนส่งสินค้า

การค้าชายแดนของไทย – ลาวผ่านด่านอำนาจเชียงคาน นอกจากการค้าข้ามฝั่งแล้วยังมีรูปแบบการค้าอีกประเภทคือการค้าทางน้ำที่มีการรับจ้างขนสินค้าโดยเรือสินค้าระหว่าง เชียงคาน – หลวงพระบาง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ที่ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองจนนำไปสู่การปิดด่านได้ทำให้การค้าทางน้ำหยุดชะงักลงไปสิ้นเชิงจนกระทั่งปี พ.ศ. 2536 ที่เริ่มเปิดด่านอีกครั้ง การค้าทางน้ำจึงได้กลับมามีบทบาท โดยมีเรือขนส่งสินค้ากลับมาวิ่งให้บริการเช่นเดิมตั้งแต่เริ่มเปิดด่านเพียงแต่รูปแบบจะต่างไปจากเดิมคือเปลี่ยนจากการใช้เรือถ่อหรือเรือยนต์ขนาดกลางมาเป็นเรือ

ขนส่งสินค้าขนาดใหญ่ประมาณ 200 - 400 ตัน และวิ่งขนส่งสินค้าระหว่าง เชียงคาน - หลวงพระบาง เท่านั้น ซึ่งแต่ก่อนเรือขนส่งสินค้าจะวิ่งจาก หนองคาย - หลวงพระบางและมีเมือง เชียงคานเป็นจุดพักและเกิดเป็นเมืองท่าในเส้นทางการค้าเท่านั้น แต่ในปัจจุบัน เชียงคาน กลายเป็นต้นทางของสินค้าจากประเทศไทยที่ขนส่งไปยังหลวงพระบาง เช่นเดียวกับท่าเรือที่ อำนาจเชียงของ จังหวัดเชียงราย และด่านศุลกากรท่าลี่ จังหวัดเลย ซึ่งด่านเชียงของ เชียงคาน และท่าลี่จะมีระยะห่างจากเมืองหลวงพระบางใกล้เคียงกันประมาณ 230 - 250 กิโลเมตร สำหรับ ด่านศุลกากรท่าลี่จะเป็นเส้นทางถนนมีสะพานมิตรภาพไทย-ลาวข้ามแดน ซึ่งจะเป็นด่านที่มีมูลค่า นำเข้า - ส่งออกสูงที่สุดของจังหวัดเลย นอกจากนั้นด่านศุลกากรเชียงคานยังมีจุดขนถ่ายสินค้าอีก จุดที่ทำเรือบ้านคกไผ่ อำนาจปากชม ด้วยเช่นกัน แต่การขนส่งที่ทำเรือของ อำนาจเชียงคานมีความสะดวกกว่าเนื่องจากขนส่งสินค้ามาจากตัวจังหวัดเลยได้ง่ายกว่า และจุดที่บ้านคกไผ่ ยังเป็นการใช้แพยนต์ขนาดใหญ่ขนส่งสินค้ายังไม่ได้มีท่าเทียบเรือที่มีมาตรฐานเพียงพอ (ด่านศุลกากร เชียงคาน, 2554: 10) ส่วนสาเหตุที่การค้ารูปแบบนี้ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบันด้วยสาเหตุที่ถนน ภายในของประเทศลาวยังไม่ได้รับการพัฒนาจึงต้องใช้การขนส่งทางเรือเข้ามาเสริม การที่เรือ ต้องล่องทวนแม่น้ำโขงเข้าไปในประเทศลาวตั้งแต่บริเวณ บ้านคกจิว ต.ปากตม อำนาจเชียงคาน ทำให้เรือที่รับจ้างขนส่งสินค้าต้องเป็นสัญชาติลาวเท่านั้นแม้ว่าบางลำจะมีคนไทยเป็นเจ้าของหรือ หุ้นส่วนก็ตาม

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) การทำธุรกิจของเรือขนส่งสินค้าเหล่านี้จะทำหน้าที่แค่รับขนส่งสินค้า เท่านั้นโดยทางร้านค้าที่หลวงพระบางจะติดต่อส่งสินค้ากับคนกลางให้เดินเนนการเรื่องศุลกากร เช่นเดียวกับการค้ารูปแบบที่สอง จากนั้นจะนำสินค้าใส่รถบรรทุกมาที่ท่าเรือแล้วจึงขนถ่ายใส่เรือ เพื่อขนส่งสินค้าไปยังหลวงพระบาง การรับจ้างของเรือขนส่งสินค้าประเภทนี้จะคิดค่าขนส่งตาม น้ำหนักคือ กิโลกรัมละ 1 บาท มีรายได้ประมาณเที่ยวละ 2 - 4 แสนบาท ตามขนาดของเรือ หากแต่เป็นสินค้าที่มีน้ำหนักเบาแต่ใช้พื้นที่ในการจัดวางมากก็จะคิดราคาตามแต่ที่ตกลงกัน ต้นทุนของเรือขนส่งสินค้าประเภทนี้จะอยู่ที่ 50,000 - 100,000 บาท ต่อเที่ยว โดยส่วนใหญ่จะเป็นค่าเชื้อเพลิงและค่าแรงของลูกเรือ ซึ่ง 1 ลำจะใช้ลูกเรือประมาณ 7 คน ส่วนเวลาขนถ่ายสินค้า ขึ้นและลงเรือจะใช้วิธีการจ้างแรงงานท้องถิ่นเป็นรายวัน การเดินทางแต่ละรอบ (2 เที่ยวไปและ กลับ) จะใช้เวลาประมาณ 2 อาทิตย์ โดยจะเป็นการเดินทางขาขึ้นทวนน้ำ 5 วัน ขาล่องตามน้ำ 2 วัน ที่เหลือเป็นการจอดรอขนถ่ายสินค้าทั้งต้นทางและปลายทาง ไม่ได้มีการแวะจอดขนส่งสินค้า ระหว่างทางที่จุดอื่นอีก หากค่าที่ไหนเรือก็จะจอดนอนที่นั่น สำหรับสินค้าที่ส่งออกจากไทยจะ

คล้ายกับการค้าในรูปแบบที่สอง โดยส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้างเช่น กระเบื้อง ปูน เหล็ก สินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ ส่วนสินค้าที่นำเข้ามาจากหลวงพระบางส่วนใหญ่จะเป็นพืชผลทางการเกษตร เช่น ลูกเดือย ข้าว นอกจากนี้จะเป็นเศษเหล็กและของเก่า โดยจะมีรถบรรทุกมารับสินค้าที่ทำด่านโดยถ้าเป็นเศษเหล็กหรือของเก่าจะมีรถบรรทุกของร้านรับซื้อเศษเหล็กและของเก่าในเมืองเชียงคานมารับไป เมื่อเรือบรรทุกสินค้ามาเทียบท่าที่ด่านเชียงคานจะต้องเสียเงินค่าด่านศุลกากร 500 บาท โดยมีสิทธิ์จอดได้ 3 วัน คิดค่าเหยียบแผ่นดินสำหรับลูกเรือคนละ 30 บาท และเวลาออกจะต้องเสียค่าธรรมเนียมอีกลำละ 500 บาท เนื่องจากเป็นเรือสัญชาติลาว ในอนาคตการค้ารูปแบบนี้อาจจะเริ่มลดความสำคัญลงไปถ้าถนนในประเศลาวระหว่างเมืองหลวงพระบาง – เวียงจันทน์ และถนนที่เชื่อมกับเมืองใหญ่ๆตามเส้นทางดังกล่าวมีการพัฒนาโดยการขนส่งสินค้าจากฝั่งไทยจะใช้วิธีขนข้ามสะพานมิตรภาพเหมือนเช่นจุดอื่นที่มีสะพานเกิดขึ้นแล้วทำให้การค้าทางน้ำลดความสำคัญลงไป (สัมฤทธิ์ สุภามา, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2554 ; เรือขนส่งสินค้า, สัมภาษณ์, 31 มกราคม 2555)

ภาพที่ 5.1 เรือขนส่งสินค้าขนาดใหญ่ระหว่าง เชียงคาน – หลวงพระบาง ในปัจจุบัน

ที่มา: ผู้วิจัย (22 กุมภาพันธ์ 2556)

โดยสรุปแล้วการเปิดด่านในปี พ.ศ. 2536 จะช่วยให้ชาวบ้านทั้งสองฝั่งไปมาหาสู่กันได้อีกครั้งส่วนด้านการค้าแม้ว่าในระดับชาวบ้านโดยเฉพาะชาวบ้านฝั่งลาวจะสามารถข้ามมาซื้อสินค้าฝั่งไทยได้เหมือนช่วงก่อนปี พ.ศ. 2518 แต่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่แทบไม่ตกอยู่กับร้านค้าที่เมือง

เชียงคานแต่จะไปตกอยู่กับร้านค้าและห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ที่ตัวจังหวัดเลย ในส่วนของผู้ประกอบการนำเข้า – ส่งออก มีจำนวนแค่ไม่กี่รายและโดยส่วนใหญ่เป็นคนจากต่างถิ่น ส่วนผู้ประกอบการเชียงคานจะมีเพียงไม่กี่ราย ส่วนการขนส่งทางเรือก็จะเป็นเรือสัญชาติลาว จึงกล่าวได้ว่าผลประโยชน์ทางการค้าจากการเปิดด่านโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ตกแก่คนเชียงคานมากเหมือนยุคที่เชียงคานเป็นเมืองท่าคือก่อนปี พ.ศ. 2518

5.2.3 ภาคการท่องเที่ยว

เมืองเชียงคานได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเริ่มเข้ามาช่วงปี พ.ศ. 3536 เป็นต้นมา จากนั้นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยจึงเริ่มเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมาก เศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างก้าวกระโดดได้เปลี่ยนเมืองเชียงคานไปอย่างสิ้นเชิง ในหัวข้อนี้เราจะพิจารณาพัฒนาการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นโดยแบ่งเป็นช่วง 1) นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยว พ.ศ. 3536 – 2549 2) ช่วงนักท่องเที่ยวชาวไทย พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน จากนั้นจะพิจารณาปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว ธุรกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว และผลกระทบจากการเป็นเมืองท่องเที่ยว ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

5.2.3.1 พัฒนาการการท่องเที่ยว

1) ช่วงนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติบุกเบิกการท่องเที่ยว (พ.ศ. 3536 - 2549)

หลังจากยุคสงครามเย็นสิ้นสุดลงในช่วงปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา บรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มคลี่คลายจนนำไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยกับลาวในปี พ.ศ. 2536 กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติจึงเริ่มเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น เชียงคานเป็นเมืองหนึ่งที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยว เชียงใหม่ – สุโขทัย – เชียงคาน – หนองคาย – เวียงจันทน์ – หลวงพระบาง – เชียงราย ซึ่งเป็นหนึ่งในเส้นทางที่ได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจึงได้รับอานิสงค์ดังกล่าว โดยเฉพาะชาวต่างชาติกลุ่มที่เคยเข้ามาทำงานให้กับ UN ที่ศูนย์อพยพบ้านวินัย อานาจปากชม จะเป็นกลุ่มแรกที่กลับมาท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เคยได้เข้ามาทำงาน ประกอบกับในช่วงปี พ.ศ. 2540 ที่ไทยลดค่าเงินจากวิกฤติต้มยำกุ้งทำให้ค่าใช้จ่ายในการมาเที่ยวประเทศไทยถูกลงมากและรัฐบาลในขณะนั้นก็ส่งเสริมการท่องเที่ยวในโครงการ Amazing Thailand ในช่วงปี พ.ศ. 2541 –

2542 การท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงขยายตัวสูงมากในช่วงนั้นซึ่งเป็นช่วงเดียวกับยุคการท่องเที่ยวของเชียงคานที่มีชาวต่างชาติเริ่มหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น ชาวต่างชาติที่นิยมเข้ามาท่องเที่ยวเมืองเชียงคานในยุคนั้นส่วนมากเป็นชาวยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ฮอลแลนด์ เบลเยียม สวิตเซอร์แลนด์ ออสเตรีย นิวซีแลนด์ และอังกฤษ เป็นต้น ซึ่งจะมีทั้งแบบที่เป็นทัวร์ประมาณ 10 - 20 คน หรือเป็น Back Packer เดินทางมาเป็นคู่ 1 - 2 คน ส่วนใหญ่จะรู้จักเมืองเชียงคานผ่านหนังสือ Lonely Planet เดินทางมาเชียงคานเพื่อพักผ่อนและชิมช็อปกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมหลักคือการ ปั่นจักรยาน ถ่ายรูป เดินชมวัด ชมวิถีชีวิต นอนอ่านหนังสือ และไปนวดแผนไทยเท่านั้น (ป่าพิม, **สัมภาษณ์**, 25 กรกฎาคม 2554 ; เบลูจมาภรณ์ ชุมแสง ณ อัญญา, **สัมภาษณ์**, 31 กรกฎาคม 2554)

การท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานในยุคนั้นยังไม่ค่อยตื่นตัวมากเท่าที่ควร ส่วนหนึ่งคือนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาเชียงคานไม่ได้มีจำนวนมากเหมือนนักท่องเที่ยวชาวไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะจะมีชาวต่างชาติเดินทางมาพักในเชียงคานประมาณวันละ 10 - 20 คน จึงมีแต่ผู้ประกอบการไม่กี่รายที่ได้ประโยชน์จากกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยส่วนใหญ่คือผู้ประกอบการที่พักซึ่งมีจำนวนแค่ 7 แห่งในขณะนั้นคือ โรงแรมสุขสมบูรณ์ซึ่งเป็นโรงแรมเก่าแก่ตั้งแต่ยุคการค้าเฟื่องฟู นอกจากนั้นเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ โดยส่วนใหญ่เป็นคนจากต่างถิ่นโดยเฉพาะคนกรุงเทพฯ เข้ามาทำ เช่น แซมเกสท์เฮาส์ บ้านต้นโขง เชียงคานเกสท์เฮาส์ ริมโขงเกสท์เฮาส์ เรือนแรมลูกไม้ และ ยูโรแฟรนด์ชิพ ผู้ประกอบการทั้ง 6 รายหลังจะมีรูปแบบการให้บริการคล้ายเกสท์เฮาส์เป็นห้องพัสดม มีห้องน้ำรวม ใช้ฟูกนอน โดยมีมุ้งกางอย่างเรียบง่าย ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวต่างชาติในยุคนั้นซึ่งต่างจากในยุคปัจจุบันที่เน้นความสะดวกสบายเป็นหลัก ราคาที่พักในปี พ.ศ. 2540 อยู่ที่ห้องละ 150 บาท ปี พ.ศ. 2541 อยู่ที่ห้องละ 200 บาท และปี พ.ศ. 2542 อยู่ที่ห้องละ 250 บาท พักได้ 2 คน (ป่าพิม, **สัมภาษณ์**, 25 กรกฎาคม 2554) สำหรับผู้ประกอบการร้านอาหารที่ได้ประโยชน์ก็จะเป็นร้านอาหารที่เปิดมาก่อนแล้วโดยมีจุดประสงค์ให้บริการคนเชียงคานเป็นหลักเท่านั้นแต่ได้รับอานิสงส์จากนักท่องเที่ยวต่างชาติบ้างเป็นบางครั้ง สำหรับร้านอาหารในขณะนั้นจะมีเพียงแค่ว่า ร้านระเบียบ ร้านลูกโกชนา และร้านของชาวบ้านขนาดเล็กอีกไม่กี่รายเท่านั้น ส่วนใหญ่จะปิดให้บริการตั้งแต่ 20:00 น. เป็นต้นไป การท่องเที่ยวในยุคดังกล่าวไม่ได้ทำให้วิถีชีวิตของเมืองเชียงคานเปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนักเพราะยังมีขนาดเศรษฐกิจค่อนข้างเล็กประกอบกับนักท่องเที่ยวต่างชาติจะปรับตัวให้เข้ากับวิถีของเมืองเป็นหลักซึ่งคือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเริ่มลดปริมาณลงตั้งช่วงปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมาจากหลายสาเหตุประกอบกัน โดยในปี พ.ศ. 2544 เกิดเหตุการณ์เครื่องบินชนตึกเวิร์ลเทรดจึงทำให้นักท่องเที่ยวชาวยุโรปลดปริมาณลงเนื่องจากกลัวการเดินทางมาในกลุ่มประเทศทางเอเชีย ประกอบกับโรคระบาดที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียและประเทศไทย เช่น โรคซาร์ ในปี พ.ศ. 2547 และโรคไข้หวัดนก ในปี พ.ศ. 2547 – 2551 รวมถึงเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองไทยที่มีการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 และการปิดสนามบินในปี พ.ศ. 2551 ได้ทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติลดจำนวนลงไป นอกจากนั้นเมื่อนักท่องเที่ยวชาวไทยเริ่มรู้จักและมาท่องเที่ยวเมืองเชียงคานมากขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ทำให้ลักษณะเมืองเชียงคานเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติบางส่วนที่รักความสงบและต้องการมาพักผ่อนจึงลดปริมาณลงไป แต่ก็ยังมีบางส่วนยังคงเดินทางมาท่องเที่ยวในเชียงคานอย่างต่อเนื่องในช่วงวันธรรมดาและฤดูที่คนไทยไม่ค่อยนิยมท่องเที่ยวโดยเฉพาะฤดูฝนในช่วงเดือน กรกฎาคม – สิงหาคม เป็นต้น

2) ช่วงนักท่องเที่ยวชาวไทยเริ่มท่องเที่ยว (พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน)

บริเวณใกล้เคียงเมืองเชียงคานโดยเฉพาะแก่งคุดคู้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่อดีตในหมู่นักท่องเที่ยว จังหวัดเลยและจังหวัดใกล้เคียง เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม ในฤดูแล้งจะเห็นเกาะแก่งต่างๆและมีชายหาดให้เล่นคลายร้อนพักผ่อนหย่อนใจ นักท่องเที่ยวเหล่านี้มักจะเดินทางผ่านมายังเมืองเชียงคานเพื่อซื้อผ้าไหม ส่งผลให้เมืองเชียงคานในอดีตจะได้านิสงส์จากการมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเป็นหลัก จนกระทั่งช่วงปี พ.ศ. 2544 มีรายการตะลุยเดี่ยวเที่ยวไทยเข้ามาถ่ายทำรายการเพื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ตามมาด้วยหนังสือ อสท.ได้เข้ามาถ่ายรูปและเขียนแนะนำเชียงคาน จึงมีนักท่องเที่ยวกลุ่มนิยมถ่ายรูปเริ่มเข้ามาท่องเที่ยวเชียงคาน จนนำไปสู่ช่วงปี พ.ศ. 2547 - 2548 กลุ่มนักท่องเที่ยวที่รักการถ่ายภาพเริ่มรู้จักเชียงคานมากขึ้นและได้นำรูปไปลงเว็บพันทิพย์ทำให้คนเริ่มรู้จักเชียงคานในวงกว้างขึ้น (ป่าพิม, **สัมภาษณ์**, 25 กรกฎาคม 2554) ประกอบกับกระแสการท่องเที่ยวเมืองปายเริ่มโด่งดัง เชียงคานซึ่งเป็นเมืองบ้านไม้เก่าจึงได้อานิสงส์จากกระแสท่องเที่ยวเมืองปายตามมาด้วย เมื่อการท่องเที่ยวเมืองปายเติบโตสูงชันจนเริ่มเสียอัตลักษณ์ของเมืองไป นักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่นิยมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเริ่มหันมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เช่น เมืองเชียงคานมากขึ้น นักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวที่เข้ามาท่องเที่ยวเชียงคานบางส่วนได้กลายมาเป็นผู้ประกอบการขายของที่ระลึกหรือร้านกาแฟที่เมืองเชียงคานในเวลาต่อมา เช่น คุณอิน เจ้าของร้านไอเดียดีดี ที่เคยมาเที่ยวเมืองเชียงคานและมีความชอบในความเรียบง่ายของเมือง จึง

เริ่มหาบ้านเช่าเพื่อเปิดร้านขายของที่ระลึกตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2551 ซึ่งถือเป็นร้านขายของที่ระลึกร้านแรกในเมืองเชียงคาน นาย โปสการ์ด เลื้อสกรีน ฯลฯ หลังจากร้านไอเดียดีได้เข้ามาเปิดกิจการก็เริ่มมีผู้ประกอบการรายอื่นเปิดกิจการติดตามมาเช่น ร้านสบายดีเชียงคาน ร้านคิดถึง ณ เชียงคาน ซึ่งเปิดในช่วงปี พ.ศ. 2551 เช่นเดียวกันโดยร้านสบายดีเชียงคานเป็นผู้ประกอบการจากต่างถิ่นเข้ามาเปิดกิจการ ส่วนร้าน คิดถึง ณ เชียงคาน เป็นผู้ประกอบการชาวเชียงคานเอง แต่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ได้เข้ามาเรียนและเริ่มทำงานที่กรุงเทพฯ เมื่อเห็นว่ากระแสท่องเที่ยวที่บ้านเกิดเริ่มเติบโตจึงกลับมาเปิดร้านเป็นของตัวเอง (ปภา มั่งมีศรี, **สัมภาษณ์**, 15 ธันวาคม 2554) ซึ่งในยุคหลังจากปี พ.ศ. 2552 เราจะพบว่ามีคนเชียงคานเริ่มกลับบ้านไปทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน ซึ่งเราจะกล่าวถึงอีกครั้งในหัวข้อถัดไป

กลุ่มผู้ประกอบการในยุคแรกที่เข้ามานอกจากจะตกแต่งร้านของที่ระลึกที่สวยงามดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเริ่มสนใจและหลั่งไหลเข้ามาเที่ยวเมืองเชียงคานแล้ว อีกด้านหนึ่งผู้ประกอบการเหล่านั้นก็เป็นเหมือนผู้ประชาสัมพันธ์เมืองไปโดยปริยายเนื่องจากในยุคแรก กลุ่มผู้ประกอบการจะชักชวนญาติมิตรเพื่อนสนิทต่างๆ ให้แวะเวียนมาเยี่ยมเยียนและได้ลองท่องเที่ยวเมืองเชียงคานเมื่อกลับไปก็เกิดเป็นกระแสการแนะนำแบบปากต่อปากผ่านทาง เว็บบอร์ดและโซเชียลมีเดียต่างๆ ที่มีการโพสรูปความสวยงามของเมืองเชียงคานในยุคนั้น กลุ่มผู้ประกอบการในยุคแรกโดยส่วนใหญ่จะเป็นนักเดินทาง เป็นศิลปิน หรือเป็นกลุ่มคนที่มีสื่ออยู่ในมือ เช่น เป็นช่างภาพ เป็นคนทำหนังสือ เป็นคนทำกราฟฟิคดีไซน์ เป็นคนทำหนังสือ ฯลฯ ซึ่งบางคนได้ใช้ช่องทางเหล่านั้นและกลุ่มเพื่อนฝูงในวงการช่วยกันโปรโมทเมืองเชียงคานและร้านของตนผ่านสื่อต่างๆจนทำให้เชียงคานได้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเพื่อนของผู้ประกอบการแล้วเชียงคานในขณะนั้นยังได้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นนักศึกษาที่ต้องการเดินทางมาเที่ยวภูกระดึง หรือภูเรือและต้องการเดินทางต่อเนื่องมายังเชียงคานตามคำบอกเล่าและรูปภาพตามอินเทอร์เน็ตด้วยเช่นกัน

เชียงคานในช่วงก่อนปีพ.ศ. 2550 ที่นักท่องเที่ยวชาวไทยจะเริ่มเข้ามาเป็นเมืองที่ค่อนข้างเงียบสงบ เป็น อานาจเล็กๆแห่งหนึ่งเท่านั้น ไม่มีร้านสะดวกซื้อใดๆ เศรษฐกิจการค้าโดยส่วนใหญ่ยังเป็นของคนในพื้นที่ทั้งหมด วิถีชีวิตของคนจะตื่นแต่เช้าเพื่อใส่บาตรและแยกย้ายไปทำงาน ทำไร่ทำสวน ตกเย็นจะมารวมตัวกันเพื่อกินข้าว และเมื่อหลังจาก 20:00 น. ไปแล้วทุกบ้านจะปิดประตูอยู่แต่ภายในบ้านเพื่อดูโทรทัศน์และเตรียมตัวเข้านอน เมืองเชียงคานหลังสองทุ่มจึงค่อนข้างเงียบ ไม่มีผู้คน ร้านต่างๆปิดร้านหมดสิ้น โดยเฉพาะร้านอาหารและของกินแทบจะหาไม่ได้ เมื่อ

ผู้ประกอบการกลุ่มแรกได้เข้ามาเปิดร้านสภาพของเมืองก็ยังไม่ต่างจากเดิมนัก ยังไม่ได้มีถนนคนเดิน⁶⁷ที่มีผู้คนครึกครื้นมากมายอย่างเช่นในปัจจุบัน มีเพียงแต่ร้านของที่ระลึกไม่กี่ร้านที่เปิดไฟและถูกตกแต่งอย่างสวยงามท่ามกลางความเงียบสงบของบ้านพักข้างเคียง การเข้ามาของผู้ประกอบการในช่วงแรกได้สร้างความกังวลให้กับชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่เนื่องจากกลัวเชียงคานจะสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเองไปเช่นเดียวกับเมืองปาย ผู้ประกอบการที่เข้ามาจึงค่อนข้างถูกจับตามองจากชาวบ้านเป็นพิเศษและมีแรงต่อต้านอยู่ลึกๆจากชาวบ้านบางกลุ่มผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวที่เริ่มเดินทางเข้ามาเที่ยวในยุคนี้จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีเมืองเป็นหลัก ร้านทั้งหลายจึงปิดร้านค่อนข้างเร็วไม่เกิน 22:00 น. ซึ่งแตกต่างไปจากสถานที่ท่องเที่ยวแหล่งอื่นที่เปิดร้านจนถึงดึกคืน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเชียงคานในขณะนั้นส่วนใหญ่ยังเป็นเมืองที่คนอยู่อาศัยเป็นหลักยังไม่ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ ผู้ประกอบการจึงต้องเกรงใจชาวบ้านโดยรอบเป็นพิเศษ ไม่อยากจะมีปัญหาใดๆกับชาวบ้าน ซึ่งเคยมีผู้ประกอบการบางร้านที่มาเปิดกิจการขายเหล้าบนแต่ก็โดนแรงกดดันจากชาวบ้านโดยรอบด้านจนต้องเลิกกิจการไปในที่สุด สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะไม่ได้เรียกร่องมากมายเหมือนนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะพักตามที่พักประเภทเดียวกับที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมาท่องเที่ยวในยุคก่อนหน้านี้ และมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่คล้ายๆกัน ทั้งผู้ประกอบการและกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เริ่มเข้ามาจึงแทบไม่ได้เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของเมืองเชียงคานไปโดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2547 - 2550 รูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงดำรงมาจนกระทั่งถึงช่วงปี พ.ศ. 2552 ก่อนช่วงที่มีการจัดงาน 100 ปี เมืองเชียงคาน

ในช่วงแรกที่กลุ่มผู้ประกอบการจากต่างถิ่นและนักท่องเที่ยวชาวไทยเริ่มเดินทางมาท่องเที่ยว ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับประโยชน์ใดๆจากการท่องเที่ยวและไม่คาดคิดว่าการท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานจะเติบโตอย่างในปัจจุบัน มีเพียงกลุ่มเจ้าของบ้านเช่าเท่านั้นที่ได้เงินจากการเช่าบ้านเพื่อเปิดร้านต่างๆ อัตราค่าเช่าในช่วงปี พ.ศ. 2550 - 2551 ยังคงอยู่ที่หลัก 500 - 1,000 บาทต่อหลัง ขึ้นกับขนาดของพื้นที่ แต่เจ้าของที่เหล่านั้นจะได้ประโยชน์จากการลงทุนซ่อมแซมและปรับปรุงบ้านไม้เก่าเหล่านั้นโดยกลุ่มผู้ประกอบการ บางแห่งต้องใช้เงินลงทุน 1 - 7 แสนบาทต่อหลังเช่นกัน สำหรับที่พักก็ยังเป็นกลุ่มผู้ประกอบการรายเดิมที่ให้บริการตั้งแต่ยุคที่ชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยว จะเริ่มมีผู้ประกอบการรายใหม่เกิดขึ้นบ้างในยุคแรกคือ ป้าศรีพรรณ

⁶⁷ ถนนคนเดินเริ่มเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2552 ในช่วงมีงาน 100 ปี เมืองเชียงคาน

โฮมสเตย์⁶⁸ ที่เป็นคนหนองคายแต่มาอยู่ในพื้นที่ที่เป็นเวลานาน และ บ้านดอกฝ้าย⁶⁹ ที่เป็นผู้ประกอบการจากต่างถิ่นมาเช่าบ้านและเปิดเป็นโฮมสเตย์อย่างเรียบง่ายราคาถูก คิดราคาห้องพัก 100 – 150 บาท ต่อคนเท่านั้น ส่วนโฮมสเตย์แห่งอื่นที่ดำเนินการโดยชาวบ้านเองนั้นจะเริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2551 หลังจากเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามา มากขึ้นละที่ที่พักไม่พอต่อความต้องการ และมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดหลังจากการจัดงาน 100 ปี เมืองเชียงคานในช่วงปลายปี พ.ศ. 2552 แต่ยังเป็นที่พักแบบเรียบง่ายมีแคที่นอน หมอน มุ้ง ห้องพัดลม ห้องน้ำรวม ซึ่งใช้เงินลงทุนซื้อของประมาณ 1 แสนบาท และอาจลงทุนปรับปรุงบ้านที่มีสภาพทรุดโทรมรวมแล้วลงทุนประมาณ 1 – 7 แสนบาท โดยแหล่งเงินทุนจะมาจาก 3 ทางคือ 1) เงินเก็บสะสม ที่ได้จากการค้าขายและการเกษตรในอดีต 2) เงินจากลูกหลานที่ไปทำงานอยู่ต่างถิ่นและส่งเงินกลับมาให้ใช้ทุกเดือน รวมถึงลงทุนเงินก้อนเพื่อทำโฮมสเตย์โดยเฉพาะ 3) เงินจากการกู้ธนาคารต่างๆ (กมล คงปิ่น, **สัมภาษณ์**, 23 กรกฎาคม 2554 ; ศรีพรรณ อันมา, **สัมภาษณ์**, 30 กรกฎาคม 2554 ; เบญจมาภรณ์ ชุมแสง ณ อยุธยา, **สัมภาษณ์**, 31 กรกฎาคม 2554 ; อุ๋น ดีมา, **สัมภาษณ์**, 6 สิงหาคม 2554)

โดยชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่าเป็นการซ่อมแซมบ้านไปด้วยและการลงทุนรูปแบบโฮมสเตย์ไม่ได้มีค่าใช้จ่ายสูงเท่าการลงทุนปรับบ้านเพื่อทำเป็นที่พักหรือโรงแรมโดยเฉพาะอย่างเช่นในปัจจุบัน บ้านที่ทำโฮมสเตย์ในยุคแรกจึงเริ่มมีรายได้จากการท่องเที่ยวที่กลุ่มนักท่องเที่ยวยังเป็นแนวท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งต่างจากนักท่องเที่ยวกระแสในปัจจุบัน

สำหรับกลุ่มร้านอาหารและของกินในช่วงนั้นยังคงเป็นร้านอาหารดั้งเดิมและร้านอาหารขนาดเล็กของชาวบ้านที่ยังได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เริ่มเติบโตขึ้น เช่น ร้านระเบียบ ครวัโพธิ์ทอง ลูกโภชนา จุ่มยายพัด จุ่มป่าตุน ข้าวปุ้นน้ำแจ่วป่าบัวหวาน ข้าวปุ้นน้ำแจ่วยายนาง จิตรสัมตำ สัมตำกุมารทอง บะหมี่เฟืองฟ้า ต.ข้าวต้ม ฯลฯ ซึ่งเป็นร้านดั้งเดิมของคนในพื้นที่ แต่ร้านเหล่านี้มักมีช่วงเวลาเปิดและปิดที่ต่างกัน เช่นร้านขายข้าวปุ้นน้ำแจ่วต่างๆซึ่งจะเป็นอาหารเช้าของคนในพื้นที่ จะขายตั้งแต่เช้ามีได้ถึงประมาณ 10 นาฬิกา ร้านจุ่มและร้านสัมตำก็จะขายถึงช่วงบ่ายๆ ส่วนร้านอาหารตามสั่งและอาหารทั่วไปจะขายช่วงกลางวันและเย็น โดยสมัยนั้นจะปิดร้านไม่เกิน 3 – 4 ทุ่ม หลังจากนั้นเมืองเชียงคานจะหาของกินไม่ได้อีกเนื่องจากไม่มีร้านสะดวกซื้อและไม่มี

⁶⁸ เริ่มกิจการประมาณปี พ.ศ. 2549

⁶⁹ เริ่มกิจการปลายปี พ.ศ. 2551

ร้านอาหารเปิดรอบดึก สำหรับวัตถุดิบที่ร้านต่างๆเลือกใช้โดยส่วนใหญ่จะหาซื้อในตลาดสดเท่านั้น ผู้ประกอบการจากต่างถิ่นในยุคแรกที่ทำร้านอาหารแพหรือเกสต์เฮาส์ที่พุกมักจะมีปัญหาเรื่องวัตถุดิบที่ใช้เนื่องจากสินค้าบางอย่างไม่ได้มีการนำมาขายในตลาดแต่จะเป็นลักษณะสินค้าพื้นถิ่นโดยส่วนใหญ่ เช่น ขนมปังจะเป็นขนมปังแถวท้องถิ่นซึ่งไม่เหมาะมาใช้ทำอาหารเช้าเพื่อบริการนักท่องเที่ยวเพราะมีขนาดแผ่นที่เล็กและมีความนุ่มนวลที่น้อยกว่าขนมปังที่ขายในร้านสะดวกซื้อหรือตามห้างสรรพสินค้า หรือแม้กระทั่งนมสดที่ใช้ในการชงกาแฟยังค่อนข้างหายากเนื่องจากคนเชียงใหม่มีทานนมกล่องมากกว่า ผู้ประกอบการจึงต้องเข้าตัวจังหวัดเพื่อไปซื้อสินค้าบางอย่างมาเตรียมพร้อมไว้ในช่วงเสาร์อาทิตย์ แต่สำหรับของสดทั่วไปเช่นเนื้อสัตว์ และผัก สามารถซื้อได้จากในตลาดสด ส่วนปลาแม่น้ำโขง ร้านอาหารต่างๆโดยส่วนใหญ่จะรับซื้อโดยตรงจากชาวบ้านที่ทำประมง ซึ่งจะมีความสดและราคาต่ำกว่าที่ซื้อในตลาด กลุ่มพ่อค้าที่ขายวัตถุดิบที่ตลาดสดและกลุ่มชาวประมงจึงเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมจากการท่องเที่ยว

หลังจากกระแสการท่องเที่ยวเมืองเชียงคานที่กำลังเริ่มได้รับความนิยมทำให้หน่วยงานภาครัฐทั้งในและนอกพื้นที่รวมถึงสื่อแขนงต่างๆ ให้ความสนใจกับเชียงคานมากขึ้น โดยเฉพาะงาน "100 ปี เชียงคานเมืองโบราณริมฝั่งโขง" ที่ถูกจัดขึ้นในช่วงปลายปี พ.ศ. 2552⁷⁰ ซึ่งเป็นความร่วมมือของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดเลย เทศบาลตำบลเชียงคาน หน่วยงานรัฐและเอกชนในพื้นที่ เป็นส่วนผลักดันสำคัญ ที่ทำให้เชียงคานกลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในวงกว้าง การท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานจึงเริ่มเติบโตอย่างก้าวกระโดดและมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2554 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาที่ อานาจเชียงคานมากถึง 260, 548 คน ปี พ.ศ. 2555 มีจำนวน 475,663 คน โดยเฉพาะเดือน มกราคม พ.ศ. 2556 เพียงเดือนเดียวมีนักท่องเที่ยวสูงถึง 125,090 คน ซึ่งสูงกว่าเดือน มกราคม พ.ศ.2555 ถึงเกือบสองเท่า (<http://chiangkhan.go.th/>, 25 เมษายน 2556, ออนไลน์)⁷¹

⁷⁰ ในเอกสารระบุว่าพระยาศรีวรราชเสนาบดีเจ้าเมืองคนแรกของเชียงคานในปี พ.ศ. 2452 แต่เมืองเชียงคานถูกยกสถานะเป็นอำเภอเชียงคานในปี พ.ศ. 2554 งาน "100 ปี เชียงคานเมืองโบราณริมฝั่งโขง" จึงเลือกจัดในปี พ.ศ. 2552 แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเลือกพิจารณาสถานะความเป็นอำเภอที่ชัดเจนของเมืองเชียงคานในปี พ.ศ. 2454 ตามเอกสารที่ได้ระบุไว้

⁷¹ เทศบาลตำบลเชียงคานเพิ่งเริ่มจัดเก็บข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาในอำเภอเชียงคานตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 และมีข้อมูลปัจจุบันถึงวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2556

ตารางที่ 5.3 สถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเมืองเชียงคานตั้งแต่ พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน

เดือน	จำนวน นักท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2553 (คน)	จำนวน นักท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2554 (คน)	จำนวน นักท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2555 (คน)	จำนวน นักท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2556 (คน)
มกราคม	-	39,890	61,182	125,090
กุมภาพันธ์	-	21,345	42,290	62,545
มีนาคม	-	20,390	27,211	54,422
เมษายน	-	16,097	25,131	-
พฤษภาคม	-	14,518	22,358	-
มิถุนายน	-	9,182	19,239	-
กรกฎาคม	-	7,296	14,592	-
สิงหาคม	-	14,464	28,928	-
กันยายน	-	12,397	24,794	-
ตุลาคม	15,016	15,254	30,508	-
พฤศจิกายน	10,124	27,530	55,060	-
ธันวาคม	41,255	62,185	124,370	-
รวม	-	260,548	475,663	-

ที่มา: เทศบาลตำบลเชียงคาน (<http://chiangkhan.go.th/>, 25 เมษายน 2556, ออนไลน์)

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงดึงดูดให้เกิดผู้ประกอบการรายใหม่จากผู้ประกอบการในพื้นที่และจากต่างถิ่นเพิ่มมากขึ้น โดยมีแนวโน้มเป็นกลุ่มผู้ประกอบการที่ค่อนข้างมีทุนสูงกว่าในยุคก่อนหน้านี้ บางกรณีผู้ประกอบการรายใหม่เหล่านั้นคือเจ้าของที่ดินเดิมที่เปลี่ยนจากผู้ให้เช่าบ้านกลายเป็นผู้ประกอบการเองเมื่อผู้ประกอบการรายเดิมหมดสัญญาเช่าและไม่ได้รับการต่อสัญญาใหม่จากเจ้าของที่ดินหรือมีการขึ้นราคาเช่าที่สูงขึ้นมากจนผู้ประกอบการเดิมเหล่านั้นไม่สามารถจะชำระได้ ในขณะเดียวกันพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เริ่มเปลี่ยนไปจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวกระแสที่ต้องการไปตามแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแต่ยังรักความสะดวกสบายและต้องการความเป็นส่วนตัว ทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบันเราจะเริ่มเห็นกลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทคณะทัวร์มากขึ้นโดยกลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมิโปรแกรมท่องเที่ยวเมืองเชียงคานแค่เดินถนนคนเดินในช่วงเย็นประมาณ 1 – 2 ชั่วโมงแล้วจึงเดินทางต่อไปยังที่อื่น ไม่ได้แวะพักค้างคืนที่เชียงคาน

5.2.3.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว

1) ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

การที่ชุมชนหรือเมืองหนึ่งจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้นส่วนที่สำคัญที่สุดคือจะต้องมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยว สำหรับเมืองเชียงคานแล้วทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญจะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็นหลักดังนี้คือ

1.1) บ้านไม้เก่า

บ้านไม้เก่าที่เรียงรายอยู่สองฝั่งของถนนชายโขงเป็นจุดขายที่สำคัญที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวของเมืองเชียงคาน เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งหลายแวะเวียนมาเยี่ยมชม แต่จากการวิเคราะห์พบว่าบ้านไม้เก่าไม่ได้ถูกตั้งใจให้มีการอนุรักษ์มาตั้งแต่ต้นแต่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ เมื่อประเทศลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้การค้ากับฝั่งลาวซบเซาลงไปประกอบกับการตัดถนนเส้น 201 และเส้น เชียงคาน – ปากชม ทำให้การค้าขายเคลื่อนย้ายจากเส้นชายโขงมาอยู่ที่ถนนเส้นบนคือถนนศรีเชียงคาน ส่วนเส้นชายโขงและตามซอยจึงเหลือแต่บ้านคนที่อาศัยอยู่เท่านั้น แต่จากปัญหาน้ำกัดเซาะตลิ่งที่ทำให้บ้านเรือนที่อยู่ติดฝั่งริมแม่น้ำเริ่มทรุดจนไม่สามารถอยู่อาศัยได้ บางบ้านโดนน้ำกัดเซาะเข้ามาถึงครึ่งบ้าน ชาวบ้านที่เหลือจึงย้ายไปปลูกบ้านหลังใหม่ที่ถนนเส้นบน บ้านไม้เรือนเก่าที่อยู่บนถนนชายโขงจึงถูกปิดไว้ไม่ได้รับการปรับปรุงซ่อมแซม ซึ่งหากเป็นพื้นที่อื่นเราจะพบเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจากบ้านไม้เป็นบ้านปูนหรือบ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ แต่สำหรับเชียงคานสภาพดั้งเดิมที่เกิดจากการไม่ได้ถูกใช้งานจึงยังคงถูกเก็บเอาไว้อย่างไม่ได้ตั้งใจ ยกเว้นบางบ้านที่ไม่ได้รับผลกระทบจากน้ำกัดเซาะและยังมีคนอยู่อาศัยเราก็จะพบว่าบ้านมีการถูกปรับปรุงเป็นบ้านปูนหรือครึ่งไม้ครึ่งปูนเช่นเดียวกัน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2544 ทางเทศบาลเมืองเชียงคานจึงเริ่มทำเขื่อนกันตลิ่ง⁷² เพื่อป้องกันปัญหากัดเซาะตลอด

⁷² ผลจากการทำเขื่อนกันตลิ่งได้ทำให้ภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมของเมืองเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย เช่น เป็นการแก้ปัญหาบ้านน้ำกัดเซาะที่ตรงจุดทำให้บ้านเรือนไม่ได้รับความเสียหาย บางบ้านมีพื้นที่เพิ่มเติมจากการถมตลิ่งเพิ่มขึ้น ในขณะที่บางบ้านต้องยกพื้นที่บางส่วนให้เทศบาลเพื่อทำเขื่อนกันตลิ่ง แต่การทำเขื่อนกันตลิ่งได้ทำให้ร่องน้ำลึกและดอนทรายเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตส่งผลกระทบต่อสภาพนิเวศโดยเฉพาะการหาปลาของชาวบ้าน ในขณะที่วิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มถูกแยกตัวออกจากสายน้ำ การละเล่นในวัยเด็กที่จะลงไปเล่นริมตลิ่งได้ถูกรับในหน้าร้อนได้หายไป เป็นต้น

แนวเมืองเชียงคานเป็นระยะทางรวมกว่า 2 กิโลเมตร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญเพราะทำให้บ้านไม้เก่าที่อยู่ริมตลิ่งไม่ได้รับความเสียหายจากการถูกน้ำกัดเซาะจนต้องรื้อถอนไปก่อนที่จะกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวเช่นในปัจจุบัน

ในยุคแรกเริ่มก่อนที่การท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานจะได้รับความนิยมประมาณช่วงปี พ.ศ. 2549 – 2550 ผู้ประกอบการกลุ่มแรกที่เข้ามาในเชียงคานสามารถเช่าบ้านเพื่อทำร้านต่างๆ ได้ในราคาถูกเพราะไม่มีชาวบ้านคนใดคาดคิดว่าเมืองเชียงคานจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในเวลาต่อมา บ้านไม้ที่ถูกปิดตายไม่ได้ใช้งานเป็นเวลายาวนานเหล่านั้นจึงไม่ได้มีราคาเท่าใดนัก ค่าเช่าบ้านต่อหลังจึงตกอยู่ที่ประมาณ 500 – 1000 บาท ขึ้นกับขนาดของบ้าน เนื่องจากขาดการดูแลซ่อมแซมมาอย่างยาวนาน ผู้ประกอบการและชาวบ้านแต่ละรายที่ต้องการนำบ้านเก่ามาทำเป็นร้านขายของที่ระลึก โฮมสเตย์หรือเกสต์เฮาส์ จึงต้องลงทุนซ่อมแซมเป็นเงิน 1 – 7 แสนบาท ขึ้นกับขนาดและความทรุดโทรมของบ้าน บ้านหลังที่โครงสร้างเป็นเสาไม้ได้ผู้พังจนบ้านทรุดตัวต้องใช้วิธีตีตบ้าน⁷³ ซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง บางบ้านจึงตัดสินใจทำโครงสร้างเป็นปูนทั้งหมดและใช้ไม้หรือวัสดุเหมือนไม้มาประกอบด้านนอกเพื่อให้เกิดความกลมกลืนทดแทน แต่บางบ้านที่ค่อนข้างมีฐานะก็ยังคงใช้ไม้ในการก่อสร้างเพื่อให้เกิดความสมจริงเป็นจุดขาย ซึ่งโดยมากจะเป็นบ้านที่ต้องการทำที่พักในราคาระดับบน ดังนั้นในปัจจุบันบ้านไม้เก่าเส้นถนนชายโขงเกือบทุกหลังจึงแทบไม่เหลือบ้านที่มีโครงสร้างเดิมอีกต่อไป โดยส่วนใหญ่จะถูกปรับปรุงซ่อมแซม บางบ้านที่สังเกตเห็นว่าเป็นบ้านไม้แต่จะมีโครงสร้างเป็นปูน บางบ้านที่เป็นไม้ทั้งหมดก็จะเป็นไม้ใหม่ที่ตกแต่งให้ดูเป็นบ้านเก่าไปทั้งหมด การซ่อมแซมที่ต้องใช้ไม้หรือวัสดุเหมือนไม้เป็นไปตามข้อกำหนดของธรรมนูญเมืองที่เทศบาลเมืองเชียงคานได้บัญญัติขึ้น โดยกำหนดให้บ้านบริเวณถนนชายโขงเป็นถิ่นอนุรักษ์ การปรับปรุงต้องใช้ไม้หรือวัสดุคล้ายไม้มาประกอบด้านนอกเพื่อให้มีภูมิทัศน์คล้ายคลึงสมัยอดีต แต่ในอีกด้านหนึ่งธรรมนูญเมืองก็ได้สร้างปัญหาให้กับบ้านที่ไม่ได้ต้องการจะประกอบธุรกิจแต่ต้องการปรับปรุงบ้านเพื่ออยู่อาศัยเพราะทำมีภาระค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นโดยไม่จำเป็น จึงนำมาซึ่งข้อถกเถียงในหลายเวทีที่มีการพูดคุยกัน

⁷³ คือการใช้เสาค้ำยกตัวบ้านเพื่อซ่อมแซมเสาไม้เหล่านั้น โดยการตัดส่วนโคนของเสาไม้ที่ผู้พังทิ้งแล้วลงฐานรากเป็นเสาปูนเพื่อรองรับส่วนของเสาไม้เดิมที่ยังคงเหลืออยู่

1.2) ภูมิศาสตร์ที่ตั้ง

การเป็นเมืองท่องเที่ยวของเชียงคานสามารถเติบโตได้ง่ายขึ้นเพราะเมืองเชียงคานอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 3536 ที่ชาวต่างชาติเริ่มเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวตามเส้นทาง เชียงใหม่-สุโขทัย-เชียงคาน-หนองคาย-เวียงจันทน์-หลวงพระบาง-เชียงราย (เบญจมาภรณ์ ชุมแสง ณ อยุธยา, **สัมภาษณ์**, 31 กรกฎาคม 2554) ซึ่งเชียงคานเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ถูกบรรจุอยู่ในหนังสือ Lonely Planet⁷⁴ เป็นหนังสือท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากต่างชาติ จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวต่างชาติรู้จักเชียงคานและต้องการเดินทางมาท่องเที่ยว ในหนังสือ Lonely Planet ได้แนะนำถึงเมืองเชียงคานว่าเป็นเมืองสงบเรียบง่าย ไม่มีอะไรให้ท่องเที่ยวมากนักแต่เหมาะกับการมาพักผ่อน นอนอ่านหนังสือ เดินชมวัดและ วิถีชีวิตของชาวบ้าน เชียงคานจึงเหมือนเป็นจุดแวะพักสำหรับการเดินทางที่ยาวนานจนนักท่องเที่ยวมีความเหนื่อยล้า และเชียงคานยังเป็นเส้นทางท่องเที่ยวของจังหวัดเลยที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เช่น ด้านซ้าย – ภูเรือ – เชียงคาน หรือ ภูกระดึง – เชียงคาน เป็นต้น ในขณะเดียวกัน แก่งคุดคู้ก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากคน จังหวัดเลย ในด้านสภาพแวดล้อม เชียงคานเป็นเมืองที่มีอากาศหนาวเย็นเหมาะแก่การท่องเที่ยวในหน้าหนาวคล้ายกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆในภาคเหนือของไทย เชียงคานยังมีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำโขง มีภูเขารายล้อมในบริเวณโดยรอบทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม แม้ในฤดูร้อนความสวยงามของเกาะแก่งต่างๆในแม่น้ำโขงประกอบกับน้ำที่ใสและไหลเย็นก็เป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสามารถมาคลายร้อนได้เป็นอย่างดี ส่วนในฤดูฝนเชียงคานจะมีความชุ่มฉ่ำเพราะมีภูมิประเทศใกล้ป่าเขา มาก สภาพภูมิอากาศที่ดีและมีความอุดมสมบูรณ์เหล่านี้จึงทำให้เชียงคานเป็นเมืองที่มีคนอายุยืนยาวมากกว่าในหลายพื้นที่อื่นๆ เราจึงเห็นแนวโน้มคนจากพื้นที่อื่นเริ่มมาซื้อที่ติดแม่น้ำโขงรอบนอกเพื่อปลูกบ้านพักอาศัยเอาไว้มาพักผ่อนหรือมาอยู่หลังเกษียณเพิ่มมากขึ้น

⁷⁴ ปัจจุบันมีบรรจุอยู่ในเว็บไซต์ด้วย (<http://www.lonelyplanet.com/thailand/loei-province/chiang-khan>, 31 มีนาคม 2556: ออนไลน์)

1.3) ขนบธรรมเนียมประเพณี

เชียงคานเป็นเมืองที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมใกล้เคียงกับล้านช้างและหลวงพระบาง เนื่องจากตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมเดียวกัน อีกทั้งผู้คนในเมืองเชียงคานก็มีความเกี่ยวเนื่องกับทางหลวงพระบางตั้งแต่ในอดีต ภาษา อาหารการกิน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมจึงมีความคล้ายคลึงกันสูง นักท่องเที่ยวหลายรายโดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวฝรั่งและกลุ่มนักท่องเที่ยวไทยในยุคแรกจึงเลือกเดินทางมาเชียงคานเพื่อสัมผัสสิ่งเหล่านั้น เช่น การตักบาตรข้าวเหนียว ประเพณีบุญทั้ง 12 เดือน ประเพณีออกพรรษา และประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น รวมถึงวิถีชีวิตของคนเชียงคานที่มีความเรียบง่ายนียบช้า เป็นกันเอง ซึ่งนักท่องเที่ยวในยุคแรกจะประทับใจกับการที่คนเชียงคานทักทายด้วยการเชิญกินข้าวหรือเชิญพักอาศัย ซึ่งเสน่ห์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวหลายรายอยากกลับมาเชียงคานอีกครั้ง

2) กระแสการท่องเที่ยวที่ได้รับอิทธิพลจาก อำนาจพาย

ตั้งแต่ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาเริ่มมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่รักการถ่ายรูปตระเวนถ่ายรูปตามสถานที่ที่ยังดำรงอัตลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อำนาจพาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเมื่อไปเที่ยวก็จะถ่ายรูปแล้วนำมาโพสต์ลงเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อแนะนำให้แกสมาชิกและบุคคลทั่วไป เช่น เว็บไซต์พันทิพย์ นักเที่ยวกลุ่มนี้จะแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ไปเรื่อยๆ ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2547 - 2548 อำนาจด่านซ้าย จังหวัดเลย จัดเทศกาลผีตาโขน ทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เช่นกัน และเมืองเชียงคานที่อยู่บริเวณใกล้ ๆ จึงเป็นอีกจุดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวแวะไปเที่ยวต่ออำนาจเชียงคาน เป็นเมืองที่มีความสงบและภูมิประเทศสวยงามใกล้เคียง อำนาจพายในยุคแรก และมีสภาพภูมิอากาศใกล้เคียงกับทางภาคเหนือทำให้เชียงคานเป็นอีกเมืองหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากนักท่องเที่ยว ประกอบกับกระแสการท่องเที่ยว อำนาจพาย ที่เริ่มเกิดปัญหาความแออัดในการท่องเที่ยวและสภาพเมืองที่เริ่มหมดความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้นักท่องเที่ยวหลายคนที่นิยมการถ่ายภาพและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเริ่มหาสถานที่ท่องเที่ยวใหม่เมืองเชียงคานถือว่าตอบโจทย์ ดังนั้นตั้งแต่ในปีพ.ศ. 2550 เป็นต้นมาเชียงคานจึงมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากการแนะนำบอกต่อเพื่อนฝูง

นักท่องเที่ยวชาวไทยกลุ่มแรกที่เข้ามาท่องเที่ยวเมืองเชียงคานส่วนหนึ่งเป็นผู้ประกอบการใน อำนวย ปาย ที่แสวงหาพื้นที่ประกอบการใหม่ เนื่องจากต้องการหลีกเลี่ยงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน อำนวย ปาย หลังจากทีระบบทุนนิยมเริ่มขยายตัวเข้าไปมากขึ้น ผู้ประกอบการกลุ่มดังกล่าวจึงเริ่มเข้ามาขอเช่าบ้านจากชาวบ้านเพื่อเปิดร้านขายของที่ระลึกและร้านกาแฟ ซึ่งร้านเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวของเมืองคานได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะจากกลุ่มนักท่องเที่ยววัยรุ่นที่ชื่นชอบการถ่ายภาพ นักร้านกาแฟที่ตกแต่งสวยงามและชื่อของระลึกที่น่ารักตรงกับรสนิยม จึงทำให้เชียงคานเริ่มเป็นที่รู้จักและมีกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นเหล่านั้นเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

3) การสนับสนุนจากสื่อและภาครัฐ

การสนับสนุนจากสื่อและภาครัฐที่ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเมืองเชียงคานได้รับความนิยมมีจุดเริ่มต้นจากการจัดงาน “100 ปี เชียงคานเมืองโบราณริมฝั่งโขง” ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 4 – 6 ธันวาคม พ.ศ. 2552 โดยเป็นความร่วมมือของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดเลย และเทศบาลตำบลเชียงคาน ประกอบกับการประชาสัมพันธ์ของสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ได้ทำให้เชียงคานเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น หลังจากงาน 100 ปีฯ ได้มีหน่วยงานของรัฐทั้งหลายแห่ง เช่น การเคหะแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ได้เข้ามาสนับสนุนองค์ความรู้ ทั้งด้านงานวิจัย ประชุมปฏิบัติการ ทัศนศึกษาดูงานนอกพื้นที่ และการเขียนโครงการพัฒนาต่างๆ แก่ผู้ประกอบการและชาวบ้านในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่สื่อต่างๆ เริ่มลงพื้นที่เพื่อทำรายงานข่าวอย่างต่อเนื่อง เช่น รายการข่าว 3 มิติ ของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3, รายการที่นี้หมอลือของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7, รายการไทยมุงของสถานีโทรทัศน์ THAI PBS, นิตยสาร, หนังสือพิมพ์และเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวอีกมาก จนทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเชียงคานเพิ่มขึ้นทุกปีและนักท่องเที่ยวเหล่านั้นเมื่อกลับไปก็ได้มีการบอกต่อและแนะนำประสบการณ์ท่องเที่ยวต่างๆ ให้กับเพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง รวมถึงนักท่องเที่ยวคนอื่นผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตต่างๆ ด้วย ทั้งหมดนี้ทำให้เมืองเชียงคานเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

5.2.3.3 ธุรกิจการท่องเที่ยว

1) ธุรกิจร้านขายของที่ระลึกและร้านกาแฟ

ในช่วงปี พ.ศ. 2552 ต่อเนื่องถึงปี พ.ศ. 2553 หลังจากงาน "100 ปี เชียงคนเมืองโบราณ ริมฝั่งโขง" ได้เกิดกลุ่มผู้ประกอบการขายของฝากของที่ระลึกและร้านกาแฟเป็นจำนวนมาก ในช่วง พ.ศ. 2552 - 2553 นี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการที่มาจากต่างถิ่นเป็นหลัก บางร้านเป็นผู้ประกอบการที่ย้ายจากอำนาจปายมาอยู่ที่เชียงคน เช่น ร้านจำเลยรัก⁷⁵ และร้าน under over เป็นต้น สำหรับค่าเช่ายังคงมีอัตราที่ไม่แพงมากนัก ประมาณ 1 - 3 พันบาทต่อหนึ่งคูหา มีระยะเวลาเช่าประมาณ 3 - 5 ปี บางแห่งเป็นเพียงสัญญาปากเปล่า ร้านของผู้ประกอบการจากต่างถิ่นโดยมากจะมีการตกแต่งร้านที่ค่อนข้างจะทันสมัย ของที่ระลึกส่วนใหญ่จะเป็นของที่ตัวเองหรือออกแบบเอง เช่นโปสการ์ด พวงกุญแจ แอบแม่เหล็ก และเสื้อยืดที่นำมาสกรีนเอง เป็นต้น ความสามารถในการตกแต่งร้านและการออกแบบผลิตภัณฑ์นี้เป็นลักษณะเฉพาะของผู้ประกอบการจากต่างถิ่นที่เข้ามาเป็นกลุ่มแรกๆ เนื่องจากคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นศิลปินที่มีหัวด้านศิลปะและการออกแบบมาก่อนแล้วตั้งใจมาเปิดร้านเพื่อนำเสนอผลงานของตนและอีกส่วนหนึ่งจะเป็นนักเดินทางที่หลงใหลในเมืองเชียงคนและต้องการมาอยู่โดยหารธุรกิจทำเป็นรายได้เสริมในการดำรงชีพเท่านั้น สำหรับการลงทุนในการทำร้านเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงโครงสร้างของสถานที่ การตกแต่งร้าน และต้นทุนของที่ระลึกต่างๆซึ่งจะมีความแตกต่างกันตั้งแต่ 1 - 7 แสนบาทแต่จะใช้วิธีการทยอยลงทุนแต่งเติมร้านไปเรื่อยๆไม่ใช่เป็นการลงทุนเพียงครั้งเดียวในตอนแรก ส่วนรูปแบบของร้านจะมีหลายลักษณะ บางแห่งจะขายเพียงกาแฟ เครื่องดื่มและของหวานเพียงอย่างเดียว บางแห่งจะขายของที่ระลึกเพียงอย่างเดียว แต่เกือบครึ่งหนึ่งจะขายทั้งเครื่องดื่มและของที่ระลึกควบคู่กันไป นอกจากนี้บางแห่งอาจจะแบ่งห้องพักให้เช่าควบคู่ไปด้วย เช่น ร้านจำเลยรัก ร้านสองผิวเมีย ร้านสำราญนา เป็นต้น โดยนักท่องเที่ยวที่มาพักจะมีโอกาสได้ช่วยเจ้าของร้านขายของที่ระลึกและเครื่องดื่มไปด้วยซึ่งจะเป็นรูปแบบที่สร้างความสนิทสนมให้แก่ นักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวเหล่านั้นประทับใจกลับมาพักอีกหลายครั้ง สำหรับยอดขายส่วนใหญ่จะขายดีในฤดูท่องเที่ยวตั้งแต่หลังออกพรรษาหรือประมาณ กลางเดือนตุลาคมเป็นต้นไป จนถึงประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์หลังจากวันวาเลนไทน์ บางร้านที่สินค้าได้รับความนิยมจะมี

⁷⁵ เริ่มกิจการในช่วงเทศกาลปีใหม่ พ.ศ. 2553

ยอดขายต่อเดือนในฤดูท่องเที่ยวสูงถึงเดือนละ 3 – 4 แสนบาท⁷⁶ ซึ่งจะเป็นรายได้หลักที่ผู้ประกอบการต้องเก็บไว้ใช้ตลอดทั้งปี ส่วนเดือนอื่นจะมียอดขายในหลัก 80,000 – 150,000 บาท ยกเว้นช่วงเดือนกลางพฤษภาคมจนถึงปลายเดือนกรกฎาคมจะเป็นช่วงที่มียอดขายต่ำสุด เนื่องจากหมดฤดูท่องเที่ยวและเป็นช่วงเดือนที่ไม่มีวันหยุดยาวจึงไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเดินทางมา ผู้ประกอบการหลายร้านจึงนิยมปิดร้านในช่วงเดือนมิถุนายนหรือกรกฎาคมทั้งเดือนเพื่อไปพักผ่อนท่องเที่ยวหรือไปรับงานเสริมอื่นๆนอกพื้นที่

รายได้จากการขายที่สูงดึงดูดให้เกิดผู้ประกอบการรายใหม่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้ประกอบการชาวเชียงคานที่เป็นเจ้าของที่ดินเองได้เริ่มปรับเปลี่ยนที่พักให้กลายเป็นร้านขายของที่ระลึกเพิ่มมากขึ้น แต่ประเภทของที่ระลึกจะมีความแตกต่างจากกลุ่มผู้ประกอบการที่มาจากต่างถิ่น โดยผู้ประกอบการที่เป็นคนในพื้นที่จะขายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น ผ้าไหม หมอน ผ้าทอหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าทอ ส่วนเสื้อยืดจะมีบางร้านที่ออกแบบเองบ้างแต่โดยส่วนใหญ่จะจ้างคนอื่นออกแบบและจ้างผลิตสำเร็จรูปมาจากกรุงเทพฯ ซึ่งลักษณะสินค้าจะค่อนข้างมีความคล้ายคลึงกันในแต่ละร้าน

ส่วนพวกที่เป็นร้านกาแฟจะเน้นความเรียบง่ายไม่เน้นการตกแต่งร้านแบบวัยรุ่นเหมือนกับผู้ประกอบการต่างถิ่นแต่จะใช้เครื่องชงที่ทันสมัยเช่นเดียวกัน ร้านขายของที่ระลึกและกาแฟเหล่านี้มีต้นทุนที่ค่อนข้างต่ำกว่าการทำที่พักและไม่ต้องมีความเชี่ยวชาญเหมือนกับร้านอาหารทำให้จำนวนผู้ประกอบการที่เป็นคนในพื้นที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2554 พบว่ามีจำนวนผู้ประกอบการที่เป็นคนในพื้นที่โดยนับเฉพาะร้านที่มีที่ตั้งถาวรประมาณ 50% จากจำนวนร้านขายของที่ระลึกและชาวกาแฟทั้งหมด 66 ร้าน⁷⁷ ในเชียงคาน แต่ถ้ารวมร้านที่เป็นแผงลอยและรถเข็นด้วยแล้วโดยประเมินจากสายตาจะเป็นผู้ประกอบการในพื้นที่สูงถึง 70 – 80% เนื่องจากร้านที่เป็นแผงลอยและรถเข็นจะเป็นคนเชียงคานและคนโดยรอบทั้งหมดที่ไม่ได้พักอาศัยหรือมีหน้าร้านอยู่ที่ถนนชายโขงแต่จะรู้จักกับเจ้าของที่ซึ่งเป็นคนเชียงคานด้วยกันขอตั้งแผงหรือรถเข็น

⁷⁶ ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ร้านขายของที่ระลึก 2 ร้านใหญ่ที่ได้รับความนิยม ร้านหนึ่งเป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนเชียงคานเอง จะขายเฉพาะของที่ระลึกโดยเฉพาะเสื้อยืด ส่วนอีกร้านจะเป็นผู้ประกอบการที่มาจากต่างถิ่นที่ขายทั้งเครื่องดื่มและของที่ระลึกต่างๆ ซึ่งผู้ประกอบการทั้งสองร้านไม่ต้องการจะเปิดเผยข้อมูลว่าคือร้านใด นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธียืนยันข้อมูลจากการสอบถามในหมู่ผู้ประกอบการรายอื่นซึ่งให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันโดยลดหลั่นไปตามความนิยมของแต่ละร้าน

⁷⁷ จำนวนร้านที่แท้จริงมีมากกว่าในรายงานซึ่งอาจเกิดจากการสำรวจที่ตกหล่นประกอบกับมีร้านเกิดขึ้นใหม่อย่างรวดเร็วเป็นจำนวนมาก และจำนวนนี้ยังไม่ได้นับร้านที่เป็นรถเข็นและแผงลอยเข้าไปในรายงาน

วางหน้าร้านโดยจะเก็บสินค้าไว้ที่บ้านพักของตนแล้วจะขนใส่รถกระบะหรือรถเข็นมาขายทุกวันในเวลาเย็นโดยจะเริ่มตั้งแผงตั้งแต่ประมาณ 16:00 น. เป็นต้นไป ร้านแผงลอยเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นของที่ระลึกขนาดเล็กเช่นพวกกุญแจหรือเสื้อยืดคล้ายกับสองกลุ่มแรกและส่วนใหญ่จะไม่ได้ทำเองแต่จะรับมาจากกรุงเทพฯเช่นเดียวกัน ร้านประเภทแผงลอยบางร้านจะมีปัญหากับร้านขายของที่ระลึกที่มีหน้าร้านโดยเฉพาะร้านที่เป็นผู้ประกอบการที่มาจากต่างถิ่นในเรื่องการลอกเลียนสินค้าเช่น ลายเสื้อที่ขายดีและได้รับความนิยมซึ่งจะขายในราคาต่ำกว่าต้นแบบเนื่องจากมีต้นทุนในการเปิดหน้าร้านที่ต่ำกว่าและอาจใช้วัสดุคุณภาพที่รองลงมา แต่ปัญหาเรื่องการลอกเลียนสินค้าไม่ได้เกิดขึ้นรุนแรง จะมีเพียงน้อยรายเท่านั้นและจะใช้วิธีแก้ไขความขัดแย้งด้วยการพูดคุยหรือร้านต้นแบบก็จะใช้วิธีผลิตสินค้าตัวใหม่ทดแทนสินค้าตัวที่ถูกลอกเลียน จำนวนร้านที่เพิ่มขึ้นสูง โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของร้านประเภทแผงลอยและรถเข็นเริ่มทำให้ยอดขายของผู้ประกอบการรายเดิมลดลงเนื่องจากมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น แต่ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นทุกปีก็ยังคงทำให้ผู้ประกอบการทุกรายยังคงสามารถสร้างกำไรจากการขายสินค้าได้มาก

ความเปลี่ยนแปลงที่เริ่มเกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ประกอบการร้านของที่ระลึกและร้านกาแฟคือการขึ้นค่าเช่าอย่างก้าวกระโดดและการที่เจ้าของที่ดินไม่ยอมให้ต่อสัญญา ในช่วงปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมาเราจะพบเห็นราคาเช่าห้องแถวที่ถนนชายโขงสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด จากकुหาละ 1,000 – 3,000 บาท เป็น 5,000 – 7,000 พันบาท และบางแห่งที่เป็นห้องขนาดใหญ่จะสูงถึง 9,000 – 12,000 บาท ทำให้ผู้ประกอบการจากต่างถิ่นบางรายตัดสินใจเลิกกิจการไป เช่นร้าน 9เจริญที่ขายกาแฟตรง ซอย 9 บางแห่งก็ต้องเลิกกิจการหรือย้ายที่ตั้งร้านเพราะเจ้าของที่ดินออกใจไปหรือไม่ยอมให้ต่อสัญญา ซึ่งกลุ่มผู้ประกอบการจากต่างถิ่นที่เข้ามาในยุคแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 – 2553 จะเป็นกลุ่มที่เริ่มได้รับผลกระทบเนื่องจากสัญญาส่วนใหญ่จะมีอายุ 3 – 5 ปีที่กำลังเริ่มทยอยหมดสัญญากัน และผู้ประกอบการในยุคแรกนี้ส่วนใหญ่ไม่ใช่กลุ่มนายทุนที่มีทุนหนาส่วนใหญ่จะเป็นศิลปินและนักเดินทางที่ต้องใช้เงินรายได้จากการขายของเพื่อดำรงชีพในเมืองเชียงคานตลอดทั้งปีเท่านั้น ผู้ประกอบการที่มาจากถิ่นในกลุ่มนี้จะต่างจากผู้ประกอบการต่างถิ่นที่เข้ามาทำร้านอาหารหรือที่พักเนื่องจากกิจการประเภทเหล่านั้นต้องการสัญญาในระยะยาวหรือต้องการที่ดินที่เป็นของตนเองซึ่งจะไม่มีปัญหาเรื่องการไม่ต่อสัญญาในระยะสั้น ประกอบกับเพราะธุรกิจที่พักและร้านอาหารส่วนใหญ่ต้องใช้เงินลงทุนที่สูง ผู้ประกอบการที่มาจากต่างถิ่นเหล่านั้นโดยส่วนใหญ่จึงเป็นผู้ประกอบการที่มีเงินทุนสูงกว่าผู้ประกอบการของที่ระลึกและร้านกาแฟอยู่แล้ว สำหรับเจ้าของที่ดินที่ไม่ยอมให้ต่อสัญญาเมื่อได้ที่ดินคืนบางส่วนตั้งใจจะขายที่ดินเหล่านั้นบางส่วนจะให้ผู้ประกอบการรายใหม่ที่ยอมจ่ายค่าเช่าสูงเข้ามาทำ แต่โดยส่วนใหญ่เจ้าของที่ดิน

เหล่านั้นจะเลือกทำกิจการต่อเองหรือให้ลูกหลานของตนที่ไปเรียนหรือไปทำงานนอกพื้นที่ได้กลับมาทำธุรกิจในช่วงที่การท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานกำลังเติบโต โดยส่วนใหญ่จะเปิดเป็นร้านขายของที่ระลึกตามเดิมเนื่องจากไม่ต้องปรับปรุงสถานที่เพิ่มเติม แต่บางแห่งเลือกที่จะปรับปรุงสถานที่เพื่อทำเป็นที่พักแทน สำหรับผู้ประกอบการจากต่างถิ่นที่หมดสัญญาและไม่ได้ต่อสัญญาบางแห่งจะย้ายทำเลไปเช่ายังที่เช่าใหม่ เช่น ร้านไอเดียดีดี ร้านสบายดีเชียงคาน เป็นต้น แต่บางร้านก็เลือกจะย้ายไปเปิดร้านในที่แห่งใหม่ เช่น ร้านรักเลยได้ย้ายกลับไปเปิดร้านที่อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นบ้านเกิดของเจ้าของร้าน แต่บางส่วนก็จะไปตามแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่คาดว่าจะกำลังจะเติบโตอย่าง อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และ ที่ตัวเมืองจังหวัดน่าน เป็นต้น โดยจะมีการชักชวนกันไปในกลุ่มผู้ประกอบการที่สนิทสนมกัน เราจึงเริ่มเห็นผู้ประกอบการในยุคแรกลดลงเรื่อยๆ จากปัญหาการขึ้นค่าเช่าและไม่ได้ต่อสัญญา แต่อีกส่วนหนึ่งก็เริ่มมีกระแสนายกิจการร้านเดิมเพื่อทำกำไรและย้ายไปเปิดในแหล่งอื่นโดยพบว่ามียอดขายดีและได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจหาคนมาเทคโอเวอร์ร้านในราคาประมาณ 1 – 1.2 ล้านบาท⁷⁸ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดได้ว่าในเร็ววันนี้จะมีผู้ประกอบการที่มีทุนหนาจากต่างถิ่นให้ความสนใจเข้ามาลงทุนในเชียงคานเพิ่มมากขึ้น

นอกจากจำนวนและลักษณะของผู้ประกอบการจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ในส่วนของนักท่องเที่ยวพบว่าเริ่มมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองเชียงคานเริ่มมีสัดส่วนที่เป็นกลุ่มทัวร์และเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวจากจังหวัดโดยรอบในภาคอีสานมากขึ้น นักท่องเที่ยวในสองกลุ่มนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวในเมืองเชียงคานเพิ่มสูงขึ้นและมีเดินทางมาตลอดทั้งปีไม่ได้มาแต่เฉพาะช่วงวันหยุดยาวหรือฤดูการท่องเที่ยว เพราะการมาเป็นหมู่คณะที่มักจะเป็นกลุ่มข้าราชการท้องถิ่นต่างๆที่ใช้งบประมาณมาท่องเที่ยวจะไม่จำเป็นต้องรอวันว่างหรือเทศกาลหยุดยาวแต่จะใช้งบตามรอบการเบิกจ่าย สำหรับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกลุ่มทัวร์ส่วนใหญ่จะไม่ได้มาค้างคืนแต่จะแวะเดินถนนคนเดินในช่วงเย็นตามโปรแกรมทัวร์เท่านั้น ในขณะที่กลุ่มนักท่องเที่ยวจากจังหวัดโดยรอบเช่น อุตรดิตถ์ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ชัยภูมิ หนองบัวลำภู หนองคาย เพชรบูรณ์และพิษณุโลก จะมาท่องเที่ยวในช่วงวันเสาร์อาทิตย์เนื่องจากใช้เวลาในการขับรถไม่นานมากนักประมาณ 2 – 4 ชั่วโมงเท่านั้น และโดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มนักศึกษาที่เรียนอยู่ตามจังหวัดเหล่านั้นแล้วชวนเพื่อนฝูงมาเที่ยว

⁷⁸ ผู้วิจัยเคยได้รับการบอกกล่าวจากลูกจ้างของร้านดังกล่าวให้ช่วยแนะนำหาคนมาซื้อกิจการต่อจากเจ้าของเดิมด้วยวงเงินสูงถึง 1.2 ล้านบาท โดยสัญญาว่าจะคุยกับเจ้าของที่ดินเรื่องการต่อสัญญาให้รวมถึงการบอกแหล่งผลิตสินค้าต่างๆในร้าน

เชียงคานกันในวันเสาร์อาทิตย์ แต่ปริมาณนักท่องเที่ยวที่มากขึ้นจากนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มนี้ กลับมีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่แตกต่างจากนักท่องเที่ยวที่มาจากกรุงเทพฯ คือจะไม่ค่อยซื้อสินค้าของที่ระลึก แต่ถ้าซื้อจะซื้อสินค้าที่มีลักษณะพื้นถิ่นหรือสินค้าที่มีราคาไม่สูงมากนักทำให้ผู้ประกอบการขายของที่ระลึกกลุ่มที่จะได้ประโยชน์ส่วนใหญ่คือร้านที่เป็นแผงลอยและรถเข็น เนื่องจากสะดวกต่อการเลือกซื้อและมีราคาไม่สูงเท่าร้านที่มีสถานที่ชัดเจน แต่ร้านที่เป็นผู้ประกอบการในพื้นที่ก็ยังคงได้ประโยชน์บางส่วนเนื่องจากสินค้าที่ขายมีลักษณะเป็นสินค้าท้องถิ่นที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวมากกว่าของที่ระลึกที่ทำเองโดยกลุ่มผู้ประกอบการที่มาจากต่างถิ่นซึ่งมีราคาแพงและมีลักษณะค่อนข้างเหมาะสมกับวัยรุ่นมากกว่า ในอีกด้านหนึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวมีปริมาณมากทำให้การเดินทางเลือกซื้อของทำได้ลำบากลูกค้าส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะไม่เข้าร้านเพราะความแออัดก็เป็นได้

ดังนั้นทิศทางสำหรับธุรกิจขายของที่ระลึกและร้านกาแฟในเชียงคานจะมีแนวโน้มเป็นร้านของคนในพื้นที่และนายทุนใหญ่จากภายนอกที่จะมีเพิ่มมากขึ้นในขณะที่ผู้ประกอบการจากต่างถิ่นในยุคแรกเริ่มลดน้อยลง รูปแบบสินค้าจะมีความคล้ายคลึงกันมากขึ้นเพราะเริ่มเป็นสินค้าที่จ้างผลิตและเป็นสินค้าท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของนักท่องเที่ยวเริ่มเปลี่ยนไปเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มทัวร์ที่แวะผ่านเพื่อเดินดูถนนคนเดินเท่านั้นไม่ได้ตั้งใจมาท่องเที่ยวที่เชียงคานอย่างแท้จริง ประกอบกับเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อค่อนข้างต่ำกว่านักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ แนวโน้มการขายของที่ระลึกจะลดลงและจะมีแต่กลุ่มร้านที่เป็นแผงลอยรถเข็นเป็นหลักที่ยังคงจะได้ประโยชน์

2) ธุรกิจมะพร้าวแก้ว

มะพร้าวเป็นพืชที่ปลูกได้ทั่วไปแทบทุกพื้นที่ของประเทศไทย สำหรับเมืองเชียงคานมีการปลูกมะพร้าวก่อนปี พ.ศ. 2438 ที่เฮอริเบิร์ต วาริงตัน สมิธ นักสำรวจชาวอังกฤษ ได้เข้ามาสำรวจในพื้นที่และมีการจดบันทึกไว้ (เฮอริเบิร์ต วาริงตัน สมิธ, 2549: 117) มะพร้าวจึงเป็นพืชที่มีอยู่ในเชียงคานมาอย่างยาวนาน เพียงแต่เป็นพืชที่ปลูกเพื่อใช้ทำอาหารกินภายในครัวเรือน แม้ว่าในปัจจุบันเราไม่พบมะพร้าวในเชียงคานก็ตาม ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าถูกโค่นทิ้งไปเนื่องจากมีอายุที่มากและไม่ได้มีการปลูกทดแทน เพราะโดยธรรมชาติของเมืองเชียงคาน ซึ่งเป็นเมืองติดชายแดน ไม่ได้มีพื้นที่มากพอที่จะทำการเกษตรเป็นไร่ หรือ สวนขนาดใหญ่ พืชที่ปลูกตามท้องนาหรือสวน จะเป็นการปลูกตามกระแสนิยมตามแต่ละช่วงเวลานั้นๆ เมื่อมีพืชทางเศรษฐกิจที่ได้รับความนิยมเข้ามาชาวบ้านจะโค่นพืชชนิดเก่าเพื่อปลูกพืชชนิดใหม่ ดังเช่น ครั้งหนึ่งเชียงคานเคยเต็มไปด้วยการปลูก

มะขามหวาน แต่ปัจจุบันได้กลายเป็นสวนมะม่วง กล้วย สัก และยาง สำหรับพื้นที่หมู่บ้านน้อย ตำบลเชียงคาน ซึ่งอยู่ภายใต้เขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมเดียวกันกับเมืองเชียงคาน และยังคงอยู่ใกล้เคียงกับแก่งคุดคู้ ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเลย เมืองเชียงคานเคยเป็นสวนปลูกมะพร้าวมาก่อนเช่นกัน ในปีพ.ศ.2527 ชาวบ้านต้องการหาอาชีพเสริมโดยการผลิตสินค้าของฝาก เพื่อไปขายที่แก่งคุดคู้ จึงได้ขอให้ทางสำนักงานจังหวัดเลยมาฝึกสอนวิธีทำมะพร้าวแก้ว โดยช่วงแรกจะทำเป็นฝอยๆคล้ายขนมหวาน แต่ต่อมาชาวบ้านได้พัฒนามาเป็นแผ่นเหมือนในปัจจุบัน โดยในช่วงแรกชาวบ้านทำมะพร้าวแบบต่างคนต่างทำ ต่อมาภายหลังในปี พ.ศ. 2536 จึงได้มีการรวมกลุ่มย่อย เช่นกลุ่มสตรีและเยาวชนสหกรณ์ผู้ใช้น้ำบ้านน้อย กลุ่มแม่บ้านเกษตรรวมใจ กลุ่มสตรีมะพร้าวแก้วบ้านน้อย และกลุ่มมะพร้าวแก้วแฝงลอย โดยขอการสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและการขาย (ณัฐพันธุ์ ฝาสุขมูล, 2548: 25 - 27) โดยในช่วงแรกชาวบ้านได้ใช้มะพร้าวในพื้นที่ แต่ต่อมาเมื่อการผลิตมีจำนวนมากขึ้น และมะพร้าวในพื้นที่มีไม่เพียงพอต่อการผลิต จึงต้องมีการนำเข้ามาจากพื้นที่อื่น เช่น จังหวัดเลย เพชรบูรณ์ และบางรายเลือกที่จะนำเข้าจากจังหวัดเพชรบุรีเนื่องจากสามารถส่งมะพร้าวได้ตลอดทั้งปี โดยในช่วงแรกจะใช้แรงงานในครัวเรือน ต่อมาเมื่อความต้องการมะพร้าวแก้วมีเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะในฤดูท่องเที่ยว ทำให้ต้องจ้างแรงงานจากคนในเชียงคานเอง โดยค่าแรงต่อคนต่อวันประมาณ 200 บาท ซึ่งจะจ้างแรงงาน 3 - 5 คนต่อครัวเรือน สำหรับกลุ่มลูกค้าส่วนมากจะเป็นนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวที่เชียงคาน และแก่งคุดคู้ นอกจากนี้ยังมีการส่งขายไปยังอุดรธานี ขอนแก่น หนองคาย นครราชสีมา กรุงเทพมหานคร และ ตามงานแสดงสินค้าOTOP ปัจจุบันคนเชียงคานมีรายได้จากการขายมะพร้าวแก้ว โดยประมาณ 30,000 – 300,000 บาทต่อเดือน โดยขึ้นอยู่กับขนาดและกำลังการผลิต แต่ราคามะพร้าวซึ่งเป็นต้นทุนหลักในการผลิตปรับตัวสูงขึ้นเกือบเท่าตัว จากราคา 7 บาท ในปีพ.ศ. 2536 จึงมีการปรับราคาขายเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งมีการพัฒนาสินค้าตัวอื่นที่พึ่งพาผลผลิตในพื้นที่ได้ด้วยตัวเอง เช่น กล้วยฉาบ มันฝรั่งทอด เผือกทอด (จรรยา บานจูน, **สัมภาษณ์** อ้างถึงใน www.khaosod.co.th, 6 พฤษภาคม 2553: ออนไลน์ ; นกุล ไชยเสนา, **สัมภาษณ์** อ้างถึงใน 77.nationchannel.com, 28 กันยายน 2554: ออนไลน์ ; อภิสรา ธรรมาพา, **สัมภาษณ์** อ้างถึงใน www.banmuang.co.th, 28 เมษายน 2555: ออนไลน์)

มะพร้าวแก้วกลายเป็นของฝากขึ้นชื่อของเมืองเชียงคานและแก่งคุดคู้ ผลประโยชน์ของธุรกิจนี้ตกอยู่กับชาวบ้านเป็นหลัก ทุนจากภายนอกไม่สามารถแทรกตัวเข้ามาในธุรกิจนี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายเอง แต่ธุรกิจนี้จุดอ่อนคือ วัตถุดิบต้องนำเข้าจากนอกพื้นที่และราคาขึ้นลงตามกลไกตลาด แรงงานต้องเริ่มมีการจ้างผลิต ผู้บริโภคหลักขึ้นอยู่กับ

นักท่องเที่ยวที่มาจากเชียงใหม่และแก่งคุดคู้ ซึ่งที่กล่าวมานี้เป็นปัจจัยหลักที่มาจากแหล่งภายนอก โดยคนเชียงใหม่ไม่สามารถควบคุมได้

ภาพที่ 5.2 มะพร้าวแก้วแบบเส้น(รูปขวา) และ แบบแผ่น(รูปซ้าย)

ที่มา: www.cco.moph.go.th (12 พฤษภาคม 2556: ออนไลน์)

3) ธุรกิจที่พัก

ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมาต่อเนื่องถึงงาน "100 ปี เชียงานเมืองโบราณริมฝั่งโขง" ที่มีนักท่องเที่ยวหลังไหลเข้ามามากทำให้ที่พักประเภทโฮมสเตย์เพิ่มจำนวนสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้ของชาวบ้านที่อยู่ตามซอยต่างๆ โดยเฉพาะ ซอย 6 ซอย 11 และซอย 13 แต่จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นกลับเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวกระแสหลักที่มีความต้องการแตกต่างจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยในยุคแรก กลุ่มนักท่องเที่ยวกระแสหลักซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นคนจากกรุงเทพฯ ต้องการมาเที่ยวเชียงใหม่ตามกระแสที่ได้รับความนิยม แต่มีความต้องการที่พักที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น เครื่องปรับอากาศ น้ำอุ่น โทรทัศน์ ตู้เย็น อินเทอร์เน็ต ห้องที่มีห้องน้ำในตัว ที่พักแบบโฮมสเตย์จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเหล่านั้นได้ ในยุครอยต่อของพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงจึงเกิดที่พักอีกประเภทคือ ที่พักแบบเกสต์เฮาส์ที่มีลักษณะบางอย่างใกล้เคียงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวคือ มีเครื่องปรับอากาศหรือพัดลม น้ำอุ่น อินเทอร์เน็ต มีห้องพักที่เป็นสัดส่วน แต่ตู้เย็น โทรทัศน์และห้องน้ำยังต้องใช้ร่วมกัน รูปแบบที่พักดังกล่าว เช่น เชียงานริเวอร์วิว บ้านสายฤดี เป็นต้น

ภาพที่ 5.3 ห้องพักแบบเกสต์เฮาส์ในเชียงคาน

ที่มา: www.muangthai.com (25 เมษายน 2556: ออนไลน์)

ที่พักเหล่านี้มีรูปแบบที่ยังคงใกล้เคียงกับโฮมสเตย์ คือ เจ้าของบ้านยังคงพักอาศัยอยู่ร่วมกันโดยเป็นบ้านพักของเจ้าของบ้านเองแต่ถูกดัดแปลงต่อเติมเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่จะแตกต่างจากกลุ่มที่เป็นโฮมสเตย์ที่ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนเครื่องนอนเป็นหลัก ไม่ได้ลงทุนสูงมาก กลุ่มที่ทำเป็นเกสต์เฮาส์ ที่พักในกลุ่มเกสต์เฮาส์จะมีราคาในระดับกลางคือ 400 – 700 บาท ต่อห้อง ในขณะที่กลุ่มโฮมสเตย์จะคิดห้องละ 200 – 300 บาท หรือคิดเป็นหัวละ 100 – 150 บาท เงินที่ใช้ในการลงทุนของกลุ่มเกสต์เฮาส์ส่วนใหญ่จะเป็นเงินเก็บและเงินกู้ แต่ผู้ประกอบการกลุ่มนี้จะมีฐานะปานกลางคือมักเป็นข้าราชการในพื้นที่โดยเฉพาะครูอาจารย์ซึ่งสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่ายกว่าชาวบ้านทั่วไป ลักษณะบ้านในกลุ่มนี้จะมีความแตกต่างจากกลุ่มโฮมสเตย์เพราะส่วนใหญ่จะเป็นบ้านที่อยู่อาศัยและมีการปรับปรุงดูแลมาโดยตลอด หลังมีโครงสร้างเป็นบ้านปูนแล้วนอกจากกลุ่มข้าราชการแล้วกลุ่มผู้ประกอบการของที่ระลึกหรือร้านกาแฟบางแห่งที่ทำที่พักควบคู่กันก็ถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่พักประเภทนี้เช่นกัน เช่น สำราญนา มาเลย์เด่ เฮือนพุดโบก แก้วแก้วลาว สองผิวเมีย ชานเคียง จำเลยรัก หรือแม้กระทั่งร้านอาหาร เช่น เฮือนหลวงพระบางก็เคยทำที่พักประเภทนี้เช่นกัน ความนิยมของบ้านพักประเภทเกสต์เฮาส์นั้นนอกจากจะขึ้นกับสิ่งอำนวยความสะดวกและความเป็นสัดส่วนของห้องที่มากกว่ากลุ่มที่เป็นโฮมสเตย์แล้วยังขึ้นกับการบริการของ

ผู้ประกอบการเองเนื่องจากที่พักประเภทนี้แขกที่เข้ามาพักยังคงต้องมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าของบ้าน อยู่มาก การดูแลเอาใจใส่ที่ดีเป็นกันเองทำให้แขกที่มาพักมีความประทับใจและจะแนะนำต่อยัง กลุ่มเพื่อนฝูงทำให้ที่พักประเภทนี้หลายรายยังคงได้รับความนิยมอยู่จนถึงปัจจุบัน บางแห่งยังคงมีการจองข้ามปีแม้ราคาจะขยับขึ้นจาก 500 บาท เป็น 600 - 800 บาท แต่ก็ยังคงถูกกว่าที่พัก ระดับบนซึ่งเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มหรือครอบครัวและไม่ต้องการจ่ายค่าที่พักใน ราคาแพงแต่ยังคงต้องการความสะดวกสบาย ในขณะที่ที่พักประเภทโฮมสเตย์หลายรายเริ่ม ขาดทุนจากเงินที่ได้ลงทุนไปแต่ไม่มีนักท่องเที่ยวที่มาพักเหมือนดังก่อนแม้ว่าช่วงวันหยุดยาวในฤดู ท่อท่องเที่ยวจะยังพอมียุคเข้ามาพักบ้างแต่ก็เป็นชั่วคราวครั้งชั่วคราว ในขณะที่บางรายจะพยายาม ปรับตัวโดยการติดเครื่องปรับอากาศหรือเครื่องทำน้ำอุ่นเพิ่มเติมแต่รูปแบบการให้บริการหรือ สภาพที่พักก็ยังคงไม่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักเหมือนที่พักที่เก๋ใหม่เราจึงเริ่มเห็นที่พักรูปแบบ โฮมสเตย์ทยอยเลิกกิจการไปโดยให้เหตุผลว่าไม่สามารถดูแลให้บริการได้อย่างเต็มที่ หลายรายให้ เหตุผลว่าการทำโฮมสเตย์เป็นภาระ วิธีชีวิตต้องเปลี่ยนไปต้องคอยมาดูแลแขกทำให้ไม่มีเวลาไป ทำอย่างอื่นประกอบกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไปและมีผู้ประกอบการที่พักรายใหม่เพิ่ม มากขึ้นทำให้การแข่งขันสูงมีแขกมาพักน้อยลงจึงตัดสินใจเลิกกิจการส่วนเงินที่ลงทุนไปก็คิดว่าได้ ปรับปรุงบ้านพักไปในตัว แต่สำหรับบางรายที่กู้เงินมาลงทุนทำโฮมสเตย์หรือต้องการจะถอนทุนที่ ลงไปจะเลือกใช้วิธีให้เช่ากิจการต่อหรือเช่ากิจการหรือขายกิจการเพื่อนำเงินกลับมาชดเชยเงินที่ ลงทุนไปหรือนำไปชำระหนี้ที่ได้กู้ยืมมา

ภาพที่ 5.4 ห้องพักแบบโฮมสเตย์ของชาวบ้านในเชียงคาน

ที่มา: อนุรักษ์พล ตันมิ่ง (www.chiangkhan.com, 25 เมษายน 2556: ออนไลน์)

กลุ่มผู้ประกอบการที่พักอีกกลุ่มที่มีทุนมากจะเริ่มเข้ามาทำที่พักระดับบน ทั้งในรูปแบบที่เป็นบูทีคโฮเทล โรงแรมขนาด 3 – 4 ดาว หรือรีสอร์ททรอบนอกเมืองเชียงใหม่ โดยจะมีทั้งที่เป็นกลุ่มทุนจากภายในเชียงใหม่เอง เช่น ดิโกลเชียงใหม่ ไทยกันเอง เอ็อนไม้ศรีเชียงใหม่ เอ็อนยายบับภา บ้านอุ๋นรัก บ้านสุพิชญา ไดเฮงบูทีคโฮเทล นอนนับดาว เป็นต้น และเป็นกลุ่มทุนจากภายนอก เช่น โรงแรมศรีเชียงใหม่ เดอะรอยัลเชียงใหม่ โอเรียนเต็ลเชียงใหม่ พูลสวัสดิ์ และสุนด์ตา เป็นต้น ซึ่งจะมีราคาห้องพักตั้งแต่ 1,200 – 3,500 บาท ต่อห้อง ซึ่งเป็นราคาค่อนข้างสูงแต่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากเนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน มีความเป็นส่วนตัว และมีระบบการจัดการที่ค่อนข้างมีมาตรฐาน

กลุ่มที่พักระดับบนที่ผู้ประกอบการเป็นคนเชียงใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มพ่อค้าชาวจีนเก่าที่เคยทำการค้า มีฐานะดีกว่าชาวบ้านในพื้นที่ และมีที่ดินในย่านทำเลการค้าที่ติดแม่น้ำโขง เมื่อเมืองเชียงใหม่เริ่มกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวและเริ่มมีนักท่องเที่ยวกระแสเข้ามา ผู้ประกอบการกลุ่มนี้จึงปรับตัวรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลักได้ไวเนื่องจากมีทุนและมีที่ดินพร้อมจึงเป็นกลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว เช่น โรงแรมดิโกลเชียงใหม่คือกลุ่มทุนศิริวัฒน์ที่ขายอุปกรณ์ก่อสร้างและเคยล่องเรือค้าขายในอดีต บ้านอุ๋นรักคือกลุ่มทุนร้านมิตรชัยที่ขายของใช้เบ็ดเตล็ดตั้งแต่สมัยยุคการค้า ไดเฮงบูทีคโฮเทลคือกลุ่มทุนที่เคยทำการค้าเช่นกันและปัจจุบันได้ทำร้านขายยาที่ชื่อว่าไดเฮงโอสถอยู่ที่ถนนศรีเชียงใหม่ ไทยกันเองก็เป็นกลุ่มที่เคยทำร้านขายสินค้าเบ็ดเตล็ดกับฝั่งลาว บ้านสุขนทีคือกลุ่มทุนที่ทำร้านอาหารระเบียง เป็นต้น โดยส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้จะมีที่ดินหลายแห่ง ทำเลที่ตั้งที่ดีสามารถเปิดเป็นร้านขายของที่ระลึกหรือทำเป็นที่พักก็ได้ หลายรายจึงมีทั้งร้านขายของที่ระลึกและมีที่พักเป็นของตนเอง บางรายก็เลือกที่จะปล่อยให้เช่าบ้านหลังที่ไม่ได้ใช้งานควบคู่ไปกับทำที่พักในบ้านหลังที่มีทำเลดีกว่าส่วนธุรกิจการค้าเดิมก็ยังคงดำเนินต่อไป การท่องเที่ยวที่เข้ามาจึงเป็นช่องทางสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้กับกลุ่มทุนเชียงใหม่โดยตรง เศรษฐกิจการค้าของเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังคงขึ้นอยู่กับคนในกลุ่มนี้เป็นหลักเนื่องจากการแตกตัวของเครือข่ายและทำการค้าหลากหลายประเภทในเชียงใหม่คนกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการลงทุนทำที่พักซึ่งต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง กลุ่มทุนเชียงใหม่ที่ทำที่พักจะใช้การลงทุนจากเงินที่มีการสะสมไว้เป็นหลักโดยจะทำการรื้อสิ่งปลูกสร้างเดิมแล้วสร้างที่พักขึ้นมาใหม่ซึ่งมีทั้งลักษณะที่เป็นโรงแรมที่ต้องใช้เงินลงทุนในหลัก 5- 10 ล้านบาท หรือทำเป็นบูทีคโฮเทลขนาดเล็กลงมาซึ่งจะใช้เงินลงทุนที่น้อยกว่าการทำให้เป็นโรงแรมที่มีจำนวนห้องพักหลายห้องแต่ก็ยังคงสูงกว่ากลุ่มที่เป็นพวกเกสต์เฮาส์ธรรมดาเพราะบูทีคโฮเทล

ไม่ใช่การปรับปรุงบ้านแต่เป็นการสร้างขึ้นมาใหม่ทั้งหลังโดยอาจจะใช้ไม้เก่าบางส่วนผสมกับไม้ใหม่หรือใช้วัสดุเหมือนไม้มาประกอบโดยมีโครงสร้างเป็นปูนด้วยก็ได้

ภาพที่ 5.5 ที่พักแบบบูติกโฮเทลของกลุ่มทุนท้องถิ่นในเชียงคาน

ที่มา: ไตเฮงบูติกโฮเทล (www.facebook.com/daihengboutiquehotel, 25 เมษายน 2556: ออนไลน์)

กลุ่มที่พักระดับบนที่ผู้ประกอบการเป็นคนจากต่างถิ่นเริ่มเข้ามาลงทุนที่พักร่วมๆกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ในเชียงใหม่โดยบางรายที่มีทุนไม่สูงจะเลือกวิธีใช้การเช่าที่พักเก่ามาปรับปรุงใหม่ โดยอาจจะคงรูปแบบเดิมไว้และตกแต่งเพิ่มเติมในบางส่วนให้เข้ากับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่นโรงแรมพูลสวัสดีและโรงแรมสุเนตต้า แต่ปัญหาที่พบคือเมื่อหมดสัญญาแล้วเจ้าของที่เดิมจะไม่ให้ต่อสัญญาเช่นเดียวกับผู้ประกอบการของที่ระลึกโดยกรณีของโรงแรมสุเนตต้า เจ้าของที่ดินต้องการดำเนินกิจการเองต่อเมื่อหมดสัญญาแล้ว

ภาพที่ 5.6 ที่พักแบบบูติกโฮเทลของกลุ่มทุนภายนอกที่มาเช่าบ้านในเชียงใหม่ทำที่พัก

ที่มา: ชีโนรส พันทวี (2553: 185)

ส่วนกลุ่มทุนจากภายนอกที่มีทุนสูงจะใช้วิธีการเช่าที่ดินในระยะยาวและรื้อโครงสร้างเดิมทิ้งเพื่อสร้างเป็นโรงแรมขนาดใหญ่และใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูงแต่ก็เป็นกลุ่มที่พักที่มีราคาสูงที่สุดของเมืองเชียงใหม่คือประมาณ 2,500 บาท – 3,500 บาท ต่อห้อง โรงแรมในกลุ่มนี้ เช่น โรงแรมศรีเชียงใหม่ เดอะรอยัลเชียงใหม่ เป็นต้น โดยเจ้าของโรงแรมศรีเชียงใหม่ คือหม่อมมกมลลา ยุคล ณ อยุธยา ซายาหม่อมเจ้าชาติตรี เฉลิม ยุคล ภายใต้การบริหารงานของวุฒิไกร เศรษฐี นื่องชายหม่อมมกมลลา เป็นโรงแรมระดับ 4 ดาวมีห้องพักรวมทั้งหมด 18 ห้อง (www.khaosod.co.th, 8 เมษายน

2556) ซึ่งยังมีกิจการร้านอาหารเฮือนฝ้ายคำที่ตั้งอยู่บนถนนชายโขง ซอย13 อีกด้วย แต่ในปัจจุบันหลังจากโรงแรมเปิดดำเนินการมา 1 ปีกว่า จึงได้ประกาศขายกิจการออกไปในราคา 19 ล้านบาท ซึ่งอาจเกิดจากการที่ต้องลงทุนสูงในขั้นต้นแต่การมีคู่แข่งที่พักทางเลือกหลายรายที่ราคาถูกแต่มีคุณภาพไม่ได้แตกต่างกันทำให้มีผู้เข้าพักไม่มากเท่าที่คาดไว้

ภาพที่ 5.7 ประกาศขายโรงแรมที่เชียงคานโดยกลุ่มทุนจากภายนอก

www.ddproperty.com/property/ขายกิจการโรงแรมในเชียงคาน-525338

ขายกิจการโรงแรมในเชียงคาน - กิจการ ขาย

ข้อมูลเบื้องต้น

ID: 525338
 กิจการ
 113 หมู่1 ศรีเชียงคาน ซ.5 (ริมโขง), 42110 เชียงคาน, เลข 695 ตารางเมตร (พื้นที่ใช้สอย) 69 ตารางวา (ที่ดิน)
ขายขาด
 ลงประกาศเมื่อ: 04 เมษายน 2556

19,000,000 บาท

ดูประวัติ -
 โทร: **0819369562**
 ติดต่อ

เก็บไว้ในภายหลัง | ส่งหามาให้เพื่อน | ส่งข้อความให้เพื่อน

ภาพถ่ายและวิดีโอ

32 รูปภาพ | ขยาย

ศรีเชียงคาน
 SRI CHIANG KHAN HOTEL

ที่มา: www.ddproperty.com (25 เมษายน 2556: ออนไลน์)

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่เริ่มมาเปิดกิจการที่พักได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ราคาค่าที่พักในเมืองเชียงคานขยับตัวสูงขึ้นในทุกระดับแต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้กลุ่มที่พักโฮมสเตย์ของชาวบ้านได้รับผลกระทบโดยตรงจากการที่นักท่องเที่ยวเปลี่ยนไปพักที่พักที่มีความสะดวกสบายเหล่านั้นจนทำให้โฮมสเตย์บางรายต้องปิดกิจการไป หากพิจารณาในแง่ของ

ผู้ประกอบการที่พิกัดทั้งหมดทุกประเภทแล้วเราจะพบว่าโดยส่วนใหญ่ยังคงเป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนเชียงคานซึ่งแสดงว่ารายได้โดยส่วนใหญ่จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในเชียงคานยังคงตกเป็นของผู้ประกอบการท้องถิ่นเป็นหลักเนื่องจากพื้นที่โดยส่วนใหญ่ในเชียงคานยังคงเป็นของคนในพื้นที่แต่ในอนาคตที่เริ่มมีกระแสการขายที่ดิน การขายกิจการหรือแข่งกิจการอาจทำให้นายทุนขนาดใหญ่จากต่างถิ่นเริ่มเข้ามาในพื้นที่มากขึ้นซึ่งเริ่มเกิดขึ้นกับพื้นที่รอบนอกที่มีรีสอร์ตและโรงแรมเปิดใหม่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากสถิติในปี พ.ศ. 2554 พบว่าเมืองเชียงคานและพื้นที่โดยรอบมีผู้ประกอบการที่พิกัดทั้งสิ้น 113 ราย (เอกสารเทศบาลตำบลเชียงคาน, 3 ตุลาคม 2554: ฐานข้อมูล) มีจำนวนห้องพักประมาณ 777 ห้อง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สาขา จังหวัดเลย, **สัมภาษณ์**, 25 เมษายน 2556) คาดว่าในปัจจุบันน่าจะมีจำนวนที่พิกัดมากกว่าตัวเลขดังกล่าว ซึ่งเรายังคงพบเห็นการสร้างที่พักแห่งใหม่ในเมืองเชียงคานและบริเวณโดยรอบอย่างต่อเนื่อง

4) ธุรกิจร้านอาหาร

ก่อนหน้าที่การท่องเที่ยวจะเข้ามาสู่เมืองเชียงคาน พฤติกรรมการกินอาหารมือเย็นของคนในพื้นที่จะนิยมทำอาหารกินเอง หรือซื้อกับข้าวสำเร็จรูปจากตลาดสดกลับมากินที่บ้านหรือสั่งหมูกระทะมากินที่บ้าน ไม่นิยมกินข้าวนอกบ้านเว้นแต่มีเหตุการณ์สำคัญหรือต้องต้อนรับแขกจึงจะไปกินข้าวนอกบ้านซึ่งมีร้านอาหารอยู่เพียงไม่กี่ร้านร้านที่เปิดให้บริการก่อนการท่องเที่ยวจะได้รับความนิยม เช่น ร้านโกสิดี ที่เปิดให้บริการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 ในยุคการค้าของเมืองเชียงคาน (จินตนา แซ่ภู, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2555) ร้านลูกโภชนาที่เปิดให้บริการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 (วรรณีย์ หล้าพันธ์, **สัมภาษณ์**, 14 ตุลาคม 2554) ร้านระเบียง ร้านครัวโพธิ์ ร้าน ต.ข้าวต้ม ร้านครัวเหลียวแล ร้านแสงทอง เป็นต้น ส่วนอาหารมือเช้าและมือกลางวันคนเชียงคานจะนิยมกินอาหารพื้นถิ่น ในมือเช้าคนเชียงคานจะนิยมกิน ข้าวปุ้นน้ำแจ่ว ซึ่งคล้ายกับก๋วยเตี๋ยวใส่เครื่องในหมูแต่ใช้เส้นขนมจีนแทนเส้นก๋วยเตี๋ยว โดยจะมีร้านที่เปิดอยู่เดิม เช่น ร้านป่าบัวหวาน ร้านป่าลี ร้านป่านาง เป็นต้น นอกจากนั้นจะมีร้านบังข้าวมันไก่ ซึ่งเป็นชาวมุสลิมจากภายนอกที่ย้ายมาอยู่เมืองเชียงคานเป็นเวลาเกือบ 10 ปี ส่วนอาหารกลางวันจะมีร้านจุ่มยาดที่ขายจุ่มซึ่งมีลักษณะคล้ายพระรามลงสรงของภาคกลาง ร้านบะหมี่เฟืองฟ้า ร้านลุงจ๋อยขนมเบื้องญวน และร้านส้มตำทั้งหลาย เช่น จิตตำส้ม ส้มตำกุมารทอง ส้มตำป่าสรวง ส.เนื้อย่าง น้อยเนื้อย่าง เป็นต้น แต่ร้านเหล่านี้จะเปิดและปิดในช่วงเวลาไม่นานมาก กลุ่มอาหารเช้าจะเปิดขายจนถึงแค่ประมาณ 10:00 น. กลุ่มอาหารกลางวันจะเปิด 11:00 – 14:00 น. ส่วนร้านอาหารเย็นจะปิดประมาณไม่เกิน 22:00 น. ร้านอาหารเหล่านั้นเป็นร้านอาหารที่มีคนเชียงคานเป็นเจ้าของทั้งหมดซึ่งในยุคที่การ

ท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาทั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไทยในยุคแรกก็ยังคงใช้บริการร้านเหล่านั้นโดยไม่ได้มีร้านเกิดใหม่เพิ่มขึ้น ยกเว้นที่พักบางแห่งจะทำอาหารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ เช่น ร้านของโรงแรมสุขสมบุญณ์ ร้านของตึกโขงเกสท์เฮาส์ ร้านของเชียงคานเกสท์เฮาส์ แต่ก็มีไว้เพื่อบริการแขกที่เข้าพักของตนเองเป็นหลัก

จนกระทั่งกลุ่มนักท่องเที่ยวกระแสหลักเริ่มเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงปี พ.ศ. 2551 - 2552 จำนวนร้านอาหารและกำลังการผลิตที่มีไม่พอเพียงเป็นปัญหาแก่นักท่องเที่ยวในช่วงแรกเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ต้องแย่งกันกินต่อคิวเข้าร้านอาหารกันและร้านอาหารยังปิดเร็วหลัง 22:00 ไปแล้วจะหาของกินยากมาก ประกอบกับอาหารในตลาดซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่นหลายประเภทก็ไม่ถูกปากนักท่องเที่ยว ดังนั้นหลังจากผ่านช่วงปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมาจึงทำให้เกิดร้านอาหารและของกินต่างๆเพิ่มขึ้นตั้งแต่ระดับของทานเล่นข้างทาง ร้านขายอาหารเฉพาะกิจ ร้านขายอาหารตามสั่งขนาดเล็ก ร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านขายอาหารและเครื่องดื่มขนาดกลาง และร้านอาหารขนาดใหญ่

กลุ่มร้านอาหารขนาดใหญ่ขนาดมากกว่า 10 โต๊ะ ส่วนใหญ่จะเป็นร้านของคนในเชียงคาน เช่น คริวศรีพรรณ⁷⁹ ร้านเฮือนหลวงพระบาง⁸⁰ ซึ่งปรับพื้นที่บ้านของตนเองให้เป็นร้านอาหาร ส่วนร้านอาหารขนาดใหญ่ที่เป็นกลุ่มทุนจากภายนอกคือร้านเฮือนฝ้ายคำ⁸¹ ร้านคงคา และร้านชอยสอง เป็นต้น จะใช้วิธีการเช่าที่ดินในรายที่มีทุนไม่สูงมากแต่บางรายที่มีทุนสูงจะซื้อที่ดินเพื่อทำร้านอาหารขนาดใหญ่นี้เป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์อย่างมากจากการท่องเที่ยว บางร้านสามารถขายจนมีกำไรประมาณ 1 ล้านบาท ต่อปี แต่เนื่องจากจำนวนร้านอาหารใหญ่ที่เปิดใหม่รวมกับจำนวนร้านเก่าที่มีอยู่เดิมเป็นจำนวนเริ่มมากขึ้นประกอบกับการทำร้านขนาดใหญ่ต้องใช้ทุนสูงทั้งการจ้างแรงงานและต้นทุนวัตถุดิบ นอกจากนั้นการหาทำเลร้านอาหารขนาดใหญ่โดยเฉพาะทำเลที่ดีริมแม่น้ำโขงเริ่มหายากขึ้นทำให้แนวโน้มร้านประเภทนี้จะไม่เพิ่มขึ้นไปกว่าปัจจุบันมากนัก

⁷⁹ เจ้าของคือ นาง ศรีพรรณ อันมา เดิมเป็นคนหนองคายแต่มาอยู่ที่เมืองเชียงคานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 ในยุคท่องเที่ยวเริ่มทำที่พักชื่อศรีพรรณโฮมสเตย์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 จากนั้นเมื่อการท่องเที่ยวเริ่มเติบโตขึ้นจึงเปิดร้านอาหารชื่อครัวป่าศรีพรรณในสถานที่เดียวกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา (ศรีพรรณ อันมา, **สัมภาษณ์**, 30 กรกฎาคม 2554)

⁸⁰ เจ้าของร้านคือ นาย ตรี หาญถนอม เป็นคนเชียงคานเชื้อสายจีนเดิมเคยทำรถบรรทุกขนส่งในช่วงยุคการค้าของเมืองเชียงคานควบคู่กับทำส่งเสริมการเกษตรแต่เลิกกิจการไปจากนั้นมาทำซาลาเปาปุยฝ้ายขายจนกระทั่งการท่องเที่ยวเริ่มเติบโตจึงได้หันมาทำร้านอาหารเฮือนหลวงพระบาง เริ่มกิจการปี พ.ศ. 2551 (ตรี หาญถนอม, **สัมภาษณ์**, 19 ตุลาคม 2554)

⁸¹ เจ้าของเดียวกันกับโรงแรมศรีเชียงคาน เริ่มกิจการประมาณปี พ.ศ. 2554

กลุ่มที่เป็นร้านอาหารขนาดกลางประมาณ 5 – 10 โต๊ะ และกลุ่มร้านอาหารขนาดเล็กเป็นกลุ่มที่เริ่มเกิดขึ้นหลังจากกลุ่มร้านอาหารขนาดใหญ่ โดยส่วนใหญ่แล้วร้านอาหารในกลุ่มนี้ก็ยังเป็นคนในพื้นที่เช่นกันโดยจะใช้ประโยชน์จากที่ดินที่มีปรับเปลี่ยนเป็นร้านอาหาร สำหรับร้านอาหารกลางที่ขายในช่วงเย็นจะเน้นการขายควบคู่ไปกับเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ส่วนร้านอาหารเล็กจะเป็นร้านที่ขายแต่อาหารตามสั่งเท่านั้น ร้านทั้งสองประเภทนี้ส่วนใหญ่จะใช้แรงงานในครอบครัว หรือจะมีลูกจ้างเพียง 1 – 2 คนเท่านั้น แนวโน้มร้านอาหารขนาดกลางจะคล้ายกับร้านอาหารใหญ่คือมีจำนวนค่อนข้างคงที่จะไม่เพิ่มขึ้นไปกว่าปัจจุบัน ส่วนร้านอาหารเล็กจะเริ่มเห็นบางร้านปิดตัวลงไป โดยให้เหตุผลว่าการขายอาหารค่อนข้างเหนื่อยและก็ได้ไม่มีความเดือดร้อนเรื่องเงินทอง

ร้านอาหารทางเลือกโดยเฉพาะที่ขายอาหารช่วงเช้าเช่น ไข่กระทะและข้าวเปียกเส้น ซึ่งเป็นอาหารที่ไม่เคยมีในพื้นที่มาก่อนแต่จะเข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว สำหรับไข่กระทะจะเป็นกลุ่มที่พ่อกหรือกลุ่มผู้ประกอบการจากภายนอกที่ทำร้านอาหารแปเป็นคนริเริ่มขาย ส่วนข้าวเปียกเส้น⁸² จะเริ่มจากร้านที่เป็นคนเชียงคานนำมาขายก่อนคือร้านข้าวเปียกเส้นซอย 11 จากนั้นคนเชียงคานอื่นๆที่บ้านพักมีทำเลดีจึงเริ่มปรับเปลี่ยนมาขายไข่กระทะและข้าวเปียกเส้นเพิ่มขึ้น ส่วนในช่วงเย็นจะมีร้านอาหารตามสั่ง เช่นข้าวไข่เจียว ข้าวผัดกะเพราที่ตั้งร้านเฉพาะกิจตามหน้าบ้านที่อยู่บนถนนคนเดินในช่วงฤดูท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ส่วนพวกอาหารทานเล่นที่เป็นแผงลอยและรถเข็น เช่น ลูกชิ้นปิ้ง หมูปิ้ง ข้าวจี่ เมี่ยง กุ้งเสียบเผา ปลาหมึกปิ้ง ข้าวโพดปิ้ง ฯลฯ จะเป็นชาวบ้านในเชียงคานทั้งหมดโดยเฉพาะชาวบ้านเหนือ⁸³ ซึ่งในช่วงฤดูท่องเที่ยวจะมีกำไรจากการขายวันละ 1,000 - 3,000 บาท ประกอบกันแนวโน้มนักท่องเที่ยวที่เป็นคณะทัวร์ที่เริ่มเพิ่มขึ้น กลุ่มรถเข็นและแผงลอยจะยังคงเป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์โดยตรงเพราะพฤติกรรมนักท่องเที่ยวประเภททัวร์จะมีเวลาเดินถนนคนเดินในระยะสั้นแล้วต้องเดินทางต่อไปยังที่อื่นการจับจ่ายจึงจะเลือกซื้อของทานเล่นรองท้องมากกว่าจะเข้าร้านอาหารที่ต้องใช้เวลา

โดยสรุปแล้วการท่องเที่ยวกระแสหลักที่เริ่มเติบโตขึ้นกระตุ้นให้มีจำนวนผู้ประกอบการร้านอาหารเพิ่มขึ้นในทุกระดับหากไม่นับร้านแผงลอยและรถเข็นที่ขายอาหารทานเล่นต่างๆแล้ว ในปี พ.ศ. 2554 พบว่ามีผู้ประกอบการร้านอาหารทุกประเภทจำนวน 39 แห่ง (เอกสารเทศบาล

⁸² ในพื้นที่อื่นจะเรียกว่ากวยจั๊บญวน

⁸³ ชาวบ้านที่อยู่ระหว่างถนนชายโขง ซอย 1 – 6 ส่วนใหญ่เป็นชาวลาวอพยพข้ามมาอยู่ คนกลุ่มนี้จะทำการเกษตรและใช้แรงงานเป็นหลักต่างจากชาวบ้านใต้ซึ่งเป็นคนเชียงคานที่มีฐานะค่อนข้างดีกว่าเป็นกลุ่มที่เคยทำการค้าและเป็นกลุ่มข้าราชการ

ตำบลเชียงคาน, 3 ตุลาคม 2554: ฐานข้อมูล) และคาดว่าจะมีจำนวนมากกว่าตัวเลขดังกล่าวในปัจจุบันเนื่องจากยังพบว่ายังมีบางรายชื่อที่ยังคงสำรวจอยู่ในภาพรวมการท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นได้สร้างประโยชน์ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหารโดยตรงซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการจากภายในพื้นที่มากกว่า 80% และกลุ่มที่ได้รับประโยชน์สูงสุดคือกลุ่มที่เป็นร้านประเภทแผงลอยและรถเข็นที่มีการลงทุนต่ำมีความยืดหยุ่นในการประกอบการสูงแต่ยังเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะแนวโน้มที่นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มทัวร์เริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้น

5) ธุรกิจขายของเบ็ดเตล็ดและร้านสะดวกซื้อ

เมืองเชียงคานเคยเป็นเมืองท่าค้าขายในอดีตที่เต็มไปด้วยร้านขายของเบ็ดเตล็ดต่างๆ โดยกลุ่มพ่อค้าชาวจีน เมื่อการค้าได้ซบเซาลงไปหลังจากลาวปิดประเทศในปี พ.ศ. 2518 หลายร้านได้ย้ายออกไปนอกพื้นที่หรือปิดตัวลงไปส่วนร้านที่เหลือได้ย้ายมายังถนนเส้นบนคือถนนศรีเชียงคานเมื่อมีการตัดถนนใหม่ เช่น ร้านมิตรชัยที่เป็นร้านขายส่งได้ย้ายมาอยู่เส้นบนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ในขณะที่กลุ่มพ่อค้าคนจีนรายเก่าได้เลิกกิจการไปก็มีรายใหม่เข้ามาทดแทน เช่น ร้านเมืองทองที่อยู่ข้างตลาด ร้านศรีชานา และร้านอื่นๆ ทั้งขนาดเล็กและขนาดกลางประมาณ 15 ร้าน ซึ่งมีมาก่อนยุคท่องเที่ยว ร้านขนาดใหญ่อย่างร้านมิตรชัยและร้านเมืองทองเป็นร้านขายปลีกและขายส่งในขณะที่ร้านขนาดกลางและขนาดเล็กอื่นๆ จะเป็นร้านขายปลีกเป็นส่วนใหญ่ สินค้าส่วนใหญ่จะมีตัวแทนจำหน่ายมาส่งแต่ในบางครั้งจะเข้าไปซื้อที่ร้านขายส่งในตัวจังหวัดเลย ส่วนร้านขนาดเล็กบางแห่งจะเลือกไปซื้อสินค้าเองที่ร้านขายส่งในตัวจังหวัดเลยด้วยตัวเองเป็นหลัก บางรายที่ต้องการสินค้าที่หลากหลายก็จะเลือกไปซื้อที่จังหวัดใหญ่ที่ใกล้เคียงอย่างจังหวัดอุดรธานี หรือขอนแก่น เป็นต้น พฤติกรรมของคนเชียงคานตั้งแต่อดีตจนถึงยุคท่องเที่ยวจะพึ่งพาร้านค้าเบ็ดเตล็ดเหล่านี้เป็นหลักส่วนของสดและอาหารสำเร็จรูปจะพึ่งพาตลาดสดเทศบาลเชียงคาน เว้นแต่ต้องเข้าไปทำธุระในตัวจังหวัดหรือต้องการซื้อของในปริมาณที่มากก็จะซื้อจากร้านขายส่งที่ตัวจังหวัดเลยเป็นครั้งคราว ในขณะที่ร้านสะดวกซื้อต่างๆ ยังคงไม่มีเข้ามาในเชียงคานแม้จะเป็นอำเภอใหญ่ที่มีประชากรอาศัยอยู่มากก็ตาม ผลประโยชน์จากการค้าโดยส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับร้านขายของเบ็ดเตล็ดท้องถิ่นที่มีคนเชียงคานเองเป็นเจ้าของ

จนกระทั่งการท่องเที่ยวเริ่มขยายตัวในปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในเชียงคานเป็นจำนวนมากทำให้ร้านสะดวกซื้อต่างๆ เช่น เซเว่นอีเลเว่น โลตัส เอ็กซ์เพรส และท็อปส์เดลี มีความสนใจจะเข้ามาเปิดสาขาที่เชียงคาน ในช่วงแรกร้านสะดวกซื้อ

เหล่านั้นถูกต่อต้านอย่างหนักจากชาวเมืองเชียงคานในบางกลุ่มที่มองว่าร้านสะดวกซื้อเหล่านั้นจะเข้ามาเปลี่ยนวิถีของเมืองเชียงคานแต่กระแสดังกล่าวก็ต้านทานไม่ได้ ในช่วงประมาณเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2554 ร้านเซเว่นอีเลฟเว่นสาขาแรกเปิดให้บริการในเชียงคานเนื่องจากสามารถเช่าที่จากคนในพื้นที่ได้แต่ก็เลือกพื้นที่บนถนนศรีเชียงคานซึ่งไม่ใช่ถนนชายโขงซึ่งเป็นถนนคนเดินและเป็นถนนที่มีการอนุรักษ์เอาไว้วันออกจากร้านยังพยายามตกแต่งหน้าร้านให้กลมกลืนกับความเป็นเมืองโบราณเพื่อลดแรงต่อต้านจากชาวบ้านในพื้นที่จากนั้นโลตัสเอ็กซ์เพรสจึงได้เปิดกิจการตามมาในปี พ.ศ. 2555 ด้วยการตกแต่งร้านรูปแบบคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังมีกระแสว่าจะมีร้านสะดวกซื้อเปิดเพิ่มอีกหลายแห่งในเมืองเชียงคานเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวกระแสหลักที่คุ้นชินกับการใช้บริการร้านสะดวกซื้อเหล่านั้นมากกว่าร้านขายของเบ็ดเตล็ดในท้องถิ่นของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

ภาพที่ 5.8 ร้านสะดวกซื้อที่เมืองเชียงคาน

ที่มา: fwmail.teenee.com (25 เมษายน 2556: ออนไลน์)

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการมีร้านสะดวกซื้อในเมืองเชียงคานส่งผลด้านบวกคือผู้ประกอบการที่พักและร้านอาหารหลายรายสามารถหาซื้อสินค้าที่มีคุณภาพในการให้บริการลูกค้า

เช่น ขนมห้างในยุคก่อนที่จะมีร้านสะดวกซื้อในเมืองเชียงคานจะมีแต่ขนมห้างท้องถิ่นที่คุณภาพจะสู้ ขนมห้างที่มีตราสินค้าที่ได้รับความนิยมในท้องตลาด ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่าขนมห้างแถวที่ร้านสะดวกซื้อจะหมดค่อนข้างเร็วเนื่องจากผู้ประกอบการจะแย่งกันซื้อไปเป็นวัตถุดิบ ส่วนไส้กรอกในช่วงที่ยังไม่มีร้านสะดวกซื้อจะเป็นไส้กรอกที่ซื้อจากตลาดสดแต่มีคุณภาพดีกว่าไส้กรอกจากร้านสะดวกซื้อเช่นกัน นมสดในยุคที่ยังไม่มีร้านสะดวกซื้อจะหาค่อนข้างยากในเมืองเชียงคานส่วนใหญ่จะมีแต่นมกล่องหรือนมสดขวดเล็กไม่เหมาะกับการมาทำเครื่องดื่มเช่นกาแฟ สินค้าเหล่านี้ผู้ประกอบการต้องใช้วิธีไปซื้อที่ตัวจังหวัดแต่อายุของสินค้าที่มีระยะเวลาสั้นทำให้ต้องไปซื้อตุนต้นอาทิตย์ซึ่งสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเวลาเป็นอย่างมากในขณะที่ร้านขายของเบ็ดเตล็ดในเชียงคานก็ไม่นิยมนำสินค้าเหล่านี้มาขายในช่วงแรกจนกระทั่งเมื่อมีร้านสะดวกซื้อ ร้านขายสินค้าเบ็ดเตล็ดทั้งหลายจึงเริ่มนำสินค้าหลายรายการที่ได้รับความนิยมในร้านสะดวกซื้อเข้ามาขาย จึงเป็นการยกระดับคุณภาพสินค้าในท้องตลาดเมืองเชียงคานไปโดยปริยาย ร้านสะดวกซื้อเหล่านี้ยังช่วยให้การชำระค่าบริการต่างๆสะดวกขึ้นซึ่งจากเดิมการชำระรายการบางอย่างอาจต้องเดินทางเข้าไปยังตัวจังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากกลุ่มนักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้ประกอบการโดยเฉพาะผู้ประกอบการจากต่างถิ่นที่จะนิยมใช้บริการร้านสะดวกซื้อแล้ว จะพบได้ว่าคนเชียงคานที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปี ลงมาก็คือเป็นกลุ่มที่ปรับตัวใช้บริการร้านสะดวกซื้อเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มเด็กเล็กและวัยรุ่นที่นิยมซื้อขนมและอาหารสำเร็จรูปต่างๆที่ไม่เคยมีขายในเมืองเชียงคานก่อนหน้านั้น เช่น สลอปี้ ไส้กรอก และขนมหวานต่างๆ สาเหตุหนึ่งที่คนช่วงอายุต่ำกว่า 40 ปี โดยเฉพาะกลุ่มเด็กสามารถปรับตัวได้เร็วเพราะคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่คุ้นชินกับวิถีชีวิตแบบเมืองและเคยมีประสบการณ์เข้าร้านสะดวกซื้อมาก่อนแล้ว แต่สำหรับคนเชียงคานที่มีอายุเกิน 40 ปี ขึ้นไปส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับการซื้อสินค้าต่างๆจากตลาดสดและร้านขายของเบ็ดเตล็ดทั่วไปที่มีมาก่อนหน้าและไม่ได้มีความต้องการสินค้าที่แปลกใหม่ร้านค้าเบ็ดเตล็ดและตลาดสดในพื้นที่จึงเพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการของคนในกลุ่มดังกล่าว แต่ผลกระทบเชิงลบจากการมีร้านสะดวกซื้อคือทำให้ร้านขายของเบ็ดเตล็ดขนาดกลางและขนาดเล็กมียอดขายที่ลดลงเนื่องจากขายสินค้าประเภทเดียวกันจนทำให้บางรายต้องเลิกกิจการไป แต่บางรายก็เลือกใช้วิธีการปรับตัวโดยการขายสินค้าบางรายการที่ร้านสะดวกซื้อไม่สามารถขายได้ เช่นบุหรี่ป่างขาย น้ำมันรถจักรยานยนต์ ป่างขาย หรือการแอบขายสุราและเบียร์หลังเที่ยวคืนโดยมีกลุ่มลูกค้าหลักคือวัยรุ่นในเมืองเชียงคาน โดยสรุปแล้วการเข้ามาของร้านสะดวกซื้อจะส่งผลกระทบโดยตรงกับร้านขายของเบ็ดเตล็ดขายกลางและขนาดเล็กเป็นหลักและมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลักที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในขณะเดียวกันเมื่อค้าปลีกขนาดใหญ่อย่างเทสโก้โลตัสที่เริ่มเข้ามาเปิดให้บริการใกล้ตัวจังหวัดเลยตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 และตามมาด้วยบิ๊กซีที่เปิดให้บริการในบริเวณใกล้เคียงกันตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555 ได้เริ่มทำให้พฤติกรรมคนเชียงใหม่ ร้านค้าขนาดเล็กและผู้ประกอบการ ได้เปลี่ยนไป จากเดิมที่ต้องไปซื้อสินค้าจากร้านขายส่งในตัวจังหวัด หรือจังหวัดใกล้เคียงก็เริ่มเปลี่ยนมาซื้อสินค้าที่ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่เหล่านั้นมากเพราะมีระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตรจากเมืองเชียงใหม่เท่านั้น สามารถวิ่งรถไปซื้อได้ภายในเวลาแค่ 1 ชั่วโมง คนเชียงใหม่และร้านค้าบางรายจะเข้าไปซื้อสินค้าเฉลี่ยอาทิตย์ละ 1- 2 ครั้ง การไปซื้อสินค้าที่ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ที่ตัวจังหวัดเริ่มกลายมาเป็นกิจกรรมหนึ่งของครอบครัวในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์คล้ายกับวิถีคนเมืองทั่วไปที่จะไปเดินห้างสรรพสินค้าเพื่อรับประทานอาหาร ซื้อสินค้าและอาหารกักตุนไว้ให้เพียงพอตลอดทั้งสัปดาห์ การมีร้านค้าปลีกขนาดใหญ่เข้ามาเปิดที่ตัวจังหวัดเลยจึงส่งผลกระทบต่อระบบตลาดของเมืองเชียงใหม่ในระยะยาวโดยเฉพาะถ้ามีร้านค้าปลีกขนาดใหญ่มาเปิดใกล้เมืองเชียงใหม่มากขึ้นกว่าเดิมในอนาคต

5.2.3.4 ผลกระทบจากการเป็นเมืองท่องเที่ยว

1) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

การที่เมืองเชียงใหม่กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในมีการขยายตัว ทางเทศบาลตำบลเชียงใหม่ประเมินว่านักท่องเที่ยวแต่ละรายจะใช้จ่ายในเมืองเชียงใหม่คนละ 1,500 บาท ทำให้ในปี พ.ศ. 2554 จะมีรายได้หมุนเวียนประมาณ 391 ล้านบาท และเพิ่มสูงขึ้นเป็น 713 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2555 จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ระบบเศรษฐกิจที่ขยายตัวเป็นประโยชน์กับคนทุกกลุ่มในเมืองเชียงใหม่ทั้งกลุ่มที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวโดยตรง คือผู้ประกอบการของที่ระลึก ผู้ประกอบการที่พักและผู้ประกอบการร้านอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ประกอบการชาวเชียงใหม่ แม้ว่าในช่วงแรกของการท่องเที่ยวจะเป็นผู้ประกอบการจากต่างถิ่นเข้ามาเริ่มดำเนินกิจการแต่เมื่อคนเชียงใหม่เริ่มปรับตัวได้จึงเกิดผู้ประกอบการที่เป็นคนเชียงใหม่มากขึ้น เสมือนกับเป็นการนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยวจากคนภายนอกที่เข้ามาทำธุรกิจในยุคนุกเบิก ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้คนเชียงใหม่สามารถปรับตัวและหาประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้อย่างง่ายคือคนเชียงใหม่มีเชื้อสายของการทำการค้าและธุรกิจอยู่ก่อนประกอบกับหลายครอบครัวมีทุนสะสมทั้งในรูปเงินตราและที่ดินที่อยู่ในทำเลการท่องเที่ยวอย่างถนนชายโขงจึงค่อนข้างได้เปรียบและสามารถปรับตัวได้ไว คนกลุ่มดัง

กล่าวคือกลุ่มเจ้าที่ดินจึงเป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์สูงสุดจากการท่องเที่ยวที่เติบโต รองลงมาคือกลุ่มแผงลอยและรถเข็นที่ขายอาหาร เครื่องดื่มหรือแม่แตงของที่ระลึก เนื่องจากมีต้นทุนการประกอบการที่ค่อนข้างต่ำกว่ากลุ่มอื่นแต่สามารถสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวได้อย่างมากจึงเป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์โดยตรงซึ่งคนในกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านในเมืองเชียงคานที่ต้องการหารายได้เสริมจากการท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้น นอกจากนี้กลุ่มที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรงแล้วกลุ่มที่เกี่ยวข้องทางอ้อมก็เป็นอีกกลุ่มที่ได้รับประโยชน์ทางอ้อม เช่น

- 1.1) พ่อค้าแม่ค้าในตลาดสดรวมถึงเกษตรกรต่างๆสามารถขายสินค้าได้มากขึ้นเนื่องจากมีจำนวนผู้บริโภคมากขึ้นแต่อีกด้านหนึ่งก็ส่งผลให้ราคาสินค้าสูงขึ้นตามไปด้วยจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่พบว่าสินค้าหลายรายการมีราคาที่สูงขึ้น เช่น กล้วยจากหวีละ 5 บาท เพิ่มเป็นหวีละ 20 บาท ปลาไนโขงจากเดิม กิโลกรัมละ 100 – 200 บาท ตามชนิดและขนาดของปลา เพิ่มเป็นกิโลกรัมละ 200 – 400 บาท
- 1.2) กลุ่มขายวัสดุก่อสร้างที่ได้ประโยชน์จากการลงทุนปรับปรุงสถานที่หรือการสร้างขึ้นใหม่เพื่อดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเนื่องจากโครงสร้างเดิมของที่พักและห้องแถวต่างๆค่อนข้างเก่าเมื่อเจ้าของต้องการปรับปรุงทำเป็นร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร หรือที่พักจึงจำเป็นต้องลงทุนใหม่ทุกราย
- 1.3) กลุ่มที่เกี่ยวกับการขนส่งต่างๆ เช่น รถสามล้อ เรือนำเที่ยว เป็นต้น
- 1.4) กลุ่มอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวที่เข้ามา เช่น บริการเช่าจักรยานและมอเตอร์ไซด์ บริการจัดชุดตัดกับาตร บริการซักผ้าปูที่นอน แม่บ้านทำความสะอาด แม่ครัว ศิลปินและนักดนตรีข้างทาง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนเชียงคานทั้งสิ้น แต่แรงงานรับจ้าง เช่น แรงงานในร้านอาหาร แรงงานรับเหมาก่อสร้าง จะเป็นคนลาวเป็นหลักเนื่องจากคนเชียงคานจะไม่นิยมทำงานประเภทใช้แรงงาน

ในด้านผลกระทบเชิงลบทางเศรษฐกิจจะพบว่า มีผู้ประกอบการหลายรายโดยเฉพาะผู้ประกอบการที่พักประเภทโฮมสเตย์เริ่มประสบภาวะขาดทุนจากการแข่งขันที่รุนแรงและเป็นกลุ่มที่มีการกั๊ยเงินมาลงทุนทำให้มีหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบแม้ว่าเลิกกิจการไปแล้ว นอกจากนี้ยังพบว่าราคาที่ดินและราคาเช่าได้ขยับตัวสูงขึ้นเป็นอย่างมากจากเดิมการซื้อขายที่ดินเส้นถนนชายโขง

จะอยู่ที่หลัก 3 – 8 แสนบาทก่อนที่การท่องเที่ยวจะเติบโตได้เพิ่มสูงขึ้นเป็น 4 – 8 ล้านบาทโดยขึ้นกับขนาดและทำเลของที่ดิน ส่วนที่ดินรอบนอกก็มีราคาสูงขึ้นตามไปด้วยโดยปัจจุบันราคาไร่ละ 1 – 1.2 ล้านบาท แต่ทั้งนี้การซื้อขายที่ดินเส้นถนนชายโขงไม่ได้มีการเปลี่ยนมือกันมากนัก เนื่องจากราคาที่ค่อนข้างสูงเกินจริงทำให้มีคนสนใจซื้อได้น้อยรายเว้นแต่จะเป็นทำเลที่ดี อีกประการหนึ่งการประกาศขายที่ดินไม่ได้มีมากนักเนื่องจากเจ้าที่ดินส่วนใหญ่ค่อนข้างจะมีฐานะจึงต้องการเก็บที่ดินไว้หาประโยชน์จากการทำธุรกิจเองหรือการปล่อยเช่ามากกว่าการขายขาดออกไป ส่วนรายที่มีการประกาศขายจะมีสาเหตุหลายประการเช่น เดือดร้อนเรื่องเงิน มีที่ดินแล้วหลายแปลง หรือโยกย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นแล้วไม่ยากเก็บไว้เป็นภาระที่ต้องดูแลจึงตัดสินใจขายที่ แต่ก็ยังมีเพียงจำนวนน้อยรายเท่านั้นที่เกิดการซื้อขายจริง สำหรับค่าเช่าก็มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันคือมีราคาสูงขึ้นจากเดิมก่อนการท่องเที่ยวจะเติบโตบ้านหนึ่งหลังในเส้นถนนชายโขงจะมีค่าเช่าเดือนละ 500 บาท แต่ในปัจจุบันราคาสูงถึง 5,000 – 12,000 บาท ขึ้นกับทำเลและขนาดของสถานที่เช่นเดียวกัน

2) ผลกระทบทางสังคม

นอกจากผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจแล้ว การที่เมืองเชียงคานกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวยังได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านสังคมตามมาอีกหลายประการ สำหรับผลกระทบเชิงบวกทางสังคมที่เห็นได้ชัดเจนคือหน่วยงานต่างๆทั้งรัฐและเอกชนให้ความสนใจกับเมืองเชียงคานทำให้เมืองมีความเจริญมากขึ้น เช่นจากเดิมเชียงคานมีแค่ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและมีความรู้ตัวกุดเงินอัตโนมัติน้อยแห่งแต่เมื่อการท่องเที่ยวเติบโตขึ้น ธนาคารกรุงไทยได้เข้ามาเปิดสาขาที่เชียงคาน และยังมีตู้กดเงินอัตโนมัติอีกหลายธนาคารเข้ามาให้บริการเพิ่มมากขึ้นทำให้การทำธุรกรรมทางการเงินของคนเชียงคานและผู้ประกอบการสะดวกและมีทางเลือกมากขึ้นรวมถึงร้านสะดวกซื้อต่างๆที่เริ่มเข้ามาให้บริการก็จะมีแง่ดีบางประการเช่นการชำระค่าบริการต่างๆสะดวกมากขึ้น การทำธุรกรรมบางรายการไม่จำเป็นต้องเดินทางเข้าไปที่ตัวจังหวัด นอกจากนั้นยังมีสถานบริการแก๊สเติมรถยนต์เกิดขึ้นทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกในการใช้เชื้อเพลิงหลากหลายประเภทมากขึ้น ในส่วนของบพัฒนาและหน่วยงานต่างๆได้เข้ามาสู่เชียงคานมากขึ้น แม้กระทั่งเงินทำบุญให้วัดต่างๆในเชียงคานที่เพิ่มขึ้นกลายเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญที่ช่วยในการบูรณะวัด จึงกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้เมืองเชียงคานมีความเจริญมากขึ้น เมื่อเมืองเจริญและเศรษฐกิจเปิดกว้างมากขึ้นก็ดึงดูดให้คนเชียงคานที่ไปทำงานต่างถิ่นเริ่มไหลกลับเข้ามาหางานทำ เช่นกลับมาเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อ กลับมาช่วยที่บ้านทำกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ทั้งที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น แต่ผลกระทบเชิงลบทางสังคมที่เกิดจากการท่องเที่ยวก็มีเพิ่มมากขึ้น ประการสำคัญคือความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนเริ่มมีความเห็นต่างกันมากขึ้นคำทักทายจากการเชิญชวนกินข้าวหรือถามไถ่สารทุกข์สุกดิบกลายเป็นคำทักทายที่เกี่ยวกับธุรกิจที่ทำอยู่ บางรายเกิดการทะเลาะกันระหว่างเพื่อนบ้านติดกัน เช่นเรื่องการจอดรถล่ำที่ซึ่งไม่เคยมีปัญหามาก่อนในช่วงที่ยังไม่มีการท่องเที่ยว บางรายมีปัญหาในหมู่เครือญาติ เช่นเรื่องสิทธิในที่ดิน เป็นต้น การพึ่งพาของคนในชุมชนเริ่มลดลง กลายเป็นความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งเป็นพัฒนาการโดยทั่วไปของสังคมที่ทุนนิยมเริ่มขยายตัวเข้าไป นอกจากนี้ยังมีผลกระทบอื่นๆอีกมาก เช่น ปัญหาขยะและน้ำเน่าเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว ปัญหาการจราจรเมื่อมีการปิดถนนชายโขงเป็นถนนคนเดินในช่วงเย็น ปัญหาแรงงานต่างด้าวที่หลบเข้ามาทำงานมากขึ้น ชาวบ้านหลายคนเริ่มบ่นที่เมืองไม่เงียบสงบเหมือนเดิมแต่เสียงบ่นเหล่านั้นกลับลดน้อยลงเมื่อทุกคนเริ่มได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว แม้ว่าปัญหาต่างๆจะยิ่งเพิ่มขึ้นก็ตาม

3) ผลกระทบทางประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นจุดขายอย่างหนึ่งที่โดดเด่นของเมืองเชียงใหม่เมื่อการท่องเที่ยวเติบโตขึ้นจึงเป็นจุดที่ได้รับผลกระทบโดยตรงทั้งผลกระทบเชิงบวกและผลกระทบเชิงลบ ในด้านผลกระทบเชิงบวกการทำประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆให้กลายเป็นสินค้าเป็นส่วนช่วยโดยตรงให้ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านั้นจะไม่สูญหายไป ในขณะที่บางอย่างจะมีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ เช่น งานบุญ 12 เดือน ประเพณีออกพรรษาและประเพณีสงกรานต์ถูกจัดให้ยิ่งใหญ่เพิ่มขึ้น มีการนำวัฒนธรรมพื้นถิ่นมาจัดแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวชม เช่น วัฒนธรรมไทยดำที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเชียงคานก็จะได้รับการจัดแสดงทุกครั้งที่มีการจัดงาน แต่ในขณะเดียวกันการทำประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆให้กลายเป็นสินค้าก็มีผลกระทบเชิงลบคือถูกเปลี่ยนรูปแบบไป เช่น การตักบาตรข้าวเหนียวซึ่งแต่เดิมชาวบ้านจะนิยมใส่แต่ข้าวเหนียวแล้วนำกับข้าวตามไปถวายที่วัด แต่เมื่อตักบาตรข้าวเหนียวกลายเป็นจุดขายของเมืองเชียงคาน ทางที่พักต่างๆ หรือชาวบ้านที่รับจัดชุดใส่บาตรได้เริ่มนำอาหาร ของหวาน ขนม น้ำ และนมกล่องเพิ่มเข้าไปในชุดเพื่อสามารถคิดราคาได้สูงกว่าการจัดแต่ข้าวเหนียว นอกจากนั้นยังมีปัญหาเรื่องการแย่งที่ปูเสื่อให้นักท่องเที่ยวรอใส่บาตร ในด้านนักท่องเที่ยวก็ใส่บาตรตามกระแส บางรายต้องการใส่บาตรเพียงเพื่อถ่ายรูปลงโซเชียลมีเดียให้เพื่อนได้เข้ามาชมอีกทั้งยังเจอปัญหาการแต่งตัวไม่สุภาพเวลาใส่บาตรกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้หญิง สำหรับคนเชียงคานเมื่อการท่องเที่ยวเติบโตขึ้นได้ทำให้วิถีของเมืองเชียงคาน

เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านบางส่วนไม่สามารถไปทำบุญที่วัดได้มากดังก่อนเนื่องจากติดภาระ ต้องดูแลแขกที่เข้ามาพัก วัยรุ่นจะเริ่มนอนดึกมากขึ้นโดยมักจะออกจากบ้านเพื่อไปซื้อของและ พบปะกับเพื่อนฝูงที่ร้านสะดวกซื้อทำให้ความเจียบสงบของเมืองที่เคยมีदन้อยลง หรือแม้กระทั่ง รสนิยมการแต่งตัวและของใช้ต่างๆของวัยรุ่นในเมืองเชียงคานจะเริ่มเลียนแบบกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ เข้ามามากขึ้น ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้เป็นปัญหาทั่วไปที่เคยเกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่นที่เชียงคาน กำลังพบเจอเช่นเดียวกัน

5.3 แนวโน้มทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคาน

เศรษฐกิจของเมืองเชียงคานในยุคปัจจุบันเกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจ 3 ขา คือ เศรษฐกิจการผลิต เศรษฐกิจการค้า และเศรษฐกิจการท่องเที่ยว สำหรับแนวโน้มเศรษฐกิจการผลิตที่เกี่ยวข้อง เชียงคานจะอยู่เฉพาะตำบลรอบนอกเมืองเชียงคานโดยมียางและมันสำปะหลังเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่มีความสำคัญ โดยชาวบ้านในพื้นที่รอบนอกจะยังคงดำรงชีพด้วยการเป็นเกษตรกรเช่นเดิม ส่วนในเขตเทศบาลเมืองเชียงคานแนวโน้มการทำนาข้าวเหนียวที่เคยปลูกไว้กินเองจะเริ่มลดน้อยลงเนื่องจากคนรุ่นใหม่ในเมืองเชียงคานค่อนข้างมีฐานะและการศึกษาที่ดีขึ้นจึงจะไม่นิยมทำการเกษตรเองจึงจะเห็นการปล่อยพื้นที่นาให้เช่าโดยใช้วิธีการแบ่งผลผลิตหรือเป็นรูปตัวเงินมากขึ้นและในรายที่มีที่ดินมากอาจจะเห็นการปลูกยางทิ้งไว้แล้วจ้างแรงงานรับจ้างกรีดยางเพิ่มมากขึ้น

สำหรับแนวโน้มเศรษฐกิจการค้าชายแดนของเมืองเชียงคานจะขึ้นกับตัวแปรด้าน การคมนาคมภายในประเทศลาว ถ้าหากถนนภายในมีการพัฒนาที่ดีขึ้นฝั่งลาวอาจมีความจำเป็นที่จะ พึ่งพาสินค้าไทยจากฝั่งเชียงคานลดลงเนื่องจากด่านที่เชียงคานยังมีลักษณะเป็นด่านท้องถิ่นและ ไม่ได้มีสะพานข้ามแม่น้ำที่สะดวกต่อการขนส่งเท่าจุดอื่นการค้ายังคงเป็นในระดับการค้าขนาดเล็ก และขนาดกลางเช่นเดิม ส่วนเศรษฐกิจการค้าภายในของเชียงคานจะยังคงเป็นไปในรูปแบบเดิมที่ ยังเพียงพอรองรับต่อความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ประกอบกับการคมนาคมระหว่างตัว จังหวัดเลยและอำเภอเชียงคานมีความสะดวกสบายทำให้ชาวบ้านสามารถเดินทางเข้าเมืองเพื่อ ซื้อสินค้าได้ง่าย แต่แนวโน้มของค้าปลีกขนาดใหญ่ในเมืองเลยที่เริ่มขยายตัวจากเดิมที่มีเพียงแค เทสโก้โลตัส แต่ในปัจจุบันได้มีบิ๊กซีเปิดให้บริการเพิ่มขึ้นจึงอาจเป็นไปได้ว่ารูปแบบค้าปลีกขนาดใหญ่ น่าจะขยายสาขาเข้าใกล้เมืองเชียงคานมากขึ้นเช่นเดียวกับแนวโน้มของร้านสะดวกซื้อที่เริ่ม เข้ามาทำตลาดในเมืองเชียงคานอยู่ก่อนแล้ว โดยคาดว่าตำบลบ้านธาตุซึ่งอยู่เกือบกึ่งกลาง ระหว่างอำเภอเชียงคานและตัวจังหวัดเลยน่าจะเป็นพื้นที่ที่มีทำเลเหมาะสมกับการขยายสาขาของ

ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ทั้งหลายเพราะจุดดังกล่าวสามารถเชื่อมต่อไปยังอำเภอปากชมได้โดยตรง อีกเส้นทางหนึ่งและยังไม่ไกลจุดเชื่อมต่อไปยังอำเภอท่าวัดด้วยเช่นกัน ซึ่งถ้าค้าปลีกขนาดใหญ่รุกคืบเข้ามาใกล้เมืองเชียงคานมากขึ้นจะทำให้ระบบตลาดและการค้าภายในของเมืองเชียงคานมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน

สำหรับแนวโน้มเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานที่เติบโตเป็นอย่างมากในระยะ 4 – 5 ปีที่ผ่านมาได้ช่วยสร้างรายได้เข้าสู่เมืองเชียงคานหลายร้อยล้านบาทต่อปีและยังช่วยให้เกิดเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องอีกมาก แต่ถ้าพิจารณาศักยภาพทางการท่องเที่ยวจะพบว่าเชียงคานไม่ได้มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่โดดเด่นในพื้นที่โดยรอบ ในขณะที่เรือนแถวบ้านไม้เก่า ความเงียบสงบ และวิถีชีวิตต่างๆที่เคยเป็นจุดขายของเมืองเชียงคานกำลังเลือนหายไป ประกอบกับภูมิศาสตร์ที่ตั้งของเมืองที่ไม่ใช่จุดศูนย์กลางการเชื่อมต่อแต่เป็นเมืองชายแดนหรือเป็นเมืองปลายทางจึงไม่เหมาะต่อการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวตั้งใจจะเดินทางมาท่องเที่ยวเฉพาะเมืองเชียงคาน เมืองเชียงคานเหมาะสำหรับการเป็นเมืองพักผ่อน เป็นเมืองที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวแบบเส้นทางท่องเที่ยว เชียงใหม่ – พิษณุโลก – เลย – เชียงคาน – หนองคาย – เวียงจันทน์ สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ หรือเหมาะสำหรับเส้นทางท่องเที่ยว ภูเรือ – เชียงคาน หรือ ภูกระดึง – เชียงคาน และอาจต่อไปยังหนองคาย ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยวที่ยาวนานซึ่งไม่สอดคล้องกับลักษณะนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน แม้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้นทุกปีแต่ลักษณะของนักท่องเที่ยวคือกลุ่มนักท่องเที่ยวกระแสหลักที่เมื่อกระแสการท่องเที่ยวเมืองเชียงคานเริ่มลดลงอาจทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวลดจำนวนลงไปได้ในอนาคต แนวโน้มการท่องเที่ยวเมืองเชียงคานในระยะยาวจึงน่าจะมีทิศทางลดลงแล้วจะเริ่มคงตัวเหมือนแหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่น กลุ่มนักท่องเที่ยวในระยะยาวจะเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของคณะทัวร์ที่แวะผ่านเมืองเชียงคาน นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่ชอบท่องเที่ยวแบบเป็นเส้นทางทางการท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยวจากจังหวัดใกล้เคียง เมืองเชียงคานจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดในภาคอีสานเป็นหลัก เว้นแต่จะได้นักท่องเที่ยวจากงานประเพณีที่มีขึ้นในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น งานออกพรรษา งานสงกรานต์ หรืองานลอยกระทง เป็นต้น ถ้าพิจารณากลุ่มผู้ประกอบการจะเห็นแนวโน้มผู้ประกอบการต่างถิ่นในยุคแรกย้ายออกนอกพื้นที่มากขึ้นเนื่องจากถูกปรับขึ้นราคาเช่าหรือไม่ได้รับการต่อสัญญาเช่าที่ ส่วนกลุ่มเจ้าที่ดินซึ่งเป็นคนเชียงคานที่มีฐานะค่อนข้างดีเคยทำการค้ามาก่อนจะเข้ามาประกอบกิจการแทนกลุ่มผู้ประกอบการต่างถิ่นที่ย้ายออกไป แต่รูปแบบของกิจการและสินค้าจะมีลักษณะแบบท้องถิ่นและเรียบง่ายไม่ได้มีความสร้างสรรค์เท่ากลุ่มเดิม ซึ่งอาจเป็นการสูญเสียจุดขายด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มนักท่องเที่ยวกระแสหลัก แต่ถ้าพิจารณาใน

ด้านความเข้มแข็งของชุมชนจะพบว่าเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่จะตกอยู่กับประชาชนชาวเชียงคานเองแต่ธุรกิจบางที่บริหารงานแบบชาวบ้าน เช่นพวกโฮมสเตย์มีโอกาสที่จะขาดทุนและต้องเลิกกิจการไปเหลือเพียง ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร และที่พักขนาดใหญ่ที่เป็นของนายทุนเจ้าที่ดินในพื้นที่เท่านั้น ในระดับชาวบ้านที่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจะเป็นกลุ่มพ่อค้ารถเข็นและแผงลอย รวมถึงอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น เรือนำเที่ยว รถสามล้อ รับจ้างซักผ้าปูที่นอน รับจ้างทำความสะอาด แม่ครัว ฯลฯ

โดยสรุปแล้วแนวโน้มเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานยังคงต้องพึ่งพาเศรษฐกิจทั้ง 3 ขา คือ การผลิต การค้า และการท่องเที่ยว ต่อไป โดยเศรษฐกิจการท่องเที่ยวกลายเป็นเศรษฐกิจขนาดใหญ่และมีความสำคัญที่สุดของเมืองเชียงคานแต่การที่เมืองเชียงคานเริ่มสูญเสียอัตลักษณ์ไป อาจทำให้แนวโน้มการท่องเที่ยวเมืองเชียงคานในอนาคตอาจลดความสำคัญลงซึ่งต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง สื่อ และประชาชนในพื้นที่ร่วมกันผลักดันให้เมืองเชียงคานมีการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยพยายามค้นหาและลักษณะอัตลักษณ์ของตนไว้ หรืออาจต้องสร้างสิ่งใหม่ๆขึ้นมาที่จะดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในระยะยาว เช่น การพัฒนาถนนคนเดิน การสร้างตลาดอินโดจีน การค้นหาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่รอบนอกเมืองเชียงคาน หรือความพยายามในการเชื่อมต่อการท่องเที่ยวกับฝั่งลาวที่ยังมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เช่น ถ้ำ น้ำตก ป่า และภูเขา อยู่อีกมาก แต่ทั้งนี้ต้องเป็นความยินยอมที่เกิดจากการพูดคุยของทุกฝ่ายในเชียงคานโดยเฉพาะชาวบ้านในพื้นที่ที่เป็นเจ้าของเมืองเชียงคานอย่างแท้จริง

5.4 สรุป

เศรษฐกิจการผลิตที่มีฝ่ายเป็นพืชเศรษฐกิจหลักและภาคการค้าที่พึ่งพาการค้ากับฝั่งลาว ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างชัดเจนหลังจากลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองและปิดประเทศในปี พ.ศ. 2518 ทำให้การค้าที่หยุดชะงักลง กลุ่มพ่อค้าชาวจีนหลายรายที่ทำการค้าเริ่มย้ายออกนอกพื้นที่เพื่อไปทำการค้าในแหล่งอื่น เหลือเพียงร้านที่มีฐานลูกค้าเป็นคนเชียงคานและชาวบ้านรอบนอกที่ยังคงดำเนินธุรกิจต่อไปส่วนคนเชียงคานในวัยหนุ่มสาวเริ่มออกจากพื้นที่เพื่อไปเรียนและไปทำงานตามเมืองใหญ่มากขึ้น แต่การปิดประเทศของลาวได้เอื้อให้เกิดปัจจัยบวกบางประการแก่เศรษฐกิจของเมืองเชียงคานขดเชยการค้าที่หยุดชะงักลงไปคือการเกิดขึ้นของศูนย์อพยพบ้านนิยที่อำเภอปากชม พ่อค้าชาวเชียงคานหลายรายในยุคนี้ได้เริ่มทำกิจการค้าขายกับศูนย์อพยพที่ปากชม ทั้งรับซื้อของเก่าของทหารอเมริกาขายต่อและการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค อาหารสด

และอาหารสำเร็จรูปจากตลาดสดเชียงคาน ตลาดในตัวจังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น หรือ อำเภอหล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อไปขายที่ศูนย์ นอกจากนี้กลุ่มชาวต่างประเทศที่ทำงานอยู่ในศูนย์อพยพจะเลือกมาเช่าบ้านอยู่ที่เชียงคาน ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในเมืองเชียงคานจึงได้รับประโยชน์จากการกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญให้แก่ศูนย์อพยพที่ปากชม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2533 ที่ศูนย์อพยพได้ปิดตัวลงไปเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานจึงเหลือแต่ภาคการผลิตเพียงอย่างเดียว

เศรษฐกิจการผลิตพืชพาณิชยมีบทบาทอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจของเมืองเชียงคาน ในช่วงปี พ.ศ. 2533 – 2550 จากเดิมที่ฝ้ายเป็นพืชพาณิชยหลักที่ได้รับความนิยมปลูกแทบทุกครัวเรือนตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2500 ที่รัฐเริ่มสนับสนุนการปลูกพืชเศรษฐกิจและได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 แต่เนื่องจากปัญหาราคาที่ตกต่ำและต้นทุนที่สูงทำให้ฝ้ายได้รับความนิยมลดลงตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2523 ทำให้ชาวบ้านเริ่มหันมาปลูกถั่วเหลือง (พ.ศ. 2525 – 2530) ข้าวโพดและลูกเดือย (พ.ศ. 2530 – 2535) แล้วเปลี่ยนเป็นมันสำปะหลังที่ได้รับความนิยมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบัน แต่จำนวนผู้ที่ทำการเกษตรหลังจากยุคฝ้ายไม่ได้มีจำนวนมาก เนื่องจากผู้คนในวัยแรงงานของเมืองเชียงคานส่วนใหญ่ได้ออกไปเรียนและทำงานนอกพื้นที่ เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านรอบนอกเมืองเชียงคานส่วนชาวเชียงคานที่มีที่ดินเหลือจากการทำนาข้าวเหนียวไว้รับประทานจะเน้นการปลูกพืชส่วนต่างๆ เช่น มะขาม และมะม่วง กกล้วย เป็นอาชีพเสริมส่วนรายที่ไม่ต้องการดูแลจะเลือกปลูกยูคาลิปตัส ไม้สัก และยางที่ได้รับความนิยมปลูกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

บรรยากาศเมืองเชียงคานหลังจากปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมาค่อนข้างซบเซา บ้านเรือนริมโขงส่วนใหญ่ถูกปิดตายเนื่องจากร้านค้าที่เหลืออยู่และผู้คนที่เคยอาศัยอยู่ริมแม่น้ำเส้นถนนชายโขงเริ่มย้ายขึ้นมาอยู่ที่ถนนศรีเชียงคานเส้นบนซึ่งเป็นถนนตัดใหม่เนื่องจากปัญหาน้ำกัดเซาะตลิ่งประชากรส่วนใหญ่ของเมืองเป็นเด็ก คนแก่ และข้าราชการในพื้นที่ คนหนุ่มสาวได้ออกนอกพื้นที่ไปเรียนและทำงานตามเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ อุตรธานี ขอนแก่น และตัวจังหวัดเลย วิถีชีวิตของคนเชียงคานที่อยู่ในพื้นที่ยังคงอยู่กับเศรษฐกิจการผลิตเป็นหลัก การค้าภายในยังคงดำเนินต่อไปด้วยเงินหมุนเวียนจากเงินเดือนข้าราชการในพื้นที่และรายได้ของชาวบ้านรอบนอกที่ยังคงประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2536 ที่ไทยมีการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับลาว จนนำไปสู่การเปิดด่านอีกครั้งทำให้การค้าชายแดนเริ่มกลับมามีบทบาทอีกครั้งโดยฟื้นตัวอย่างช้าๆในช่วงแรกและเริ่มเติบโตอย่างเด่นชัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา แต่รูปแบบการค้าได้

เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เชียงคานไม่ได้มีสถานะเป็นเมืองท่าการค้าเหมือนในอดีต ชาวลาวที่ข้ามฝั่งมาซื้อสินค้าเลือกที่จะรวมกลุ่มและเหมารถเพื่อเข้าไปซื้อสินค้าที่ตัวจังหวัดเลยโดยตรง การเปิดด่านอีกครั้งได้ทำให้เกิดธุรกิจการเป็นนายหน้าในการจัดหาสินค้าและอำนวยความสะดวกเรื่องการนำเข้า – ส่งออกสินค้าให้กับผู้ประกอบการร้านค้าในฝั่งลาวซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค นอกจากนี้ยังเกิดธุรกิจเรือขนส่งสินค้าสัญชาติลาว รับจ้างขนส่งสินค้าระหว่างเชียงคาน – หลวงพระบาง โดยสินค้าขาออกจะเป็นวัสดุก่อสร้างและสินค้าอุปโภคบริโภคส่วนสินค้าขาเข้าจะเป็นสินค้าเกษตร เช่นลูกเดือยก่อนที่จะถูกส่งต่อเข้ากรุงเทพฯโดยมีรถบรรทุกสินค้ามารับอีกทอดหนึ่ง การค้าชายแดนที่เริ่มกลับมามีบทบาทขึ้นอีกครั้งเป็นประโยชน์กับผู้ประกอบการเพียงไม่กี่รายเท่านั้น ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาพรวมของเมืองเชียงคานเหมือนยุคการค้าก่อนที่ลาวจะปิดประเทศซึ่งชาวบ้านโดยทั่วไปยังคงได้ประโยชน์ร่วมจากการค้าในยุคนั้น

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองเชียงคานเกิดขึ้นจากการกลายเป็นเมืองท่องเที่ยว โดยเกิดจากปัจจัยหลักคือกระแสการท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์และการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากการท่องเที่ยวเมืองปาย รวมถึงการสนับสนุนจากสื่อและหน่วยงานภาครัฐต่างๆ โดยเฉพาะการจัดงาน “100 ปี เชียงคานเมืองโบราณริมฝั่งโขง” ประกอบกับสภาพความเงียบสงบของเมืองที่มีทิวทัศน์ของบ้านไม้ที่ยังคงเหลืออยู่ไม่ได้รับการรื้อถอนปรับปรุงเนื่องจากถูกปิดไม่ได้ใช้ตั้งแต่หมดยุคการค้า ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความเรียบง่ายของคนเชียงคาน ภูมิศาสตร์ที่ตั้งและภูมิอากาศที่คล้ายแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือ ทำให้เมืองเชียงคานกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ในยุคแรกเริ่มของการท่องเที่ยวเมืองเชียงคานจะเริ่มจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ฮอลแลนด์ ฯลฯ ได้เริ่มเข้ามาท่องเที่ยวเมืองเชียงคานตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 3536 จากนั้นจึงเป็นกลุ่มคนไทยที่เริ่มเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 แต่ยังคงเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตของเมือง นักท่องเที่ยวชาวไทยในกลุ่มนี้บางส่วนได้กลายมาเป็นผู้ประกอบการร้านค้าของที่ระลึก หากพิจารณาผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เริ่มเข้ามาในยุคแรกจะยังมีจำนวนน้อยและมีเพียงผู้ประกอบการไม่กี่รายที่ได้ประโยชน์ เช่น ร้านอาหารก็จะเป็นร้านเก่าแก่ของเมืองเชียงคานที่มีมาแต่เดิม ส่วนผู้ประกอบการด้านที่พักก็มีเพียง 6 ราย ซึ่งเป็นผู้ประกอบการโรงแรมในพื้นที่เดิมและมีผู้ประกอบการต่างถิ่นไม่กี่รายที่เข้ามาทำเกสต์เฮาส์ แต่เมื่อการท่องเที่ยวที่เริ่มขยายตัว ชาวบ้านเริ่มหันมาทำที่พักแบบโฮมสเตย์มากขึ้น

จนกระทั่งช่วงปลายปี พ.ศ. 2552 เทศบาลเมืองเชียงคานและการท่องเที่ยวจังหวัดเลย ได้จัดงาน “100 ปี เชียงคานเมืองโบราณริมฝั่งโขง” ซึ่งเป็นจุดพลิกผันที่สำคัญทำให้เมืองเชียงคานกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก นักท่องเที่ยวกระแสหลักได้เริ่มหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ดึงดูดให้ผู้ประกอบการจากภายนอกเริ่มเข้ามาหาเช่าห้องเพื่อทำร้านอาหารของที่ระลึกและร้านอาหารแพมากขึ้นจนเริ่มมีแรงต่อต้านจากคนในพื้นที่ว่าผู้ประกอบการจากภายนอกจะทำให้เมืองเชียงคานเปลี่ยนแปลงจนเสียอัตลักษณ์ไป แต่เมื่อคนเชียงคานเริ่มปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวได้มากขึ้น จำนวนผู้ประกอบการโดยส่วนใหญ่ กว่า 80 – 90 % จึงกลายเป็นผู้ประกอบการชาวเชียงคาน ส่วนรูปแบบของกิจการต่างๆเริ่มมีลักษณะตามความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้นโดยเฉพาะรูปแบบของที่พักริมเปลี่ยนรูปจากโฮมสเตย์แบบชาวบ้านมาเป็นรูปแบบเกสต์เฮาส์และโรงแรมที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและความเป็นส่วนตัว ส่งผลให้ที่พักแบบโฮมสเตย์ของชาวบ้านที่มีแนวโน้มทยอยเลิกกิจการลงไป

โดยภาพรวมแล้วการท่องเที่ยวที่เติบโตมากขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อด้านบวกทางเศรษฐกิจ คือสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนเป็นเงินหลายร้อยล้านบาทในแต่ละปี ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจึงตกอยู่กับคนเชียงคานเป็นส่วนใหญ่ในทุกระดับ โดยเฉพาะกลุ่มทุนในเชียงคานที่เคยทำธุรกิจการค้าตั้งแต่สมัยเมืองเชียงคานยังเป็นเมืองท่า คนกลุ่มนี้ยังมีที่ดินหรือเรือนแถวต่างๆบนถนนชายโขงที่จะได้ประโยชน์จากการให้ผู้ประกอบการต่างถิ่นเช่าที่เพื่อเปิดกิจการต่างๆ และคนกลุ่มนี้เองที่ได้เริ่มผันตัวมาเป็นผู้ประกอบการโดยลงทุนเปิดร้านหรือทำที่พักในทำเลที่เหลือนจากการให้เช่าหรือดำเนินกิจการต่อจากผู้เช่าเมื่อสัญญาเช่าเดิมได้หมดลง ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านโดยทั่วไปจะได้ประโยชน์จากการขายของที่ระลึกและอาหารทานเล่นต่างๆริมถนนคนเดินในรูปแบบแผงลอยและรถเข็น หรือรายได้เสริมจากอาชีพใหม่ๆที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เช่น เรือนำเที่ยว รถสามล้อ แม่บ้านทำความสะอาด รับจ้างซักผ้าปูที่นอน แม่ครัวตามร้านอาหาร นักดนตรี เป็นต้น แต่ผลกระทบเชิงลบทางด้านเศรษฐกิจคือ ราคาสินค้าต่างๆ ค่าที่พักในทุกๆระดับ ค่าเช่าที่ของผู้ประกอบการ และราคาที่ดินของเมืองเชียงคานเริ่มปรับตัวสูงขึ้น

ส่วนผลกระทบทางด้านสังคมแม้ว่าเมืองเชียงคานจะได้รับการพัฒนามากขึ้นจากงบประมาณและเม็ดเงินที่เข้ามาสู่เมืองรวมถึงการเข้ามาของ ธนาคาร และร้านสะดวกซื้อต่างๆที่สร้างความสะดวกสบายให้กับคนเชียงคานมากขึ้น แต่ความเจริญต่างๆที่เข้ามาพร้อมกับทุนนิยมได้ทำให้วิถีชีวิตเดิมของคนเชียงคานเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตที่มีความเรียบง่ายกลายเป็นวิถีชีวิตแบบคนเมืองโดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นของเมืองเชียงคานที่เริ่มเลียนแบบการแต่งกายและการใช้

สินค้าต่างๆที่เหมือนนักนักท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและในหมู่เครือญาติเริ่มเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น วัฒนธรรมต่างๆถูกทำให้กลายเป็นสินค้า เช่น การตักบาตรข้าวเหนียว หรือเทศกาลออกพรรษา เทศกาลสงกรานต์ ฯลฯ กลายเป็นเพียงเทศกาลเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของเมือง รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาแรงงานต่างด้าวที่แอบเข้ามาทำงานเพิ่มมากขึ้น เป็นสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกับเมืองเชียงคานเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

ในขณะที่การท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานในอนาคตมีความไม่แน่นอนเนื่องจากรูปแบบและกลุ่มนักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไปจากนักท่องเที่ยวแนววัฒนธรรมกลายเป็นนักท่องเที่ยวกระแสและมีแนวโน้มจะเหลือเพียงนักท่องเที่ยวประเภทกลุ่มทัวร์และนักท่องเที่ยวจากจังหวัดใกล้เคียง ประกอบกับเมืองเชียงคานไม่ได้มีความโดดเด่นเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวรอบนอกและเริ่มสูญเสียอัตลักษณ์เดิมของเมืองไป การท่องเที่ยวของเมืองเชียงคานในอนาคตจึงอาจมีความนิยมลดน้อยลงกลายเป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดในภาคอีสานเท่านั้น การจะทำให้เมืองเชียงคานยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจึงต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง สื่อ และประชาชนในพื้นที่ร่วมกันผลักดันให้เมืองเชียงคานมีการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยพยายามค้นหาและลักษณะอัตลักษณ์ของตนไว้ หรืออาจต้องสร้างสิ่งใหม่ๆขึ้นมาเพื่อที่จะดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในระยะยาว แต่ทั้งนี้ต้องเป็นความยินยอมที่เกิดจากการพูดคุยของทุกฝ่ายในเชียงคานโดยเฉพาะชาวบ้านในพื้นที่ที่เป็นเจ้าของเมืองเชียงคานอย่างแท้จริง

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

6.1 สรุปผลการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคาน พ.ศ. 2454 – 2555 มีจุดประสงค์ในการวิจัยเพื่อตอบคำถามถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในรอบร้อยกว่า 100 ปี ที่ผ่านมา การศึกษาจะแบบเนื้อหาตามช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 4 ช่วงเวลาย่อย คือ 1) เมืองเชียงคานก่อน พ.ศ. 2470 2) เมืองเชียงคานช่วง พ.ศ. 2470 – 2518 3) เมืองเชียงคานช่วง พ.ศ. 2518 – 2536 4) เมืองเชียงคานช่วง พ.ศ. 2518 – ปัจจุบัน จากผลการศึกษาพบว่า เมืองเชียงคานมีอายุอย่างน้อย 650 ปี เกิดขึ้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยกับเมืองหลวงพระบางและเมืองเวียงจันทน์ของอาณาจักรล้านช้าง จากปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ที่ตั้งที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำขนาดใหญ่ที่อยู่ระหว่าง 2 เมืองใหญ่และมีระยะทางพอเหมาะแก่การพักเดินทาง เมืองเชียงคานจึงกลายเป็นเมืองผ่านทางการค้า เป็นแหล่งผลิตและรวบรวมสินค้าที่สำคัญในบริเวณโดยรอบมาตั้งแต่อดีต

เศรษฐกิจของเมืองเชียงคานช่วงก่อน พ.ศ. 2470 ยังเน้นไปที่เศรษฐกิจแบบการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลักทั้ง การทำนาข้าวเหนียว การหาปลา การปลูกฝ้ายเพื่อนำมาทำผ้าทอและผ้านวม การผลิตจะใช้กำลังแรงงานในครัวเรือนหรือในหมู่เครือญาติเป็นหลัก อีกด้านหนึ่ง คนเชียงคานจะหาประโยชน์จากการเป็นเมืองผ่านทางการค้าโดยการเก็บรวบรวมของป่าหรือผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคขาย ในขณะที่ชาวบ้านบางรายจะยึดอาชีพเป็นลูกจ้างเรือถ่อที่ขนส่งสินค้าระหว่าง หลวงพระบาง – เวียงจันทน์ หรือจะยึดอาชีพคนคอยบังคับท่อนซุงในช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามาทำการค้าไม้ในลาว สาเหตุที่ชาวบ้านมีปฏิสัมพันธ์กับการค้าเนื่องจากต้องการนำเงินไปส่งส่วยหรือเสียภาษี ประกอบกับต้องการใช้เงินหรือสินค้าของตนในการแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่จำเป็นต้องใช้บริโภค เช่น เกลือและปลาร้า ที่ไม่สามารถผลิตได้เพียงพอต่อการบริโภคเนื่องจากพื้นที่บริเวณเมืองเชียงคานไม่มีแหล่งผลิตเกลือได้เพียงพอ รวมถึงสินค้าจากต่างประเทศหรือสินค้าจากส่วนกลางที่มีคุณภาพและมีความหลากหลายกว่าสินค้าท้องถิ่น เช่น สิ่งทอคุณภาพดี น้ำมันก๊าด เครื่องครัว เครื่องกระเบื้อง สินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ โดยทางผ่านของสินค้าจะมาจากทางหนองคาย และเวียงจันทน์ ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2470 มีความใกล้เคียงกับทฤษฎีของ A.V. Chayanov และ J.H. Boeke ที่พยายามอธิบายถึงวิถีชีวิตของ

ชาวบ้านที่อยู่ภายใต้เศรษฐกิจทั้งสองระบบคือเศรษฐกิจการผลิตและเศรษฐกิจการค้าที่เป็นตัวแทนของระบบทุนนิยมแม้จะมีน้ำหนักไปที่การหาประโยชน์จากการเป็นเมืองผ่านทางการค้าอยู่มากก็ตาม นอกจากนี้สังคมเมืองเชียงคานยังมีความใกล้เคียงกับแนวคิดของฉัตรทิพย์ที่อธิบายลักษณะชุมชนไทยว่ามีลักษณะแบบ communal ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คงทนข้ามกาลเวลามาได้เนื่องจากมีแรงเกาะเกี่ยวภายในสูง ทรัพยากรมีกินมีใช้ และรัฐไม่ได้เข้ามาจัดการชุมชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงของเมืองเชียงคานในช่วงดังกล่าว

เศรษฐกิจเมืองเชียงคานช่วง พ.ศ. 2470 – 2518 จะมีลักษณะเป็นเมืองทำการค้าของพื้นที่บริเวณโดยรอบ ซึ่งเกิดจากปัจจัยต่างๆ คือ 1) การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนซึ่งกระตุ้นให้เกิดการค้า เพราะพ่อค้าชาวจีนเป็นคนนำสินค้าที่มีความหลากหลายและมีคุณภาพเข้ามาขาย นำวิธีการผลิตแบบใหม่เข้ามาในพื้นที่ ทั้งการปลูกฝ้ายด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย วิธีการผลิตผ่านนมเพื่อการค้า รวมถึงยังเป็นคนกระตุ้นให้เกิดการค้าฝ้ายด้วยการนำระบบเครดิตเข้ามาใช้ในพื้นที 2) การเข้ามาของถนน ที่ช่วยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กับภาคเมืองมากขึ้นทั้งคนและสินค้า สินค้าจากภาคกลางเริ่มเข้ามาพร้อมกับถนนตัดใหม่และเป็นสินค้าที่ชาวบ้านในพื้นที่โดยเฉพาะชาวลาวต้องการ เนื่องจากการขนส่งผ่านในของประเทศลาวยังมีความล่าช้า สินค้าทั้งหลายจึงมาผ่านเชียงคานเป็นหลัก 3) การเข้ามาของหน่วยงานราชการจากนโยบายป้องกันคอมมิวนิสต์ ข้าราชการที่เข้ามาอยู่จะไม่ทำการผลิตเองแต่จะมีเงินจากเงินเดือนใช้สอยจึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ใช้เงินตราในการแลกเปลี่ยนมากขึ้น 4) นโยบายการปลูกพืชพาณิชย์ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการปลูกฝ้าย จากปัจจัยภายนอกทั้ง 4 อย่างได้กระตุ้นให้ชาวเชียงคานปรับตัวหาประโยชน์จากระบบทุนนิยมการค้ามากขึ้น แทบทุกครัวเรือนจะทำอะไรฝ้ายทำผ่านนมขาย บางรายได้ผันตัวเองเป็นพ่อค้าทำการค้าเปิดร้านขายของเบ็ดเตล็ด สินค้าอุปโภคบริโภคเช่นเดียวกับกลุ่มพ่อค้าชาวจีน ในขณะที่บางรายจะทำการค้าขายขนาดเล็ก เช่น การเป็นแม่ค้าขายของในตลาดสด การทำอาหารขาย รับจ้างขนน้ำ เป็นต้น ช่วงนี้เป็นช่วงที่ระบบตลาดของเมืองเชียงคานมีการพัฒนาไปมาก เชียงคานกลายเป็นเมืองท่าศูนย์กลางในบริเวณโดยรอบ มีร้านค้ารูป ร้านทอง โรงภาพยนตร์ ร้านขายยา ขายอาหาร ฯลฯ เศรษฐกิจมีความคึกคักโดยมีชาวบ้านรอบนอกและชาวลาวเป็นลูกค้าที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจดังกล่าว ความรุ่งเรืองทางการค้าในช่วงการเป็นเมืองท่าของเชียงคานเป็นจุดสำคัญที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชาวเมืองเชียงคานเนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการสะสมทุนในกลุ่มพ่อค้าชาวจีนและชาวเมืองเชียงคานบางรายที่ทำการค้าหรือเกี่ยวเนื่องกับการค้า ในขณะที่เดียวกันวิธีการผลิตของชาวบ้านก็ยังคงดำเนินควบคู่กันไปกับระบบการค้าที่เติบโตแต่เริ่มมีการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยมากขึ้น ชาวบ้านมีรายรับจาก

การปฏิสัมพันธ์กับระบบทุนนิยมการค้ามากกว่าเดิมแต่ส่วนใหญ่ยังดำรงชีพด้วยระบบเศรษฐกิจการผลิตแบบเดิมที่แทบไม่มีต้นทุนรายจ่ายใดๆ ช่วงดังกล่าวยังพอจะนำทฤษฎีเดิมมาอธิบายได้อยู่บ้างแม้ว่าชาวเมืองเชียงคานจะมีความการใกล้ชิดกับระบบทุนนิยมมากขึ้นกว่าช่วงก่อนหน้าก็ตาม

เศรษฐกิจเมืองเชียงคานช่วง พ.ศ. 2518 - 2536 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจของเมืองมีความซับซ้อน ที่เกิดจากปัจจัยภายนอกประเทศคือการเปลี่ยนแปลงการปกครองในลาวที่นำมาซึ่งการปิดด่านทำให้เศรษฐกิจเมืองท่าที่เคยพึ่งพาการค้ากับชาวบ้านฝั่งลาวหยุดชะงักลงทันที การค้าที่ซับซ้อนทำให้กลุ่มพ่อค้าชาวจีนหลายรายเริ่มอพยพออกนอกพื้นที่ไปทำการค้าที่อื่น รวมถึงคนเชียงคานในวัยหนุ่มสาวเริ่มมีการออกนอกพื้นที่มากขึ้นแต่ส่วนใหญ่จะเป็นการส่งลูกหลานไปเรียนต่อตามหัวเมืองในภาคอีสานและกรุงเทพฯ เมื่อเรียนจบคนเหล่านี้จะเลือกทำงานและตั้งรกรากอยู่ตามเมืองใหญ่แล้วจึงส่งเงินกลับบ้าน เชียงคานในช่วงนั้นจึงเป็นเมืองที่มีแต่เด็ก คนแก่ และกลุ่มข้าราชการอยู่เป็นส่วนใหญ่ การขาดกลุ่มกำลังแรงงานทำให้ภาคการผลิตโดยเฉพาะการทำนาของชาวเมืองเชียงคานเริ่มปรับตัวเป็นระบบการจ้างผลิตมากขึ้นทั้งการจ้างผลิตแบบแบ่งผลผลิตและจ้างผลิตด้วยเงินที่ได้จากลูกหลาน ส่วนการผลิตที่เน้นพืชพาณิชย์ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐจะเป็นกลุ่มชาวบ้านรอบนอกเป็นหลัก หลังจากหมดช่วงฝ้ายรุ่งเรืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมาชาวเมืองเชียงคานแทบไม่ทำการผลิตพืชพาณิชย์เองแต่อาจใช้วิธีปลูกไม้ยืนต้นที่ไม่ต้องรับการดูแลมาก เช่น ไม้สัก ไม้ยูคาลิปตัส และยางเป็นต้น สำหรับภาคการค้า แม้การค้ากับฝั่งลาวจะซับซ้อนไปแต่การปิดประเทศของลาวได้สร้างปัจจัยบวกบางอย่างต่อระบบเศรษฐกิจเมืองเชียงคานคือการเกิดศูนย์อพยพที่ อานาจปากชม ชาวบ้านบางส่วนได้ทำการค้าขายอาหาร ของสด และสินค้าอุปโภคบริโภคกับทางศูนย์อพยพ ซึ่งเป็นผลดีต่อตลาดการค้าภายในของเมืองเชียงคานที่กลายเป็นศูนย์กลางการค้าให้กับศูนย์อพยพแม้ว่าผลประโยชน์จะเกิดกับกลุ่มพ่อค้าที่ทำการค้าเพียงไม่กี่รายก็ตาม ระบบเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานในขณะนั้นจึงพึ่งพาเศรษฐกิจจากพืชพาณิชย์ของชาวบ้านรอบนอก การค้ากับศูนย์อพยพ ระบบเงินเดือนของข้าราชการในพื้นที่ และเงินที่ลูกหลานส่งกลับบ้าน จึงสรุปได้ว่าเศรษฐกิจในช่วงดังกล่าวเริ่มเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งพาเงินตราในการแลกเปลี่ยนเป็นหลัก

เศรษฐกิจเชียงคานช่วง พ.ศ. 2536 - 2555 มีความเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก 2 ประการคือ 1) การฟื้นฟูความสัมพันธ์จนนำไปสู่การเปิดด่านการค้ากับฝั่งลาวอีกครั้ง 2) การเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจแบบเมืองท่องเที่ยว จากกระแสการท่องเที่ยวที่ได้รับอิทธิพลจากการท่องเที่ยวเมืองปาย และการสนับสนุนจากสื่อและภาครัฐ เศรษฐกิจของเมืองเชียงคานหลังจากปี

พ.ศ. 2536 เป็นต้นมาเริ่มมีแนวโน้มดีขึ้นจากภาคการค้าชายแดนที่สามารถทำการค้ากับฝั่งลาวได้อีกครั้ง แม้ว่าผลประโยชน์จะเกิดกับกลุ่มผู้ประกอบการนำเข้า – ส่งออกสินค้ากับฝั่งลาว เรือขนส่งสินค้า รวมถึงร้านค้าในตัวจังหวัดเลยที่ได้ประโยชน์จากคนลาวที่ข้ามฝั่งเพื่อเข้ามาเมืองไปซื้อสินค้า เชียงคานในช่วงนี้จึงมีลักษณะเป็นเพียงทางผ่านของสินค้าเท่านั้น ในส่วนของภาคการผลิตยังคงมีลักษณะคล้ายกับช่วงก่อนหน้าคือเป็นระบบจ้างผลิตและเป็นเศรษฐกิจการเกษตรของชาวบ้านในพื้นที่รอบนอก โดยเฉพาะการปลูกมันสำปะหลังและยาง ในขณะที่เดียวกันเศรษฐกิจการท่องเที่ยวได้เริ่มกลายมาเป็นหัวใจหลักทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานโดยเริ่มตั้งแต่ที่นักท่องเที่ยวต่างชาติได้เข้ามาท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ. 3536 และได้จุดประกายให้นักท่องเที่ยวไทยเริ่มเข้ามาท่องเที่ยวตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ในช่วงแรกของการท่องเที่ยวผลประโยชน์ยังคงอยู่กับผู้ประกอบการภายนอกที่เริ่มเข้ามาทำที่พักตั้งแต่ยุคนักท่องเที่ยวต่างชาติเริ่มเข้ามาท่องเที่ยว และผู้ประกอบการของที่ระลึกที่มาจากต่างถิ่น ซึ่งมีแรงดันภายในจากคนในพื้นที่บางส่วนแต่เมื่อคนเชียงคานเริ่มปรับตัวเข้ากับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวได้แล้วจะพบว่าจำนวนผู้ประกอบการในทุกสาขา ทั้งที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก รวมถึงหาบเร่แผงลอยจะเป็นคนเชียงคานโดยส่วนใหญ่ ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงตกอยู่กับคนเชียงคานเป็นหลัก โดยเฉพาะเจ้าที่ดินที่โดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มทุนเชียงคานที่เคยทำธุรกิจการค้าตั้งแต่สมัยเชียงคานยังเป็นเมืองท่า คนกลุ่มนี้ยังมีเรือนแถวที่เคยทำการค้าบนถนนชายโขงซึ่งได้ประโยชน์จากค่าเช่าจากผู้ประกอบการต่างถิ่นในยุคแรกและได้เริ่มศึกษาความรู้ทางธุรกิจการท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการภายนอกจากนั้นจึงเริ่มผันตัวเองเป็นผู้ประกอบการเมื่อสัญญาเช่าเดิมได้หมดลง ในขณะเดียวกันกลุ่มชาวบ้านทั่วไปก็ยังสามารถได้ประโยชน์จากเศรษฐกิจเมืองท่องเที่ยวที่เติบโต เช่นขายของร้านแผงลอยหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว เช่น เรือนำเที่ยว รถสามล้อ แม่บ้านทำความสะอาด แม่ครัวร้านอาหาร ฯลฯ จึงอาจกล่าวได้ว่าในช่วงปัจจุบันคนเชียงคานได้ปรับตัวเข้ากับระบบทุนนิยมที่มาจากการท่องเที่ยวโดยสมบูรณ์ มีการลงทุนเพื่อหวังผลกำไรตอบแทนจากการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้กลับมาอย่างมหาศาลให้กับชาวเมืองเชียงคาน แม้ว่าการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้สร้างทั้งผลกระทบเชิงบวกทางด้านเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันทุนนิยมที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้เริ่มส่งผลกระทบต่อเชิงลบทางด้านสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาแรงงานต่างด้าว ประเพณีวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของเมืองเชียงคานที่เริ่มสูญหายไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายในเชียงคานโดยเฉพาะชาวบ้านที่เป็นเจ้าของเมืองต้องระวังและร่วมกันหาทางแก้ไขและป้องกันก่อนที่จะทุนนิยมการท่องเที่ยวจะเริ่มทำลายเมืองเชียงคานเหมือนที่เคยเกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งประสบมาก่อนแล้ว

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงคานสามารถพัฒนาแนวคิด การเกิดและดำรงอยู่ของ “นายทุนน้อยท้องถิ่น” ภายใต้บริบทของเมืองชายแดนขนาดเล็กที่มีระบบเศรษฐกิจแบบเปิดโดยมีฐานมาจากภาคการค้าก่อนจะพัฒนากลายเป็นเศรษฐกิจแบบการท่องเที่ยว แต่ก่อนอื่นเราต้องพิจารณาถึงปัจจัยการเกิดเมือง ลักษณะจำเพาะและพัฒนาการของเมืองเชียงคานซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาแนวคิดดังกล่าว

การเกิดขึ้นของเมืองเชียงคานเกิดจากปัจจัยหลักทางด้านภูมิศาสตร์ 2 ประการคือ

- 1) เชียงคานตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงที่ถูกใช้เป็นเส้นทางการค้าระหว่างเมืองหลวงพระบาง – เวียงจันทน์ มีระยะทางและภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การเป็นจุดแวะพักสินค้า และจุดแลกเปลี่ยนรวบรวมสินค้าในพื้นที่ การเกิดขึ้นของเมืองเชียงคานจึงมีรากฐานสำคัญมาจากการเป็น “เมืองผ่านทางการค้า” (entrepot)
- 2) เชียงคานมีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การผลิตเพื่อยังชีพ และยังมีพื้นที่โดยรอบติดกับที่ราบเชิงเขาที่เต็มไปด้วยป่าเหมาะแก่การรวบรวมของป่าซึ่งเป็นสินค้าที่มีความต้องการในทางการค้าตั้งแต่อดีต

จากปัจจัยทั้งสองได้สร้างลักษณะจำเพาะต่อระบบเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานคือ เป็นเมืองที่มีระบบเศรษฐกิจแบบเปิดขนาดเล็ก เศรษฐกิจจะพึ่งพาภาคการค้าเป็นหลัก ความรุ่งเรืองและความซบเซาทางเศรษฐกิจของเมืองจึงขึ้นกับปัจจัยภายนอกคือภาคการค้า ดังเช่น ความรุ่งเรืองในการเป็นเมืองท่าจากการค้าที่ขยายตัวในช่วง พ.ศ. 2470 – 2518 (ซึ่งเป็นผลจากการเข้ามาของกลุ่มพ่อค้าชาวจีน และนโยบายด้านคอมมิวนิสต์ที่ทำให้เกิดการพัฒนา ถนน สาธารณูปโภค รวมถึงการเข้ามาของหน่วยงานราชการต่าง ๆ) และความซบเซาหลังจากลาวปิดด่านในปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นทุนภายนอกไม่ได้ให้ความสนใจกับเมืองเชียงคานในอดีตเนื่องจากภูมิศาสตร์ที่ตั้งของเมืองเชียงคานเป็นเมืองชายแดนขนาดเล็กไม่ใช่เมืองชุมทาง เส้นทางที่เชื่อมกับศูนย์กลางของประเทศไทย คือถนนที่เข้ามาภายหลังได้นำพาแต่ภาคการค้าผ่านรูปแบบของสินค้าที่มีความหลากหลายมากขึ้นเท่านั้นไม่ได้ดึงดูดทุนประเภทอื่นเข้ามาในพื้นที่ ในขณะที่ภาคการผลิตจะเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีพของชาวเมืองเป็นหลัก การใช้ที่ดินมีแต่การผลิตแบบแปลงขนาดเล็กซึ่งเป็นลักษณะจำเพาะของเมืองชายแดน ดังนั้นวิถีของคนเชียงคานในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2518) จึงมีลักษณะ

ใกล้เคียงกับทฤษฎีของ A.V. Chayanov ที่ผลิตเพื่อยังชีพแต่มีการปฏิสัมพันธ์กับภาคการค้า และคล้ายคลึงกับทฤษฎีสองระบบของ J.H. Boeke ที่อธิบายว่าทั้งระบบการผลิตและระบบการค้าหรือทุนนิยมจะมีปฏิสัมพันธ์กันต่อไปและอยู่คู่กันไปตลอด แต่วิถีของคนเชียงคานจะมีความแตกต่างจากทฤษฎีทั้งสองเนื่องจากวิถีของคนเชียงคานจะให้น้ำหนักไปกับการหาประโยชน์จากภาคการค้าเป็นหลัก นอกจากจะนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคออกขายแล้ว คนเชียงคานยังนิยมหาของป่ามาขาย รับจ้างถ่อเรือ รับจ้างล่องซุง ขายอาหารสำเร็จรูป ซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับทุนนิยมการค้าโดยตรง แต่ในเชิงกรอบความคิดและค่านิยม แม้ว่าชาวเมืองเชียงคานจะสามารถปรับตัวหาประโยชน์จากการค้ามาตั้งแต่อดีตแต่แนวคิดบริโภคนิยมซึ่งเป็นหัวใจหลักของลัทธิทุนนิยมไม่ได้มีบทบาทต่อคนเชียงคานเท่าใดนัก ผลประโยชน์ที่ข้องเกี่ยวกับการค้าที่เกิดขึ้นจะถูกกลับไปใช้หมุนเวียนเป็นทุนในการทำธุรกิจของตน หรือเก็บสะสมไว้ลงทุนในกิจการต่างๆ เมื่อมีโอกาสทางธุรกิจ เป็นลักษณะการออมเงินในช่วงการเติบโตของทุนนิยมอย่างแท้จริง จึงอาจกล่าวได้ว่าการค้าในช่วง พ.ศ. 2470 – 2518 ได้สร้างหน่ออ่อนของทุนนิยมเกิดขึ้นทั้งทุนที่เป็นองค์ความรู้ในการทำการค้าหรือธุรกิจและเป็นทุนที่อยู่ในรูปตัวเงิน สำหรับคนเชียงคานที่ไม่ได้มีธุรกิจการค้าโดยตรงผลประโยชน์จากการค้าเหล่านั้นจะถูกนำไปใช้จ่ายในสิ่งของที่จำเป็นและไม่สามารถผลิตได้เองในพื้นที่ เช่น เกลือ ปลาแร่ เป็นต้น และในยุคหลังจากปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาทุนเหล่านั้นจะถูกใช้เป็นทุนในการศึกษาของบุตรหลานชาวเชียงคานตามค่านิยมของคนเชียงคานที่จะส่งลูกหลานให้ได้ไปเรียนหนังสือเพื่อจะได้กลับมาเป็นเจ้าของคนต่อไป หลังจากปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา เราจึงเห็นคนเชียงคานออกไปเรียนและทำงานนอกพื้นที่เป็นจำนวนมาก การศึกษาที่สูงทำให้บุตรหลานที่ไปเรียนและได้ทำงานอยู่นอกพื้นที่เหล่านั้นมีเงินมากพอที่จะส่งกลับมาให้ครอบครัวที่เชียงคาน รวมถึงเงินเดือนของกลุ่มข้าราชการในพื้นที่ (ซึ่งส่วนใหญ่คือชาวเมืองเชียงคานที่ได้รับการศึกษาแล้วกลับมารับราชการที่เชียงคานโดยเฉพาะการรับราชการครู) ได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในยังคงดำรงต่อไปได้ในภาวะที่เศรษฐกิจจากภาคการค้าซบเซาลงไป เมื่อเศรษฐกิจของเมืองได้เริ่มเปลี่ยนจากทุนนิยมการค้าเข้าสู่ทุนนิยมการท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากปัจจัยภายนอกคือแรงสนับสนุนจากสื่อและภาครัฐพร้อมทั้งกระแสการท่องเที่ยวเมืองโบราณที่ได้รับความนิยมมากขึ้นในช่วงหลัง คนเชียงคานที่มีความพร้อมเงินทุนจากการสะสมทุนตั้งแต่ช่วงเมืองทำการค้า เงินจากลูกหลานที่ส่งมา เงินเดือนจากการเป็นข้าราชการในพื้นที่ ประกอบกับองค์ความรู้ในการทำการค้าในอดีต ได้ทำให้คนเชียงคานยังคงสามารถเก็บเกี่ยวประโยชน์จากทุนนิยมการท่องเที่ยวได้เต็มที่ ทุนภายนอกไม่สามารถเข้ามาหาประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้มากนัก เป็นปฏิสัมพันธ์ในกรณีเฉพาะระหว่างทุนต่างถิ่นกับนายทุนน้อยท้องถิ่นที่เป็นคนเชียงคานเอง

เราจะพิจารณาถึงการเกิดขึ้นและคงอยู่ของนายทุนน้อยท้องถิ่นภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงคานตามที่ได้กล่าวมาอย่างละเอียดโดยเริ่มจากการจำแนก “นายทุนน้อยท้องถิ่นของเมืองเชียงคาน” ออกเป็น 2 กลุ่มหลักดังนี้ คือ

- 1) นายทุนน้อยท้องถิ่นที่มีฐานมาจากกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่เข้ามาทำการค้าในเชียงคานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470

พ่อค้าเป็นชนชั้นที่ไม่ได้ก่อตัวจากรกรากในพื้นที่แต่แรกเริ่มเพราะแต่เดิมเชียงคานมีลักษณะเป็นเมืองผ่านทางการค้าจึงมีแต่พ่อค้าที่แวะผ่านเป็นหลัก เมื่อกลุ่มชาวจีนมาปักหลักอยู่ที่เชียงคานจึงเริ่มสะสมทุนจากการเป็นลูกจ้างก่อนจะผันตัวเองเป็นพ่อค้าขายสินค้าที่นำมาจากส่วนกลางควบคู่ไปกับการทำส่งเสริมการเกษตรกับชาวบ้าน เมื่อเศรษฐกิจซบเซาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 หลายรายได้ย้ายออกนอกพื้นที่ไป ทำให้กลุ่มที่เหลืออยู่สามารถกุมเศรษฐกิจหลักของเมืองเชียงคานเอาไว้ได้ นายทุนน้อยท้องถิ่นกลุ่มนี้ยังคงทำการค้าขายต่อไป ในขณะที่บางรายเริ่มขยับขยายต่อยอดไปสู่ธุรกิจอื่น เช่น โรงหีบฝ้าย โรงน้ำแข็ง โรงผลิตน้ำ ร้านอาหาร เป็นต้น การสะสมทุนของคนกลุ่มนี้จะสะสมทั้งในรูปเงินที่ใช้เข้ามาหมุนเวียนในกิจการและสะสมในรูปที่ดินขนาดเล็กหลายแปลงเพื่อใช้หาประโยชน์จากการค้าและใช้เป็นที่อยู่อาศัย สถานะทางเศรษฐกิจที่ดีประกอบกับมีปัจจัยการผลิตคือแปลงที่ดินในทำเลการค้าที่ดีได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่นายทุนน้อยท้องถิ่นกลุ่มนี้สามารถปรับตัวหาประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว คนกลุ่มนี้กลายเป็นเจ้าที่ดินให้กับนายทุนต่างถิ่นที่ต้องการเข้ามาทำธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งร้านขายของที่ระลึกและที่พัก ควบคู่ไปกับการรับองค์ความรู้จากเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เมื่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเริ่มเติบโตคนกลุ่มนี้จึงเริ่มผันตัวมาเป็นผู้ประกอบการขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ที่พัก กลายเป็นชนชั้นที่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

- 2) นายทุนน้อยท้องถิ่นที่มีฐานมาจากกลุ่มชาวบ้านที่หาประโยชน์จากภาคการค้าที่เกิดขึ้น มีการสะสมทุนและองค์ความรู้มาอย่างยาวนาน

ชาวบ้านทั่วไปมีปฏิสัมพันธ์กับทุนนิยมการค้ามาอย่างยาวนาน ทั้งการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค การรวบรวมของป่าขาย การรับจ้างถ่อเรือ ล่องไม้ เป็นลูกจ้างตามโรงเลื่อย การทำอาหารสำเร็จรูปขายตามตลาด ชาวบ้านรู้จักระบบตลาดเป็นอย่างดีมีการสะสมเงินที่เกิดจากประโยชน์ที่ได้จากการค้านำมาส่งลูกหลานเรียน ซึ่งถือเป็นการลงทุนทางการศึกษาที่ได้

ผลลัพธ์ที่กลับมาในรูปแบบรายได้จากลูกหลานที่ส่งกลับมาให้ครอบครัว หรือชาวเชียงใหม่คนกลุ่มที่มีการศึกษาแล้วกลับมารับราชการในพื้นที่ที่มีรายได้ประจำในรูปแบบเงินเดือน เงินเหล่านี้เป็นแหล่งเงินทุนสำคัญที่นำมาใช้ลงทุนเมื่อการท่องเที่ยวเติบโตขึ้น ควบคู่ไปกับองค์ความรู้ที่สะสมมาตั้งแต่ยุคการค้ารวมถึงองค์ความรู้ที่ได้รับการศึกษาในหมู่ลูกหลานที่ส่งไปเรียนต่างถิ่น ทำให้คนกลุ่มนี้หลายรายผันตัวเองมาเป็นนายทุนน้อยท้องถิ่นได้ ทั้งรูปแบบเจ้าของที่พักโฮมสเตย์ ร้านอาหารตามสั่งขนาดเล็ก ร้านขายของที่ระลึกท้องถิ่น และร้านอาหารเบเกอรี่ต่างๆที่มีต้นทุนในการประกอบการที่ต่ำกว่ากลุ่มแรก แม้ว่ารูปแบบธุรกิจจะมีขนาดเล็กกว่านายทุนน้อยท้องถิ่นที่มีฐานมาจากพ่อค้าชาวจีนก็ตาม แต่คนกลุ่มนี้ก็เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

ความขัดแย้งทางชนชั้นระหว่างนายทุนน้อยท้องถิ่นกลุ่มพ่อค้าชาวจีนกับกลุ่มชาวบ้านทั่วไปในช่วงที่เมืองเชียงใหม่มีเศรษฐกิจขึ้นกับการค้าเป็นหลักเกิดแทบไม่ปรากฏให้เห็น เนื่องจากทุนการค้าเป็นสิ่งที่ชาวบ้านยังต้องพึ่งพาและมีประโยชน์ร่วมกัน ไม่ได้มีการขูดรีดแรงงานหรือแย่งฐานทรัพยากรการผลิตกันแต่อย่างใด ประกอบกับคนเชียงใหม่สามารถดูกลิ่นกลุ่มพ่อค้าชาวจีนเข้ามาอยู่ในระบบเครือข่ายที่เข้มแข็งผ่านทางการแต่งงานกับคนในพื้นที่ได้ ทำให้พ่อค้าชาวจีนถูกผนวกรวมเป็นคนในพื้นที่ ในขณะที่พ่อค้าชาวจีนรับวัฒนธรรมแนวคิดในระบบเครือข่ายจากคนพื้นถิ่น ชาวบ้านก็รับแนวคิดการทำการค้าและการหาประโยชน์จากการค้าที่เกิดขึ้นจากกลุ่มพ่อค้าชาวจีนเช่นกัน ประกอบกับเมืองเชียงใหม่มีฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์จึงไม่มีแรงกดดันทางด้านเศรษฐกิจและการทำมาหากิน ทำให้คนทั้งสองกลุ่มจึงสามารถสะสมทุนในขนาดและรูปแบบที่ต่างกันมาอย่างต่อเนื่องและสามารถผันตัวเองมาเป็นนายทุนน้อยท้องถิ่นที่เก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น แม้จะมีความขัดแย้งกันบ้างเล็กน้อยภายในกลุ่มนายทุนน้อยทั้งสองกลุ่มที่ต้องกลายมาเป็นคู่แข่งแย่งฐานลูกค้าหรือผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวกันเอง รวมถึงกลุ่มทุนต่างถิ่นที่พยายามจะเข้ามาในระบบเศรษฐกิจแบบการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน แต่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ก็ยังคงตกแก่นายทุนน้อยท้องถิ่นทั้งสองกลุ่มอย่างเต็มที่จากระบบเศรษฐกิจที่เติบโตเพิ่มมากขึ้นกว่าช่วงการค้าในอดีต

โดยสรุปแล้วเราสามารถพัฒนาแนวคิด “การเกิดและดำรงอยู่ของนายทุนน้อยท้องถิ่น” ที่ได้จากงานวิจัยดังนี้คือ

- 1) มีการสะสมทุนและองค์ความรู้มาจากรู้นการค้าหรือผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการค้ามาอย่างยาวนาน

- 2) สามารถกลายมาเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะที่ดิน
- 3) ถูกผนวกรวมกับระบบเครือข่ายของคนในท้องถิ่นจนกลายเป็นทุนภายใน ไม่เกิดความแปลกแยกกับชุมชนจึงสามารถสะสมทุนได้อย่างต่อเนื่อง
- 4) ไม่ถูกแทรกแซงจากทุนภายนอกในระยะเริ่มต้น มีการแข่งขันที่ไม่รุนแรง ซึ่งอาจเกิดจากจำนวนคู่แข่งที่น้อยรายหรือมีโอกาสทางเศรษฐกิจเปิดกว้างมากเพียงพอ
- 5) ไม่สามารถพัฒนาเป็นทุนขนาดใหญ่ได้เนื่องจากขีดจำกัดบางประการ เช่น ภาวะทางเศรษฐกิจของเมืองที่ขึ้นกับปัจจัยภายนอก และลักษณะของระบบเศรษฐกิจแบบเมืองชายแดนที่ไม่ก่อให้เกิดเศรษฐกิจแบบการผลิตรูปแบบอื่นนอกจากภาคการค้าหรือการท่องเที่ยว
- 6) มีความยืดหยุ่นปรับตัวได้สูง สามารถหาประโยชน์ได้ทุกช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับเมืองเชียงคานเกิดจากปัจจัยภายนอกเป็นหลัก เนื่องจากของเมืองเชียงคานที่เป็นเมืองเศรษฐกิจเปิดขนาดเล็ก การปรับตัวและหาผลประโยชน์ได้ทุกช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของนายทุนน้อยท้องถิ่นทั้งกลุ่มที่มีฐานมาจากพ่อค้าชาวจีน และกลุ่มที่มีฐานมาจากชาวบ้าน กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การเติบโตเศรษฐกิจยังคงตกอยู่แก่คนภายในท้องถิ่นที่ทุกช่วงยุคสมัย จึงเชื่อได้ว่าการเกิดขึ้นของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ภายในปี พ.ศ. 2558 หรืออีก 2 ปีข้างหน้า เมืองเชียงคานในฐานะเมืองชายแดนที่มีฐานจากการท่องเที่ยวและการค้าชายแดนจะได้ประโยชน์อย่างเต็มที่และผลประโยชน์จะยังคงตกแก่คนในพื้นที่ และนายทุนน้อยท้องถิ่นชาวเชียงคานดั้งเดิม เว้นแต่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหรือมีเงื่อนไขบางประการที่ทำให้ทุนน้อยท้องถิ่นไม่สามารถปรับตัวรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ทัน่วงที จึงเป็นสิ่งที่น่าติดตามและสนใจศึกษาในงานวิจัยครั้งต่อไป

รายการอ้างอิง

- กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลตำบลเชียงคาน. 2555. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาเทศบาลตำบลเชียงคาน พ.ศ.2555-2557. เลย. เทศบาลตำบลเชียงคาน.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. 2544. วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเลย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- งานวิเคราะห์นโยบายและแผน เทศบาลตำบลเชียงคาน. 2551. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาเทศบาลตำบลเชียงคาน พ.ศ.2551-2555. เลย. เทศบาลตำบลเชียงคาน.
- จารุภา จอมภู. 2539. ชุมทรัพย์ได้ดินเมืองเลย...บนทางสองแพร่ง. เพื่อความเข้าใจในแผ่นดินเลย, 120- 145. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2548ก. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2548ข. แนวทางและวิถีวิจัยสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2550. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- ชินอรส พันทวี. 2553. การศึกษาเรือนค้าขายพื้นถิ่นเมืองเชียงคานในฐานะความทรงจำของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐพล ตันมิ่ง. 2552. ประวัติศาสตร์และตระกูล เมืองเชียงคาน. พิมพ์ครั้งที่ 11. เลย : เมืองเลยการพิมพ์.
- ณัฐพันธุ์ ผาสุขมุล. 2548. การจัดการธุรกิจมะพร้าวแก้วของกลุ่มสตรี : กรณีศึกษา ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ปี พ.ศ. 2546. รายงานการศึกษาคณะปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจการเกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- เต็ม วิกาศย์พจนกิจ. 2546. ประวัติศาสตร์อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. 2547. ราชอาณาจักรลาว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.
- ประวิทย์ สุวณิชย์. 2539. ภาวะไร้ฝ่ายบานที่เมืองเลย. เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เลย, 82- 97. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
- ปีแวน, อังรี. 2541. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมยุโรปสมัยกลาง. แปลโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พาณิชย์, กระทรวง. 2553. ตลาดเก่าริมโขง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. รายงานการศึกษา การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวการค้าจังหวัดเลย. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเลย.
- พาณิชย์, กระทรวง. 2549. ภาวะการค้าชายแดนไทย - สปป.ลาว ด้านจังหวัดเลย. เอกสารเผยแพร่ตามโครงการส่งเสริมและพัฒนาการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเลย.
- มหาดไทย, กระทรวง. 2553. อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. เอกสารบรรยายสรุป. เลย.
- มหาดไทย, กระทรวง. 2529. เขตพัฒนาตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. รายงานการสำรวจข้อมูลเขตพัฒนา. เลย.
- มหาสิลา วีระวงส์. 2535. ประวัติศาสตร์ลาว. แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โยชียุกี มาชูฮารา. 2545. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวด้านข้างสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14-17 จาก "รัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีป" ไปสู่ "รัฐกึ่งเมืองท่า". พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ศิริศักดิ์ คุ้มรักษา. 2539. หัตถกรรมพื้นบ้านเลย. เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เลย, 175-187. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
- สมโภชน์ บรรเทา. 2542. ประวัติเชียงคาน. สารานุกรมไทยภาคอีสาน, เล่ม 4, 1142-1148. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สมิธ, เฮอริเบิร์ต วาริงตัน. 2549. บันทึกการเดินทางสู่แม่น้ำโขงตอนบน ประเทศสยาม. แปลโดย พรพวรรณ ทองตัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- สมิธ, เฮอริเบิร์ต วาริงตัน. 2544. ห้าปีในสยาม. เล่ม 1. แปลโดย เสาวลักษณ์ กี่ชานนท์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

- สุดาร่า สุขฉายา และ ปารีชาติ เรืองวิเศษ. 2539. ก้าวแห่งอนาคตของเลย... เมืองชนแดน
ริมฝั่งโขง. เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน เลย, 21- 25. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สารคดี.
- สุรัชย์ ศิริไกร. 2548. การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
โครงการจัดพิมพ์คปไฟ มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. 2543. ประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. 2546. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน 2488-2544. พิมพ์
ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. 2554. พัฒนาการการคมนาคมทางบกในภาคอีสานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่
5 ถึงปัจจุบัน .1-24. เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาวิธีการศึกษาเศรษฐกิจ และ
วัฒนธรรมชุมชนและวิชาประวัติศาสตร์อีสานและลาว. ขอนแก่น : สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานศุลกากรภาคที่ 2. 2553. ด้านศุลกากรเชียงคาน . รายงานผลการปฏิบัติงาน
ไตรมาส ปิงบประมาณ2553. เลย. ด้านศุลกากรเชียงคาน กรมศุลกากร.
- แอมอนิเย, เอเจียน. 2539. บันทึกการเดินทางในลาว ภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438. แปลโดย ทอง
สมุทร โดเร และ สมหมาย เปรมจิตต์. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อดุลย์เดช ตียะบุตร. 2553. เมืองเลย:ยุคตะวันตกกล้าอาณานิคม. เมืองเลยที่เรารัก. 39-
44. ขอนแก่น :โรงพิมพ์ประมวลวิทยา.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์

รายชื่อ ปีเกิด อาชีพ และวันที่สัมภาษณ์

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ปีเกิด	อาชีพ	วันที่ สัมภาษณ์
1	โรงแรมสุขสมบูรณ์	-	ผู้ประกอบการที่พัก	15/8/2553
2	นายธเนศ หาญถนอม	2523	ผู้จัดการร้านอาหารเฮือนหลวงพระบาง	15/8/2553
3	นางจิตาพา พรหมแสนปาง	2503	อดีตเจ้าของร้านขายก๋วยเตี๋ยว	16/8/2553
4	พระครูปิยธรรมนิวิฐ	-	เจ้าอาวาสวัดป่าใต้	16/8/2553
5	หน่วยปฏิบัติการลำน้ำโขง	-	หน่วยงานราชการด้านความมั่นคง	11/10/2553
6	พาณิชย์จังหวัดเลย	-	หน่วยงานราชการ	28/1/2554
7	สัมฤทธิ์ สุภามา	-	วัฒนธรรมจังหวัดเลย	28/1/2554
8	นายคำปุ่น ศรีอรรถจันทร์	2480	มรรคทายกวัดศรีคุณเมือง	1/2/2554
9	แขวงทางหลวงเชียงคาน	-	หน่วยงานราชการกระทรวงคมนาคม	2/2/2554
10	ด่านศุลกากร อ.เชียงคาน	-	หน่วยงานราชการกรมศุลกากร	3/2/2554
11	นายกัญจน์ วงศ์อาจ	-	ชาวบ้าน / NGO ในพื้นที่	4/2/2554
12	นางสมัย สุทธิสานนท์	2487	อดีตข้าราชการครู	16/2/2554
13	นายสุเทพ ทิพรส	2487	อดีตข้าราชการครู / ประธานสภาชุมชน	17/2/2554
14	โกเฮียง	2489	ชาวบ้าน	25/2/2554
15	นางสุนีย์	-	อาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น	25/2/2554
16	นายเหรียญ	-	เกษตรกร ทำนา	26/2/2554
17	ลุงดาบ	-	เกษตรกร / อดีตตำรวจในพื้นที่	3/3/2554
18	องค์การโทรศัพท์เชียงคาน	-	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	4/3/2554
19	การประปาเชียงคาน	-	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	7/3/2554
20	ไปรษณีย์เชียงคาน	-	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	8/3/2554
21	โรงพยาบาลเชียงคาน	-	หน่วยงานราชการ	9/3/2554
22	สำนักงานที่ดินเชียงคาน	-	หน่วยงานราชการ	10/3/2554
23	นางบ่วย แซ่เจียง	-	โรงหีบฝ้ายบ่วยเฮียง	9/6/2554
24	นายชัยวัฒน์ หาญถนอม	2493	ปั้มน้ำมันเชลล์	10/6/2554
25	นายดี แซ่ภู	2478	ร้านภูเต็งกี้ ขายวัสดุก่อสร้าง	12/6/2554

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ปีเกิด	อาชีพ	วันที่ สัมภาษณ์
26	นายพยุ่ง คักดี เหลืองวงศ ไพศาล	2492	อดีตเจ้าของโรงภาพยนตร์สุวรรณามา	12/6/2554
27	นางสุวิมล	2485	ร้านขายของมิตรชัย	13/6/2554
28	เจ้เอ็ง	2487	ร้านขายยาโตเฮงโฮสถ	13/6/2554
29	หลวงตาแก้ว	2457	พระวัดศรีพนมมาศ	15/6/2554
30	นายทัศนา	-	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	17/6/2554
31	นายกมล คงปิ่น	2501	อดีตนายกเทศมนตรีเมืองเชียงคาน	23/7/2554
32	นายยงยุทธ์ ทิพรส	2498	ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีสงคราม	23/7/2554
33	นายทนนศักดิ์ เข้มแก้ว	2497	ชาวบ้าน	23/7/2554
34	นายอำนาจ สุขประมา	2494	ข้าราชการครู	23/7/2554
35	นายไทยโรจน์ พวงมณี	-	อาจารย์ราชภัฏเลย	24/7/2554
36	ตาเขียว	-	นักวิชาการประวัติศาสตร์จังหวัดเลย	24/7/2554
37	นายสศ มีสุข	2481	เกษตรกร, ถักแห	25/7/2554
38	นส.ขนิษฐา แซ่เจียง	2492	ร้านเค่งฮวดหลี	25/7/2554
39	ป่าพิม	2501	เชียงคานเกสต์เฮาส์	25/7/2554
40	นายธนะช ภัคดีสกุล	2487	โรงหีบฝ้ายเจริญผล	27/7/2554
41	นายเทิดศักดิ์ สุขะ	2499	ร้านขายอาหารตามสั่ง	27/7/2554
42	นายมานัส ภูภัสสร	2498	ขายวัสดุก่อสร้าง	28/7/2554
43	นางบุญชุ่ม กงนรินทร์	2490	ขายข้าวปุ้นน้ำแจ่ว	28/7/2554
44	นายประสิทธิ์ เหมือนสนิท	2482	อดีตเจ้าของร้านขายยา	29/7/2554
45	นายประเทือง ธรรมมาภา	2482	ขับรถสามล้อเครื่อง	29/7/2554
46	นายบุญถึง ปานกลาง	2480	ขับรถสามล้อเครื่อง	29/7/2554
47	นางศรีพรรณ อันมา	2478	ร้านอาหาร และโฮมสเตย์ที่พัก	30/7/2554
48	นางพัศ หล้าพันธ์	2482	ขายจุ่มนัว(พระรามลงสรง)	30/7/2554
49	นางเบญจมาภรณ์ ชุมแสง ณ อยุธยา	2512	ต๋นโขงเกสต์เฮาส์	31/7/2554
50	นายสมัคร ยายีน	2472	ชาวบ้าน	31/7/2554

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ปีเกิด	อาชีพ	วันที่ สัมภาษณ์
51	โรงงานน้ำดื่มแก้วพรรณา	-	ผลิตน้ำดื่ม	1/8/2554
52	วิจารณ์ วิชพล	2486	ชาวบ้าน, ลูกชายอดีตนายช่างสร้างถนน	2/8/2554
53	นางอุไรรัตน์ มั่งมีศรี	2499	ร้านนวดแผนไทย	3/8/2554
54	นางถนอมจิต กุลสวัสดิ์	2487	อดีตเจ้าของร้านขายของไทยพาณิชย์	4/8/2554
55	นางเตา กุมายา	2491	ร้านขายเครื่องปรุงรสในตลาดสด	5/8/2554
56	นางอุ้น ดีมา	2489	คู่มือเรือโฮมสเตย์	6/8/2554
57	นางเจริญ ไสค์คำ	2485	ชาวบ้าน, รับผิดชอบดูแลป่าตร	23/9/2554
58	นางแดง ทองเต็ม	2488	ร้านขายเครื่องปรุงรสในตลาดสด	23/9/2554
59	นางสมจิตร วิณรงค์	2507	ร้านส้มตำกุมารทอง	24/9/2554
60	นางประยงค์ ฉะพรรณรังษี	2486	ร้านขายหนังสือพิมพ์, อาหารตามสั่ง	25/9/2554
61	นางจินดา นำชัยสีวัฒนา	2495	ร้านเจอเลย ขายของที่ระลึก, โฮมสเตย์	26/9/2554
62	นส.สุธาทิพย์ แซ่เล่า	2530	ร้านขายหมักที่ตลาดสด	28/9/2554
63	นายอรรถพล เจียรพงศ์	2470	สหกรณ์วัสดุก่อสร้าง	12/10/2554
64	นายสมเดช หล้าพันธ์	2487	กระชังปลา, โฮมสเตย์, อดีตไปรษณีย์	13/10/2554
65	นางกุลจิรา สิทธิแก้ว	2497	อดีตร้านไทยกันเอง, ที่พัก, ตัวแทนขายเครื่องสำอางค์	14/10/2554
66	นางวรรณีย์ หล้าพันธ์	2494	ร้านอาหารลูกโภชนา	14/10/2554
67	โรงแรมดิโอลเซียคาน	-	ที่พัก	16/10/2554
68	นายณัฐพล ตันมิ่ง	-	นักวิชาการในพื้นที่	16/10/2554
69	นางบุญมี วงศ์ชระโชติ	2471	ร้านนิยมไทย ขายผ้าไหมและโฮมสเตย์	17/10/2554
70	นายเจริญ พิลากุล	2476	ชาวบ้าน, อดีตนายเรือถ่อ	18/10/2554
71	นายตรี หาญถนอม	2488	ร้านอาหารเฮือนหลวงพระบาง	19/10/2554
72	นายเสรี ตันศรีสวัสดิ์	2516	ร้านจำเลยรัก ขายของที่ระลึก	13/12/2554
73	นายปฐมรส พระแก้ว	2526	ร้านบัวหิมะ ขายอาหารและเครื่องดื่ม	14/12/2554
74	นส.ปภา มั่งมีศรี	2524	ร้านคิดถึง ณ เชียงคาน ขายของที่ระลึก	15/12/2554
75	นางจินตนา แซ่ภู	2480	ร้านอาหารโกสิทท์	25/1/2555

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ปีเกิด	อาชีพ	วันที่ สัมภาษณ์
76	นายมนตรี เครือทองศรี	2493	อดีตร้านถ่ายรูปตรีศิลป์, ลานมัน	26/1/2555
77	นส.ปรัชญา แซ่เล่า	2532	ร้านขายขนมปังหน้าหมู ถนนคนเดิน	28/1/2555
78	นายกมล ภูโกโคย	2516	ร้านภูฝ้าย ขายของที่ระลึก	29/1/2555
79	นายนพดล กรมหมื่น	2513	โฮมเสตย์บ้านดอกฝ้าย	30/1/2555
80	นางตุ๊ ตาสี	2490	ขายพริกแกงที่ตลาดสด	31/1/2555
81	เรือขนส่งสินค้า	-	ขนส่งสินค้า เขียวคาน - หลวงพระบาง	31/1/2555

ภาคผนวก ข

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

คำถามเกี่ยวกับตัวผู้ให้สัมภาษณ์

1. บอกชื่อ และเพศ
2. อายุ หรือ ปีเกิด
3. บ้านเลขที่
4. ลักษณะสภาพบ้าน (ทำไมถึงสร้างแบบนี้ เคยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือไม่) ขนาดพื้นที่ จำนวนบ้านและที่ดินที่ครอบครองถือครอง สิ่งของเครื่องใช้อำนวยความสะดวก
5. จำนวนคนในครอบครัว และใครคือหัวหน้าครอบครัว
6. อาชีพหลักและอาชีพรอง
7. ให้เล่าประวัติชีวิต ทวด ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ พี่น้อง และตัวเอง
  - ถ้าเป็นคนเชียงคานให้บอกถึงต้นตระกูลและเครือญาติ
  - ถ้าเป็นคนต่างถิ่นให้ถามว่า มาจากไหน มาทำอะไร ตั้งแต่เมื่อไหร่ ทำไมถึงมา และมีเครือญาติหรือกลุ่มของตนมาด้วยหรือไม่และถ้ามี เค้มาทำอะไรกัน

คำถามเกี่ยวกับการตั้งเมืองและประชากร

1. ให้เล่าประวัติความเป็นมาของเมือง และเหตุการณ์สำคัญๆ
  - การย้ายเมืองและอพยพผู้คน
  - สงครามฝรั่งเศส
  - สงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2
  - การสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ถนน(เชียงคาน-เลย) ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ โรงหนัง โทรทัศน์ ดาวเทียม
  - ความรุ่งเรืองของเมืองเชียงคาน
  - เหตุการณ์ลาวแตก ยุคคอมมิวนิสต์
  - การมีหน่วยงานของรัฐต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล หน่วยงานด้านความมั่นคง
  - การเกิดศูนย์อพยพของแม่วที่ปากชม และการเข้ามาของหน่วยงานองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นยุคที่ฝรั่งเข้ามา
  - การเกิดถนนศรีเชียงคานและเส้นเลียบริมโขง นำมาซึ่งการย้ายคนไปสู่เส้นบนอย่างไรบ้าง

- ความชอบเขาของเมืองเชียงคาน
  - การไหลเข้าสู่เมืองของคนในเชียงคาน
  - ยุคของการทำเกษตรของคนเชียงคาน พืชเศรษฐกิจยุคต่างๆ เช่น ฝ้าย อ้อย ข้าวโพด ถั่วเหลือง ยูคา สัก ยาง
  - วิถีชีวิตปี 2540 คนเชียงคานตกงานและกลับบ้านเยอะหรือไม่
  - ยุคแห่งการท่องเที่ยว มีความเปลี่ยนแปลงในชนิดและรูปแบบของนักท่องเที่ยว เช่นไร
2. ลักษณะครอบครัวคนเชียงคานเป็นครอบครัวใหญ่หรือไม่
  3. มีการถือครองที่ดินและบ้านต่อครัวเรือนมีมากน้อยแค่ไหน สถาปัตยกรรมของบ้านเปลี่ยนแปลงไปเช่นไรในภาพรวม
  4. จากอดีตถึงปัจจุบัน คนเชียงคานมีการออกไปทำงานนอกพื้นที่มากน้อยแค่ไหน พวกที่เข้าเมืองส่วนใหญ่ไปทำอะไร ทั้งเมืองเลย กรุงเทพฯ อำเภออื่นๆ จังหวัดอื่นๆ

คำถามเกี่ยวกับการผลิต

1. ให้บอกส่วนใหญ่ของคนเชียงคานว่าเป็นใครมาจากไหน
2. ให้บอกอาชีพหลักและอาชีพรองของตัวเอง
3. บอกวิธีการผลิต เทคโนโลยี องค์ความรู้ที่ใช้ และแนวคิดในการเลือกประกอบอาชีพนั้นๆ เช่น อาจทำอาชีพตามพ่อแม่ เพื่อนบ้าน สภาพเศรษฐกิจและสังคมในช่วงต่างๆ หรือตามฤดูกาล
4. บอกจำนวนและที่มาของแรงงานที่ใช้
5. บอกรายได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คำถามแยกย่อยตามสาขาอาชีพ

1. ทำการเกษตร

- ทำการเกษตรชนิดอะไร
- ทำเพื่อกินหรือเพื่อขาย แบ่งเก็บกินและขายด้วยสัดส่วนอย่างไร ผลผลิตไปขายที่ไหน

- ที่ดินที่ใช้มีขนาดเท่าไร เป็นของใคร ต้องเช่าหรือไม่ ใกล้เคียงน้ำไหม อุดมสมบูรณ์หรือไม่
- ทำไมถึงเลือกทำอาชีพนี้ และได้องค์ความรู้จากการผลิตจากใคร พ่อแม่ เพื่อน บ้าน หรือริเริ่มเอง
- มีวิธีการผลิตอย่างไร ใช้ปัจจัยอะไรบ้างในการผลิต เทคโนโลยีที่ใช้
- จำนวนผลผลิตเป็นอย่างไร(ผลผลิตต่อไร่ดีไหม) ลงทุนเท่าไร หาทุนมาอย่างไร และได้กำไรต่อการผลิตเท่าไร ราคาผลผลิตเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
- ถ้ากู้ยืมจะไปกู้กับใคร ดอกเท่าไร หรือใช้อะไรค้ำประกัน ส่งเงินยังไง
- มีการเปลี่ยนแปลงชนิดของการผลิตและเทคโนโลยีการผลิตหรือไม่อย่างไร
- มีผลจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ โรค ศัตรูพืช และภัยพิบัติหรือไม่
- นโยบายของรัฐที่สนับสนุนการปลูกพืชชนิดต่างๆมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชนิดที่ทำการเพาะปลูกหรือไม่ ช่วยลดไถ่ยุคของพืชชนิดต่างๆที่คนเขียงคานนิยมปลูกให้หน่อยว่ามีอะไรบ้างและเข้ามาตั้งแต่ช่วงปีไหน
- จะทำอาชีพนี้ไปอีกนานเท่าไร
- ทำอาชีพเสริมอีกหรือไม่
- แล้วลูกหลานยังทำอาชีพเดิมหรือไม่ ส่งลูกเรียนถึงแค่ไหน เอาเงินที่ไหนส่ง
- มีรายได้จากการเกื้อกูลของลูกหลานหรือไม่

2. อุตสาหกรรมในครัวเรือน

- ทำอาชีพอะไร มีจุดเริ่มต้นได้อย่างไร
- เคยทำอาชีพอะไรมาก่อนบ้าง
- ทำไมถึงเลือกทำอาชีพนี้ และได้องค์ความรู้จากการผลิตจากใคร พ่อแม่ เพื่อน บ้าน หรือริเริ่มเอง
- ใช้เทคโนโลยีการผลิตอย่างไร
- ใช้แรงงานจากไหน มีการจ้างหรือไม่
- ไปขายผลผลิตที่ไหนอย่างไร
- ลงทุนเท่าไร กำไรเท่าไร
- ใช้ทุนจากไหน กู้ยืมหรือมีการสะสมทุนมาเอง
- ถ้ากู้ยืมจะไปกู้กับใคร ดอกเท่าไร ส่งเงินยังไง

- จะทำอาชีพนี้ไปอีกถึงเมื่อไหร่
- มีอาชีพเสริมอย่างอื่นอีกหรือไม่
- แล้วลูกหลานยังทำอาชีพเดิมหรือไม่ ส่งลูกเรียนถึงแค่ไหน เอาเงินที่ไหนส่ง
- มีรายได้จากการถือกุศลของลูกหลานหรือไม่

3. แม่ค้าในตลาด

- ขายอะไรในตลาด มีจุดเริ่มต้นได้อย่างไร และเริ่มค้าขายมาตั้งแต่เมื่อไหร่
- เคยทำอาชีพอะไรมาก่อนบ้าง
- ทำไมถึงเลือกทำอาชีพนี้ และได้องค์ความรู้จากการผลิตจากใคร พ่อแม่ เพื่อน บ้าน หรือริเริ่มเอง
- รับผลผลิตมาจากไหนอย่างไร
- ต้องเตรียมของอย่างไร ตั้งแต่กี่โมง และได้ขายช่วงกี่โมงถึงกี่โมง
- ลงทุนเท่าไร กำไรเท่าไร
- ใช้ทุนจากไหน กู้ยืมหรือมีการสะสมทุนมาเอง
- ถ้ากู้ยืมจะไปกู้กับใคร ดอกเท่าไร ส่งเงินยังไง
- กลุ่มลูกค้าคือพวกไหน
- ตลาดเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง
- เมื่อก่อนตลาดอยู่ที่ไหน
- เคยขายที่อื่นหรือไม่
- ค่าเช่าที่ในตลาดเป็นอย่างไร ต้องทำอย่างไรถึงจะมีแผงขายของได้
- จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สภาพการค้าขายเป็นอย่างไร คนมาซื้อมากหรือน้อยลง
- สินค้าที่ขาย ราคาเปลี่ยนแปลงเช่นไรบ้างจากอดีตถึงปัจจุบัน
- จะทำอาชีพนี้ไปอีกถึงเมื่อไหร่
- มีอาชีพเสริมอย่างอื่นอีกหรือไม่
- แล้วลูกหลานยังทำอาชีพเดิมหรือไม่ ส่งลูกเรียนถึงแค่ไหน เอาเงินที่ไหนส่ง
- มีรายได้จากการถือกุศลของลูกหลานหรือไม่
- ใช้จ่ายอย่างไร
- เล่นหวยและการพนันหรือไม่
- มีหนี้สินหรือไม่

4. ผู้ประกอบการโรงแรม ที่พัก โฮมสเตย์

- โฮมสเตย์คืออะไร และธุรกิจของตนเป็นแบบไหน
- มีจุดเริ่มต้นกิจการได้อย่างไร ตั้งแต่เมื่อไหร่
- ทำไมถึงเลือกทำอาชีพนี้ และได้องค์ความรู้จากใคร หรือริเริ่มเอง
- มีอาชีพเสริมอย่างอื่นอีกหรือไม่
- เคยทำอาชีพอะไรมาก่อนบ้าง
- ลงทุนเท่าไร กำไรเท่าไร
- ใช้ทุนจากไหน กู้ยืมหรือมีการสะสมทุนมาเอง
- ถ้ากู้ยืมไปกู้ยืมจากที่ไหนและใช้อะไรค้ำประกัน
- ใครเป็นคนดูแลกิจการ มีการจ้างคนมาช่วยหรือไม่
- เปิดให้บริการทุกวันหรือไม่อย่างไร
- แยกเยอะไหม ส่วนใหญ่ได้แขกช่วงไหน
- คิดราคาค่าที่พักอย่างไร
- รายได้เป็นอย่างไร ดีไหม
- คิดว่าจะมีแขกมาพักอีกเยอะไหม ถ้าไม่มีแขกมาพักทำอย่างไร
- การแข่งขันในธุรกิจสูงไหม
- มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง และคนที่ทำธุรกิจแบบเดียวกันหรือไม่อย่างไร ถ้ามีปัญหา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอะไร
- การทำบ้านตัวเองเพื่อให้คนมาพักนี้กระทบกับวิถีชีวิตของตนหรือไม่อย่างไร
- ชอบหรือไม่ให้มีนักท่องเที่ยวมาเมืองเชียงคาน
- พอเชียงคานเป็นเมืองท่องเที่ยวทำให้วิถีเชียงคานเปลี่ยนไปหรือไม่
- มีรายได้จากอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องหรือไม่ เช่นการจัดชุดใส่บาตร นำเที่ยว หรือขายอาหาร
- ถ้ามีการจัดชุดใส่บาตร ทำไมถึงจัด และชุดใส่บาตรประกอบด้วยอะไรบ้าง ผิดกับวิถีเดิมๆของคนเชียงคานในเรื่องของการใส่บาตรหรือไม่
- ส่งลูกเรียนถึงแค่ไหน เอาเงินที่ไหนส่ง
- มีรายได้จากการเกื้อกูลของลูกหลานหรือไม่

5. ผู้ประกอบกิจการต่างๆ และร้านค้าขายของชำ/ค้าขายขนส่งสินค้า ทั้งปลีกและส่ง

- เป็นคนเชียงใหม่หรือมาจากที่อื่น ถ้ามาจากที่อื่นมาจากไหนและทำไมถึงมาที่นี่
- มีจุดเริ่มต้นกิจการได้อย่างไร ตั้งแต่เมื่อไหร่
- ค้าขายมากี่ชั่วอายุคนแล้ว
- เอาเงินที่ไหนมาลงทุน และมีการสะสมทุนมาอย่างไร
- มีอาชีพเสริมอย่างอื่นอีกหรือไม่
- ขายสินค้าประเภทไหนอะไรบ้าง
- รับสินค้ามาจากไหน และขายไปยังที่ไหน ใครคือกลุ่มลูกค้า
- แรงงานที่ใช้ในกิจการคือใครมาจากไหน มีการจ้างงานหรือไม่อย่างไร
- ใช้เส้นทางหรือช่องทางใดในการขนส่งสินค้า ทั้งอดีตและปัจจุบัน
- การค้าสมัยก่อนเป็นอย่างไร สินค้าเป็นประเภทใดบ้าง ราคาเท่าไร มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชนิดประเภทสินค้าและราคาไปอย่างไร สินค้าแพงขึ้นมากน้อยแค่ไหนกว่าแต่ก่อน
- ปัญหาในการค้าขายสมัยนี้และสมัยก่อนเป็นอย่างไร
- กำไร ขาดทุนอย่างไรบ้าง
- ช่วงไหนที่ทำมาค้าขายรุ่งเรืองที่สุด และรุ่งเรืองขนาดไหน
- มีการย้ายทำเลร้านค้าหรือไม่อย่างไร
- พ่อค้าในรุ่นเดียวกันมีใครบ้าง ยังอยู่หรือไม่ เปลี่ยนอาชีพหรือย้ายที่ไหนที่ไหน และตัวเองมีความคิดจะเปลี่ยนอาชีพหรือย้ายที่บ้างหรือไม่
- การเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงของเมืองเชียงใหม่ส่งผลกระทบต่อการค้าขายอย่างไร โดยเฉพาะในปัจจุบันที่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยว
- มีเซแวนเข้ามาทำให้ส่งผลกระทบต่อเช่นไรบ้าง
- จะทำอาชีพนี้ไปอีกถึงเมื่อไหร่
- แล้วลูกหลานยังทำอาชีพเดิมหรือไม่ ส่งลูกเรียนถึงแค่ไหน เอาเงินที่ไหนส่ง
- มีรายได้จากการถือกุศลของลูกหลานหรือไม่

6. ข้าราชการ

- เป็นข้าราชการสังกัดที่หน่วยงานไหน ตำแหน่งอะไร
- ทำงานมาตั้งแต่เมื่อไหร่
- รายได้เท่าไร รายจ่ายเท่าไร อย่างไรบ้าง
- รายได้พอเพียงหรือไม่ ต้องกู้เงินเป็นหนี้สินหรือไม่อย่างไร ถ้าเป็นส่วนใหญ่
นำไปใช้อะไร
- ได้เรียนถึงชั้นไหน พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทำอาชีพอะไรมา เอาเงินที่ไหนมาส่งเสีย
- อยากให้ลูกเป็นข้าราชการเหมือนกันหรือไม่ และส่งลูกเรียนถึงชั้นไหน เงินพอส่ง
หรือไม่
- พอใจกับความเป็นอยู่และได้รับการเคารพเชิดชูจากคนในสังคมหรือไม่ มากน้อย
อย่างไร
- มีอาชีพเสริมอื่นๆอีกหรือไม่
- การดำรงชีวิตเป็นอย่างไร อาหารการกินทำเองหรือซื้อจากตลาด
- สินค้าแพงขึ้นหรือไม่อย่างไร
- ลูกหลานทำอาชีพอะไร และมีรายได้จากการเกื้อกูลของลูกหลานหรือไม่

7. ผู้ประกอบการขายของที่ระลึก

- เป็นคนเชียงใหม่หรือมาจากที่อื่น
- ถ้ามาจากที่อื่นมาอยู่เชียงใหม่มานานแล้วหรือยังและทำไมถึงมาอยู่เชียงใหม่
- ได้แนวคิดจากไหนอย่างไรถึงได้มาเปิดร้านของที่ระลึกที่นี่
- เปิดร้านมานานหรือยัง
- เอาเงินทุนจากไหนมาทำร้าน
- ชื่อหรือเช่าที่ แล้วราคาที่ดิน ราคาเช่าเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
เป็นอย่างไรบ้าง
- ทำร้านคนเดียวหรือมีหุ้นส่วนหรือจ้างแรงงานมาช่วย
- ในร้านขายของประเภทใดบ้าง รับมาจากไหน หรือผลิตเอง หรือจ้างผลิตจากที่
ไหน
- ต้นทุน กำไรเป็นอย่างไรบ้าง

- ปกติเปิดร้านวันและเวลาไหน ช่วงไหนขายได้ดีที่สุดและช่วงไหนแย่มาก
- กลุ่มคนที่ซื้อคือคนกลุ่มไหนและเค้ามีพฤติกรรมในการใช้เงินอย่างไร
- ได้มีอาชีพเสริมอื่นๆอีกหรือไม่
- คิดว่าเชียงคานเปลี่ยนไปอย่างไรบ้างและอนาคตเชียงคานจะเป็นเช่นไร
- จะทำร้านไปอีกนานแค่ไหน จะมีการขยายกิจการใหม่ หรือจะมีการย้ายไปทำที่อื่นหรือไม่

8. ผู้ประกอบการร้านอาหาร

- เป็นคนเชียงคานหรือมาจากที่อื่น ถ้ามาจากที่อื่นมาจากไหนและทำไมถึงมาที่นี่
- มีจุดเริ่มต้นกิจการได้อย่างไร ตั้งแต่เมื่อไหร่
- ค่าขายมากี่ชั่วโมงคนแล้ว
- ขายอาหารประเภทไหนบ้าง
- ทำไมถึงเลือกทำอาชีพนี้ และได้องค์ความรู้จากการผลิตจากใคร พ่อแม่ เพื่อนบ้าน หรือริเริ่มเอง
- เอาเงินที่ไหนมาลงทุน และมีการสะสมทุนมาอย่างไร
- กำไร ขาดทุนอย่างไรบ้าง
- ใครคือกลุ่มลูกค้าและเค้ามีพฤติกรรมในการใช้เงินอย่างไร
- แรงงานที่ใช้ในกิจการคือใครมาจากไหน มีการจ้างงานหรือไม่อย่างไร
- ชื่อวัตถุดิบมาจากไหนอย่างไร
- สินค้าที่ขาย ราคาเปลี่ยนแปลงเช่นไรบ้างจากอดีตถึงปัจจุบัน
- ต้องเตรียมของอย่างไร ตั้งแต่กี่โมง และได้ขายช่วงกี่โมงถึงกี่โมง
- ปกติเปิดร้านวันและเวลาไหน ช่วงไหนขายได้ดีที่สุดและช่วงไหนแย่มาก
- ช่วงไหนที่ทำมาค้าขายรุ่งเรืองที่สุด และรุ่งเรืองขนาดไหน
- จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สภาพการค้าขายเป็นอย่างไร คนมาซื้อ มากหรือน้อยลง
- เคยขายที่อื่นหรือไม่ หรือมีการย้ายทำเลร้านค้าหรือไม่อย่างไร
- การเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงของเมืองเชียงคานส่งผลกระทบต่อการค้าขายอย่างไร โดยเฉพาะในปัจจุบันที่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยว
- พ่อค้าในรุ่นเดียวกันมีใครบ้าง ยังอยู่หรือไม่ เปลี่ยนอาชีพหรือย้ายที่ไหนที่ไหน และตัวเองมีความคิดจะเปลี่ยนอาชีพหรือย้ายที่บ้างหรือไม่

- จะทำอาชีพนี้ไปอีกถึงเมื่อไหร่
- มีอาชีพเสริมอย่างอื่นอีกหรือไม่
- แล้วลูกหลานยังทำอาชีพเดิมหรือไม่ ส่งลูกเรียนถึงแค่ไหน เอาเงินที่ไหนส่ง
- มีรายได้จากการถือกุศลของลูกหลานหรือไม่

คำถามเกี่ยวกับการบริโภค

1. ซอหารการกินส่วนใหญ่มาจากที่ไหน ซื้อหรือผลิตเอง (ถ้าซื้อกิน ให้บอกว่าซื้อที่ไหน อย่างไรในหรือนอกพื้นที่) ราคาและรูปแบบเปลี่ยนแปลงอย่างไร ต่างจากอดีตอย่างไร
2. บอกวิถีชีวิตจากอดีตสู่ปัจจุบันว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
  - เมื่อก่อนบริโภคน้ำอย่างไร ใช้น้ำทำอะไรมากน้อยเพียงไหน
  - ได้กินปลาบ่อแค่นั้น ความสมบูรณ์ของเมืองเชียงคานในอดีตเป็นอย่างไร ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
  - อาหารการกินพื้นบ้านมีอะไรบ้าง เปลี่ยนแปลงและสูญหายไปอย่างไร และชอบกินข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียวมากกว่ากันและกินกับอะไร
3. อดีตจนถึงปัจจุบันพอกอยู่พอกกินหรือไม่ เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างไร
4. ประมาณรายได้และรายจ่ายต่อเดือนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งของตัวเองและครัวเรือนที่ต้องรับปิดขอบ
5. มีหนี้สินหรือไม่อย่างไร ถ้ามีให้บอกว่าเกิดหนี้จากอะไร กู้มาทำอะไร กู้อย่างไร ดอกเบี้ยเท่าไร หรือเอาอะไรค้ำประกัน และกูมาจากแหล่งไหน
6. มีสิ่งอำนวยความสะดวกความสะดวกอะไรบ้าง รถยนต์ มอเตอร์ไซค์ ทีวี ตู้เย็น เครื่องทำน้ำอุ่น ไมโครเวฟ และถ้ามี สิ่งเหล่านี้จัดหาอย่างไร ผ่อนหรือซื้อสดอย่างไร
7. อิทธิพลของเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง การโฆษณา หรือการที่มีเซเว่น มีผลต่อการบริโภคหรือไม่อย่างไร อยากมีสินค้าอะไรเพิ่มเติมอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด
8. มีการเล่นหวย การพนัน ดื่มแอลกอฮอล์ หรืออบายมุขอย่างอื่นหรือไม่ มากน้อยเพียงใด
9. ไปท่องเที่ยวที่ไหนบ้าง ถ้าไปไปช่วงไหน ออกนอกพื้นที่บ้างหรือไม่ บ่อแค่นั้น ถ้าจะไปจะทำอะไรบ้าง และมีการจับจ่ายใช้สอยเป็นอย่างไร

คำถามเกี่ยวกับการจำแนกแจกจ่ายผลผลิต

1. ผลผลิตที่ได้ เก็บที่ส่วน ขายที่ส่วน แจกจ่ายที่ส่วน หรือแบ่งผลผลิตกันอย่างไร
2. ถ้าหากมีหนี้สิน เมื่อมีรายได้แล้วจะการแบ่งส่วนจากรายได้ไปชำระหนี้ได้อย่างไร
3. ยังมีการผลิตสิ่งของบางอย่างเพื่อใช้เองแบบในอดีต เช่นการทอผ้าใช้เอง เพื่อให้พอเพียงยิ่งขึ้นหรือไม่ อดีตปัจจุบันเป็นอย่างไรเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ทำไมถึงเปลี่ยนแปลง
4. รายได้ภายในครอบครัว มีการจัดสรรปันส่วนและบริหารจัดการอย่างไร มีที่มาของรายได้จากทางอื่นอีกหรือไม่ เช่นลูกหลานส่งให้ใช้ เป็นต้น

คำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในการผลิตและชนชั้นในชุมชน

1. ให้อธิบายโครงสร้างชนชั้นในหมู่บ้าน ใครคือคนรวย ใครคือคนจน ใครรวยสุด ใครจนสุด เขาเหล่านั้นคือใคร ทำอะไร อยู่ที่ไหน และมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้างกับในชุมชน
2. ใครเป็นผู้ปกครอง ผู้นำความคิด จิตวิญญาณของคนในชุมชน ใครเป็นผู้อำนาจในการตัดสินใจต่างๆของคนในชุมชน
3. ใครเป็นผู้มีอิทธิพลในพื้นที่(ด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง) และทำไมเค้าเหล่านั้นจึงมีอิทธิพล
4. คุณรู้จักคนใหญ่คนโตหรือผู้มีอิทธิพลคนไหนบ้าง รู้จักได้อย่างไร มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และเคยพึ่งพาขอความช่วยเหลือเขาเหล่านั้นในด้านใดบ้าง
5. ข้าราชการและหน่วยงานของรัฐมีลักษณะการปกครองอย่างไรในสายตาของชาวเชียงใหม่
6. อธิบายความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ ของคนวัยต่างๆ เช่นผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง สตรีในครัวเรือน และเด็กๆ ว่าเป็นเช่นไรบ้าง
7. อธิบายเรื่องอำนาจในการตัดสินใจของคนในบ้าน
8. ความสัมพันธ์แบบเครือญาติยังเข้มข้นหรือไม่ จากอดีตจนถึงปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้นน้อยลงอย่างไรด้านไหนบ้าง รูปแบบเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มีการแบ่งกักแบ่งเหล่ากันแล้วหรือไม่ เริ่มมีปัญหากับญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านหรือคนในชุมชน หรือไม่เมื่อต้องเกี่ยวเข้ามา
9. คำถามในการทักทายของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร

10. อธิบายลักษณะการถือครองที่ดิน จำนวนบ้าน จำนวนหลัง ของครอบครัวตัวเองและคนในชุมชนว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างจากอดีตถึงปัจจุบัน และทำเลต่างๆในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง
11. ราคาที่ดิน ค่าเช่าที่ดินเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างจากอดีตถึงปัจจุบัน
12. มีการทำการผลิตภายในครัวเรือนอะไรบ้างและอย่างไร เคยมี ยังทำอยู่ คือคิดจะทำอะไรบ้าง (ถ้ามีการผลิตในครัวเรือน ทุนที่ใช้มาจากไหนอย่างไร ถ้ามีการกู้ต้องเสียดอกเบี้ยอย่างไรบ้าง ภูจากแหล่งไหน)
13. มีการใช้แรงงานสำหรับการผลิตในครัวเรือนและในชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง ยังเป็นระบบเครือญาติช่วยๆกัน หรือเริ่มมีการจ้างงาน อัตราค่าจ้างเป็นอย่างไร และใครเป็นผู้รับจ้าง
14. อธิบายเรื่องพ่อค้าพื้นเมือง พ่อค้าต่างเมือง ผู้ประกอบการในพื้นที่และต่างถิ่น นายทุนเงินกู้ ฯลฯ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ว่ามีต้นกำเนิดอย่างไร มีหน้าที่และความสัมพันธ์อย่างไรกับคนในชุมชน เขาเหล่านั้นค้าขายอะไร สินค้าแบบไหนที่ซื้อขายและกลุ่มลูกค้าของเขาคือใคร
15. มีการอพยพเข้ามาและย้ายออกไปเพื่อค้าขาย ไปทำอาชีพอื่น ไปอยู่ หรือไปเรียนที่อื่นหรือไม่

คำถามเกี่ยวกับโครงสร้างส่วนบนภายในชุมชน การปกครอง วิวัฒนาการ และความเชื่อ

1. เชียงคานแบ่งการปกครองกันอย่างไร
2. ใครคือผู้ปกครองของชุมชน ได้อำนาจปกครองมาอย่างไร มีฐานทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองหรือไม่อย่างไร
3. คนเชียงคานฟังใคร รวมกลุ่มอย่างไร มีกระบวนการตัดสินใจร่วมกันหรือไม่อย่างไร
4. ระบบการเลี้ยงดูสั่งสอนลูกหลานเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร
5. อธิบายต้นกำเนิด บทบาท และอิทธิพลของวัดต่อ วิถีชีวิตและความคิดของคนเชียงคาน
6. วัดสร้างเมื่อไหร่ ใครเป็นคนสร้าง พระสอนอะไรบ้างแล้วคนฟังพระมัย ไปฟังเทศกันบ่อยไหม เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
7. ทำไมคนเชียงคานชอบทำบุญใส่บาตร ใครเป็นคนสอน และมีการเปลี่ยนแปลงทั้งความคิดและวิธีการไปอย่างไรบ้างจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
8. วัดได้รับส่วนเกินจากการผลิตมากน้อยเพียงใดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
9. มีประเพณีอื่นๆได้อีกหรือไม่ที่สูญหายไป

10. เชื้อในเรื่องผีसाग เทวดา บรรพบุรุษ(เชื้อการเวียบวายตายเกิดใหม่) พญานาค เจ้าพ่อ เจ้าที่เจ้าทาง(มีศาลหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ไหนที่นับถือ)หรือไม่อย่างไร
11. เชียงคานเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ในความรู้สึกเมื่อได้ฟังประวัติศาสตร์มา
12. อะไรทำให้คนรวยคนจนต่างกัน
13. ให้อธิบายอิทธิพลความเชื่อต่างๆต่อระบบกรรมสิทธิ์ การผลิต การพัฒนาพลังการผลิต และการแบ่งปันผลผลิต
14. เล่นหวยหรือไม่ ทำไมจึงเล่น แล้วไปเอาเลขมาจากไหน หรือไปขอใครมา
15. รู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับ นายทุน พ่อค้า กรรมกร ข้าราชการ นักการเมือง พระ ผู้ประกอบการต่างถิ่น และนักท่องเที่ยว
16. อิทธิพลของการเมืองในประเทศและระหว่างประเทศเข้ามาส่งผลอย่างไรกับคนในเชียงคานบ้าง และสนใจติดตามปัญหาเหล่านั้นมากน้อยแค่ไหน
17. หมู่บ้านนี้เจริญขึ้นใหม่ เจริญด้านอะไร ทำไมจึงเจริญขึ้น และผลของความเจริญเป็นอย่างไร ทำให้ดีขึ้นหรือแย่ลง หรืออยากให้เจริญแบบไหน
18. ปัญหาของเชียงคานมีอะไรบ้าง มีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาอะไรบ้าง(เขาวชน การมั่วสุม ยาเสพติด การพนัน การกินเหล้า ฯลฯ)
19. ถ้ามีโอกาสเป็นผู้นำ จะทำอะไรบ้าง จะเปลี่ยนแปลงเชียงคานอย่างไร
20. หมู่บ้านหรือชุมชนในอุดมคติเป็นอย่างไร อยากให้ภาครัฐหรือใครเข้ามาทำอะไรให้บ้าง
21. คำขวัญของเมืองเชียงคานคืออะไร มาได้อย่างไร(สาวสวยนะคือใครมาจากไหนหน้าตาเป็นอย่างไรผิวอย่างไร)
22. จุดเด่นของเชียงคานคืออะไร ยังมีอยู่ให้เห็นหรือไม่ เปลี่ยนแปลงไปมากน้อยแค่ไหน
23. ให้จำกัดความคำว่า คนเชียงคาน เมืองเชียงคาน ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

คำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโลกภายนอก

1. ผลผลิตที่ได้ นำออกขายหรือไม่อย่างไร ขายครั้งแรกเมื่อไหร่ ราคาเท่าไร ขายที่ไหน ใครซื้อ และปัจจุบันยังขายที่เดิมหรือไม่
2. ซื้ออาหารข้าวของเครื่องใช้ที่ไหนบ้าง ตลาด ร้านค้า เซเว่น เมืองเลย ไลต์ส จังหวัดอื่นๆ หรือที่ไหน เปลี่ยนแปลงอย่างไรจากอดีตถึงปัจจุบัน
3. ซื้อขายอะไรกับเมืองบ้าง

4. เข้าเมืองเลย อุดร หนองคาย กรุงเทพฯ หรือจังหวัดอื่นๆบ่อยหรือไม่ แล้วส่วนใหญ่ไปทำอะไรบ้าง เริ่มติดต่อเดินทางกับที่อื่นตั้งแต่เมื่อไหร่ และเดินทางด้วยวิธีไหน สภาพการเดินทางเป็นอย่างไรตั้งอดีตถึงปัจจุบัน
5. มีความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้านหรือตำบลรอบนอกและข้างเคียง รวมถึงฝั่งลาวในรูปแบบใด ไปทำงานหรือแรงงานเข้ามาทำในเชียงคานหรือ ซื้อขายผลผลิตกัน
6. พัฒนาการของถนน(เน้นถนนเป็นหลักนำมาซึ่งการเคลื่อนย้ายคนและสินค้า) รถยนต์ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นมาอย่างไรและมีผลต่อคนเชียงคานเช่นไรบ้างทั้งด้านวิถีชีวิตและความคิด เปลี่ยนการดำรงการผลิต และชนชั้นในหมู่บ้านอย่างไร ดีหรือไม่
7. ชุมชนเราอยู่ได้ด้วยตัวเองหรือไม่ ยังต้องพึ่งอะไรจากภายนอกอีกบ้าง เชียงคานยังขาดอะไรบ้างและอยากให้มียังอะไรอีกบ้าง
8. เคยไปทำงานต่างถิ่นหรือไม่(เคยคิดมั้ย หรือยังอยากไปอยู่) ถ้าเคยไป ไปตั้งแต่ตอนไหน เมื่อไหร่ ไปที่ไหน แล้วทำไมจึงกลับมาอยู่บ้าน
9. คนเชียงคานอยากไปเที่ยวที่อื่นบ้างหรือไม่
10. คิดว่าคนมาเที่ยวเชียงคานทำไม เป็นคนพวกไหน เริ่มเข้ามาตั้งแต่เมื่อไหร่ ลักษณะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง
11. ความเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกในช่วงต่างๆเปลี่ยนเชียงคานอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวในปัจจุบัน เปลี่ยนการดำรงการผลิต และชนชั้นในหมู่บ้านอย่างไร ดีหรือไม่
12. มีความเชื่อหรือความคิดแบบใหม่อะไรบ้างที่เข้ามา และเข้ามาทางช่องทางไหน ต่างจากเมื่อก่อนอย่างไร คนเชียงคานโดยเฉพาะๆเด็กๆสมัยนี้มีวิถีชีวิตและวิถีคิดต่างจากสมัยก่อนมาน้อยแค่ไหน

ภาคผนวก ค

ถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์

1/ กัญจน์ วงศ์อาจ>> ชาวบ้าน เอ็นจีโอในพื้นที่

1/ รกราก คนเชียงคาน

2/ อาชีพ เอ็นจีโอในพื้นที่

3/ ความเห็น

3.1 การอพยพ มีการอพยพใหญ่อีกสองครั้ง คือก่อนสงครามและหลังสงคราม โดยเป็นแกวกับจีน 2484-2486 ก่อนสงครามโลกคนจีนจะไปค้าขายที่หลวงพระบาง แต่พอหลังสงครามโลกคนจีนจะหนีมาค้าขายที่เชียงคาน รวมถึงเจ้านายลาวบางส่วนก็จะหนีฝรั่งเศสมาอยู่ที่เชียงคานด้วยเช่นกัน กล่าวคือ คนจีนเป็นคนนำการค้าขายแดนมาสู่เชียงคาน เมื่อลาวแตกปี 2518 กลุ่มคนจีนก็หนีเข้าไปค้าขายในเมืองเลย และอำเภอใหญ่ๆเช่นวังสะพุง

3.2 ธุรกิจการค้า หลังสงครามมหาเอเชียบูรพา สินค้า ไม้ ชี้ค่างควมแร่ทุกชนิด (ทำดินปืน) ทองคำ หวาย ข้าวโพด ถั่ว ฝ้าย ข้าว ช่วงที่ลาวได้เอกราชจากฝรั่งเศส เชียงคานจะทำหน้าที่เป็นหัวเมืองค้าขายกับเมืองรอบๆที่อยู่ใกล้เคียงทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว อาจมีการค้าขายกับทางหลวงพระบางอยู่บ้าง แต่การค้าขายกับทางเวียงจันทน์ก็ลดน้อยลงไป คือพ่อค้าเชียงคานจะรับซื้อสินค้าจากทางหลวงพระบาง แต่อาจต้องพึ่งพาสินค้าของกินของใช้จากทางเวียงจันทน์ ในขณะที่เวียงจันทน์มีการพึ่งพาจากหนองคายเป็นหลัก แต่ว่าถ้าพวกของกินก็ยังเพาะปลูกเก็บกินเองได้ไม่ได้ขาดแคลน

3.3 ราคาสินค้า สมัยนั้น ผ้าขาวม้า ราคามากกว่าครุฑบรรจุใหม่ ประมาณผืนละ 8 บาท สินค้าจะแพง แต่ว่าถ้าพวกของกินก็ยังเพาะปลูกเก็บกินเองได้ไม่ได้ขาดแคลน ยกเว้นพวกข้าวของเครื่องใช้ สมัยนั้นเงินไม่ค่อยมีค่า เพราะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้หลังปี 2488 มีข้าราชการลาออกไปทำค้าขายเยอะ

3.4 สาธารณูปโภค ถนนและไฟฟ้า ช่วงสงครามโลกเริ่มมีถนนมา เป็นดินลูกรัง ช่วงก่อนที่ไฟฟ้าจะเข้ามาเชียงคาน ประมาณก่อน 2500 (เชื่อกันที่ว่าไฟฟ้าเข้ามาเมื่อไหร่ ปี 2503 - 2504) กลุ่มพ่อค้าคนจีนรวมเงินกันซื้อเครื่องปั่นไฟมาใช้และให้บริการชาวบ้านโดยการเก็บเครื่องปั่นไฟจะใช้น้ำมันดีเซล จะหยุดให้บริการหลังเที่ยงคืน

2/ นางบ่วย แซ่เจียง โรงหีบฝ้ายบ่วยเฮียง

1/ รกราก คนเชียงคาน

2/ **อาชีพ** ปี 2512 -2515 ฝ้ายจะบวม นายทุนญี่ปุ่น ออกค่ายาค่าเมล็ดให้(ไทยยาศากิของญี่ปุ่น) บ้างก็ผ่านกลุ่มพ่อค้าคนจีนที่ทำหน้าที่เป็นนายหน้ารับยาและออกเงินกู้ให้กับชาวบ้าน ทำให้ช่วงนั้นฝ้ายบวมมาก โรงฝ้ายบ่วงเฮียงก็ตั้งขึ้นปี 2515 โดยโรงบ่วยเฮียงเป็นโรงที่มาทีหลังแต่เป็นโรงใหญ่

3/ นายดี แซ่กู่ เกิด ปี 2478 ร้านขายวัสดุก่อสร้าง ภูเต็งกี้

1/ รกราก คนท่าลี่ เชียงคาน เชื้อสายจีน

2/ **อาชีพ** ต้นตระกูลไปค้าไม้อยู่ที่ท่าลี่แล้วจึงย้ายมาค้าขายที่เชียงคาน

4/ นายพุงศักดิ์ เหลืองวงศ์ไพศาล เกิดปี 2492 อดีตเจ้าของโรงภาพยนตร์สุวรรณรามา

1/ รกราก เป็นคนเชื้อสายจีนแต่จิว ต้นตระกูลมาอยู่บ้านธาตุแล้วจึงย้ายมาเชียงคานแม่เป็นคนจีนแต่จิวที่มาอยู่หนองคาย

2/ **อาชีพ** มารับจ้างเย็บผ้า ชื่อของป่า(หนังสือ หนังสือ กระดุกหมี่ เสื้อ กางเกง) พี่ไร่ รับซื้อผลิตภัณฑ์การเกษตรช่วงปี 2513 -2535 ทำค้าขายเบ็ดเตล็ด ขายเครื่องยนต์ เครื่องจักร

รุ่นลูกจึงมาเปิดโรงภาพยนตร์สุวรรณรามา ปี 2513 ปัจจุบันเลิกไปแล้ว ปัจจุบันเป็นร้านที่รับซื้อสินค้าเกษตรเป็นร้านแรกในเชียงคาน

เมื่อก่อนชาวบ้านก็ปลูกฝ้ายตั้งแต่ก่อนลุงเกิด(ก่อน 2492) แต่เป็นพันธุ์ฝ้ายพื้นเมือง ลุงมาส่งเสริมฝ้ายพันธุ์ BDK14 มีลักษณะเม็ดเล็กปุยยาว คนเลิกปลูกเพราะค่ายาแพง หนอนเยอะ ทำยาก ประมาณปี 2020-2522ก็เริ่มทยอยเลิกปลูกกันแล้ว หลังจากฝ้ายก็มีปลูก ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วแดง จากนั้นก็มาปลูก ข้าวโพด มัน กัญชง(ยังมีปลูกอยู่แต่ข้าวโพดน้อยลง) ยางเริ่มมาประมาณ 5-6 ปีหลัง ส่วนสักกับยูคาลิปตัสมีน้อย ปลูกเดือยก็เลิกพร้อมกับฝ้าย แต่มีนำเข้ามาจากลาว

3/ ราคาผลิตภัณฑ์เกษตร สมัยนั้นฝ้ายกิโลกรัมละ 20, 21, 22, 23 บาท

4/ เส้นทางคมนาคม เส้นเชียงคาน – เลย ลาดยางปี 2519 เป็นลูกรังแต่เกรดอย่างดี (ปี 2511) ตั้งแต่ปี 2507 เป็นต้นมาที่รถเริ่มวิ่งได้ ตอนปี 1997ยังนั่งเกวียนไปเมืองเลยกันอยู่ สมัยก่อนข้าราชการเวลาติดต่อราชการที่เมืองเลยต้องขี่ม้า ตลาดย้ายมาเส้นบนประมาณปี 2510-2512

5/ การศึกษา สมัยก่อนกลุ่มคนจีนนิยมส่งลูกไปเรียนภาษาจีนที่เวียงจันทน์ แม้ว่าเชียงคานจะมีโรงเรียนจีนก็ตามแต่เป็นโรงเรียนสำหรับการเรียนภาษาจีนในชั้นต้น ไม่เข้มข้นเท่าที่เวียงจันทน์ คล้ายๆกับสอนกันเอง และเปิดได้ไม่นานก็ปิดตัวลงไป

5/ นางสุวิมล เกิดปี 2485 ร้านขายของส่งชื่อมิตรชัย และโฮมสเตย์

1/ รกราก ต้นตระกูลฝั่งหญิง(สะไภ้)มาจากไหลดำ เข้าทางหลวงพระบาง แล้วมาอยู่แก่นท้าว พวกญาติๆอยู่เมืองเลย ก็เลยมาพักที่เมืองเลย แล้วมาแต่งงานที่เชียงคาน

2/ อาชีพ ฝั่งผู้ชายขายยา ฝั่งผู้หญิงทำทอง แต่งงานแล้วมาทำร้านขายของชำ เป็นร้านขายส่ง และมาทำโรงน้ำแข็ง ทำน้ำดื่ม ปัจจุบันขยับขยายทำที่พักโฮมสเตย์ด้วย คือบ้านอุ้นรัก

3/ ธุรกิจ เจนเนอร์เรชั่นที่สอง คนจีนจะแต่งงานกันเอง มิกซ์ธุรกิจ แม้แต่จีนด้วยกันก็ไม่ค่อยแต่งงานกลุ่ม

7/ นางเอง เกิดปี 2487 ร้านขายยา ไตเฮ็งโฮสถ

1/ **รกราก** ต้นตระกูลเป็นจีนไหหลำ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มาอยู่กับญาติ ทำงานเป็นช่างตัดเสื้อ แต่งงานแล้วขายของเริ่มเปิดร้านขายยาปี 2490 ขายดีมากช่วงปี 2511-2513 พอลาวเริ่มรบปี 2514-2515 ก็เริ่มค้าขายยากขึ้น

2/ **การอพยพของคน** คนเวียดนามย้ายมารอบแรกตอนปี 2485 ช่วงเวียดนามแตกแล้วก็อีกช่วงปี 2510-2512 คนจีน อพยพมามากๆช่วง 2470-2489 กลุ่มคนเวียดนามจะมาเป็นช่างยนต์ ช่างเครื่อง ช่างก่อสร้าง พอปี 2518 ที่ลาวแตกเศรษฐกิจตก คนเวียดนามก็เริ่มย้ายไปที่อื่นเช่น ไปนครพนม

- ชาวบ้านกลาง เป็นกลุ่มที่มาจาก ต.ปากตม จะมาหลังคนจีน กลุ่มคนจีนในเชียงคานจะประกอบไปด้วย ไหลำ แต่จิว แคระ

3/ **การค้าขาย** คนจีนหลังปี 2500 จะมาค้าขายอยู่แถวซอย 9 จะมาค้าขายของเบ็ดเตล็ด เช่น ผงชูรส น้ำปลา ตะปู เหลือ

4/ **ความบันเทิง** สมัยก่อนฝั่งลาวตรงบ้านตากแดดจะเป็นบ่อนคาลิโน สมัย 2500 ต้นๆ คนเชียงคานจะข้ามไปกินเหล้า เล่นการพนัน จับสาวที่ฝั่งลาว

8/ นายสุเทพ ทิพย์รส เกิดปี 2487 อดีตข้าราชการครู ปัจจุบัน ประธานสภาชุมชน

1/ **รกราก** คนเชียงคาน

2/ **อาชีพ** อดีตข้าราชการครู ปัจจุบัน ประธานสภาชุมชน

3/ **ความเห็นของนายสุเทพ** ๑

3.1/ **การค้าหลังปี 2436** พ่อค้าฝรั่งเศษจะค้าขายกับฝั่งไทย ชื่อของป่า งาช้าง เพชรนิลจินดา นอแรด หนังสัตว์ การค้าจะเป็นคนพื้นเมืองทั้งสองฝั่งกับคนฝรั่งเศส ลินค้าฝรั่งเศสทะลักเข้ามาเช่น จักรยาน ไฟฉาย

3.2/ **การค้าหลังปี 2500** ไทยเริ่มมีพัฒนาประเทศ ลำนํ้าโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติ ลาวรับทุกอย่างจากไทย พ่อค้าชาวจีน และชาวต่างจังหวัดเริ่มเข้ามา คนสองฝั่งใช้สกุลเงินทั้งสองสกุล ไม่ต้องแลกเงินไปมา สินค้าลาวจะมีพวกไม้ด้วย

3.3/ **การค้าช่วงปี 2500-2510** ---พวกเซลล์ขายของเข้ามาหลังถนนเริ่มดี มีการทำตลาดนัด ชายหน้ากลางแปลงขายของเช่นขายถ่านไฟฉาย

3.4/ **รายได้หลัก** หรือเงินหมุนในเมืองเชียงคานจะมาจากกลุ่มข้าราชการที่เริ่มเข้ามาอยู่ในเชียงคานตั้งแต่ช่วง 2500 ทั้งด้านศุลกากร ทางหลวง ไฟฟ้า ประปา ที่ดิน ตำรวจ ตชด. นรข. รพช. ไปรษณีย์ ฯลฯ โดยคนกลุ่มนี้บางคนก็จะมาแต่งงานกับสาวเชียงคาน บางคนหลังจากแต่งงาน ก็อาจจะลาออกมาค้าขายด้วย

3.5/ **การจับจ่ายใช้สอย** คนกลุ่มข้าราชการขายสด มักจะใช้วิธีผูกปิ่นโตกับร้านอาหาร แต่บางคนก็จะซื้อของสดจากตลาด ทำให้เริ่มมีการใช้เงินตรามากขึ้นจากแต่เดิมที่เน้นการแลกเปลี่ยน ทำให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ชาวบ้านเชียงคานบางคนเริ่มมาเป็นพ่อค้าแม่ค้าทั้งขายของสด และทำอาหารใส่รถเข็นเข็นขายตามบ้าน

3.6/ **ถนนและการคมนาคม** --เริ่มมีถนนลาดยาง เมื่อปี 2515 จากกิโลเมตรที่0 – ชุมแพ
2517 สาย เลย-เชียงคาน (ส่วนใหญ่บอก 2519 บางคนบอก 2520)
2518-2519 สาย เลย-หล่มเก่า
2522 สาย เชียงคาน-ปากชม
2527 สาย วังสะพุง-อุดร

3.7/ **การเลิกอาชีพของชาวเชียงคาน** เลิกทอผ้าตั้งแต่ปี 2525 (อ.บ๊อบบอกเลิกทอตั้งแต่ปี 2520) เพราะผ้าโรงงานที่พ่อค้ารถเรือเอามาขายตามตลาดนัดมีคุณภาพดีและราคาถูกกว่า การปลูกฝ้ายเริ่มซบเซาตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา ปัจจุบันโรงหีบฝ้ายจะต้องไปซื้อฝ้ายจากที่อื่นมาหีบแล้วชาวบ้านก็จะมาซื้อไปทำผ่านวมใช้ และ ขาย

3.8/ **หลังปี 2530** ความขัดแย้งกับลาวน้อยลง คนเริ่มมาเที่ยวเช่นพวกฝรั่งเศส

9/ นายเขียว นักวิชาการประวัติศาสตร์จังหวัดเลย

1/ รกราก เป็นคนจังหวัดเลย

2/ **ความเห็นของนายเขียว**

2.1/ **การอพยพ** คนจีนอพยพเข้ามาอยู่ตั้งแต่สมัยเจียงไคเช็คขึ้นมา ต่อมาดร.ชุนยัดเซ็น ยึดอำนาจคนจีนจึงหนีปัญหา และมาไทยช่วงก่อนสงครามอินโดจีน ประมาณปี 2482 โดยคนจีน กลุ่มนี้บางส่วนมาเพื่อทำป่าไม้ ค้าไม้

2.2/ **เรือขุดสมัยโบราณ** คนที่เชียงคานเรียกว่า เรือมิ๊ะ

2.3/ **สินค้าเกษตร** สินค้าจังหวัดเลยปี พ.ศ. 2518-2522 มีฝ้ายส่งออก 25-300 ล้านบาท เริ่มปลูกน้อยลงตั้งแต่ปี 2528 เป็นต้นมา ฝ้ายปลูกมานานแล้วตั้งแต่ก่อนสงครามโลก ฝ้ายมี 3 พันธุ์ เป็นพันธุ์ท้องถิ่น เป็นสีเนื้อๆ แต่พันธุ์ที่นิยมปลูกคือพันธุ์ฝ้ายใหญ่

10/ นางอุไรรัตน์ มั่งมีศรี เกิดปี 2499 ร้านนวดแผนไทย

1/ รกราก คนเชียงคาน

2/ **อาชีพ** หมอนวดแผนไทย

3/ **ความเห็น**

3.1/ **การอพยพ** ปี 2500 คนบ้านกลางมาเยอะ ปี 2510-2512 อูตร ขอนแก่น ชัยภูมิ แล้ง คนก็อพยพมาเชียงคาน โดยคนเชียงคานจะเรียกคนกลุ่มนี้ว่าไทยใต้

3.2/ การขนส่ง ปี 2500-2503 มีเรือยนต์รับส่งคน และสินค้า จากเชียงคาน – เวียงจันทน์ เป็นเรือขนาดประมาณ 5-6ตัน ค้าขายฝ้าย ปลา ร้า ปี 2508 รถบรรทุกเริ่มทำ (อาจต้องดู สัมภาษณ์เขื่อนหลวงพระบางอีกที)

3.3/ สินค้า ปี 2510 ฝั่งลาวมีสินค้าจีนแดง เช่น ปากกาหมกจีนแดง ลูกเกต เสื้อมองตากุ เหล้านอก เหล้าจีน คนเชียงคานจะเอาปลา เอากล้วยไข่ เอาของป่า มาแลกเปลี่ยน

3.4/ อาชีพเสริม พ.ย.- ธ.ค. เริ่มมีการปลูกผักริมโขงกันตอนที่น้ำเริ่มลด

3.5/ ศูนย์อพยพ ศูนย์แม่เริ่ม เปิดปี 2518

11/ อาจารย์ทัศนาศา = อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

1/ รกราก คนเชียงคาน

2/ ความเห็น

2.1/ การบริโภคสินค้า คนลาวจะใช้เครื่องไฟฟ้าจากประเทศจีนและเวียดนามแต่ถ้ามีฐานะจะใช้ของไทย

2.2/ การเกษตรกรรม ช่วงนี้เมืองเลยเน้นปลูกยางและมันสำปะหลัง เมืองเลยยุคหนึ่งเคยเป็นยุคค้าไม้

2.3/ เรือขนส่งสินค้า น่าจะเริ่มตั้งแต่สมัยน้ำชาติประมาณปี 2530 กว่าๆ เป็นขนาด 200 ตัน ราคา 1.2 - 1.5 ล้าน ได้ค่าขนต้นละ 5000 บาท (บางเจ้าได้โลละ 1 บาท 15 ปี 400 ตัน) ได้เงินประมาณ 1 แสน ต้นทุน 5 หมื่น โดยจะรับขนส่งสินค้าที่พ่อค้าหลวงพระบางสั่งมา เช่น อุปกรณ์ก่อสร้างต่าง ๆ ขาขึ้นใช้เวลา 5 วัน ส่วนขาล่องใช้เวลาประมาณ 2 วัน โดยจะขนพืชไร่ลงมา เช่น ลูกเดือย ข้าว แล้วจะมีรถบรรทุกไปรับ บางทีก็จะมีมาขนส่งเหล็กและของใช้ ของเก่า เหล้าเก่า แล้วมาขายด้วย รวมใช้เวลาประมาณ 2 อาทิตย์ ใช้ลูกเรือรวมเข้าแก่ 7 คน เวลาเทียบท่าจะจ้างแรงงานคนของเป็นครั้งๆ ไป

12/ กมล คงปิ่น เกิดปี 2501 อดีตนายกเทศมนตรีเมืองเชียงคาน

1/ รกราก คนเชียงคาน

2/ อาชีพ นักการเมืองท้องถิ่น

3/ ความเห็น

3.1/ **สินค้า** จากลาวจะเป็นผลผลิตการเกษตร เช่น ฝ้าย กรัง สินค้าเชียงคาน เช่น เกลือ น้ำปลา ปลาร้า ผงชูรส แป้ง ยารักษาโรค จากทางเวียงจันทน์ เช่น เสื้อผ้า แป้งหมี่

3.2/ **อาชีพ** เชียงคานมีการทอผ้าใช้เองไม่ได้ทำขาย แต่เลิกทอตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา ทอผ้าขาวม้าห่มและปลอกผ้านวม คนเชียงคาน ทำนาไว้กิน เหลือจึงขาย ทำไร่ข้าวโพด มีสวนกล้วย

- คนบ้านเหนือ จะเป็นชาวบ้านทำเกษตร หาปลาเป็นหลัก เป็นพวกคนลาวที่แอบหนีมาอยู่ จะทำเป็นแรงงาน ไม่ค่อยมีที่ดินหรือธุรกิจเป็นของตัวเอง แต่ช่วงท่องเที่ยว คนพวกนี้จะขายพวกปิ้งย่างใส่รถเข็น

3.3/ **กิจการเดินเรือ** พวกเขาขายสินค้าโดยเฉพาะเรือถ่อ จะทยอยเลิกกิจการหลังจากถนนเริ่มเข้ามาตั้งแต่ปี 2500 เช่น พ่อของนายทะนงศักดิ์ เข็มแก้ว ที่ทำเรือขนสินค้าระหว่างเชียงคานและเวียงจันทน์เพื่อขายข้าวสาร ปลาร้า พลิกเกลือ ฟ้าไร่ สัตว์ป่า หนังสัตว์ งาช้าง ลิง ค่าง ดีหมี่ และได้เลิกกิจการในปี 2504

3.4/ **ฐานะทางเศรษฐกิจ** คนเชียงคานมีฐานะพออยู่ได้ เงินไม่ค่อยมีใช้ เพราะใช้ระบบการแลกสิ่งของกันมากกว่า คนเชียงคานสมัยก่อนรายจ่ายน้อย แต่มีรายได้เสริม สามารถส่งลูกเรียนได้

3.5/ **การลงทุน** พ่อค้าคนจีนจะลงทุนใหญ่แต่มีสินค้าไม่กี่อย่าง

3.6/ **การเดินทาง** สมัยก่อนใช้การเดินทางที่ควายไปนา วัวใช้คนของลากเกวียน ควายใช้ไถนา

3.7/ **การศึกษา** ช่วงปี 2500-2510 พอจบมัธยม 3 จะนิยมไปเรียนที่วิทยาลัยครูที่อุดรธานี ขอนแก่น ไม่ก็ไปต่อโรงเรียนเลยพิทยาคม เมื่อจบก็มีวุฒิมาสอนหนังสือ ส่วนพวกผู้ชายจะเรียนอาชีวะ เป็นช่าง เข้าไปทำงานตามเมืองใหญ่และกรุงเทพ เมื่อเรียนจบแล้วก็จะหางานในเมืองไม่กลับถิ่น ส่วนคนสูงอายุประมาณ 40-50 ปี ขึ้นไป จะไม่ค่อยออกนอกพื้นที่

3.8/ **การตั้งบ้านเรือน** หลังปี 2518 คนเริ่มย้ายไปเส้นบน เส้นล่างปิดไว้ บางคนก็ย้ายไปอยู่ที่อื่นพวกครูส่วนมาก จะอยู่แถวซอย 5

13/ ด้านศุลกากร อ. เชียงคาน

ความเห็น เกี่ยวกับการค้าขายในช่วงลาวแตก-ปัจจุบัน

1/ **สินค้าขาเข้า**คือ สินค้าเกษตรตามฤดูเก็บเกี่ยว เช่น ลูกเดือย ลูกตาว งา ข้าวโพด ปอสา หญ้าแวม (หญ้าเอามาทำไม้กวาด) แร่แบร์ไรต์ บางทีก็นำเข้าไม้

2/ **ส่วนสินค้าขาออก** จะเอามาจากเมืองเลยเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ของกินของใช้ เช่น แป้ง ผงซักฟอก สบู่ บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป เครื่องใช้พลาสติก วัสดุก่อสร้าง ปุ๋ย อาหารสัตว์ รถจักรยาน

3/ **การขนส่ง** ก่อนปี 2500 มีรถคอกหมูวิ่งระหว่างเมืองเลย-เชียงคาน วันละ 1 เที่ยว มีการใช้เกวียน ขี่ม้า ปั่นจักรยาน

4/ **การค้า** ปี 2516-2518 เป็นปีที่เฟื่องฟูในทางการค้า สินค้าขาเข้าเป็นทองซุงจากฝั่งลาว ทั้งจากฝั่งปากลายและसानะคาม เมื่อตัดเสร็จแล้วจะล่องแม่น้ำมาและใช้ช้างลากขึ้นที่หน้าวัดท่าคก สินค้าที่บูมมากอีกพวกหนึ่งคือ เหล้าและบุหรี่ พ่อค้าเข้ามาเล่นการพนัน และเที่ยวผู้หญิง

ปี 2518 ลาวแตก สินค้าที่ค้าขายก็หยุดไป ตอนปิดด่านต้องใช้วิธีลอบค้าขาย และเปิดอีกครั้งในปี 2536

14/ นายสด มีสุข เกิดปี 2481

1/ รกราก คนเชียงคาน

2/ **อาชีพ** ทำไร่นา มีที่นาห่างจากเมืองเชียงคานไป 2 กิโลเมตร ทำไร่นาข้าวโพด ผักกาด หมอดหน้าหากไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร จะมีเลี้ยงปลาบ้าง ปลูกผักบ้าง เช่น แตง ถั่ว พริก บวบ เอาเงินที่ขายผักได้ส่งลูกเรียนหนังสือ โดยภรรยาเป็นผู้นำไปขายที่ตลาด พอแก่ตัวก็ประกอบอาชีพสวนแหโดยเรียนมาจากผู้เฒ่าผู้แก่อีกทีหนึ่ง อาหารการกินไม่ต้องเสียเงินซื้อเนื่องจากปลูกผักและจับปลาล้วน ไม่นิยมทอผ้าเนื่องจากซื้อได้ง่ายกว่า ปัจจุบันทำโฮมสเตย์

3/ **รายได้** รายได้เป็นตัวเงินไม่ค่อยมี บางครั้งจะไปปรับจ้างหักข้าวโพด ได้ค่าจ้างวันละ 30 บาท ทำโฮมสเตย์คิดหัวละ 200 บาท

4/ ความเห็น

4.1/ **ที่อยู่อาศัย** เมื่อก่อนบ้านตามซอยในเมืองเชียงคานจะมีลักษณะเป็นบ้านไม้ยกสูง

4.2/ **ประเพณี** คนจีนจะไม่นิยมใส่บาตร ยกเว้นพวกที่มีภรรยาเป็นคนไทย

4.3/ **ความบันเทิง** ช่วงสงครามคนใช้ชีวิตปกติ สมัยสงครามโลกก็มีพวกญี่ปุ่นกับฝรั่งเข้ามาเพื่อเป็นทางผ่านไปหนองคายโรงหนังเริ่มหมดความนิยมเนื่องจากไฟฟ้าและโทรทัศน์เข้ามา

15/ นางสาวชนิษฐา แซ่เจียง เกิดปี 2492 ร้านเค่งฮั่วหลี

1/ **รกราก** พ่อเป็นคนไหหลำ มาอยู่เมืองพาน จังหวัดเชียงราย และย้ายไปอุดรดิตถ์ จากนั้นมาเป็นลูกจ้างโรงงานน้ำแข็งไทยอุดมที่เมืองเลย

2/ **อาชีพ** รับจ้างเย็บผ้าที่เชียงคาน เปิดร้านขายของ เช่นเครื่องก่อสร้าง ขนม และของใช้ เบ็ดเตล็ด และยังซื้อผ้ามาเย็บขายด้วย พอปิดขายแดนค้าขายไม่ดีก็เปลี่ยนไปทำลานมัน เริ่มทำ

การค้ากับฝั่งลาวประมาณปี 2538 – 2539 ปี 2547 – 2548 พี่ชโรตักต่ำขาดทุน ปี 2551-2553 เริ่มดีสินค้าเยอะ ทำกำไรจากพืช

3/ **ความเห็น** ด้านการศึกษา ค่านิยมคนจีนในเชียงคานจะส่งลูกไปเรียนภาษาจีนที่ เวียงจันทร์ บางคนก็ได้ไปเรียนต่อได้หัว

16/ โรงหีบฝ้ายเจริญผล >> นายธนัช ภัคดีดีสกุล (เกิดปี 2487)

1/ **รกราก** พ่อกับแม่ขายของชำอยู่ถนนชายโขงช่วงซอย 8 – 9 แม่เป็นคนเชียงคานมี อาชีพค้าขาย ส่วนพ่อเป็นคนจีน มีอาชีพเย็บผ้า พ่อพ่อกับแม่แต่งงานกันก็ขายของเบ็ดเตล็ด เล็กน้อย และเลิกกิจการไปปี 2530

2/ **อาชีพ** หลังปี 2530 การปลูกฝ้ายก็เริ่มลดลง ทำให้คนเลิกทอผ้าตามไปด้วย ปัจจุบัน ใช้ฝ้ายจากภาคกลาง ลาว นครสวรรค์ส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างหีบฝ้าย คัดกิไลละ 2 บาท ปัจจุบัน คัดกิไลละ 7 บาท เชียงคานไม่มีปลูกข้าวแล้ว

17/ เทิดศักดิ์ สุขะ (ลุงจ้อย)เกิดปี 2499 ร้านขายอาหารตามสั่ง

1/ **รกราก** คนเชียงคาน

2/ **ความเห็น**

2.1/ **สถานศึกษา** โรงเรียนเชียงคานเปิดสอนปี 2497 แต่โรงเรียนวิจิตรมีมาก่อนหน้านั้นแล้ว

2.2/ **สินค้า** ก่อนลาวแตกฝั่งसानะคามจะมีร้านที่รับของจากฝรั่งเศสโดยตรงมาขาย บางร้านจะมีสินค้าจากต่างประเทศหนีภาษีจากจีนและเวียดนาม ส่วนสินค้าฝรั่งเศส เช่น เหล้า บุหรี่ น้ำหอม ของฟุ่มเฟือย

2.3/ **โรงสี** โรงสีขนาดเล็กสมัยก่อนมีทั่วไปคิดค่าสีหาบละ 4-5 บาท ขอเปลือกข้าว ขอรำ

2.4/ **บ้านพักอาศัย** บ้านสมัยก่อนเป็นทรงยกสูง แต่พอทำถนน+ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ก็ปรับเปลี่ยนมาปลูกแบบสมัยใหม่

2.5/ **ถนน** ปี 2518-2519 เส้นข้างบนส่วนใหญ่ยังเป็นป่า

2.6/ **ไฟฟ้า** ไฟฟ้าได้มาใช้ตอนอายุ 23-25 ปี

2.7/ **สื่อสาร** **บันเทิง** เริ่มมีโทรทัศน์ ใช้ในปี 2518-2519 เชียงคานช่วงปี 2530-2540 เจียบมาก 2 ทุ่มก็ไม่มีคนออกจากบ้านแล้ว ฝรั่งเศสเริ่มมาเที่ยวตั้งแต่ปี 2545

18/ **ลูกมานัส ภูภัสสร** เกิดปี 2498 (โกยี่) **ขายวัสดุก่อสร้าง**

1/ **รถรอก** กิ่งมาจากไหลำ

2/ **อาชีพ** ค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป+โซว์หน่วยต่าง ๆ

3/ **เส้นทาง** **คมนาคม** สมัยประถม บันจรัญยานไปเรื่อย ถนนศรีเชียงคานยังเป็นป่า

4/ **การค้า** รถ 10 ล้อ ขนพืชไร่ไปแล้วรับวัสดุมา ทรายน้ำโขง , ปูนสระบุรี , เหล็กกระเบื้อง กทม , หินวังสะพุง

19/ **นางบุญซุม กงนรินทร์** เกิดปี 2490 **ขายข้าวปุ้นน้ำแจ่ว**

1/ **อาชีพตน** ปี 2500 ข้ามไปฝั่งลาวไปขายอาหารการกิน หาบข้าวสารไปขาย ต้มเหล้า ตลาดเมืองลาวส่วนใหญ่เป็นคนไทยเข้าไปขาย

2/ **รายได้** ขายข้าวปุ้นได้กำไรวันละ 10-20 บาท หลังลาวแตกมาขายข้าวปุ้นน้ำแจ่ว จานละ 25 สตางค์ (2518)เพิ่มเป็น 50 สตางค์ปี 2521-2522 และเพิ่มเป็น 2 บาท เมื่อ 10 ปีที่แล้ว เพิ่มเป็น 20 บาท เมื่อ 5-6 ปีที่ผ่านมา

3/ ความเห็น

3.1/ **ราคาสินค้า** สมัยก่อนหมู กิโลละ 8 บาท ข้าวทำขนมจีน กิโลละ 1 บาท

3.2/ **อาชีพคนเชียงคาน** ส่วนมากทำไร่ฝ้าย ทำนา คนเวียดนามอยู่แถววัดศรีคุณเมือง มาค้าขาย หาบขายไปตามบ้านนอก แลกข้าวซื้อปลา คนเชียงคานก็หาบของขาย

3.3/ **บ้านเรือน** เชียงคานสมัยก่อนเป็นบ้านยกสูง ไม่มีรั้ว คนไม่เยอะบ้านอยู่ห่าง ๆ กัน ที่ว่าง ๆ ก็เป็นสวนปลูกกล้วย ปลูกมะขาม ปลูกผัก เพิ่งเปลี่ยนเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมา

3.4/ **ตลาดร้านค้า** ตลาดย้ายไปที่ใหม่หลังลาวแตก เมื่อก่อนอยู่ปากซอย 10 ตรกร้านค้า ชุมชน

3.5/ **แหล่งน้ำ** น้ำดื่มไปเอาน้ำสร้าง (น้ำบ่อ) หลังศาลเจ้าจะมีบ่อน้ำและตรงข้างวัดสันติ จะมีอีก 1 บ่อ

3.6/ **การพนัน** ฝั่งลาวมีบ่อน เล่นถั่ว ไฮโล โรงฝิ่น

3.7/ **แหล่งท่องเที่ยว** ยุคศูนย์แม่ภูมิฝั่งมาเที่ยวประปราย

20/ นายประสิทธิ์ เหมือนสนิท (เกิดปี 2482)อดีตเจ้าของร้านขายยา

1/ **รกราก** พ่อเป็นคนหลวงพระบาง แม่เป็นคนหนองคาย ลูกเกิดทันสมัยสงครามอินโดจีน ต้องหลบลงหลุม

2/ **อาชีพตน** พ่อล่องเรือค้าขายหลวงพระบางหนองคายเจอแม่และพามาอยู่เชียงคาน ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ตอนอยู่เชียงคานพ่อทำค้าขาย + เป็นช่างทอง ดีเงินดีทองให้เป็นสร้อยแหวน ชัน ลูกเคยตีทอง เคยเรียนฉีดยาจากพี่สาวที่เป็นพยาบาล ก็เลยรับฉีดยา ซึ่อยากมาฉีดยาชำนาญ ชาวบ้านเรียกหมอสิทธิ ซึ่อย่า 2 – 3 บาท ฉีดได้ 10 บาท กำไรวันหนึ่งประมาณ 100 บาท เคยรับจ้างข้ามไปฉีดยาที่ฝั่งลาว พอแต่งงานก็เปิดร้านขายยาตั้งแต่ปี 2506-2544 เคยไปอบรมได้ใบประกอบขายยา จนมีเงินซื้อที่ดินตรงเส้นบน ยาที่ขายมีเซล์ล์มาเสนอเค้าจะขับรถกระบะมาส่งเรา

เซลล์จะมาจดของและค่อยใส่รถขนมาให้ที่หลัง สมัยนั้นมีร้านขายยา 4 ร้าน ส่วนใหญ่เป็นของคนจีน

3/ ความเห็น

3.1/ **อาชีพคนเชียงคาน** คนเชียงคานหมดฤดูทำนาจะปลูกฝ้าย หาปลาน้ำโขง หน้าฝนหาหน่อไม้ ฝ้ายจะเริ่มลดตั้งแต่ปี 2520

3.2/ **สินค้า** สินค้าที่ขายเชียงคาน ปลาไร่จะมาจากหนองคาย ส่วนผงซั๊กฟอกสบู่จะมาจากเมืองเลย (ขอนแก่น) คนลาวจะมาซื้อสินค้าเหล่านั้น ส่วนสินค้าที่เชียงคานเอาไปขายที่หนองคายจะเป็น ฝ้าย ถั่ว งา ปอ คนลาวจะเข้ามาซื้อของวันพระ มาจ้างตีขัน ตลาดฝั่งลาวขายของป่า เหล้านอก บุหรี่นอก คนที่ซื้อคือคนรวยและข้าราชการ มีต้มเหล้าขาย ส่วนฝั่งไทยเสียภาษีแพงกว่า และห้ามขายในภายหลัง

3.3/ **แหล่งน้ำ** เมื่อก่อนใช้น้ำโขงโดยเอาสารส้มแกว่ง กินน้ำบ่อ ปีบละ 1 บาท

3.4/ **แหล่งขายบริการ** ซ่องโสเภณี อยู่ซอย 5 บน และ 13 บน จะเป็นหญิงไทยภาคเหนือ และชาวอีสาน

3.5/ **การเดินทางโดยเรือ** เริ่มมีเรือยนต์ช่วง ปี 2510 กว่าๆ

21/ **นางศรีพรรณ อันมา (เกิดปี 2478) ร้านอาหาร และที่พักโฮมสเตย์**

1/ **รกราก** เป็นคนนครพนม บ้านอยู่หนองคาย มาเชียงคานครั้งแรกปี 2501 ล่องเรือมาเที่ยว เรือที่ล่องมาเป็นเรือกำปั่นใหญ่เป็นเรือสินค้าบรรทุกทั้งคนและสินค้า สินค้าที่บรรทุกมาเป็นพวก ปลาไร่ ปลาจ่อม เอาไปขาย ขากลับจะซื้อพริก ฝ้าย ไปขายที่หนองคาย แต่งงานปี 2503-2504 สามีทำเรือยนต์ขนคนข้ามฟาก

2/ **อาชีพ** เดิมสามีค้าขายเบ็ดเตล็ด เช่น รถจักรยานยนต์และอื่น ๆ ไปซื้อที่ขอนแก่นมาขาย (ตอนนั้นมีรถจากขอนแก่นแล้ว) หลังแต่งงาน เป็นรถบัสสีแดง วิ่งขอนแก่น-เมืองเลย โดยต้องไปขึ้นรถที่เมืองเลย ตอนไปเมืองเลยถนนขรุขระ ต้องขนของจากขอนแก่นกลับมาเอง แต่ตอนหลัง

แคไปสั่งแล้วให้พ่อค้ามาส่ง ค่าขายถึงปี 2530 หลังลาวแตก ป้าเริ่มทำผ่านนมควบคู่ไปด้วย (ฝ่ายบุญ+ค้าขายฟุบ มีแต่คนแก่อยู่บ้านจึงทำผ่านนมในเวลาว่าง) ส่งขายขอนแก่น คนขอนแก่น (จีน) มาซื้อใส่รถทัวร์ไป

- เคยสูบน้ำโขงมาขาย รถเข็น 1 คันใส่ได้ 8 ปีบ ขายได้คันละ 2 บาท โดยชาวบ้านมาเข็นเอง ยายทำแต่เครื่องสูบน้ำ (น่าจะมืไฟฟ้าแล้วแต่ยังไม่มีประปา) ปี2549 เปิดโฮมสเตย์ หัวละ 100 บาท

3/ ความเห็น

3.1/ **ค่าครองชีพ** สมัยปี 2526 กว่ยเดี่ยวชามละ 5 บาท

3.2/ **สินค้า** คนลาวมาซื้อของกินของใช้ เสื้อผ้า จอบ เสียม (สินค้ามาจาก อุดรและขอนแก่นอีกที่หนึ่ง)

3.3/ **การป้องกันบ้านเรือน** ทำเชือกกันตลิ่งประมาณเมื่อ 10 ปีที่แล้ว

22/ **นางพั๊ด หล้าพันธ์** เกิดปี 2482 **ร้านจุ่มยายพั๊ดขายจุ่มนัว (พระรามลงสรง)**

1/ **รกราก** พ่อ เป็นคนจีน แม่เป็นคนหลวงพระบาง เกิดหลวงพระบาง มาเชียงใหม่ตอนสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่งงานปี 2500

2/ **อาชีพตน** พ่อเป็นช่างเครื่องยนต์ ประกอบซ่อมเครื่องยนต์ เรือ ปีนลูกของ แม่ทำฝ้า นวมให้ลูกๆ ช่วยทำกำไรฝั้นละ 20 บาท

3/ ความเห็น

3.1/ **สินค้า** ปี2497-2498 คนซื้อผ่านนมคือคนเชียงใหม่ และคนรอบๆในแถบอีสาน พ่อแม่ค้าขาย ซื้อปลาร้าจากหนองคายครั้งละ 100 ไท นอกจากนี้ยังมีหัวหอมและกระเทียมด้วย ซื้อปลาร้ามาจากเรือยนต์ขนาดใหญ่ เอามาขายทีละ 500-600 ไท ที่เชียงใหม่ปลาน้อยกว่าหนองคาย ส่วนสินค้าที่ซื้อมาจากฝั่งลาวและบ้านนอกจะเป็น ฝ้าย พริก งาเม็ด เครื่องป่า เอาใส่เกวียนไปขายเมืองเลย สมัยนั้นมีรถแล้วแต่ไม่เยอะ ทั้งเมืองมี 3-4 คัน ถนนกว้าง 5-6 เมตร

3.2/ **อาชีพคนเชียงคาน** ย่านทำผ่านวมคือวัดป่ากลาง และวัดมหาธาตุ ส่วนคนเวียดนามอยู่แถววัดใหญ่ (วัดศรีคุณเมือง) คนที่หลวงพระบางไม่ทำผ่านวม

3.3/ **การขนส่งทางเรือ** หลัง ปี 2500 มีเรือใหญ่ ใช้เครื่องยนต์ บรรทุก 10-20 ตัน กว้าง 10 เมตร ยาว 20-30 เมตร (การมาของถนนก็ไม่ใช่ว่าเรือจะหายไป ค่อย ๆ ลด ส่วนถนนค่อย ๆ เพิ่ม แต่เรื่อน่าจะหยุดวิ่งตอนลาวแตก)

23/ นางจินตนา แซ่กู่ เกิดปี 2480 ร้านโกสิทธิ

1/ **รกราก** พ่อมาจากไหหลำปี 2460 ผ่านมาทางเวียดนาม เข้าลาวโดยพ่อมาทำเย็บผ้ากับทำทอง ส่วนพี่ชายเคยนั่งเกวียน ต่อเรือกำปั่นไปเรียนที่จีน แต่พอสงครามญี่ปุ่นบุกจีนก็กลับมาอยู่เชียงคาน

2/ **อาชีพ** เมื่อก่อนพ่อซื้อฝ้าย+ของป่าจากฝั้งลาวด้วย และมีคนจากภาคกลางมารับและขายของเบ็ดเตล็ดด้วยเช่น ด้ายย้อม จอบ เสียม ฟ้า ตัดเสื่อ ตีทอง (รับทองร้อนแล้วมาตี ขายจนถึงปี 2504) รับซื้อเงินมาขาย

3/ **การค้า** ปี 2516 เปิดร้านโกสิทธิหน้าสุวรรณรามา การค้าไม่รุ่งเรืองมาก ฝั้งลาวมีโรงเลื่อย 4 โรง ฝั้งไทย 1 โรง (เคยคุ้น ๆ ว่า 2 โรง) ตรงใกล้ศาลเจ้าเอาตัดไม้แปรรูปเป็นไม้แผ่นและขนเข้ากรุงเทพ

4/ ความเห็น

4.1/ **ประเพณีการค้า** คนสมัยก่อนเข้าร้านไหนร้านนั้น ถ้าไม่มีของก็ต้องไปหาของมาให้ลูกค้าจนได้ แต่ละร้านจะขายคล้าย ๆ กัน ลูกค้าใครลูกค้ามัน เป็นลูกค้าชาวลาวและจากรอบนอก

4.2/ **แหล่งบันเทิง** โรงหนังเปิดเย็น ยกเว้นวันหยุด (วันพระ) จะเป็นกลางวันถึงเที่ยงคืน ถ้าเป็นวันออกพรรษาจะเปิดได้รุ่ง คนลาวมาดูหนังเพราะมีเงินจากการลากไม้และเอาเศษไม้มาเผาถ่านขาย

4.3/ **ร้านอาหาร** เปิด 6.00-24.00 น. สมัยนั้นมี 2 ร้าน อีกร้านหนึ่งอยู่ริมโขง ชื่อ วัตถุประสงค์จากตลาด บางทีก็มีพ่อค้าหาบเร่มาขาย ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นพวกข้าราชการ (รองผู้ว่าก็เคย มากิน) พวกข้าราชการชอบผูกปิ่นโต

24/ **นายมนตรี เครือทองศรี (โกเม่ง) เกิด ปี 2493อดีตร้านถ่ายรูปตรีศิลป์ ปัจจุบันทำลาน มั่น น้องของเจ้เค่ง**

1/ **รกราก** เป็นคนเชียงคาน

2/ **การศึกษา** เรียนถ่ายรูปที่เมืองเลยปี 2510

3/ **อาชีพตน** เปิดร้านตรีศิลป์ปี 2513 (รูป 2 นิ้ว 2 โหล ราคา 40 บาท) ทำลานมั่นปี 2530 เคยรับจ้างขนผ่านวณไปขายโคราช ชัยภูมิ หล่มสัก เพชรบูรณ์ โดยชาวบ้านมาจ้างรถเราไปส่ง เคยค้าพืชไร่ ชื่อมั่นล่าปะหลังไปขายบัวใหญ่ ชื่อลูกเดียวไปขายชัยภูมิ ชื่อมั่นไปขายโรงแปงเอากากมันเอามาตากแห้ง ขายอำเภอท่าเรือจังหวัดอยุธยา และโคราช เริ่มทำทำลานมั่นปี 2530

4/ **ความเห็น**

4.1/ **แหล่งโสเภณี** ปี 2519 ตั้งอยู่ ซอย 8 กลางซอย ซอย 5 บน และหลังตลาด โดยเป็นผู้หญิงคนไทย (เกิดมาก็มีแล้ว)

4.2/ **แหล่งการพนัน** ป่อนสมัยก่อนอยู่सानะคามเรียก หมากออย หรือไฮโด ที่सानะคามมีคนสูบฝิ่นด้วย

25/ **นางตุ้ ตาสี เกิดปี 2490 ชายเครื่องพริกแกงในตลาดสด**

1/ **อาชีพตน** สมัยเด็กล่องเรือยนต์ ขายปลาร้า ของป่า เช่น รากข่อยอมแซม ย่าหัว ภายหลังแต่งงานปี 2519 ชื่อของจากขอนแก่นมาขาย เช่น พริก มะเขือ ปลา ปลาทุสุด ของทะเล ปลาหมึก ลูกชิ้น ปลากะพง (ขายที่ตลาดใหม่แล้ว)

พอเริ่มมีเงินก็เริ่มซื้อรถดัสสัน สมัยนั้นเป็นถนนลูกรัง เดินทางครึ่งค่อนวัน ไปถึงเย็น ชื่อของ ค้างคืน เข้าจึงนั่งรถบั๊กลับ

วิ่งอยู่ 10 กว่าปี จึงเริ่มไปรับทางเพชรบูรณ์บ้าง ตอนหลังก็ไปอุดรด้วย ชื่อพริกตอนหน้าแล้ง ชื่อของที่เชียงคานไม่มี เช่น มะเขือ พริก หอม คะน้า กะหล่ำ ผักกาดขาว (ไม่มีคนปลูกพอที่จะขาย ส่วนใหญ่ปลูกกินเอง) หน้าปลาก็ไปรับปลาฝั่งลาว ปลาตุ๊กนา ปลาช่อน ปลาไหล

26/ นางอุ้น ดีมา เกิดปี 2489 เจ้าของอุ้นเรือนโสมสเดย์ ซอย.9

1/ รกราก เป็นคนบ้านกลาง เป็นคนปากตม

2/ อาชีพ พ่อแม่ทำนาทำไร่ ไปค้าขายหนองคาย 11 ปี แล้วมาค้าขายที่เชียงคานปี 2503-2524 ตอนอยู่หนองคายก็ค้าขายวิ่งเรือ เชียงคาน-หนองคาย ขนสินค้า โดยสารคน โดยใช้เรือเครื่องยนต์ขนาด 5-6 ตัน มี 1 ลำ เรือไฟไหม้เลยเลิกและมาขายของเบ็ดเตล็ดอยู่ตรงซอย 9 โดยขายผ้าเย็บ เสื้อผ้า ปลาจ๋า ผ่าถูง รับมาจากขอนแก่น โดยสมัยนั้นจะเป็นถนนลูกรัง แต่มีรถขนส่งวิ่ง พวกหลงจิวจะมาจตุการสินค้าแล้วส่ง รสพ (รับส่งพัสดุ) มาส่งให้ 2504-2533 ย้ายไปค้าขายที่ศูนย์มังคอปพตตรงอำเภอปากชม บ้านนาคือ ห่างจากเมืองปากชม 15 กิโลเมตร ทางไปบ้านธาตุ (ศูนย์ปิดปี 2533) ขายเสื้อผ้าสำเร็จรูปโดยเอามาจากโบ๊เบ๊

3/ ความเห็น

3.1/ การค้าขาย แหล่งขายอยู่ตรงซอย 9 ร้านค้ามีมาก สินค้าก็มีเหมือน ๆ กันหมด เดิมชาวบ้านกลางมาขายที่ซอย 9 พอเห็นว่าขายดี ชาวบ้านกลางคนอื่นก็แห่เข้ามาขายบ้าง โดยใช้เงินทุนจากการทำพืชไร่ มีร้านค้าประมาณ 12 ร้าน บ้างขายเฟอร์นิเจอร์ บ้างส่วนขายที่ตลาดใหม่ คนจีนก็มาขายยาบ้าง บางคนก็เอาไก่ กุ้ง และของอื่นๆ ใส่ออกไปขายทุกวัน ค้าขายเหมือน ๆ กัน ไม่ขัดแย้งกัน ช่วยๆ กันเพราะมีแต่ญาติ ๆ กัน ปี 2502 เริ่มมีตลาดใหม่ โดยช่วงแรกขายแบบแบกะดิน มีผ้าใบซึ่ง ภายหลังเทปูนทำตลาดใหม่ขึ้น ก่อนลาวแตกฝั่งลาวก็ค้าขายเหมือน ๆ เรา มีเหล้า น้ำหอม กระดาษหอม ส่วนมากเป็นของฟุ่มเฟือย ส่วนฝั่งไทยจะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคมากกว่า

3.2/ ศูนย์มังหรือศูนย์วินัย มีคนลาวอพยพมาอยู่ 1-2 หมื่นคน มีฝรั่งนานาชาติเยอะ องค์การสหประชาชาติ ก็เข้ามาดูแล โดยส่วนใหญ่ชาวต่างชาติจะพักที่เชียงคานหรือเมืองเลย

27/ นางเตา กุมายา เกิดปี2491 ร้านขายเครื่องปรุงรสในตลาดสด

1/ อาชีพ พ่อแม่ทำไร่ทำนาและค้าขาย ตรง ซอย 9 ชื่อร้านวิเชียร พาณิชย์ (ปัจจุบันขายในตลาด) แต่ก่อนรับสินค้าจากขอนแก่น ต่อมาก็เมืองเลย มีรถ 10 ล้อมาส่ง พวกปลาร้าโองไห มาจากหนองคาย มาทางเรือใหญ่ เคยขายที่ตลาด ซอย 10 ด้วย

ประมาณปี 2500 คนบ้านกลางมาขายเยอะ พอปิดขายแดนก็ย้ายไปที่อื่น ต่อมาย้ายมาอยู่ตลาดบน ปี 2515 มีตลาดอยู่แล้ว

2/ การเปลี่ยนแปลงทางการค้า เดิมนี้นบ้านนอกก็มีตลาดนัด เลยเริ่มมาซื้อของน้อยลง

28/ นางเจริญ ไสคำ เกิดปี2485 ชาวบ้าน รับจัดชุดใส่บาตร ซอย.11

1/ รกราก เป็นคนเชียงคานโดยกำเนิด

2/ อาชีพ พ่อแม่ทำไร่ทำนา ตัวเองก็ทำไร่ทำนา ทำขนมจีน โดยขายตั้งแต่ 10 ขวบ ทำไร่ฝ้ายช่วงปี 2501 -2503 เลิกทำเพราะค่ายาแพงเพราะพ่อค้าเอาเปรียบ เลยหันมาปลูกถั่วฝักยาว และผักกาด อย่างเดียวหลังจากเลิกทำฝ้าย แต่ตอนทำฝ้ายก็ปลูกถั่วไปด้วย ถั่วขายที่ตลาดสด ตั้งแต่ยังอยู่ซอย 10 ปลูกผักกินเองมาตลอด ปลูกที่สวนนา ปลูกผักขายด้วย ปลูกมาจนถึงอายุ 60 หรือ 2545 ทำนาข้าวเจ้าขายเพื่อส่งลูกเรียน เมื่อก่อนมีนายฮ้อย (คนค้าแร่) แต่ไม่เยอะ คอยซื้อ ฝ้าย ถั่ว งาม ไปขายที่อื่น

3/ ความเห็น

3.1/ ราคาสินค้า ปลาน้ำโขงก่อนปี 2500 ขายกิโลละ 8 บาท น้ำมันลิตรละ 5-6 บาท

3.2/ น้ำบริโภค น้ำกินถ้าไปตักเองไม่ต้องเสียเงิน คนเชียงคานไม่ค่อยกินน้ำฝน กินแต่น้ำป่อ

3.3/ ฐานะทางสังคม พวกคนรวยจะอยู่ ซอย 13

3.4/ **ค่าแรง** เมื่อก่อนยกบ้านก็ช่วยกันทำ ทำนาก็ช่วยกันทำแต่ถ้าจ้างคนอื่นจะจ่ายวันละ 12 บาท จ้างเป็นครั้งคราว ประมาณ 9-10 คน

3.5 / **เกษตรกรรม** ทำนาไม่ต้องใส่ปุ๋ย ใช้ชีควายเป็นปุ๋ย ส่วนรถไถเดินตามเข้ามาปี 2518

29/ **นางแดง ทองเต็ม** เกิดปี2488 **ร้านขายเครื่องปรุงรสในตลาดสด**

1/ **รกราก** เป็นคนसानะคาม บ้านตากแดด (ริมโขง) พ่อเป็นคนไทย ไปทำไร่ทำนาอยู่ฝ่งลาว เกิด โต เรียน อยู่ฝ่งลาว แต่ย้ายมาเชียงคานตอนลาวแตกปี 2518

2/ **อาชีพ** ทำนาเช่นกัน พ่อข้ามมาอยู่ฝ่งไทยก็เริ่มขายของ แรกเริ่มไม่มีหน้าร้านเป็นรถเข็นมาขายที่ตลาดบน ซึ่งตอนนั้นยังไม่มีหลังคาเลย โดยสินค้าจะไปซื้อมาจากเมืองเลย ไม่มีรถส่งของ ต้องเข้าไปซื้อเองโดยไปรถสองแถว แต่ถ้าของเยอะก็เหมารถกลับมา (รถสองแถวมีออกทุกชั่วโมง) พ่อขายได้ 2-3 ปี ก็เริ่มมีหน้าร้าน(หลังจากสร้างตลาดใหม่ เทปูน ทำหลังคา)ร้านของยายแดงคือขายของปลีกย่อย เงินลงทุนเอามาจากทุนที่ได้จากการขายของตอนอยู่ฝ่งลาว

3/ **การไปมาหาสู่** ไปมาหาสู่กับฝ่งไทยบ่อยๆ ไปมาหาสู่กันได้สบาย เมื่อก่อนข้ามมาซื้อของที่ร้านไทยกันเอง พวก น้ำปลา ปลาจ๋า น้ำมันก๊าด(ตอนนั้นลาวยังไม่มีไฟฟ้า) ปัจจุบันน้องสาวยังอยู่ฝ่งลาว ยังไปมาหาสู่กัน

4/ **ความเห็น**

4.1/ **สกุลเงินที่ใช้** โดยสามารถใช้เงินได้ทั้งสองสกุลร่วมกัน 100กีบ = 25 บาท

4.2/ **สินค้า** ฝ่งลาวก็มีตลาด คนไทยข้ามไปขาย แต่ของน้อย ส่วนใหญ่เป็น ผัก ปลา หมู เนื้อของกินทั่วไป นอกนั้นก็จะเป็น บุหรี่ เหล้านอก น้ำหอม เสื้อมือตาถุง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าฝรั่งเศส แต่คนฝ่งโน้นก็ไม่ใช้ ส่วนใหญ่ข้ามมาซื้อฝ่งไทยซึ่งเป็นพวกข้าวของเครื่องใช้และสินค้าอุปโภคบริโภค ฝ่งลาวมีต้มเหล้าแต่ฝ่งไทยห้าม

4.3/ การซื้อขายสินค้า สมัยชายของอยู่ฝั่งโน้น ซื้อของร้านไทยกันเองกับร้านมิตรชัยเอาไปขายที่ฝั่งโน้น

ส่วนคนฝั่งลาวก็มีพายเรือมาขายของที่ฝั่งไทยแต่ส่วนใหญ่จะเป็นต้มหน่อไม้ ผัก อาหารการกิน โดยจะพายเรือมาขายทุกเช้า

สินค้าก็คล้ายๆปัจจุบันแต่ไม่เยอะเท่านี้ ช่วงที่ลาวแตก ของขายไม่ได้การค้าก็ซบเซา ทุกวันนี้ยังซื้อของที่เมืองเลย ร้านคูปูนุญ ไปส่งวันเสาร์ เค้ามาส่งของวันอาทิตย์

30/ นางประยงค์ ฉะพรรณรังสี เกิดปี 2486 ร้านขายหนังสือพิมพ์และอาหารตามสั่ง

1/ รกราก พ่อแม่เป็นคนเชียงคาน แฟนยายเป็นคนจีนจากอยุธยามาเจอกันที่เลย

2/ อาชีพตน พ่อแม่ทำมาค้าขายกับฝั่งลาว ขายผักทุกอย่างเช่น แดง โดยพายเรือไปขายกันตั้งแต่ตอนตี 4-5 เข้าไปขายในตลาดฝั่งลาว และ ค้าไม้ด้วยโดยเอาไม้จากโรงเลื่อยเข้าไปขายตามบ้าน รอบนอกเชียงคาน บางช่วงก็ไปเอาไม้วังสะพุงมาขาย ไปอยู่อยุธยา5ปี แล้วกลับมาอยู่เชียงคานก็เริ่มทำขนมขายปี 2511 ขายขนมถ้วย กั้วยทอด ขายเวลาเค้าจัดงานด้วย ขายได้วันละ 5-6 ร้อยก็หุ้แล้ว

3/ การตั้งถิ่นฐาน มาซื้อที่ปลูกบ้านตรงหัวมุมสี่แยกไฟแดง ซอย.9 ตรงทางที่เข้าตลาดตอนปี 2518 ราคา 1 แสนบาท โดยสมัยนั้นเส้นบนส่วนใหญ่ยังเป็นสวนเป็นป่าอยู่เลย

4/ ความเห็น

4.1/ ฐานะทางเศรษฐกิจ สมัยก่อนเล่นแชร์เดือนละ 1000 บาทพอได้เงินจากการเล่นแชร์ก็ซื้อที่สะสมไว้

4.2/ ราคาที่ดิน สมัยนั้น ที่7-8ไร่ราคาแค่ 2 หมื่นกว่าเอง

4.3/ ธุรกิจการค้า ร้านมิตรชัยขายทุกอย่าง ซื้อโต๊ะก็ยังขาย แถมติดเงินได้ด้วย ฝั่งลาวสมัยนั้นขายลูกเกด ลูกพุดด้วย(ก่อนลาวแตก) ตลาดสดเป็นที่ของร้านไทยกันเอง ยกให้สุขาภิบาลหรือเทศบาลตั้งแต่ปี 2502 โดยก่อนหน้านั้นเป็นที่นา คนทำโฮมสเตย์มีชื่อเสียงคืออยาก

ไปวัดก็ไม่ค่อยได้ไปต้องมานั่งฝั่งบ้านเฝ้าแขก สมัย พ.ศ. 2511-2512 ที่เชียงคานทำค้าไม้กันโดยมีโรงเลื่อยจากฝั่งลาว ธุรกิจรุ่งเรืองมากจนถึงก่อนลาวแตก

4.4/ แหล่งบันเทิง พวกเด็กๆสมัยก่อนหน้าแล้งจะลงไปเล่นริมน้ำโขงแล้วบ้านเข้าแข่งกันเล่นสไลด์เดอร์กัน ไปเตะบอลชายหาดแถวแก่งคุดคู้ เล่นตีจับ พ.ศ. 2520 กว่าๆ ฝั่งตรงข้ามเคยเป็นคาเฟ่ ชื่อนิวนัดพบ แล้วก็มียืดคาเฟ่ ตรงโรงเรียนจีนก็เคยเป็นคาเฟ่สมัยที่ลาวเพิ่งแตกใหม่ๆ (เข้าใจว่ารองรับพวกฝรั่ง UN ที่มาพัก และก็คนเชียงคานที่ยังรำววยจากการค้าขายในยุคก่อนหน้าลาวแตกด้วย) มีลัดดาคาเฟ่ตอนปี 34-35 ตรงร้านประสิทธิ์โฮสถเคยเป็นโรงฝิ่น อีกที่หนึ่งคือหลังตลาดซอย.10ล่าง แถวมิตรชัยสตรีเคยเป็นป่าสัก

31/ นางจินดา นำชัยสีวัฒนา เกิดปี 2495 ร้านขายของที่ระลึกชื่อ ร้านเจอเลย

1/ **รกราก** เกิดที่เชียงคาน พ่อแม่เป็นคนจีนไหหลำ) เข้ามาไทยทางทะเล มาอยู่กรุงเทพฯ หนีสงครามโลกครั้งที่ 1 -2(ครั้งที่1 มาอยู่ 2 ปี กลับไปใหม่ ครั้งที่2มาอีก) แล้วอพยพมาเรื่อยๆ พี่คนแรกเกิดไทย 2 เกิดจีน 3-4 เกิดไทยหมด โดยตั้งแต่คนที่4 เกิดเชียงคาน ยายเป็นคนที่5

2/ **อาชีพเดิม** พ่อกับแม่มาขายก๋วยเตี๋ยวขายกาแฟโดยเช่าที่คนอื่น พ่อเคยเป็นกูกอยู่สุขสมบุญณ์ แล้วจึงออกมาทำร้านอาหารเอง ตอนทำร้านอาหารมีการผูกปิ่นโตคิดตั้งเดือนละ 200 บาท แต่ก่อนข้าราชการจะมากินที่นี่ พวกข้าราชการเป็นคนผูกปิ่นโตโดยส่วนใหญ่ ร้านเปิดเช้าถึง 3-4 ทุ่ม ไม่มีที่นาที่ไร่เป็นของตนเอง ตอนเริ่มลงทุนทำโฮมสเตย์ตอน 3 ธ.ค.2552 ลงทุนไป 1 แสนบาท เอาเงินลูกทำ นอกจากทำโฮมสเตย์ก็เอาเสื้อผ้ามาขาย ตอนนั้นก็พอจะคืนทุนแล้วรุ่นพ่อของสุขสมบุญณ์เป็นช่างตัดเสื้อตัดกางเกง

3/ **ราคาที่ดิน** ชื่อที่ตรงร้านเจอเลย ที่ติดริมน้ำโขง ราคา 8หมื่นบาท ก่อนลาวแตก

4/ความเห็น

4.1/ **การเปลี่ยนแปลงทางธุรกิจ** ตรงร้านรักเลยและโรงเรียนจีนเคยเป็นร้านขายทอง ตรงร้านเฮือนสีฟ้าก็ขายทอง ร้านภูเขงเม็งก็ขายทอง ตรงร้านเจอเลย พ่อเคยทำอาหารขายชื่อร้านเจี้ยนพวนโภชนา เป็นร้านอาหารตามสั่งธรรมดา ทำมาเรื่อยๆแม้กระทั่งหลังลาวแตกโดยป่า

มาทำต่อจากพ่อ แต่พ่อสร้างเขื่อนกันตลิ่งป่าก็เลิกทำ(พ่อป่าเสียตอนปี 2534) ส่วนมากแถวนี้ขายเสื้อผ้า รองเท้า บางร้านก็ขายเสื้อนักเรียน

4.2/ การค้าไม้ เชียงคานค้าไม้ก่อนลาวแตกประมาณปี 14-16 โดยมีคนไทยไปเปิดโรงเลื่อยอยู่ฝั่งลาวมีอยู่ 3 แปรรูปแล้วก็ขนข้ามแม่น้ำมา แล้วก็มีการรับไป(ไม่ใช่ยุคที่มีท่าช้าง) พอลาวแตกก็ข้ามไปเอาไม้ไม่ได้ก็ต้องทิ้งโรงเลื่อยกันไป

4.3/ แหล่งบันเทิง โรงหนังโรงแรกคือ โรงหนังพรเทพ สุวรรณรามาราชฯ ส่วนคาเฟ่เป็นยุคที่มาหลังจากยุคโรงหนัง ตรงโรงเรียนจีนชื่อว่า ซวาลัย แล้วก็เปิดคาเฟ่ประมาณปี 30-35 (อันนี้น่าจะรองรับตลาดคนในเชียงคานเองก็คือร้านเหล้า)

4.4/ ถนนและการคมนาคม ถนนชายโขงเพิ่งลาดยางเมื่อ 10-20 ปีมาเอง บ้านมีก่อนถนน ก็เป็นถนนดินลูกรัง

สมัยก่อนต้องนั่งรถประจำทางไปซื้อผงชูรสที่กรุงเทพฯ แล้วให้รถขนส่งมา(ไปซื้อกรุงเทพฯ เพราะบ้านเพื่อนพ่อของสามีอยู่กรุงเทพฯ)โดยเป็นสมัยที่ยังเป็นถนนดินลูกรัง ที่ตลาดก็ไม่มีผงชูรสขาย(ตอนก่อน2500 ฝั่งลาวมีผงชูรสตราไก่ แต่ฝั่งไทยไม่มี) ส่วนรถขนาน้ำปลาก็มาเป็นรถสิบล้อเอามาขายเป็นไหๆ

4.5 / การไปมาหาสู่ สมัยก่อนจะข้ามไปมาก็โงงก็ได้ คนลาวก็ยังข้ามมาดูหนังรอบ2ทุ่มเสร็จแล้วก็กลับ(ยุคนั้นมีด่านแล้วที่ตั้งตั้งแต่ปี 2500แต่คงไม่เข้มงวด อาจดูแค่สินค้าเฉยๆ) เมื่อก่อนพ่อเลยซอย.10ไปแล้วจะเป็นบ้านคนเปิดหลังเว้น3หลัง

32/ นางกุลจิรา สิทธิแก้ว เกิดปี 2497 ตัวแทนขายเครื่องสำอาง และไฮมสเตย์ (อดีตร้านไทยกันเอง)

1/ รกราก เป็นคนเชียงคานโดยกำเนิด พ่อกับแม่ก็เป็นคนเชียงคาน แต่พ่อมีเพื่อนานแม่มีเพื่อนครพนมแต่มาโตที่นี่ พ่อเป็นตำรวจอยู่เชียงตุง เชียงราย แต่ลาออกมาแต่งงานแล้วเปิดร้านค้าขายที่เชียงคาน

2/ **อาชีพ** พ่อกับแม่เปิดร้านค้าขายอยู่ตรงไทยกันเอง2 (เส้นบน) เปิดเป็นร้านแรกเมื่อก่อนเป็นถนนลูกกรุง ไทยกันเองมาเปิดร้านเส้นบนเพราะตรงชายโงงเป็นชุมชนคนจีนอยู่ ต้องมาซื้อที่เส้นบนเพื่อเปิดร้าน โดยเส้นบนยังเป็นทางเกวียน มีบ้านคนอยู่ประปราย เป็นบ้านไม้ แต่ไม่ได้ค้าขาย ไทยกันเองจึงมาค้าขายเส้นบนเป็นร้านแรกๆ เดว่าน่าจะเป็นยุคประมาณ 2500 อาจจะก่อนไทยบ้านกลางไม่นาน ร้านไทยกันเองขาย ปลา ร้า น้ำปลา เสื้อผ้า เกลือ จอบ เสียม เครื่องปั้ เครื่องสวน ฝ้าย อักฝ้าย

เสื้อผ้ารับจากขอนแก่น ร้านแสงชัย เกลือน้ำปลา เค้มาส่ง ปลา ร้ารับจากขอนแก่น(พ่อ กับแม่ก็เคยรับมาจากหนองคายทางเรือ ก่อนน้ำเกิด โดยเป็นเรือไม้ขนาดใหญ่มีเครื่องยนต์ แบบบ้านคน มีหลังคานอน) ข้าวสารไปรับจากชุมแพมาขาย(ข้าวเจ้า) ของบางอย่างมาจากน่าน เมืองเหนือ พอยุคป่ามาขายต่อก็เลิกขายปลา ร้า ขายแต่ของเบ็ดเตล็ด เพิ่งเลิกขายไป 15 ปีที่แล้ว หลังจากเลิกค้าขายก็มาเปิดร้านขายมิสทีนปี 2546

3/ **ราคาที่ดิน** ที่ตลาดสดปัจจุบันเป็นที่นาของที่บ้านแต่ยกให้เทศบาลตั้งแต่ปี 2502 ส่วนที่รอบๆตลาดขายตารางวาละ 200 บาท

4/ **ความเห็น**

4.1/ **ย่านการค้า** สมัยก่อน ซอย.9 ขายปลา ร้า ขายยา(มิตรชัย) ขายเสื้อผ้า ริมโขงขายหนังสือเรียน แห

4.2/ **ค่าจ้างทางการเกษตร** ที่นาเมื่อก่อนจ้างเค้าทำกิน เป็นนาข้าวเหนียว แบ่งผลผลิต คนทำได้ 2 ส่วน เจ้าของที่ได้ 1 ส่วน

33/ **นางวรรณี หล้าพันธ์** เกิดปี 2494 **ร้านอาหารลูกโภชนา**

1/ **รกราก** เกิดที่เชียงคาน สมัยเด็กๆ บ้านอยู่ตรงร้าน open & close

2/ **อาชีพ** แม่ของป้าเปิดร้านขายของเบ็ดเตล็ดกับฝั่งลาว โดยเป็นร้านคนไทยขายตั้งแต่ปี 2501-2512 ส่วนใหญ่ขายเสื้อผ้า ทำที่นอนยัดนุ่นขาย(หมอนกับที่นอน) ทำไร้ฝ้ายตั้งแต่ปี

2507 โดยเฮือนหลวงพระบางขายน้ำยาฉีดฝ้าย แต่ทำ2-3ปีก็หยุดทำ ต่อมาขายข้าวสาร ปลายข้าวที่ร้านแล้วก็ข้ามไปส่งฝ้างลาวด้วย โดยจะนั่งเรือหางยาวข้ามฝากไปขาย จะขายตรงไหนก็ได้ ตอนหลังย้ายไปอยู่ ซอย17 ขายปลาร้า ข้าวสาร ส่วนพี่สาวยังขายเสื้อผ้าตรงร้าน open&close ต่อ

พอป่าแต่งงานแล้วก็มาขาย หมู ไก่ ผัก ผลไม้ โดยรับหมูจากฝ้างลาวมาขายที่ตลาดบนตอนปี 2514 แล้วก็ไปขายของส่ง โดยเฉพาะพวกอาหาร ที่ศูนย์แม่่ว ช่วงปี 2518-2530 โดยรับผักรับหมูจากเชียงคานและเมืองเลยไปส่งศูนย์แม่่ว โดยที่ถนนเมื่อก่อนยังไม่มีลาดยาง ตอนเที่ยงคืนต้องไปซื้อของที่ตลาดเมืองเลยแล้วพอตี5ก็ไปส่งศูนย์แม่่ว

3/ ความเห็น

3.1/ **ธุรกิจการค้าในพื้นที่** ชาวบ้านกลางเริ่มมาค้าขายช่วงปี 2501-2505 เพราะมีคนลาวมาซื้อเยอะ พวกชาวบ้านกลางมาขายเสื้อผ้าและของเบ็ดเตล็ด ตลาดย้ายจากข้างล่างไปข้างบนตอนป่ายังเด็กประมาณ ป.2-3 หรือประมาณ2502-2503 ตอน พ.ศ. 2513 ค้าไม้บูมมาก ซอย.9 ตอนเช้า แม่ค้าเต็มซอย มีคนแก่มาทำแหนมคลูก ข้าวปุ้น ลอดช่อง มีคนลาวเอาปลาตุกมาขาย เฮือนหลวงพระบางพ่อค้าขายพวกอะไหล่ นี้อต ฯลฯ เรือยนต์ขายปลาร้าจากหนองคายจะมีมาตลอด หน้าแล้งก็มาโดยจะมาจอดที่ท่าตรงบ้านอุ้นรัก และท่าตรงเฮือนหลวงพระบาง ร้านเวียงฟ้าขายทีวี วิทย์ ร้านสำราญนาขายปลาร้า ร้านไอเดียตี้ขายก๋วยเตี๋ยว ร้านรักเลยเป็นร้านขายทอง โดยเป็นย่าของดิโอลเชียงคาน ร้านเจอเลยขาย ก๋วยเตี๋ยว อาหาร กาแฟ ซอย.9 เป็นซอย.บ้านกลางเรียกว่า ซอย.แจ่มมุย โดยพ่อของโกเบ้าร้านมิตรชัยเคยขายน้ำมันโยก ส่วนโกเบ้าเคยทำร้านถ่ายรูป

ปี 2535-2536 เฮือนสีฟ้าเป็นคาเฟ่ วันเดือนปี เป็นอีตคาเฟ่ พอปี 2538 เค้าให้เลิกคาเฟ่ในเมืองจึงต้องย้ายไปอยู่เส้น4เลนกัน

เมื่อก่อนใครจะซื้อรถต้องให้ตีหงส์ฟ้าไปซื้อรถให้ที่ชุมแพ เมื่อก่อนตรงที่ทำตลาดนัดของแจ่มเป็นที่จอดรถของตีหงส์ฟ้า

พวกช่างไม้และช่างก่อสร้างสมัยก่อนเป็นคนเวียดเยอะแต่พอรุ่นแรกๆตายไปลูกหลานก็ไปเรียนไปทำงานที่อื่นหมดแล้ว

ป่าเกิดมาก็เห็นคนเวียดแล้ว โดยจะค้าขายเสื้อผ้า เฟอร์นิเจอร์พวกตู้ สมัยก่อนทำตู้หลังละ 1000 บาท

คนเชียงคานทำนา ทำไร่ฝ้าย ทำผ้านวมและขายของเล็กๆน้อยๆ โดยเฉพาะพวกอาหารการกิน ส่วนผ้านวมจะทำกันทุกบ้าน

คนเชียงคานชอบทำอะไรตามๆกัน ร้านลูกจะซื้อของพวกซอส น้ำปลาที่โลดัส ปลาซื้อจากชาวประมง

ด้านศุลกากรอยู่ตรงงานมะกันเทเลอร์ โดยศุลกากรมาเช่า สนามบินเก่าหลังโรงพยาบาล เคยเป็นไร่ปลูกฝ้าย ไร่กล้วย

ป่าเกิดมาเคยเห็นเรือยนต์ใหญ่ เครื่องบินน้ำก็เคยมาลง

3.2/ ราคาสินค้า ปลาเนื้ออ่อนตัวใหญ่โลละ 400 บาท ตัวเล็ก 300 บาท ปลาดังตัวใหญ่โลละ 280 บาท ตัวเล็กโลละ 200 บาท บางทีก็ไปรับหมูป่า เก้ง จากศรีเชียงใหม่(อันนี้สมัยก่อน) ปัจจุบันช่วงหน้าไฮ เดือน ตุลาคม-ธันวาคม จะขายได้อาทิตย์ละ 2-5-6 หมื่น ได้ประมาณ เดือนละ 2 แสน ถ่านกระสอบละ 13 บาท ส่วน โรงแรมพูนสวีตดีห้องละ 20 บาท

3.3/ ธุรกิจโรงแรม โรงแรมอานาจศิริ(เข้าใจว่าเป็นโรงแรมแรกสุด) เจ้าของเป็นน้องของพ่อป่า จะอยู่ตรงเชียงคานเกสท์เฮาส์ในปัจจุบัน เมื่อก่อนห้องละแค่ 10 บาท โดยเกิดพร้อมกับโรงแรมพูนสวีตดี ส่วนสุขสมบุญเกิดทีหลัง(เช็คช่วงเวลาของสุขสมบุญเอา) โดยลูกค้าจะเป็นคนลาวที่มาซื้อของขายของโดยส่วนมากจะเป็นคนขาย แล้วไม่ยากกลับหรือยังทำธุรกิจไม่เสร็จก็มานอน

3.4/ ศูนย์อพยพบ้านวินัย อำเภอปากชม ช่วงศูนย์แม้ว่าธุรกิจในเชียงคานซบเซาแต่คนจะซื้อรถเพื่อเอาของไปขายศูนย์แม้ว่ากัน ฝรั่งเศสมาเยอะโดยเฉพาะฝรั่งเศส จะมาเช่าบ้านอยู่ในเชียงคานเพราะปากชมยังเป็นเมืองเล็ก เป็นแค่กิ่งอำเภอ โดยฝรั่งเศสจะมาเช่าบ้านในเชียงคานหลังละ

ประมาณ 500-600 บาทต่อเดือน และคนเชียงคานก็ได้เงินเยอะเพราะเป็นแม่บ้านทำความสะอาดให้ฝรั่ง และพวกที่ซื้อของไปขายที่คุ้มแม่ก็ขายดี บางคนยังต้องไปซื้อโกดังเพชรบูรณ์และซื้อผักที่หล่มสักไปขายตอนช่วงปีใหม่ (สมัยนั้นน้ำมันราคาไม่แพงค่าขนส่งจึงไม่แพงเหมือนปัจจุบัน)

34/ นายเจริญ พิลากุล เกิดปี 2476 ชาวบ้าน อิตินายถ่อเรือ

1/ รกราก เป็นคนเชียงคาน

2/ **อาชีพตน** --พ่อแม่ทำไร่ทำสวน คุณตาเคยรับจ้างถ่อเรือ เชียงคาน – หนองคาย ช่วงปี 2491-2500 เรือถ่อเป็นเรือไม้ไผ่ของได้ 4-5 ต้น ใช้คนถ่อ 4 คน ต่อลำ เรือสามารถล่องไปได้ทุกหน้า ไป-กลับ ใช้เวลา 7 คืน 8 วัน พอเลิกถ่อเรือก็เคยซื้อ ปลาจุกจากหนองคายใส่เรือไปขายแก่นท้าว ไปทางน้ำเหือง โดยเป็นเรือเครื่องยนต์ ตาเคยทำไม้สักคือ เค้จ้างให้ตาพาไม้สักไปส่ง ล่องน้ำไม่ให้ไม้โดยเกาะแก่ง ทำก่อนปี 2494 โดยล่องจากปากลายไปถึงหนองคาย

หลังจากปี 2501-2502 ก็ทำ ไร่ฝ้าย ไร่ข้าวโพด สวนพริก แถวบ้านนาจานท่าดีหมี่ โดยเอาเงินเก็บจากตอนถ่อเรือมาลงทุน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะเอาเมล็ดพันธุ์ ยา ปุ๋ย มาก่อน เสร็จแล้วได้ผลผลิตจึงหักต้นทุนไป สมัยนั้นเคยกู้สหกรณ์ด้วย โดยญี่ปุ่นเค้าเอายามาลงให้สหกรณ์ จนลูกเรียนจบ

ปี 2516-2526 ก็มาทำไร่ถั่วเหลือง > ทำไร่ข้าวโพด > ลูกเดียว ช่วงนี้ไม่เคยต้องกู้เงิน และพอ 2536 ก็เลิก มาทำสวนมะขาม สวนพริก สวนมะเขือ หาปลาปลากิน ทำนาเองด้วย สมัยก่อนจ้างสี่ข้าวกระสอบละ 5 บาท แต่ถ้าไม่เอาร้าข้าวก็ไม่เสียเงิน สมัยนี้จ้างคนมาทำ แบ่งผลผลิต คนทำได้ 2 ส่วน ตาเป็นเจ้าของที่ได้ 1 ส่วน

3/ **รายได้** ถ่อเรือใช้เวลา 7 คืน 8 วัน คุณตาจะได้ค่าจ้าง 7 บาท

4/ ความเห็น

4.1/ **สินค้า** สินค้าจากเชียงคานที่เอาไปขายคือ ฝ้าย พริก ข้าว และซื้อ ปลาจุกเกลือ ถ้วย ชาม หม้อ ครก

ส่วนเสื้อผ้า ในปี 2491 จะมาตามตลาดนัด พ่อค้าเร่เอามาขาย โดยเอามาจากเมืองใหญ่ แล้วพวกร้านคนจีนก็จะรับซื้อให้ขาย

4.2/ การจ้างและค่าแรง สมัยก่อนจ้างสี่ขาวกระสอบละ 5 บาท แต่ถ้าไม่เอารำข้าวก็ไม่เสียตั้ง สมัยนี้จ้างคนมาทำ แบ่งผลผลิต คนทำได้ 2 ส่วน ตาเป็นเจ้าของที่ได้ 1 ส่วน

4.3/ โรงเลื่อย ฝั่งลาวมีโรงหนึ่งอยู่ตรงข้ามวัดใหญ่ เป็นคนไทยไปตั้ง เปิดก่อนปี 2512 แล้วปิดประมาณปี 2520 หลังลาวแตกได้ 2 ปี เพราะปิดด่านขนส่งไม้ไม่ได้ ส่วนโรงเลื่อยฝั่งไทย อยู่ใกล้ๆศาลเจ้า เป็นไม้จากฝั่งลาวเหมือนกัน โดยลากเป็นซุงมาขึ้นตรงท่าช้างแถววัดท่าคก แต่เล็กก่อนฝั่งลาวจะเลิก

35/ นาย ตริ หาญถนอม เกิดปี 2488 ร้านอาหารเฮือนหลวงพระบาง (อาพีหย่วน เกิดปี 2493)

1/ รกราก พ่อเป็นคนจีนอยู่เกาะไหหลำ มาลำปาง คำชายลำปาง-หลวงพระบาง ขายทุกอย่าง ซื้อจากลำปางไปขายหลวงพระบาง ไปเจอแม่เป็นสาวหลวงพระบาง แต่งงานกัน พอสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เข้าลาวแล้วหนีมาเชียงคาน ประมาณปี 2488

2/ การศึกษา ลูกไปเรียนหนังสือจีนที่หลวงพระบางตั้งแต่ ม.1 แล้วก็ไปเรียนต่อที่เวียงจันทน์ จบแล้วอายุ 20 กว่าๆก็มาทำบริษัทเมืองเลยบางกอกขนส่ง

3/ อาชีพ พ่อทำการค้า เครื่องนุ่งห่มเป็นหลัก ขายสีย้อมผ้า และขายวัสดุก่อสร้าง เช่น ค้อน เลื่อยมือ ตะปู รับสินค้าจากรถที่เร่มาจากขอนแก่น ไปซื้อของ หนองคาย อุดร มาขาย ล่องเรือขาย เป็นเรือพาย ขาชั้นก็ใช้ถ่อ สินค้าก็มีทุกอย่างโดยเฉพาะผ้า และสิ่งที่ลูกค้าสั่ง ไม่ได้ขายตามทาง เริ่มทำรถบรรทุกขนส่งประมาณปี 2508 โดยเป็นรถบรรทุกเจ้าแรกของเชียงคาน ตอนเริ่มทำรถบรรทุก ถนนจากเชียงคานไปขอนแก่นยังเป็นถนนลูกรัง ตอนนั้นมีรถบรรทุก 10 กว่าคัน และมีรถร่วมอีก 20 กว่าคัน และมีรถร่วมอีก 20 กว่าคัน รับจากขนของตามที่ลูกค้าสั่งแล้วก็มีซื้อของมาขายเองด้วย เขาไปจะวิ่งตรงถึงกรุงเทพฯ แต่ขากลับจะแวะส่งสินค้าตามทางที่มีลูกค้าสั่ง ตั้งแต่ วังสะพุง เมืองเลย แล้วก็เชียงคาน ลูกค้าคือพวกร้านค้าคนจีนทั้งหลาย ทำรถบรรทุก ประมาณ 10 กว่าปี

เวลาไปซื้อสินค้าที่กรุงเทพฯจะไปซื้อแถวท่าเตียนเพราะบริษัทอยู่ที่ท่าเตียน มีพี่ชายดูแลอยู่ สมัยนั้นพอได้ออเดอร์ก็จะไปซื้อ ไม่มีโทรศัพท์ที่ใช้ไปส่งของก่อนล่วงหน้า สินค้าหลักๆที่รับชมจะเป็นสินค้าที่ขายตามร้านโชวห่วย ของที่ขายๆอยู่ทุกวัน ของกินอยู่ใช้สอยประจำวัน วัสดุก่อสร้าง ฯลฯ ทุกอย่างในตลาดต้องการระหว่างนั้นก็ทำส่งเสริมการเกษตร มีการ รับเอาไม้ ของป่า พืชไร่ เช่น ข้าวโพด ฝ้าย ถั่ว เข้าไปขายกรุงเทพฯเพื่อเพิ่มรายได้ ไม่ต้องตีรถเปล่าไปชนของด้วย

พอลาวแตกก็เริ่มซบเซาคนสังของน้อย พอถนนดี มีรถประจำทาง บางร้านก็มีรถกระบะเอง มีรถจากข้างนอกเข้ามาได้ ก็เริ่มไม่ได้กำไร สุดท้ายก็เลิกทำไป แล้วยกรถยกกิจการให้น้องสาวเขาไปทำต่อแต่ถึงแค่ถึงเมืองเลย ชื่อเรือ 2 ตอนจากสามพราน บางบ่อ มาขายให้คนเชียงคาน เปิดร้านอาหารช่วงปี 2552-2553

4/ รายได้ สมัยนั้นคิดค่าขนส่งก็โลกรั่มละ50สตางค์ ถ้าเป็นของเบาๆก็คิดเป็นชิ้นๆ

5/ ความเห็น

5.1/ การคมนาคม ถนนปี 2508 ยังเป็นดินแดงอยู่ และก็แคบด้วย ใช้เวลาไปเมืองเลยหลายชั่วโมง เป็นเลนเดี่ยวกว้าง 3-4 เมตร ฝั่งสวนไม่ได้ต้องรอลบข้างทางเป็นสะพานไม้ ปี 2520 เริ่มมีรถสองแถว ส่วนรถทัวร์ชาญทัวร์ขอนแก่นเริ่มให้บริการปี 2524-2526 ถนนก็ลาดยางในช่วงนั้น ส่วนแอร์เมืองเลยมาปี 2526

5.2/ โรงเรียน โรงเรียนจีนมีประมาณช่วงปี 2490 ต้องเลิกไปตอนสมัยคอมมิวนิสต์

5.3/ ธุรกิจการค้าในเชียงคาน แถวริมโขงมีประมาณ 20 ร้าน เช่น ร้านขายยา ร้านวิทยุ เครื่องเหล็ก ไซ้ น้อต ขายผ้า เย็บปักถักร้อย พวก ซอย 9 จะเป็นบันเทิงยามกลางคืน ชาวบ้านเชียงคานจะทำการเกษตร ปลูกผักขายตลาด รับราชการ ผลักดันให้ลูกเป็นครู เริ่มบ่มหลอดแถววัดป่ากลาง ปี 2506-2508 ทำบิ๊มน้ำมันปี 2520 คือบิ๊มเซลล์ในปัจจุบัน ช่วงปี 2520-2522 ฝ้ายราคาตก คนก็เลิกทำ

36/ นายดาบ เป็นเกษตรกร อดีตตำรวจในพื้นที่

1/ รกราก บางขุนเทียน กรุงเทพฯ

2/ อาชีพ หลังแต่งงาน(ปลูกต๋อนลูกเรียนช่วง 2535-2542)เคยปลูกผักผลไม้ขาย เช่น แตงไทย ฝรั่ง ส้มโอ แล้วนำไปขายที่ตลาดต๋อนเช้า คนซื้อส่วนใหญ่จะเป็นครู พยาบาล คน เชียงคานไม่ค่อยกิน ยกเว้นส้มโอที่คนเชียงคานกิน

3/ ความเห็น การเกษตร ปี 2512 -2513 ฝ้ายบวม นายทุนญี่ปุ่นปล่อยกู้ค่า ยา ค่าเมล็ด เชียงคานไม่ปลูกอ้อย มีปลูกถั่วเหลืองและก็ปลูกเดี่ยวอยู่พักหนึ่ง

37/ นายธเนศ หาญถนอม เกิดปี 2523 ผู้จัดการร้านอาหารเฮือนหลวงพระบาง

1/ รกราก คนเชียงคาน ลูกชายเจ้าของเฮือนพระบาง

2/ อาชีพ เคยทำส่งเสริมฝ้าย เอาเมล็ดพันธุ์ให้เค้าปลูก ลงทุน เมล็ด ยาปราบศัตรูพืช น้ำมัน ปุ๋ย พอเสร็จแล้วเค้าก็จะเอาฝ้ายมาขายเราโดยหักต้นทุนไป ที่เหลือจึงจ่ายเป็นเงิน เมื่อรวบรวมฝ้ายได้ก็จะนำไปขายโรงหีบที่เมืองเลย เนื่องจากโรงหีบที่เชียงคานมีขนาดเล็ก ประมาณปี 2520-2522 ก็เริ่มเลิกทำแล้ว (ปี 2520 กก.ละ 18, 2521 กก.ละ 17, 2522 กก.ละ 16, 2523 กก. ละ 15 บาท ส่วนใหญ่เลิกทำฝ้ายกันตอนฝ้ายราคาตกเหลือกิโลกรัมละ 10 บาท) เมื่อก่อนฝ้าย ราคาตกคนเลยเลิกปลูกเพราะต้องซื้อพันธุ์ฝ้ายจากที่อื่นมาซึ่งราคาแพง (ฝ้ายอเมริกาเข้ามาที่ ตลาด) พอเลิกทำฝ้ายจึงเลิกทำผ่านนมไปด้วย(ยุคฝ้ายบวมก็ทำผ่านนมบวมด้วย)

พอฝ้ายตกต่ำชาวบ้านก็หันไปปลูกข้าวโพด ถั่วเหลือง ปัจจุบันคือ มัน สวนยาง (ชาวบ้าน รอบนอก ส่วนใหญ่เชียงคานเป็นคนรับซื้อ ยกเว้นฝ้ายที่มันจะปลูกกันเองสมัยก่อน)

38/ นางสมจิตร วิณรงค์ เกิดปี 2507 ร้านส้มตำกุมารทอง

1/ รกราก เป็นคนเชียงคาน

2/ อาชีพ เมื่อก่อนปลูกฝ้าย ถั่วลิสง มัน ถั่วปลูกสมัยสาว ๆ ยุคหลังก็หันมาปลูกมะขามหวาน พอมะขามราคาตกก็ไปปลูกมะม่วง ลำไย ส่วนใหญ่จะปลูกแปลงดีที่นา

39/ นายสมเดช หล้าพันธ์ เกิดปี 2487 เกษตรกร และโฮมสเตย์ อดีตไปรษณีย์

1/ รกราก เป็นคนเชียงคาน

2/ อาชีพ ทำนา หมดหน้างานก็ไปทำไร่ฝ้าย แล้วก็ปลูกถั่วฝักยาวกิน ปลูกถั่วลิสง งามาขาย และโฮมสเตย์

40/ พาณิชย์จังหวัด

1/ เศรษฐกิจ เชียงคานเจริญกว่าท่าลี่แต่มูลค่าค้าขายแดนท่าลี่โตกว่าเพราะมีสะพานส่วนใหญ่เป็นพีซีไร้

2/ สินแร่ ไม่มีในเชียงคาน แร่แบไรต์จะเริ่มขุดโดยนำเข้าจากลาว

3/ พืชพาณิชย์ ในปัจจุบันคือมันสำปะหลังแต่ข้าวจะปลูกไว้กิน

41/ วัฒนธรรมจังหวัดเลย นาย สัมฤทธิ์ สุภามา

1/ สินค้า จาก พิพิธภัณฑเจ้าสามพระยา ออยุธยา จะเห็นแผนที่ว่าเมืองเชียงคานมีการค้ากับอยุธยาคือ ครั้ง และแร่เหล็ก ปัจจุบัน สินค้าจะเป็นลูกเดือย ข้าว ของเก่า เหล็กเก่า ฯลฯ สินค้าออกเป็นพวกวัสดุก่อสร้างเช่น กระเบื้อง ปูน เหล็ก และของที่พ่อค้าสั่งซื้อ

2/ ธุรกิจการค้า การค้าขายระหว่างเมือง เชียงคาน โพนพิสัย เวียงจันทน์ สมัยก่อนใช้เรือขุด ค้าขาย แลกเปลี่ยนปลาร้าจากเวียงจันทน์กับผ่านวมที่เชียงคาน หลังจากปิดด่าน พ.ศ. 2518 ขบเขาลงไปและเริ่มฟื้นตัวในปี พ.ศ. 2538 เกิดการเจรจาสมาคมมิตรภาพไทย-ลาว การค้าขายแดนเริ่มดีขึ้นมากในช่วง 3-4 ปีหลังมานี้

3/ การคมนาคม การตัดถนนปากชม ทำให้การค้าเจริญขึ้นเพราะทางแม่น้ำโขงเริ่มตัดขาดต้องใช้ใบผ่านแดน จากเชียงของไปหลวงพระบางไกลกว่าจาก เชียงคานไปหลวงพระบาง

4/ **เรือขนส่งสินค้า** แต่หลังจากปีพ.ศ. 2536 ที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีของไทยในขณะนั้นใช้นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าจึงทำให้การค้าชายแดนมีความผ่อนคลายลง เราจึงเริ่มเห็นเรือขนส่งสินค้ากลับมาวิ่งอีกครั้งแต่เป็นเรือขนาดใหญ่สัญชาติลาวที่ต้องขนสินค้าไปขายที่หลวงพระบางด้วยสาเหตุที่ถนนภายในของลาวยังไม่ได้รับการพัฒนาจึงต้องใช้การขนส่งทางเรือ เรือขนส่งสินค้าดังกล่าวจะไม่มีเรือที่เป็นสัญชาติไทยเนื่องจากต้องเดินเรือตามแม่น้ำโขงลึกเข้าไปในประเทศลาวตั้งแต่ อ.ท่าลี่เป็นต้นไป การรับจ้างของเรือขนส่งสินค้าประเภทนี้จะคิดการขนส่งตามน้ำหนักคือ กิโลกรัมละ 1 บาท โดยมีความจุเรือจุได้ ประมาณ 400 ตัน การขนส่งสินค้าหนึ่งเที่ยวจะได้เงินประมาณเที่ยวละ 4 แสน โดยสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นวัสดุก่อสร้าง สำหรับชาล่องกลับจะขนพืชผลทางการเกษตรเช่นลูกเดือยลงมา โดยมีท่าเรืออยู่ที่ อ.เชียงคาน จากนั้นจะมีรถบรรทุกมาขนถ่ายสินค้าทั้งขาขึ้นและชาล่อง ใช้แรงงานคนในเชียงคานและคนฝั่งลาวรับจ้างขนถ่ายสินค้าเป็นรายวัน ทำเรือสินค้ามา 15 ปี แล้ว

5/ **วิถีชีวิตคนเดินเรือ** ตลอดเส้นทางค้าไหมนอนนั้นเรือไม่ได้เทียบท่าไม่ได้แวะที่ไหนเลย

6/ **จุดถ่ายสินค้า** จุดขึ้นมีที่ท่าเชียงคาน และ บ้านคกไผ่ อ.ปากชม แต่เชียงคานใกล้เมืองกว่าหาสินค้าง่ายกว่า จะมีรถบรรทุกมาส่งและรับสินค้าต่อจากเรือ

7/ **อัตราค่าขนส่งทางเรือ** เรือขนาด 200 ตัน ราคา 1.2 -1.5 ล้านบาท ได้ค่าขนตันละ 500 บาท ได้รอบละ 1 แสน ต้นทุน 5 หมื่น ขาขึ้น จาก เชียงคาน – ปากลาย – หลวงพระบาง ใช้เวลา 5 วัน ชาล่อง ใช้เวลา 2 วัน รวมระยะเวลาทั้งหมดประมาณเที่ยวละ 2 อาทิตย์

8/ **อัตราภาษีศุลกากร** การเสียเงินค่าด่านศุลกากร เวลาเทียบท่าขาเข้า เสีย 500 บาท ให้จอดได้ 3 วัน เวลาออกเสียอีก 500 บาท ลูกเรือคิด 30 บาท ต่อวันต่อคน ใช้ลูกเรือรวม 7 คน

9/ **ค่าจ้างแรงงาน** เวลาเทียบฝั่งจะจ้างแรงงานคนเป็นครั้งคราว ใช้แรงงานในพื้นที่ เคยสัมภาษณ์ก่อนหน้าได้ค่าขนตันละ 1000 บาท และเรือขนาด 400 ตัน

45/ ด้านศุลกากรเชียงคาน

1/ **สินค้า** ช่วงหลังมานี้สินค้านำเข้าคือ สินค้าเกษตรตามฤดูเก็บเกี่ยว เช่น ลูกเดือย ลูกดาว แร่แบไรต์(ยกเว้นหน้าฝน) หญ้าแอม(ใช้ทำไม้กวาด) บางปีก็มีนำเข้ามาไม้ แต่ส่วนใหญ่ไม้จะผ่านทางท่าลี่เป็นหลัก

2/ **สินค้าส่งออก** เามาจากตัวเมืองเลยส่งไปลาว เป็นพวกสินค้าอุปโภคบริโภค ของกินของใช้ เช่น แป้ง ผงซักฟอก สบู่ มาฆ่า เครื่องใช้พลาสติก วัสดุก่อสร้าง ปุ๋ย อาหารสัตว์ ลักษณะคนลาวจะใช้สินค้าไทยเพราะมีคุณภาพดี แต่ใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าจากจีนเป็นหลักเพราะราคาถูก สินค้าออก เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง รถไถ จักรยาน (ส่วนน้ำมันจะผ่านทางท่าลี่) ที่นี้ไม่มีสะพานขนส่งต้องใส่เรือข้ามฝั่ง เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 และมาเริ่มเฟื่องฟู ปี 2547 -2548 ปี พ.ศ. 2552 สินค้าส่งออกเยอะ แนวโน้มสินค้าส่งออกจะเพิ่มขึ้น

3/ **สินค้านำเข้า** ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 สินค้านำเข้าคือสินค้าเกษตร เช่น ลูกเดือย งา ข้าวโพด ของป่านิดหน่อย เช่นลูกดาว(ลูกชิด) ปอสา(ใช้ทำกระดาษสา) ไม้แปรรูป ส่วนปริมาณขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศจากฝั่งลาว แร่แบไรต์ เป็นแร่ธรรมชาติ เป็นแร่หิน คาดว่าจะเป็นสาเหตุหลักที่ผลักดันให้มีการเปิดด่านเพราะฝั่งลาวมีแร่ชนิดนี้เป็นจำนวนมาก คือต่อไปไม่ได้จะเน้นที่สินค้าเกษตรแล้วแต่จะเน้นที่แร่ตัวนี้ แต่สินค้านำเข้าจะขึ้นกับสภาพภูมิอากาศของฝั่งลาวและราคาตลาดที่ขึ้นลง โดยในอนาคตราคาจะต้องอ้างอิง จีนกับเวียดนามด้วย หมายความว่าถ้าทางนั้นราคาก็มีโอกาสที่ลาวจะส่งไปขายทางนั้น

4/ **ผู้ส่งออก นำเข้า** คนที่เป็นนายหน้าทำรับเหมานำเข้า-ส่งออกของไทยจะมีประมาณ 20 ราย วิธีการคือจะรับออเดอร์สินค้าและเป็นผู้ประสานงานติดต่อจัดหาสินค้าให้ รวมถึงทำเอกสารและพิธีทางศุลกากรให้ ส่วนสินค้าที่จัดหานั้นจะแค่ประสานกับร้านหรือบริษัทสินค้าที่มีตัวแทนหรือมีหน้าร้านอยู่ที่ตัวจังหวัดเลย หรือจากเมืองใหญ่อย่างอุดรและขอนแก่นให้นำสินค้ามาส่งให้ที่ท่าเรือ แต่จะต้องเป็นคนคอยตรวจรับและนับสินค้า คือเป็นคนบริหารจัดการให้เอง

5/ **ด้านสินค้า** ด้านเป็นด้านชายแดนค้าขายกับลาวและขนส่งสินค้าเข้ากรุงเทพฯ เมื่อก่อนบวมช่วงปี พ.ศ. 2517 – 2518 แต่พอลาวปิดด่านช่วงลาวแตกจึงหยุดชะงักไป และกลับมาใหม่ช่วงปี พ.ศ. 2536ที่กลับมาเปิดด่านอย่างเป็นทางการแล้วค่อยๆพัฒนาเติบโตขึ้นมาเรื่อยๆในยุค

หลัง สมัยก่อนปี พ.ศ. 2500 เป็นเพียงด่านฝากอำเภอบางอำเภอไปมาหาสู่ปกติ ไม่มีการตรวจคนและสินค้า บ้านเมืองไม่ค่อยเคร่งครัด แต่หลัง พ.ศ. 2500 มาเริ่มดูและตรวจตราสินค้า แต่คนยังไม่ค่อยเคร่งครัดมาก เพียงพุดปี พ.ศ. 2517 – 2518 พอปิดด่านก็ไม่มีการค้าขายกันต้องลักลอบค้าขาย

6/ **การขนส่งสินค้า** เมื่อก่อนมีเพียงเรือเล็กค้าขายข้ามฝากและเรือกระแจะขนส่งสินค้า แต่ปัจจุบันเป็นเรือใหญ่ขนาด 200 – 400 ตัน โดยเริ่มใช้เรือใหญ่ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 เมื่อก่อนเชียงคานเจริญกว่าเมืองเลย เชียงคานเป็นเมืองท่าแต่เมืองเลยเป็นแค่เมืองผ่าน สินค้านำมาจากกรุงเทพฯ

7/ **อาชีพ** คนเชียงคานทำอาชีพหลายอย่างมีช่องทางหาเงินหลายด้าน และใช้จ่ายน้อย (ก่อนยุคท่องเที่ยว)

ภาคผนวก ง

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเมืองเชียงคาน

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเมืองเชียงคาน

อาณาเขตที่ตั้งเมืองเชียงคาน

เมืองเชียงคานในความหมายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หมายถึง เทศบาลตำบลเชียงคาน มีพื้นที่ 2.7 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ห่างจากตัวจังหวัดเลยไปทางทิศเหนือ ประมาณ 48 กิโลเมตร มีลักษณะเหมือนเป็นไขแดงรูปสี่เหลี่ยมคางหมูที่ล้อมรอบไปด้วย ไขขาวอันเป็นที่ของตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยอาณาเขตติดต่ออย่างละเอียดดังนี้

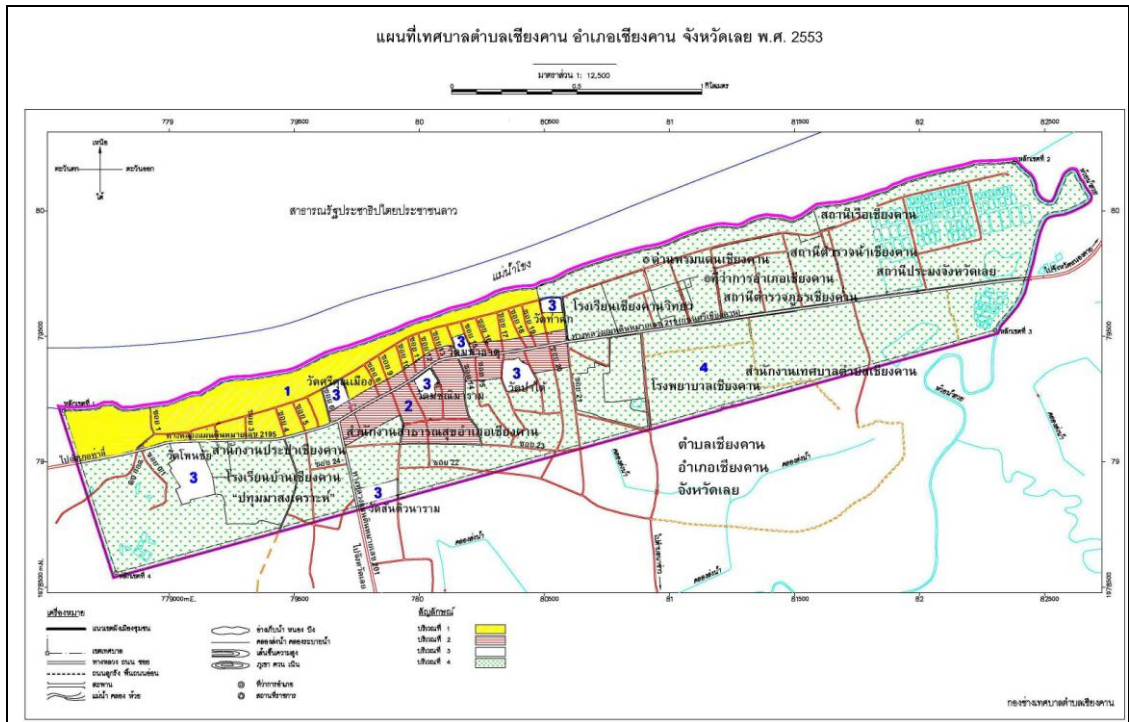
ทิศเหนือ - ติดต่อกับ เมืองसानะคาม แขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงกั้นพรมแดนตั้งแต่หลักเขตที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่ ห่างจากวัดโพธิ์ชัยไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือระยะทาง 350 เมตร เลียบแม่น้ำโขงไปจนถึงฝั่งตะวันตกของปากลำน้ำฮวยซึ่งเป็นหลักเขตที่ 2 รวมระยะทางยาวประมาณ 2กิโลเมตร

ทิศตะวันออก - ติดต่อกับ ตำบลเชียงคาน ในทิศที่ติดกับ ตำบลนุสม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยเริ่มจากหลักเขตที่ 2 เลียบตามฝั่งตะวันตกของลำน้ำฮวยไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ผ่านทางสายไปอำเภอกำบอง ถึงจุดซึ่งอยู่ห่างจากทางสายไปอำเภอกำบอง ระยะทาง 250 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 3

ทิศใต้ - ติดต่อกับ ตำบลเชียงคาน ในทิศที่ติดกับ ตำบลนาซาว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยเริ่มจาก หลักเขตที่ 3 เป็นเส้นตรงไปทาง ทิศตะวันตกเฉียงใต้ผ่านทางหลวงแผ่นดินสาย เชียงคาน - เลย ด้านเหนือ ตอนที่อยู่ห่างจากสุขศาลาอำเภอรยะทาง 350 เมตร ถึงจุดซึ่งอยู่ห่างจากทางหลวงแผ่นดินสาย เชียงคาน - เลย ระยะทาง 1,000 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 4

ทิศตะวันตก - ติดต่อกับ ตำบลเชียงคาน ในทิศที่ติดกับ ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยเริ่มจากหลักเขตที่ 4 เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ จนบรรจบหลักเขตที่ 1

ภาพที่ 1 แผนที่ผังเมืองเชียงคาน พ.ศ. 2553

ที่มา : กองช่างเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ลักษณะภูมิประเทศ

เมืองเชียงคานมีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ สูงกว่าระดับน้ำทะเล ประมาณ 210 เมตร สภาพพื้นที่จะมีความลาดเทจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ ด้านตะวันออกเป็นที่ราบสูง เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวติดต่อกับภูเขาขนาดเล็ก พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์สูงเหมาะแก่การเพาะปลูก เพราะเป็นพื้นที่ที่ติดริมแม่น้ำโขง(ทต.เชียงคาน,2554:3) ตัวเมืองมีถนนยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ขนานกับแม่น้ำโขง 2 เส้น คือถนนชายโขงที่ติดกับแม่น้ำโขงซึ่งเป็นถนนเส้นเดิมที่มีตั้งแต่สมัยตั้งเมือง และถนนศรีเชียงคาน ซึ่งเป็นถนนตัดใหม่ แต่เดิมเป็นเพียงทางเกวียนผ่าน ไร่ สวน และที่นาของชาวบ้านเท่านั้น ระหว่างถนนทั้งสองเส้นจะประกอบไปด้วยซอยต่างๆ 22 ซอย มีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่น ทั้งบริเวณริมถนนทั้ง 2 เส้น และตามซอยต่างๆ ปัจจุบันทั้งสองข้างทางของถนนศรีเชียงคานจะถูกใช้เพื่อการประกอบธุรกิจค้าขายเป็นหลัก ส่วนถนนชายโขงจะเริ่มแปรสภาพจากบ้านที่อยู่อาศัยเป็น เกสต์เฮาส์ ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึกเป็นหลัก

หากพิจารณาในเชิงภาพรวมของพื้นที่ อาจทำให้เราได้ข้อสันนิษฐานถึงการตั้งเมืองและที่มาของกลุ่มคนที่เป็นบรรพบุรุษของคนในพื้นที่ เมืองเชียงคานเป็นเมืองเล็กๆติดริมแม่น้ำโขง อยู่ระหว่างเมืองหลวงพระบางและเวียงจันทน์ที่เคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านช้างในอดีต จากคำบอกเล่าของผู้คนที่เคยเดินเรือในอดีตจะพบว่า เมืองเชียงคานเป็นจุดที่มีระยะทางพอเหมาะแก่การแวะพักตามเส้นทาง หลวงพระบาง - ปากลาย - เชียงคาน - เวียงจันทน์ ประกอบกับสภาพภูมิประเทศที่ผู้วิจัยได้ลองสังเกตจะพบว่า ตั้งแต่แม่น้ำโขงไหลออกมาจากประเทศลาวเข้าสู่ประเทศไทย ที่บ้านท่าดีหมี ต.ปากตม อ.เชียงคาน ไปจนถึงเวียงจันทน์ จะมีเพียงแค่ว่าพื้นที่บริเวณเมืองเชียงคาน - สานะคาม ที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งสองฝั่งตรงกัน โดยเมืองสานะคาม ประเทศลาว จะมีที่ราบลุ่มน้อยกว่าและเป็นที่ยากเขามากกว่าเชียงคาน ส่วนฝั่งไทยตั้งแต่เมืองเชียงคานจะมีที่ราบลุ่มเป็นบริเวณกว้างมาก เป็นที่เนินบ้างเล็กน้อย และติดภูเขาน้อยกว่า ที่ราบลุ่มขยายไปได้ไกลจนถึงตัวเมืองเลย เมื่อออกจากเมืองเลยไปจึงเริ่มเห็นภูเขารายล้อมรอบ ทำให้มีข้อสันนิษฐานว่าคนไทยเลยน่าจะเป็นคนกลุ่มที่ล่องตามแม่น้ำมาตั้งรกรากเป็นหลักโดยเฉพาะแม่น้ำโขงที่ไหลมาจากหลวงพระบาง แรกเริ่มน่าจะตั้งชุมชนริมแม่น้ำแล้วบางส่วนจึงเริ่มถอยร่นเข้าไปในผืนแผ่นดินมากกว่าจะเป็นกลุ่มคนที่มาจากส่วนอื่นของภาคพื้นทวีป สอดคล้องกับคุณ จิระนันท์ พิตรปรีชา ผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ลาว ก็ให้ความเห็นเรื่องสำเนียงพูดทำนองเดียวกันว่า “หากฟังสำเนียงพูดคนเมืองเลยแล้ว คิดว่าเป็นสายเดียวกับทางหลวงพระบางเลยทีเดียว” (อ้างใน กุศล เขียมอรุณ,2539:148)

นอกจากสภาพภูมิศาสตร์ทั้งสองฝั่งโขงตั้งแต่เลยเมืองเชียงคานไปจนถึงเวียงจันทน์จะเป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาที่ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกได้อย่างเพียงพอแล้ว แม่น้ำโขงช่วงตั้งแต่แก่งคุดคู้ อ.เชียงคานลงไป จะเป็นเกาะแก่งมากทำให้ไม่สะดวกต่อการคมนาคมหรือการนำน้ำมาใช้เพื่อ อุปโภค – บริโภค และทำการเกษตร ได้ตลอดทั้งปีเหมือนเช่นพื้นที่ของเมืองเชียงคาน จึงน่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ไม่เกิดเมืองขนาดใหญ่ขึ้นหลังจากเมืองเชียงคานไปจนถึงเวียงจันทน์ ประกอบกับที่ราบลุ่มบริเวณ เชียงคาน – สานะคาม ยังมีแม่น้ำอีกหลายสาย เช่น แม่น้ำมี๊ ผังลาว แม่น้ำเหือง แม่น้ำเลย แม่น้ำฮวย ผังไทย ทำให้บริเวณโดยรอบแถบนี้เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก เหมาะแก่การเพาะปลูก และ การประมงได้ตลอดทั้งปี โดยมีสานะคาม – เชียงคาน เป็นเมืองศูนย์กลางและเป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตต่างๆของบริเวณนี้

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของเมืองเชียงคานมีลักษณะสำคัญดังนี้

ฤดูร้อน	เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม
ฤดูฝน	เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน
ฤดูหนาว	เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์

อุณหภูมิโดยเฉลี่ยของเมืองเชียงคาน จากข้อมูลสถิติภูมิอากาศ ของกรมอุตุนิยมวิทยา อยู่ที่ 25.5 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดและต่ำสุดเท่ากับ 32.0 และ 20.1 องศาเซลเซียส ตามลำดับ ในช่วงเดือนเมษายนและมกราคม เป็นเดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดและต่ำสุด เท่ากับ 35.7 และ 13.4 องศาเซลเซียสตามลำดับ (ทต.เชียงคาน,2554:4)

ปริมาณน้ำฝน

ปริมาณน้ำฝน เดือนที่มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูง คือ เดือนกันยายน มีปริมาณฝนเท่ากับ 245.8 มิลลิเมตร ต่ำสุดในเดือนธันวาคม เท่ากับ 4.5 มิลลิเมตร (ทต.เชียงคาน,2554:4)

ทรัพยากรธรรมชาติ

ในหัวข้อนี้จะแยกทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงคานเป็นสองส่วนคือทรัพยากรที่อยู่ในบริเวณเมืองเชียงคานโดยตรงกับทรัพยากรที่อยู่ในบริเวณรอบนอกของเมือง ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญในการเป็นแหล่งผลิตต่างๆที่เกื้อหนุนระบบเศรษฐกิจของเมืองเชียงคาน ในฐานะที่เป็นเมืองศูนย์กลางของเขตเศรษฐกิจในบริเวณโดยรอบนี้

ทรัพยากรในบริเวณเมืองเชียงคาน

1. แม่น้ำโขง - เป็นแม่น้ำที่กั้นเขตแดนประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ช่วงที่ผ่านเมืองเชียงคานมีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นแหล่งน้ำการประปาส่วนภูมิภาคที่ใช้ในการผลิตน้ำประปาเพื่อให้ประชาชนได้อุปโภคบริโภค การเกษตรกรรม และการประมง แต่ในปัจจุบันนั้น ปริมาณปลาที่จับได้จากแม่น้ำโขงแล้วนำมาวางขายที่ตลาดสดเทศบาลเชียงคานโดยส่วนใหญ่จะมาจากบริเวณเกาะแก่งต่างๆในแม่น้ำโขงช่วงที่อยู่นอกบริเวณเมืองเชียงคานออกไป เช่น ดอนไข บ้านหาดเบีย แก่งคุดคู้ รวมถึงแก่งเล็กแก่งน้อยที่อยู่ระหว่างแก่งคุดคู้ไปจนถึง อ.ปากชม เป็นต้น
2. ลำน้ำฮวย - มีต้นกำเนิดจากป่าภูเขาก้าว ไหลจากตำบลเขาก้าวผ่านทางทิศตะวันออกของเมืองเชียงคาน ช่วงความยาวที่ผ่านเมืองเชียงคานประมาณ 700 เมตร โดยจะไหลลงสู่แม่น้ำโขง ประชาชนใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม และลำน้ำฮวยยังใช้แบ่งเขตระหว่างเทศบาลหรือเมืองเชียงคานกับหมู่ 4 บ้านน้อย ต.เชียงคาน อ.เชียงคาน
3. ทรัพยากรดินของเมืองเชียงคาน - ลักษณะทั่วไปจะเป็นดินปนทราย ดินแม่น้ำและภูเขา ที่มีความสมบูรณ์สูง ในอดีตที่ประชากรยังไม่หนาแน่น ที่ดินในเมืองเชียงคานยังมีส่วนที่เป็นนา สวน และป่าไม้บางส่วน แต่เมื่อประชากรเพิ่มและเมืองขยายตัวขึ้น ปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินถูกแบ่งแยกชัดเจนคือ ด้านทิศตะวันตกของเมืองเชียงคานจะเป็นย่านที่อยู่อาศัยและการพาณิชย์ ส่วนด้านตะวันออกของเมืองจะเป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการและที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมรวมถึงประมงขนาดเล็ก เป็นต้น

ทรัพยากรบริเวณโดยรอบของเมืองเชียงคาน

1. แม่น้ำสาขาอื่นๆ - เมืองเชียงคานยังมีแม่น้ำสาขาอื่นที่อยู่บริเวณรอบนอกที่ไม่ไกลจากเมืองไหลผ่านอีกคือ แม่น้ำเหือง และ แม่น้ำเลย ที่เป็นแหล่งผลิตผลผลิตทางด้านเกษตรกรรม เช่นพืชผัก และการประมงขนาดเล็ก ผลผลิตเหล่านั้นจะเป็นส่วนหนึ่งที่ถูกลำมาขายในเมืองเชียงคาน
2. ป่าในพื้นที่ภูเขาขนาดเล็กและที่เนินเขาโดยรอบเมืองเชียงคาน - แม้พื้นที่เมืองเชียงคานจะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำโดยส่วนใหญ่แต่ก็ยังมีภูเขาขนาดเล็กและเนินเตี้ยรอบนอกอยู่บ้างประปราย ซึ่งโดยส่วนใหญ่ยังเป็นป่าไม้ขนาดเล็กที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก เช่น ภูทอก ภูควายเงิน ภูเหล็ก ภูหงส์ ผาแบ่น ที่อยู่ใกล้ชิดกับเมืองเชียงคานในรัศมีไม่เกิน 15 กิโลเมตร ภูเขาเหล่านั้นเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรและของป่าบางประเภทตามฤดู เช่น หน่อไม้ ไช้ผดแดง เห็ด น้ำผึ้ง ไม้ไผ่ หรือบางพื้นที่ชาวบ้านยังได้ปลูกลูกกล้วยเพื่อส่งขายอีกด้วย
3. แร่ธาตุต่างๆ – นอกจากบริเวณเมืองเชียงคานที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ แต่บริเวณโดยรอบที่มีภูเขาตามที่กล่าวมานั้นยังสามารถค้นพบแร่ธาตุที่สำคัญอยู่หลายชนิด ทั้งที่เริ่มเหลือน้อยจนหมดไปแล้ว เช่น ทองคำ ที่บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม แมงกานีส ที่ตำบลบุสม และที่ยังคงมีเหลืออยู่ เช่น แร่หินแกรนิต แร่หินปูนเกรดซีเมนต์ ที่บ้านผาแบ่น ตำบลบุสม แร่แบไรต์ ที่ ตำบลธาตุ และแร่เหล็ก ที่ ภูเหล็ก ตำบลเชียงคาน ยังมีปริมาณแร่เหล็กสำรองถึง 0.40 ล้านตัน

(จารุภา จอมู, 2539:120)

การคมนาคม

เส้นทางติดต่อกับเมืองเชียงคานส่วนใหญ่จะเป็นการเดินทางโดยทางบก มีเส้นทางคมนาคมระหว่าง ตำบล อำเภอ และจังหวัด ประกอบไปด้วยเส้นทางหลวงแผ่นดิน ดังนี้

1. ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 201 อำเภอเมืองเลย – อำเภอเชียงคาน ระยะทาง 48 กิโลเมตร
2. ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 211 อำเภอเชียงคาน – อำเภอปากชม ระยะทาง 40 กิโลเมตร
3. ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2108 บ้านธาตุ อำเภอเชียงคาน – อำเภอปากชม ระยะทาง 60 กิโลเมตร
4. ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2249 บ้านเปือย อำเภอเชียงคาน – บ้านไร่ทาม อำเภอเมืองเลย
5. ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2154 บ้านนาบอน – บ้านกลาง อำเภอเชียงคาน
6. ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2195 อำเภอเชียงคาน – อำเภอท่าลี่ ระยะทาง 45 กิโลเมตร

(อำเภอเชียงคาน, 2553:7-8)

การเดินทางจากกรุงเทพฯสู่เมืองเชียงคานโดยรถยนต์ส่วนตัวจะสามารถเดินทางได้สองเส้นทางคือ

เส้นทางที่ 1 : กรุงเทพฯ – สระบุรี – ชัยภูมิ – ชุมแพ – เลย (ระยะทาง 567 กม.)
 เลย – เชียงคาน (ระยะทาง 47 กม.)

จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) เมื่อถึงจังหวัดสระบุรีใช้ทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) ผ่านอำเภอปากช่อง ลำตะคอง แยกซ้ายเข้า อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 201 ผ่าน อำเภอคอนสวรรค์ อำเภอแก้งคร้อ อำเภอภูเขียว อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เมื่อเชื่อมกับทางหลวงหมายเลข 12 แยกซ้ายไปทาง อำเภอคอนสาร จากนั้นแยกขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 201 สู่เขตจังหวัดเลยที่ อำเภอภูม่าน ผ่าน อำเภอภูกระดึง อำเภอวังสะพุง ถึงตัวเมืองจังหวัดเลย สุดท้ายที่แยก กม.0 เลี้ยวขวา ชับตรงไปประมาณ 47 กิโลเมตร ถึงอำเภอเชียงคาน ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองเชียงคาน

เส้นทางที่ 2 : กรุงเทพฯ – สระบุรี – เพชรบูรณ์ – เลย (ระยะทาง 577 กม.)

เลย – เชียงคาน (ระยะทาง 47 กม.)

จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) เมื่อถึงตัวเมืองจังหวัดสระบุรี ขับตรงไปมุ่งหน้าสู่จังหวัดลพบุรีประมาณ 16 กิโลเมตร จากนั้นเลี้ยวขวาไปทางจังหวัดเพชรบูรณ์ (ทางหลวงหมายเลข 21) ขับตรงไปประมาณ 146 กิโลเมตร จะพบสี่แยก (แยกซ้ายไปจังหวัดนครสวรรค์ ถนนหมายเลข 225 แยกขวาไปจังหวัดชัยภูมิ ตรงไปจังหวัดเพชรบูรณ์) ขับตรงไปประมาณ 76 กิโลเมตร จะถึงตัวเมืองเพชรบูรณ์ จากตัวเมืองเพชรบูรณ์ ขับตรงไปมุ่งหน้าสู่อำเภอหล่มสัก ประมาณ 47.4 กิโลเมตร จะถึงตัวอำเภอหล่มสัก เลี้ยวซ้ายไปทางอำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ขับตรงไป 76.6 กิโลเมตร เลี้ยวขวาไปทางอำเภอภูเรือ ขับผ่านอำเภอภูเรือ ผ่าน กม.0 (ถ้าเลี้ยวขวาเข้าตัวเมืองจังหวัดเลย) ขับตรงไปประมาณ 47 กิโลเมตร ถึงอำเภอเชียงคาน ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองเชียงคาน

การเดินทางโดยรถยนต์โดยสารประจำทางประกอบไปด้วย

1. รถยนต์โดยสารประจำทางรถธรรมดาและรถปรับอากาศ เส้นทาง กรุงเทพฯ – เชียงคาน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 10 ชั่วโมง ประกอบไปด้วย
  - 1.1 บริษัท ขนส่ง จำกัด จะให้บริการ รถ ป.2 รถ ป.1 และ รถ VIP
  - 1.2 บริษัทแอร์เมืองเลย จะให้บริการ รถ ป.1 และ รถ VIP
2. รถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศ เส้นทาง เลย – พัทยา – ระยอง ใช้เวลาเดินทางประมาณ 13 ชั่วโมง จะให้บริการโดย บริษัทนครชัยขนส่ง
3. รถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศ เส้นทาง นครราชสีมา – เลย – เชียงคาน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 7 ชั่วโมง จะให้บริการโดย บริษัทนครชัยขนส่ง (ช่วงการเดินทางระหว่าง เลย – เชียงคาน จะใช้เวลาประมาณ 45 นาที โดยจะมีเที่ยวรถของบริษัทนครชัยเฉลี่ยทุก 1 ชั่วโมงต่อเที่ยว)
4. รถสองแถวประจำทาง เส้นทาง เลย – เชียงคาน จะใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง

สำหรับการเดินทางจากเมืองเชียงคานไปยังตำบลต่างๆจะใช้รถสองแถวคอยให้บริการ ส่วนภายในเขตเทศบาลจะมีบริการรถสามล้อเครื่อง ตามถนนสายหลัก 3 สาย คือ ถนนมะลิวัลย์ ถนนศรีเชียงคาน และถนนชายโขง มีซอยต่างๆภายในเขตเทศบาล ที่เชื่อมระหว่าง ถนนศรีเชียงคาน และถนนชายโขงทั้งสิ้น 24 ซอย

การคมนาคมทางรถไฟ จังหวัดเลยไม่มีเส้นทางรถไฟ แต่สามารถนั่งรถไฟจากหัวลำโพง ไปลงจังหวัด อุดรธานี หรือขอนแก่น แล้วนั่งรถโดยสารประจำทางมาที่จังหวัดเลย แล้วต่อรถมายังเมืองเชียงคานได้

การคมนาคมทางอากาศโดยเครื่องบิน สามารถใช้เส้นทางระหว่าง กรุงเทพฯ – อุดรธานี , กรุงเทพฯ – ขอนแก่น ด้วยสายการบินบริษัทการบินไทย , สายการบินแอร์เอเชีย และสายการบินนกแอร์ ส่วนเส้นทาง กรุงเทพฯ – เลย สามารถใช้บริการ สายการบินโซล่าแอร์ , สายการบินสแปนปีแอร์ และสายการบินนกแอร์ แต่เฉพาะเส้นทาง กรุงเทพฯ – เลย จะเป็นเครื่องบินขนาดเล็กและมีเที่ยวบินเพียงแค่บางวันเท่านั้น แต่อาจมีการเพิ่มเที่ยวบินตามช่วงเทศกาลที่สำคัญหรือเฉพาะช่วงฤดูท่องเที่ยว ผู้ใช้บริการจึงควรศึกษาข้อมูลการเดินทางล่วงหน้า

การคมนาคมทางน้ำ จะใช้เพื่อการติดต่อค้าขายกับเมืองसानะคาม ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นหลักด้วย เรือโดยสารข้ามฟาก ที่มีท่าเทียบเรืออยู่บริเวณด่านตรวจคนเข้าเมือง แต่ก็ยังพบการลักลอบข้ามฝั่งโดยเรือยนต์ขนาดเล็กกันบ้างซึ่งจะเป็นชาวลาวที่ต้องการข้ามมาหาอาชีพจากทางฝั่งไทยเป็นหลัก

(พาณิชย์จังหวัดเลย, 2553: 3-5 ; ทต.เชียงคาน,2554: 6)

การสื่อสารคมนาคม

1. บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด ให้บริการรับ-ส่ง จดหมายและพัสดุ	1 แห่ง
2. โทรศัพท์สาธารณะ	26 แห่ง
3. สถานีฐานให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ครอบคลุมเมืองเชียงคาน	3 ราย
4. บริษัทให้บริการเคเบิลท้องถิ่น ⁸⁴	1 ราย
5. เสียงตามสายของเทศบาลตำบลเชียงคาน ⁸⁵	1 แห่ง
6. วิทยุชุมชน ⁸⁶	3 คลื่น

(ทต.เชียงคาน, 2551: 6)

โครงสร้างพื้นฐาน

1. สำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อำเภอเชียงคาน	1 แห่ง
2. การประปาส่วนภูมิภาค อำเภอเชียงคาน	26 แห่ง
3. บริษัททีโอที (มหาชน) จำกัด ให้บริการโทรศัพท์พื้นฐานจำนวน 1,000 คู่สาย	1,000 คู่สาย

(ทต.เชียงคาน, 2551: 6)

⁸⁴ การรับชมโทรทัศน์ส่วนใหญ่ของชาวเชียงคานจะใช้เคเบิลท้องถิ่นเป็นหลัก รองมาจึงใช้จานดาวเทียม ส่วนบ้านที่ใช้สายอากาศต้องมีอุปกรณ์ขยายสัญญาณเพิ่มเติม ทำให้ไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนัก

⁸⁵ เป็นลักษณะบริการเสียงตามสาย แต่เทคโนโลยีที่ให้บริการจะไม่มีกรลากสาย จะมีสถานีส่งที่ ทต.เชียงคาน และภาครับที่ลำโพงแต่ละจุด ให้บริการแจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์ของเทศบาลเป็นหลัก ออกอากาศเวลา 7:00 – 8:00 น. ทุกวัน จันทร์ - เสาร์

⁸⁶ สถานีจะอยู่ในพื้นที่ของ อบต.เชียงคาน แต่เมืองเชียงคานสามารถรับฟังได้ชัดเจนทั้ง 3 คลื่น เนื้อหารายการจะเป็นรายการเพลง สารบันเทิงสอดแทรกโฆษณาสินค้า

บริการพาณิชย์กรรม

1.	สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดกลางในเขตเมืองเชียงคาน	1 แห่ง
2.	สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดกลางรอบนอกเมือง ⁸⁷	3 แห่ง
3.	สถานบริการแก๊ส LPGขนาดกลางในเขตเมืองเชียงคาน	1 แห่ง
4.	ธนาคารของรัฐ	2 แห่ง
5.	มีบริการตู้กดเงินอัตโนมัติ ⁸⁸	8 แห่ง
6.	ร้านขายทองมาตรฐาน	2 แห่ง
7.	ตลาดสดเทศบาล	1 แห่ง
8.	ร้านสะดวกซื้อเซเว่นอีเลเว่น	1 แห่ง
9.	โรงแรมและสถานบริการที่พักทั้งสิ้น ⁸⁹	113 แห่ง
10.	ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ⁹⁰	39 แห่ง
11.	ร้านขายของที่ระลึก ⁹¹	66 แห่ง
12.	ร้านนวดแผนไทยและสปา ⁹²	5 แห่ง
13.	ท่าจอดเรือนำลี้กสำหรับขนส่งสินค้า ⁹³	1 แห่ง
14.	ด่านตรวจคนเข้าเมืองสำหรับข้ามฝั่งไปยังเมืองसानะคาม	1 แห่ง

(ทต.เชียงคาน, 2551: 7)

⁸⁷ ประกอบไปด้วย บัมคาลเทค บัมเซลล์ และบัมบางจาก

⁸⁸ ธนาคารกรุงไทย 2 ตู้ ,ธนาคารออมสิน 2 ตู้ ,ธนาคารทหารไทย 1 ตู้ ,ธนาคารธนชาติ 1 ตู้ ,ธนาคารกสิกรไทย 1 ตู้, ธนาคารเพื่อการเกษตร 1 ตู้

⁸⁹ ข้อมูลถึงเดือนกันยายน 2554 (ทต.เชียงคาน)

⁹⁰ ข้อมูลถึงเดือนกันยายน 2554 (ทต.เชียงคาน)

⁹¹ ข้อมูลถึงเดือนกันยายน 2554 (ทต.เชียงคาน)

⁹² ข้อมูลถึงเดือนกันยายน 2554 (ทต.เชียงคาน)

⁹³ ปัจจุบันเชียงคานยังมีเรือขนส่งสินค้าจาก เชียงคาน – หลวงพระบาง โดยจะเป็นเรือสัญชาติลาวขนาดใหญ่บรรทุกได้ประมาณ 200 – 400 ตัน มีห้องสำหรับลูกเรือพักอาศัยคล้ายบ้านบนเรือ สินค้าขาออกจากเชียงคานจะเป็นของอุปโภค เช่น ปูน เหล็ก กระเบื้อง ฯลฯ สินค้าขาเข้าจะเป็นพืชผลทางการเกษตร เช่น ลูกเดือย ส่วนการขนส่งสินค้าข้ามฝั่งไปยังเมืองसानะคาม ถ้ามีปริมาณมากจะขนถ่ายที่จุดท่าเรือลี้กเช่นกัน แต่ถ้าเป็นสินค้าที่ซื้อหาโดยชาวบ้านจะขนส่งด้วยเรือข้ามฝั่งตรงด้านท่าเรือตรวจคนเข้าเมือง

การสาธารณสุข

1.	โรงพยาบาลขนาด 30 เตียง	1 แห่ง
2.	สำนักงานสาธารณสุข	1 แห่ง
3.	หน่วยควบคุมโรคที่นำโดยแมลง	1 แห่ง
4.	สถานพยาบาลเอกชน	2 แห่ง
5.	ร้านขายยาแผนปัจจุบัน	7 แห่ง
6.	แพทย์	5 คน
7.	ทันตแพทย์	3 คน
8.	เภสัชกร	4 คน
9.	พยาบาล	4 คน
10.	เจ้าหน้าที่สาธารณสุข	38 คน
11.	อาสาสมัครสาธารณสุข	1,350 คน
12.	รถพยาบาลฉุกเฉิน	4 คัน

(ทต.เชียงคาน, 2551: 8)

การศึกษา

1. โรงเรียน

ลำดับ ที่	สถานศึกษา	จำนวน ห้องเรียน	จำนวนครู	จำนวน นักเรียน
1	โรงเรียนเชียงคาน	39	62	1,857
2	โรงเรียนบ้านเชียงคาน ปทุมมาสงเคราะห์	36	28	714
3	โรงเรียนบ้านเชียงคานวิจิตรวิทยา	15	26	433

2. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

2.1	กลุ่มวิชาซีพระยะสั้น	2	กลุ่ม
2.2	ห้องสมุดประชาชน	1	แห่ง

3. การศึกษาอื่นๆ

3.1	โรงเรียนปริยัติธรรม	2	แห่ง
3.2	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน	4	แห่ง

(ทต.เชียงใหม่, 2551: 7)

การรักษาความสงบเรียบร้อย

เมืองเชียงใหม่มีสถานีตำรวจภูธรอำเภอเชียงใหม่	1	แห่ง

(ทต.เชียงใหม่, 2551: 8)

หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ

เมืองเชียงใหม่เป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการ จำนวน 22 แห่ง และรัฐวิสาหกิจ จำนวน 5 แห่ง ที่เกี่ยวเนื่องของอำเภอเชียงใหม่ ดังนี้

ส่วนราชการ

1. ที่ว่าการอำเภอเชียงใหม่
2. สำนักเทศบาลตำบลเชียงใหม่
3. สำนักงานเกษตรอำเภอเชียงใหม่
4. สถานีตำรวจภูธรเชียงใหม่
5. สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเชียงใหม่

6. สำนักงานที่ดินจังหวัดเลย สาขาเชียงคาน
7. สำนักงานป่าไม้อำเภอเชียงคาน
8. สำนักงานสรรพากรพื้นที่อำเภอเชียงคาน
9. สำนักงานสถิติอำเภอเชียงคาน
10. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงคาน
11. โรงพยาบาลเชียงคาน
12. ด่านศุลกากรเชียงคาน
13. ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงคาน
14. สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดเลย
15. กองร้อย ตชด. 246 อำเภอเชียงคาน
16. สถานีเรืออำเภอเชียงคาน (นรข.)
17. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
18. โรงเรียนเชียงคาน
19. โรงเรียนบ้านเชียงคาน “ปทุมมาสงเคราะห์”
20. โรงเรียนบ้านเชียงคาน “วิจิตรวิทยา”
21. สถานีตำรวจน้ำ
22. ศูนย์สำรวจอุทกวิทยา

รัฐวิสาหกิจ

1. บริษัท ทีโอที (มหาชน) จำกัด
2. บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด
3. สำนักงานการประปาส่วนภูมิภาคอำเภอเชียงคาน
4. ธนาคารออมสิน สาขาเชียงคาน
5. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาเชียงคาน

(ทต.เชียงคาน,2554:4-5)

โครงสร้างประชากร

เมืองเชียงคานหรือเทศบาลตำบลเชียงคาน มีจำนวนประชากรนับถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2554 มีจำนวนทั้งสิ้น 5,780 คน แบ่งเป็น ชาย 2,791 คน หญิง 2,989 คน ความหนาแน่น ประชากรคิดเป็น 2,140.74 คน / ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือนรวม 2,398 ครัวเรือน (ทต.เชียงคาน,2554:4)

อาชีพและรายได้ประชากร

รายได้ประชากรในเขตเมืองเชียงคาน มีรายได้ของประชากรโดยส่วนใหญ่จะมาจาก การประกอบอาชีพการรับจ้างทั่วไป ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว และการรับราชการเป็นหลัก มีผู้ทำ การเกษตรกรรมและการประมงเป็นอาชีพหลักในจำนวนที่ไม่มากเท่ากลุ่มแรก แต่จะทำการ เกษตรกรรมและการประมงเป็นอาชีพเสริมเพื่อความพอเพียงเท่านั้น

รายได้เฉลี่ยของประชากรในเมืองเชียงคาน จากการเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ) เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2554 แบบสุ่มตัวอย่างจาก

จำนวนครัวเรือน	751	ครัวเรือน		
จำนวนคน	2,276	คน		
แยกเป็นชาย	1,087	คน	หญิง	1,189 คน
รายได้เฉลี่ย	75,050.26	บาทต่อคนต่อปี		
รายรับจากบัญชีครัวเรือน	35,998.68	บาทต่อคนต่อปี		
รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือน	25,152.88	บาทต่อคนต่อปี		
หนี้สินจากบัญชีครัวเรือน	8,415.95	บาทต่อคนต่อปี		
เงินออมจากบัญชีครัวเรือน	3,480.10	บาทต่อคนต่อปี		

ระดับการศึกษาของประชากร

ค่านิยมของคนเมืองเชียงคานจะนิยมส่งลูกหลานให้เรียนสูงเพื่อเป็นเจ้าคนนายคน ประกอบกับเมืองเชียงคานอยู่ในส่วนกลางของอำเภอเชียงคานที่มีทั้งโรงเรียนระดับประถม มัธยม

และยังไม่ได้ไกลจากสถานศึกษาระดับอาชีวะหรืออุดมศึกษาในตัวจังหวัด ทำให้ระดับการศึกษาของประชากรในเมืองเชียงคานค่อนข้างสูง โดยส่วนมากวัยหนุ่มสาวที่เข้าไปเรียนระดับอุดมศึกษาในตัวจังหวัดหรือตามจังหวัดอื่น เมื่อจบการศึกษาแล้วจะนิยมทำงานนอกพื้นที่ ทำให้ประชากรที่เหลือในเมืองส่วนมากจะเหลือแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีระดับการศึกษาไม่ได้สูงนัก กับเด็กในวัยเรียนชั้นประถมและมัธยมเป็นหลัก แต่ในระยะหลังเริ่มมีประชากรในวัยทำงานกลับมาทำ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว และรับราชการ ทำให้สัดส่วนของผู้มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยที่สูงขึ้น โดยมีข้อมูลจากการเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ) เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2554 แบบสุ่มตัวอย่างจากประชากร 2,276 คน แสดงให้เห็นถึงระดับการศึกษาของคนเชียงคาน 4 อันดับแรกดังนี้

ป.4 – 6	แบ่งเป็นชาย	414	คน	หญิง	514	คน	รวม = 928	คน
ปริญญาตรี	แบ่งเป็นชาย	172	คน	หญิง	200	คน	รวม = 372	คน
ม.4 – 6	แบ่งเป็นชาย	158	คน	หญิง	134	คน	รวม = 292	คน
ม.1 – 3	แบ่งเป็นชาย	138	คน	หญิง	122	คน	รวม = 260	คน

การนับถือศาสนา

ประชาชนในเมืองเชียงคานโดยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ 97 % และศาสนาอื่นประมาณ 3 % โดยภายในเขตเมืองเชียงคานหรือเขตเทศบาลมีวัดพุทธศาสนา จำนวน 8 แห่ง คือ

1. วัดโพนชัย
2. วัดท่าคก
3. วัดสันติวนาราม
4. วัดศรีคุณเมือง
5. วัดป่ากลาง
6. วัดมหาธาตุ
7. วัดป่าไต้
8. วัดศรีพนมมาศ

ในอดีตการปกครองของคนในชุมชนจะใช้ระบบการแบ่งประชาชนโดยสังกัดคุ้มวัดที่ใกล้บ้านของตนทั้ง 8 คุ้มวัด และภายหลังจะเพิ่มส่วนราชการเข้ามาเป็นอีกหนึ่งคุ้ม แต่ระยะหลังการ

แบ่งประชาชนออกเป็นคุ้มวัดจะเหลือแต่รูปแบบของการทำกิจกรรมและประเพณีที่สำคัญๆร่วมกันเป็นหลัก นอกจากวัดในเขตเทศบาลแล้ว ชาวเชียงคานยังสามารถไปวัดที่อยู่รอบนอกในเขต อบต. เชียงคาน ที่มีรัศมีถัดออกไปได้อีกหลายวัด เช่น วัดหอสองนาง วัดท่าแขก วัดป่าศรีภูทอก วัดภูซำน้อย วัดพระพุทธรบาทภูควายเงิน และสำนักสงฆ์ภูน้อย เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความเข้มข้นในการนับถือพระพุทธศาสนาของชาวเชียงคานเป็นอย่างยิ่ง ส่วนการนับถือศาสนาอื่นก็ไม่ได้เป็นปัญหาสำหรับชาวเชียงคาน ประชาชนที่นับถือศาสนาอื่นสามารถดำรงชีวิตได้อย่างกลมกลืนกับชาวเชียงคาน โดยเมืองเชียงคานยังมีโบสถ์คาทอลิกอีก 2 แห่ง

(ทต.เชียงคาน, 2551: 8)

ประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวเชียงคานมีประเพณีและวัฒนธรรมที่มีรากเหง้าคล้ายกับวัฒนธรรมหลวงพระบาง ทั้ง ภาษาพูด อาหาร และวิถีชีวิตในหลักพระพุทธศาสนา เช่น การใส่บาตรข้าวเหนียวยามเช้า และการถือประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ ที่เป็นประเพณีของชาวอีสาน ซึ่งจัดทำขึ้นทั้งพิธีทางศาสนา และพิธีงานบุญของชาวบ้าน รวมทั้ง 12 เดือน ดังนี้

1. บุญเข้ากรรมเป็นพิธีของสงฆ์ มีการให้ทานรักษาศีลภาวนาแผ่เมตตา กำหนดพิธีเดือนอ้าย
2. บุญคูณไบลาน กำหนดพิธีเดือนยี่ เมื่อนวดข้าวในนาเสร็จแล้วก็จะเป็นการทำบุญไหว้
3. บุญข้าวจี่ กำหนดพิธีกลางเดือนสาม คือ การนำข้าวเหนียวนึ่งสุกแล้ว นำมาปั้นเป็นก้อนไปจี่ไฟให้สุก ชาวบ้านนำไปรวมที่วัดถวายให้พระภิกษุพร้อมอาหารคาวหวาน
4. บุญพระเวส กำหนดพิธีเดือนสี่ คือ บุญมหาชาติ มีการฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดก
5. บุญสงรับน้ำ กำหนดพิธีเดือนห้า คือ บุญสงกรานต์ นำน้ำที่ใสสะอาดประพรมรดน้ำพระพุทธรูป
6. บุญบั้งไฟ กำหนดพิธีในเดือนหก เมื่อทำบุญที่วัดแล้วตอนบ่ายจะมีพิธีจุดบั้งไฟ
7. บุญซำฮะ กำหนดพิธีเดือนเจ็ด คือ การชำระร่างกายจิตใจให้สะอาดด้วยการทำบุญให้ทาน
8. บุญเข้าพรรษา กำหนดพิธีวันเพ็ญเดือนแปด มีการทำบุญที่วัด ถวายเทียนเข้าพรรษา ฝ้าน้ำฝน

9. บุญข้าวประดับดิน กำหนดพิธี วันแรม 14 ค่ำ เดือนเก้า โดยการนำเอาข้าวห่อ ขนมหวาน หมากพลู บุหรี่ ไปวางบนดินตามพื้นที่อื่นๆ เป็นการอุทิศให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว
10. บุญข้าวสาก กำหนดพิธี วันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ ชาวบ้านจะนำข้าวต้ม ขนมเลี้ยงดู แจกจ่ายกัน
11. บุญออกพรรษา กำหนดพิธี วันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด พระภิกษุ สามเณร ชาวบ้าน ได้ช่วยกันทำประทีปในวัดหน้าพระอุโบสถ แล้วนำประทีปเทียนมาจุดบูชาพระรัตนตรัย
12. บุญกฐิน กำหนดพิธี วันแรม 11 ค่ำ เดือนสิบสอง มีการทำบุญกฐินนำผ้ากฐินมาทอด

(เครือข่ายชายแดนอำเภอเชียงคาน, 2548: 9-10)

แต่เนื่องด้วยยุคสมัยและกาลเวลาที่เปลี่ยนไปทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างสูญหาย บางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงรูปแบบไปบ้าง บางอย่างมีการนำเข้ามาจากที่อื่น ทำให้ปัจจุบันเมืองเชียงคานมีประเพณีที่ขึ้นชื่อ เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปของประชาชนจากที่อื่นเช่น

1. งานประเพณีสงกรานต์ ที่นอกจากจะมีงานบุญแล้วยังมีการละเล่นน้ำที่สนุกสนานของเด็ก และ วัยรุ่นในพื้นที่ รวมถึงที่ห่างไกลมาจากที่อื่นโดยเฉพาะภายในจังหวัดเลย
2. ประเพณีแห่เทียนพรรษาจะมีขบวนแห่ของแต่ละคุ้มวัดรอบเมืองเชียงคาน
3. งานเทศกาลออกพรรษา จะเป็นงานใหญ่ของเมืองเชียงคาน จะมีทั้งการทำปราสาทผึ้งของแต่ละคุ้มวัด มีการแข่งเรือยาว การประกวดเทีออกพรรษา การลอยผาสาทลอยเคราะห์ และการไหลเรือไฟที่สวยงาม นอกจากนั้นยังมีการจัดงานประจำปีของเมืองเชียงคาน มีร้านค้า เครื่องเล่น และวงดนตรีมากมายในรูปแบบงานวัด
4. งานลอยกระทง มีการทำกระทงยักษ์ของแต่ละคุ้มวัดและการประกวดนางนพมาศ

นอกจากนี้ยังมีงานประเพณีที่สำคัญของตำบลใกล้เคียง ใน อ.เชียงคาน ที่คนในเมืองเชียงคานจะไปร่วมงานบุญและการละเล่นที่สนุกสนานด้วย โดยบางงานจะมีขบวนแห่จากตำบลใกล้เคียงมายังในเมืองเชียงคาน เช่น

1. งานตุ้มโฮมปี่น้องไทดำ⁹⁴ (งานวัฒนธรรมไทดำ)บ้านนาป่าหนาด ทุกวันที่ 5 เมษายน ของทุกปี
2. งานประเพณีบุญเดือนหก บ้านนาข้าว (ผีขนน้ำบ้านนาข้าว)⁹⁵ วันแรม 1 – 3 ค่ำ เดือนหก ของทุกปี

(อำเภอเชียงคาน, 2553: 8)

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

เมืองเชียงคานเป็นพื้นที่ชายแดนติดแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นแม่น้ำนานาชาติ มีภูเขา และธรรมชาติที่งดงาม ในทุกฤดูกาล อากาศบริสุทธิ์ เหมาะแก่การพักผ่อนท่องเที่ยว(ทต.เชียงคาน, 2554:8) ได้ตลอดปี ภายในบริเวณเมืองเชียงคาน มีวัดต่างๆที่มีประวัติศาสตร์ บางวัดมีอายุหลายร้อยปี มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มากมาย เช่น หลวงพ่อใหญ่วัดมหาธาตุ บางวัดมีศิลปะที่สวยงาม เช่น จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีคุณเมือง และตัวสถาปัตยกรรมผสมแบบ ล้านนา – ล้านช้าง ของตัวพระอุโบสถ ตัวเมืองเชียงคานที่ถนนชายโขงยังมีลักษณะของบ้านไม้เก่า ที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความรุ่งเรืองด้านการค้าขายของเมือง บ้านบางหลังมีอายุเป็นร้อยปี เช่นบ้านตาอุบ ที่มีลักษณะของการสร้างบ้านด้วย ไม้ไผ่ขัดแตะและนำดินมาพอกเป็นผนังบ้าน แต่ปัจจุบันบ้านหลายหลังมีความทรุดโทรม ลูกหลานจึงได้ซ่อมแซมและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการใช้งานจนทำให้เหลือลักษณะของบ้านในอดีตที่น้อยลงเรื่อยๆ นอกจากแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณเมืองเชียงคานแล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอันขึ้นชื่อที่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว อ.เชียงคานจะต้องไปเยี่ยมชม เช่น

⁹⁴ งานตุ้มโฮมปี่น้องไทดำ บ้านนาป่าหนาด ไม่ทราบที่มาที่ชัดเจน แต่สันนิษฐานจากรากศัพท์ว่าน่าจะเป็นงานรวมญาติประจำปีที่จะมีการทำบุญให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ปัจจุบัน ทต.เขาแก้วได้เป็นผู้จัดงานดังกล่าวเพื่อเป็นการแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในงานจะมีการจัดแสดงการเล่นต่างๆ เช่น การแสดงขับขาน รำวงไทดำ การแสดงดนตรีพื้นบ้าน การเดินแพขนิงไหว่ซูดไทดำ เป็นต้น

⁹⁵ การเล่นผีขนน้ำบ้านนาข้าว มีจุดประสงค์เพื่อเป็นการเซ่นไหว้ให้กับเจ้าปู่ที่คอยรักษาบ้านนาข้าว รวมถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับ โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าตัวผีขนน้ำเป็นบริวารของเจ้าปู่ ที่ต้องทำการละเล่นเซ่นไหว้ทุกปีเพราะเจ้าปู่ชอบการละเล่นดังกล่าว ถ้าปีไหนจัดได้ยิ่งใหญ่ ปีนั้นจะมีฝนตกเพียงพอสอดคล้องการเพาะปลูก ส่วนลักษณะของหน้าตาผีขนน้ำจะมีลักษณะคล้ายกับวัวควายที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้เพื่อการเกษตร จึงเสมือนเป็นการระลึกถึงความสำคัญของสัตว์เหล่านั้น

1. แก่งคุดคู้ บ้านน้อย หมู่ที่ 4 ตำบลเชียงคาน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอันขึ้นชื่อของจังหวัดเลย มีลักษณะของเกาะแก่งขวางกั้นแม่น้ำโขงและยังเป็นจุดที่แม่น้ำโขงคดเคี้ยวหักศอกอย่างเห็นได้ชัด ในหน้าแล้งจะเกิดหาดทรายขึ้น น้ำใส เหมาะแก่การไปเล่นคลายร้อนของคนเชียงคาน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งผลิตและขาย มะพร้าวแก้วที่เลื่องชื่อ รวมถึงกล้วยฉาบ เผือกฉาบ มันฉาบ อีกด้วย
2. จุดชมวิวกุททอก บ้านเชียงคาน หมู่ที่ 4 ตำบลเชียงคาน เป็นภูเขาขนาดไม่สูงมาก แต่จะสามารถดูทะเลหมอกและพระอาทิตย์ขึ้นที่สวยงามโดยเฉพาะในฤดูหนาว และยังเป็นจุดชมวิวกวของเมืองเชียงคานและแม่น้ำโขงที่สำคัญ
3. โครงการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ บ้านคกงิ้ว หมู่ที่ 5 ตำบลปากตม
4. พระพุทธนวมินทรมงคลลีลาทวินคราภิรักษ์ (วัดปากน้ำเหือง) บ้านท่าดีหมี หมู่ที่ 4 ตำบลปากตม จะเป็นภูเขาที่เป็นที่ตั้งของพระใหญ่ปางลีลา หันหน้าออกไปยังฝั่งประเทศลาว จุดนี้เป็นจุดแรกที่แม่น้ำโขงไหลออกมาจากประเทศลาวและบรรจบกับแม่น้ำเหืองที่เป็นแม่น้ำกั้นอาณาเขตระหว่างไทย - ลาว ซึ่งถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่ง ในหน้าแล้งจะเห็นเป็นแม่น้ำสองสีไหลมาบรรจบกัน
5. หมู่บ้านวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด บ้านนาป่าหนาด หมู่ที่ 4 และ 12 ตำบลเขาแก้ว
6. วัฒนธรรมผีขนน้ำบ้านนาซ่าว บ้านนาซ่าว หมู่ที่ 1 ตำบลนาซ่าว
7. วัดพระพุทธรูปทองคำเงิน บ้านผาแป่น หมู่ที่ 6 ตำบลนุสม อันเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปที่สำคัญ โดยเป็นที่เคารพและสักการะของชาวบ้านทั้ง อ.เชียงคาน
8. ถ้ำผาแป่น อันเป็นถ้ำที่มีความสวยงามและมีลักษณะชั้นหินแบบหินภูเขาไฟ

(อำเภอเชียงคาน, 2553: 8)

ภาคผนวก จ

รายชื่อ ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก เมืองเชียงคาน

ที่พัก อ.เชียงคาน

ลำดับ ที่	ชื่อที่พัก	เบอร์โทร	ที่อยู่	หมายเหตุ
1	สยามแม่โขง	042-821041	ถ.ชายโขง	ใกล้วัดท่าคก
2	Chiangkhan Guest House	042-821691 , 086-2328366	ถ.ชายโขง	ใกล้วัดท่าคก
3	เชียงคาน ริเวอร์วิว	080-7418055	ถ.ชายโขง	ใกล้ข. 19 ต่าง
4	สายฤดี เกรตเฮาส์	042-821238 , 085-1327476	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.18-19
5	สุนตต์คา	086-9999218 , 086-5331234	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.14-15
6	เพลิน เพลิน	042-822058 , 084-6951949	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.14-15
7	สุขสำรวย	083-0150639 , 087-2141005	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.14-15
8	ชานเคียง	085-4602035	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.13-14
9	Sangthoung Restaurant	042-821305	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.13-14
10	บ้านดอกฝ้าย Guest House	042-8211172 , 086-073731	ชอย 11 บน	
11	คันโขง Guest House	042-821879 , 0864133945	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.3-4
112	Uro Guest House	042-821028 , 081-2639068	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.5-6
13	เรือนแรม ลูกไม้ Guest House	042-822334 , 086-2340011	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.5-6
14	บ้านเฮา	042-821525 , 084-8968329	ถ.ศรีเชียงคาน	ใกล้ ข 5 บน
15	บ้านกิ่งริมโขง	084-2738523	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.8-9
16	พุลสวัสดิ์	042-821114 , 080-4008777	ชอย 9 ต่าง	ระหว่าง ข.8-9
17	บ้านแวนแก้ว	042-821219	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.-15
18	ไทยกันเอง	042-822347 , 0869041977	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.18-19
19	ไทเชียงคาน	089-7785556	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.18-19
20	บ้านมาเลเดื่อ (ชอย 9)	086-4044372 , 085-655977	ชอย 9 ต่าง	
21	บ้านเหนือ (ชอย 8)	084-6951949 , 085-064900	ชอย 8 ต่าง	
22	เฮือนพักโบก	084-5140624 , 083-5861714 042-822058	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.5-6
23	เรือนอุ่นใจ (ชอย 17)	082-1028572	ชอย 17 ต่าง	
24	สองหัวเมียเกรตเฮาส์ แอนติ ควาฟท์	คุณแจฟ +66 (0) 854648008 089-4388008 089-4388008, 083-4618008 083-4618008	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ข.8-9
25	The Old Guest House	042-822119 , 081-8738738	ถ.ชายโขง	ใกล้วัดท่าคก

ที่พัก อ.เชียงคาน

ลำดับ ที่	ชื่อที่พัก	เบอร์โทร	ที่อยู่	หมายเหตุ
26	โรงแรมสุขสมบูรณ์ / ร้านอาหาร กิดถึง	042-821064 แฟกซ์ 042-82248	ถ.ชายโงง	ระหว่าง ซ.8-9
27	เชียงคานฮิลล์รีสอร์ท / คร้าวอนุชา	0 42-821285 แฟกซ์ 0 4282 1414	แก่งคุดคู้	
28	แม่โจง คัลเจอร์ แอนด์ เนเจอร์ ทาว์ / รีสอร์ท	042-821457, 089-569 3470แฟกซ์ 0 42- 822057	ใกล้ ซ.0	
29	ฟูจิคิมปาย รีสอร์ท	042-82 1164, 087-859 2435	นอกเขตเทศบาล	
30	วิไลวรรณ รีสอร์ท	087-856 5149	นอกเขตเทศบาล	
31	ภูซำน้อย รีสอร์ท	089-944 7098	ซอย 4 บน	
32	โชคชัย รีสอร์ท	080-239 2433	นอกเขตเทศบาล	
33	วิวัน รีสอร์ท	083-140 3594	นอกเขตเทศบาล	
34	เศกสิทธิ์การ์เด้น	081-708 7659	นอกเขตเทศบาล	
35	แก่งคุดคู้ รีสอร์ท	042-821248	แก่งคุดคู้	
36	เอือนคำแ่วน	086-5516947	ถ.ชายโงง	ระหว่าง ซ.19-20
37	สินเฝ้า	042-822036	ซอย 19 ล่าง	
38	บ้านพักริมน้ำ	042-822036	ถ.ชายโงง	ปาก ซ.16 ล่าง
39	ศรีพรรณ โฮมสเตย์	042-821797	ถ.ชายโงง	ระหว่าง ซ.13-14
40	นิยมไทย โฮมสเตย์	042-821305	ถ.ชายโงง	ระหว่าง ซ.13-14
41	เมืองเชียงคาน โฮมสเตย์ (คุณดวงจันทร์)	086-5661195, 085-6091792	ซอย 13 ล่าง	
42	เมืองเชียงคาน โฮมสเตย์ (คุณสมบูรณ์ คีมา)	084-3915614, 084-4946511	ซอย 13 ล่าง	
43	เมืองเชียงคาน มีสุข โฮมสเตย์	087-8548152	ซอย 13 ล่าง	
44	คำมะลิ โฮมสเตย์	081-0602567	ซอย 13 ล่าง	
45	เมืองเชียงคาน โฮมสเตย์ (คุณลำควน)	083-3622271	ซอย 13 ล่าง	
46	เมืองเชียงคาน โฮมสเตย์ (คุณศักดิ์ชัย)	080-1842837	ซอย 13 ล่าง	

ที่พัก อ.เชียงคาน

ลำดับ ที่	ชื่อที่พัก	เบอร์โทร	ที่อยู่	หมายเหตุ
47	เมืองเชียงคาน โฮมสเตย์ (คุณดาว)	089-8260570 , 042-821840	ซอย 13 ตำบล	
48	บ้านอินทร์ هوا	081-2987098	ซอย 15 ตำบล	
49	บ้านครูแดง โฮมสเตย์	042-821216 , 081-7996313	ซอย 16 ตำบล	
50	เฮือนยัก โฮมสเตย์	085-7452774	ซอย 16 ตำบล	
51	บ้านสามพี่น้อง	089-7140553	ถ.ชายโขง	ใกล้วัดท่าคอก
52	เชียงคานริมโขงวิว	042-821376 , 081-5461827	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.5-6
53	เบิ่งโขง โฮมสเตย์	042-822348 , 085-7766743	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.9-10
54	บ้านไม้เดี่ยว	089-3501262	ซอย 5 ตำบล	
55	แพรวพรม โฮมสเตย์	042-821413 , 087-9757080	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.4-5
56	บ้านจิตรลดา	084-793203	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.4-5
57	โขงอิงคาน	089-9421529	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.4-5
58	พิมแพถน โฮมสเตย์	086-2315335	ซอย 8 ตำบล	
59	เรือนรักริมโขง	089-5692530 , 089-5692509	ถ.ชายโขง	หน้าวัดศรีคุณเมือง
60	พิมพีบัวดีโฮมสเตย์	084-4289404	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.14-15
61	Taò Kae Lao Chiangkhan	081-3119754	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.5-6
62	ระเบียงริมโขง	042-821532 , 087-9525758	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.4-5
63	เฮือนไม้ปูย่า	080-7526593	ถ.ชายโขง	ตรงข้ามเขื่อนหลวงพระบาง
64	เฮือนดั่งคำ	086-1538420, 088- 0685332 042- 822 034	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.16-17
65	ชายเสมียนโฮมสเตย์	042-822 026	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.16-17
66	บ้านอุ่มรัก	042-821666 , 0817390648	ถ.ชายโขง	ตรงข้ามร้านค้าชุมชน
67	บ้านอังก้า	089-1272968, 086-0822948	ซอย 14 บนม	
68	จำเลยรัก	081- 557 2469	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.12-13
69	เดิมสุขบานบุรี	081- 626 4273	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.14-15
70	บ้านริมโขง	042-821007 , 087-2213430, 085-609-8191	ถ.ชายโขง	
71	เจอเลข โฮมสเตย์	042- 821 069	ถ.ชายโขง	ตรงข้าม ซ. 9 ตำบล
72	บ้านภูอินดี	083-6761386	ถ.ชายโขง	ตรงข้ามร้านระเบียง
73	เฮือนไม้แอกดี		ซอย 5 ตำบล	

ที่พัก อ.เชียงคาน

ลำดับ ที่	ชื่อที่พัก	เบอร์โทร	ที่อยู่	หมายเหตุ
74	บ้านกาแฟ	085-00277933	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.18-19
75	เจ็บบ & จี๊บบ	081-2603091 , 087-8567122		
76	คำไคโฮมสเตย์	042-82114	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.7-8
77	เจ็บบโฮมสเตย์	080-1921441	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.8-9
78	คำขาวโฮมสเตย์	086-859739 , 080-6547569	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.18-19
79	ศรีสวัสดิ์	086-2388640	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.7-8
80	คำหนักเอก		นอกเขตเทศบาล	
81	แดงดอกไม้สตรีทอาร์ท	089-2808153 , 087-9756915	นอกเขตเทศบาล	
82	โฮเลี่ยนเต็ล เชียงคาน		ซอย 14 ล่าง	
83	เพลินพรมแดน		นอกเขตเทศบาล	
84	สามล้อโฮมสเตย์	081-9540994 , 081-7089850	นอกเขตเทศบาล	
85	นาหม้อโฮมสเตย์	086-0052787 , 089-8421746	นอกเขตเทศบาล	
86	บุญมาพักผ่อน		ซอย 18 ล่าง	
87	เรือนไทเชียงคาน ซอย 20 บน	086-2420543	ซอย 20 บน	
88	เอือนศรีเชียงคาน			
89	บ้านทันไ้	084-8875326	ซอย 10 บน	
90	เอือนดาวเรือง	089-5769855	ซอย 9 ล่าง	
91	9 เจริญ	042-822199	ซอย 9 ล่าง	
92	เลข โฮมสเตย์		ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.7-8
93	เพชรใส	083-3592060 , 089-5705730	ซอย 20 ล่าง	
94	บ้านรื่นรมย์	042-821445 , 082-8391105 , 087-2314576	ใกล้ทางเข้าแก่งคุดคู้	
95	บ้านเชียงคานคอตคอม	085-1335133	ภูหงส์	
96	เอือนไม้ศรีเชียงคาน	083-3622267 , 083-3561395	ถ.ชายโขง	เชิงวัดศรีคุณเมือง
97	เอือนไม้ชายโขง		ถ.ชายโขง	ปาก ซ.7 ล่าง
98	บ้านมณีจันทร์		ถ.ชายโขง	เชิงวัดศรีคุณเมือง
99	บ้านอุ่นเรือน ซอย 9	042-822220 , 081-7395184 , 081-476068	ซอย 9 ล่าง	
100	บ้านวันเดือนปี	086-7990317	ซอย 9 ล่าง	
101	บ้านแสงจันทร์	087-8701016	ถ.ชายโขง	ระหว่าง ซ.7-8

ร้านอาหารและเครื่องดื่ม

1.ร้านอาหารกลุ่มแม่บ้านแก่งคุกคู่	042-822056
2.ร้านอาหารกลุ่มแม่บ้านภูหงส์ (ถนนเชียงคาน - ท่าลี่)	085-7536465
3.ร้านระเบียบวัง	042๗821532
4.ครัวโพธิ์ทอง (ซอย 5 - 6)	083-3618964
5.ลูกโภชนา (ซอย 9 ต่าง)	042-821251
6.แสงทองคัม อาหาร – เครื่องดื่ม	042-821305
7.ก๊วกไก่ เรสเทอรัรอง	086-8549456
8.ครัวชุมชน (ปากซอย 9 บน) อาหารตามสั่ง	08 1964 6407
9.ครัวชู้ข้าว - ชู่น้ำ / คาราโอเกะ (ถนนเลย - เชียงคาน)	08 0223 9901
10.ครัวเหี้ยวแฉ (ถนนเชียงคาน ซอย 13 - 14)	08 6240 2350
11.ต.ข้าวต้ม อาหารตามสั่ง	08 7232 5067
12.เสวนาริมโขง	
13. เอือนฝ้ายคำ	
14.ร้านพินางอาหารตามสั่ง (สามแยกสาธารณสุขฯ เชียงคาน)	
15.บะหมี่เฟื่องฟ้า (ถนนศรีเชียงคาน ซอย 9 - 10)	0 4282 1296
16.ก๋วยเตี๋ยวน้ำตกกระเด็ค (ถนนศรีเชียงคาน ซอย 9 - 10)	08 6221 7428
17. ร้านซอย 2	
18. ต้นโขง	
19. ไท - ลาว	
20. ครัวสีส้ม	
21. บ้าน- เอ็ด –ลย	
22. ร้านอาหารคิฉิ่ง	
23. ครัวนุชา (แก่งคุกคู่)	
24. เพฉิน พรหม แคน	

ธนาคารพื้นเมือง

1. บัณฑิตข้าวปุ้นน้ำแจ่ว (ชอย 14 บนม)	08 3418 9809
2. ป่านางข้าวปุ้นน้ำแจ่ว (ชอย 16 ต่าง)	
3. ป่าช้อยข้าวปุ้นน้ำแจ่ว (ชอย 5 บนม)	0 4282 1784
4. ข้าวเปียก (ตรงข้างวัดป่ากลาง)	08 5658 4138
5. ผลิตผ้าฝ้ายและไก่อ่างปลาเผา (หลัง ร.ร. วิจิตรฯ)	08 7232 5259
6. ฝ้ายดำที่สุวรรณ (ชอย 10 บนม)	
7. ฝ้ายดำชั้น (ถนนศรีเชียงใหม่ชาน ชอย 13 - 14)	0 4282 1957
8. ฝ้ายดำกุ่มารทอง (ชอย 17 ต่าง)	0 4282 1774
9. จุ่มยายพิศ (ชอย 10 ต่าง)	
10. แหนมคอกปูน้ำแห้ว (ชอย 7 - 8 ชายโขง)	08 3414 2426
11. ฉาบสูง ฉ. (ชอย 14 บนม)	08 5749 9657
12. ฉ. เนื้อย่าง	08 9576 6312
13. เนื้อเนื้อย่าง	
14. ป่าฉี่ข้าวปุ้นน้ำแจ่ว (ปาก ซ. 14 ต่าง)	08 1183 0169, 08 6236 4633
15. ร้านปลาฝ้ายดำ (ซ. 18 บนม)	

ของฝาก - ของที่ระลึก - ร้านกาแฟสด - ไอศกรีม

ร้านขายของที่ระลึก ฯลฯ แก่งกุดคู

1. บัวเยียง 2 (ถนนศรีเชียงคาน ซอย 11 - 12)	08 1964 3303	
2. นิยมไทย	0 4282 1246	
3. ผ้ารวมสุณีพร (ถนนศรีเชียงคาน ซอย 16 - 17)		0 4282 1468
4. ไอเดีย คีดี	08 3084 3315	
5. ตะบายศิเชียงคาน	08 4602 8507	
6. เอือน 100 ปี		
7. สุขสำรวย		
8. รักเลย	08 1885 6975	
9. ลมรำเพย	08 4155 2488	
10. มะพร้าวแก้วกลุ่มแม่บ้านแก่งกุดคู	0 4282 1938	
11. แหนมหมวยยสมหมาย (ตลาดสด)	08 5647 0325	
12. แหนมหมูโรงแรมสุขสมบูรณ์		
13. แหนมหมวยเพ็ญ (หน้าวัดศรีคุณเมือง)		
14. ข้าวหลามยาว (สุคซอย 0)	08 9526 3688	
15. Open & close cafe' (ริมน้ำ)	0 4282 2076, 08 7794 5434	
16. ร้านกาแฟสุวรรณรามา (ซอย 9 บน)	0 4282 1218	
17. ไอศกรีมโบราณลงเคียบ (รถขายไอศกรีมรอบๆ เมืองเชียงคาน)	08 1057 2170	
18. ร้านน้องเม ค ชายโขง		
19. กิดถึง ณ เชียงคาน		
20. สองฝั่งเมืง		
21. จำเลยรัก		
22. เอือนดีฟ้า		
23. เอือนน้อย		
24. ไช้เลย		
25. เอือนไม้ปูย่า		
26. เพลิน เพลิน		
27. ชานเคียง		
28. บ้านดอกฝ้าย		
29. Uro Gest House		
30. เรือนแรมลูกไม้		

31. พูนสวัสดิ์
32. ไทยกันเอง
33. เอ็นพัคโบก
34. ร้านระเบียง
35. ร้าน ตู - จิต - ตรา
36. บ้านแสงจันทร์ ณ เชียงคาน
37. เชียงคานบ้านเฮา
38. ศรีพรรณโฮมสเตย์
39. ร้านพีชไทย
40. ร้านค้าชุมชนเทศบาลเชียงคาน
41. เดยคาน(มานานแล้ว)
42. ร้านภูฝ้าย
43. ร้านเชียงคาน ซ. 11
44. Tao Kae Lao Chiangkhan
45. เรือนคิงคำ
46. เต็มสุขบานบุรี
- 47.ค. เชียงคาน
48. ร้านสำราญณา
49. จำ ไว้เลย
50. เอือนเวียงฟ้า
51. บ้านภูยีนตี
52. บ้านวันเดือนปี
53. ร้านนาคา
54. ร้านเชียงคาน ถัดผ้า
55. ร้านชวนชม ณ เชียงคาน
56. ร้านค้ายาย
57. ร้านดอยมาเชียงคาน
58. ร้านคึกเมื่อวานจีน
59. ร้านเจริญผ้าหม่นวม
60. ร้านไคสง โอสถ เชียงคาน
61. เริ่มเลย
62. NoL (โน-แอล)

รายงานสรุปรายได้ครัวเรือน พ.ศ. 2554

ตำบลเชียงเคี่ยน อำเภอเชียงคน จังหวัดเลย กลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จำนวนครัวเรือน 751 ครัว. จำนวนคน 2,276 คน (ชาย 1,087 คน หญิง 1,189 คน)

R15 mlh 1/2

ประเภทรายได้	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท/ครัว.ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
ก. รายได้ด้านการเกษตร			
(1) ผลผลิตด้านพืช			
1.1) การทำนา			
- ปลูกไร่ราย (รวมทั้งเพื่อขายเอาใช้กินเอง)	2,240,801.00	2,983.76	984.53
- ปลูกใช้กินเอง	2,183,850.00	2,907.92	959.51
รวมรายได้จากการทำนา	4,424,651.00	5,891.68	1,944.05
1.2) การทำสวน			
- ปลูกไร่ราย (รวมทั้งเพื่อขายเอาใช้กินเอง)	1,120,800.00	1,492.41	492.44
- ปลูกใช้กินเอง และยกไปหามาแหล่งรวมชาติ	556,800.00	741.41	244.64
รวมรายได้จากการทำสวน	1,677,600.00	2,233.82	737.08
1.3) การทำไร่			
- ปลูกไร่ราย (รวมทั้งเพื่อขายเอาใช้กินเอง)	378,000.00	503.33	166.08
- ปลูกใช้กินเอง และยกไปหามาแหล่งรวมชาติ	123,500.00	164.45	54.26
รวมรายได้จากการทำไร่	501,500.00	667.78	220.34
1.4) การทำสวนไม้ดอกไม้ประดับ			
- ปลูกไร่ราย (รวมทั้งเพื่อขายเอาใช้กินเอง)	222,950.00	296.87	97.96
- ปลูกใช้กินเอง และยกไปหามาแหล่งรวมชาติ	43,150.00	57.46	18.96
รวมรายได้จากการทำสวนไม้ดอกไม้ประดับ	266,100.00	354.33	116.92
รวมรายได้จากผลผลิตด้านพืช	6,869,851.00	9,147.60	3,018.39
(2) ผลผลิตด้านสัตว์ (เช่น เป็ด ไก่ พู่ว วัว ควาย แพะ และ โคน และอื่น ๆ)			
- เลี้ยงไร่ราย (รวมทั้งเพื่อขายเอาใช้กินเอง)	1,512,500.00	2,013.98	664.54
- เลี้ยงใช้กินเอง และยกไปหามาแหล่งรวมชาติ	467,100.00	621.97	205.23
รวมรายได้จากผลผลิตด้านสัตว์	1,979,600.00	2,635.95	869.77

ของฝาก - ของที่ระลึก - ร้านกาแฟสด - ไอศกรีม

ร้านขายของที่ระลึก ฯลฯ แก่งกุดชู

1. บัวเยียง 2 (ถนนศรีเชียงคาน ซอย 11 - 12)	08 1964 3303	
2. นิยมไทย	0 4282 1246	
3. ผ้าวมตุฒนิพร (ถนนศรีเชียงคาน ซอย 16 - 17)		0 4282 1468
4. ไอศกรีม คิตตี้	08 3084 3315	
5. ระบายดีเชียงคาน	08 4602 8507	
6. เสื้อ 100 ปี		
7. ตุ๊กตา รวย		
8. รักเลย	08 1885 6975	
9. ธรรมรำเพย	08 4155 2488	
10. มะพร้าวแก้วกลุ่มแม่บ้านแก่งกุดชู	0 4282 1938	
11. แพนมพยายสมหมาย (ตลาดสด)	08 5647 0325	
12. แพนมพญูโรงแรมสุขสมบูรณ์		
13. แพนมพญูเพ็ญ (หน้าวัดศรีคุณเมือง)		
14. ข้าวหลามยาว (สุคซอย 0)	08 9526 3688	
15. Open & close cafe' (ริมน้ำ)	0 4282 2076, 08 7794 5434	
16. ร้านกาแฟสุวรรณรามา (ซอย 9 บน)	0 4282 1218	
17. ไอศกรีมโบราณลุงเคิบ (รถขายไอศกรีมรอบๆ เมืองเชียงคาน)	08 1057 2170	
18. ร้านน้องเม ค หายโขง		
19. คิดถึง ณ เชียงคาน		
20. ทองคั่วเมี่ยง		
21. จำเลยรัก		
22. เสื้อผ้า		
23. เสื้อผ้า		
24. ไร่เลย		
25. เสื้อผ้า		
26. เพลิน เพลิน		
27. ชานเคียง		
28. บ้านดอกฝ้าย		
29. Uro Gest House		
30. เรือนแรมลูกไม้		

นวดแผนไทย & สปา

1.กลุ่มพัฒนาธุรกิจนวดแผนไทย & สปา กศน. (ตรงข้ามองค์การโทรศัพท์ฯ)	08 7214 5834
2.กลุ่มนวดแผนไทย (ชุมชนคุ้มวัดท่ากก)	0 4282 2089
3.นวดแผนไทย สาขาวงศตวรรษที่ 21 เชียงคาน	08 9942 1592
4.นวดแผนไทย ชลธิชา	08 9820 6177
5.นวดแผนไทย คีตธิดา เชียงคาน (ไทยลย)	08 6037 6968

เบ็ดเตล็ดทั่วไป

1.เมืองทองมินิมาร์ท	0 4282 2323
2.ร้านมิตรชัย	0 4282 1154
3.ภูหลวงคิอิคอดีโฟโต้เชียงคาน	0 4282 1630
4.ห้องภาพแสงศิลป์	0 4282 1487
5.คลินิกนายแพทย์เฉลิมพล	08 4420 0900
6.คลินิกแพทย์หญิงระพีพรรณ	
7.เภสัชกรสุวิษญู	0 4282 2047
8.ร้านขายยานิวแสวงทอง	0 4282 2351
9.ร้านขายยาธรรมมิตรโฮสมอ	0 4282 1168
10.ร้านเชียงคานทะเลคอน	0 4282 1241, 08 1768 6083
11.เชียงคานฮัตว์รี่	08 5645 2078, 08 7954 3171
12.ไอที ชายโขง	
13.ร้านช่อแนว (อ.ชายโขง)	
14.ทิมนิวตี้ (อ.ชายโขง)	
15. อัมชะตวก (เขว่น)	

2014

ภาคผนวก จ

รายงานสรุปรายได้ครัวเรือน พ.ศ. 2554

รายงานสรุปรายได้ครัวเรือน พ.ศ. 2554

ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 จำนวนครัวเรือน 751 ครัว. จำนวนคน 2,276 คน (ชาย 1,087 คน หญิง 1,189 คน)

R15 mlh 1/2

ประเภทรายได้	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท/ครัว.ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
ก.รายได้ด้านการเกษตร			
(1) ผลผลิตด้านพืช			
1.1) การทำนา			
- ปลูกไร่ขาย (รวมทั้งเมล็ดขายเอาใช้กินเอง)	2,240,801.00	2,983.76	984.53
- ปลูกใช้กินเอง	2,183,850.00	2,907.92	959.51
รวมรายได้จากการทำนา	4,424,651.00	5,891.68	1,944.05
1.2) การทำสวน			
- ปลูกไร่ขาย (รวมทั้งเมล็ดขายเอาใช้กินเอง)	1,120,800.00	1,492.41	492.44
- ปลูกใช้กินเอง และยกไปหาจากแหล่งธรรมชาติ	556,800.00	741.41	244.64
รวมรายได้จากการทำสวน	1,677,600.00	2,233.82	737.08
1.3) การทำไร่			
- ปลูกไร่ขาย (รวมทั้งเมล็ดขายเอาใช้กินเอง)	378,000.00	503.33	166.08
- ปลูกใช้กินเอง และยกไปหาจากแหล่งธรรมชาติ	123,500.00	164.45	54.26
รวมรายได้จากการทำไร่	501,500.00	667.78	220.34
1.4) การทำสวนไม้ดอกไม้ประดับ			
- ปลูกไร่ขาย (รวมทั้งเมล็ดขายเอาใช้กินเอง)	222,950.00	296.87	97.96
- ปลูกใช้กินเอง และยกไปหาจากแหล่งธรรมชาติ	43,150.00	57.46	18.96
รวมรายได้จากการทำสวนไม้ดอกไม้ประดับ	266,100.00	354.33	116.92
รวมรายได้จากผลผลิตด้านพืช	6,869,851.00	9,147.60	3,018.39
(2) ผลผลิตด้านสัตว์ (เช่น เป็ด ไก่ หมู วัว ควาย แพะ แกะ ไก่ และอื่นๆ)			
- เลี้ยงไร่ขาย (รวมทั้งเมล็ดขายเอาใช้กินเอง)	1,512,500.00	2,013.98	664.54
- เลี้ยงใช้กินเอง และยกไปหาจากแหล่งธรรมชาติ	467,100.00	621.97	205.23
รวมรายได้จากผลผลิตด้านสัตว์	1,979,600.00	2,635.95	869.77

รายงานสรุปรายได้ครัวเรือน พ.ศ. 2554

ตำบลเชียงคาน อําเภอเชียงคาน จังหวัดเลย กลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จำนวนครัวเรือน 751 ครัว. จำนวนคน 2,276 คน (ชาย 1,087 คน หญิง 1,189 คน)

R15 mb/2/2

ประเภทรายได้	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท/ครัว./ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
(3) ผลผลิตค้าบประมาณ (เช่น สัตว์ป่า และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำทุกชนิด) - เสียใจขาย (รวมทั้งเหลือขายเอาไว้กินเอง) - เสียใจกินเอง และการไปหาจากแหล่งธรรมชาติ รวมรายได้จากผลผลิตค้าบประมาณ	117,800.00 351,500.00 469,300.00	156.86 468.04 624.90	51.76 154.44 206.20
(4) ผลผลิตจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร - ทำไร่ขาย (รวมทั้งเหลือขายเอาไว้กินเอง) - ทำไร่กินเอง	311,300.00 1,438,600.00 1,749,900.00	414.51 1,915.53 2,330.09	136.78 632.07 768.65
รวมรายได้จากผลผลิตจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	11,068,651.00	14,738.55	4,863.20
ข. รายได้อื่นที่เป็นตัวเงิน			
(1) รายได้จากเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน	99,064,574.00	131,910.22	43,525.74
(2) รายได้จากการค้าขาย	40,371,821.00	53,757.42	17,738.06
(3) รายได้จากการทำงานรับจ้างชั่วคราวและบริษัท	9,245,001.00	12,310.25	4,061.95
(4) รายได้อื่นๆ (เช่น ค่าเช่า ลูกหลาน ส่งเงินมาให้ ดอกเบี้ยเงินฝาก เป็นต้น)	11,064,349.00	14,732.82	4,861.31
รวมรายได้อื่น ๆ	159,745,745.00	212,710.71	70,187.06
รวมรายได้ทั้งหมด	170,814,396.00	227,449.26	75,050.26

องค์การบริหารส่วนตำบล

พิมพ์เมื่อ 31/05/2554

จำนวนรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี * เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พ.ศ. 2554

ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ลำดับของตำบล	หมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (บาท)
1	หมู่ที่ 01 เชียงคาน	78,796.80
2	หมู่ที่ 02 เชียงคาน	68,084.35
	เฉลี่ยรายได้ต่อคนต่อปีของคนในพื้นที่	75,050.26

ภาคผนวก ซ

สถิติสินค้านำเข้า – ส่งออก ด้านศุลกากรเชียงใหม่

6.2 สินค้าเข้า ที่สำคัญ 10 อันดับแรก

- สินค้าเข้า ได้แก่ ที่ไร่ ไร่ปรูป และของป่า เป็นต้น

สถิติสินค้าเข้า 10 อันดับ ด้านศุลกากรเชียงคาน										
ปีงบประมาณ 2546			ปีงบประมาณ 2547			ปีงบประมาณ 2548				
ลำดับ	สินค้าเข้า	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้าเข้า	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้าเข้า	มูลค่า (บาท)		
1	ลูกเคียวทั้งเปลือก	33,187,286.37	1	ไม้ปรูป	37,272,664.58	1	ลูกเคียวทั้งเปลือก	91,894,522.63		
2	ไม้ปรูป	32,702,589.80	2	ไม้ซุงท่อน	32,785,521.09	2	ไม้ปรูป	60,109,907.50		
3	แร่แบไรท์	15,526,685.38	3	ลูกเคียวทั้งเปลือก	27,726,796.75	3	เมล็ดงาคิม	17,799,293.11		
4	ไม้ซุงท่อน	13,395,155.15	4	แร่แบไรท์	15,258,332.95	4	ไม้ซุงท่อน	16,039,667.98		
5	เมล็ดงาคิม	6,839,229.95	5	ลูกข้าว	11,535,465.50	5	แร่แบไรท์	12,424,801.86		
6	เปลือกปอสา	6,144,098.71	6	เมล็ดงาคิม	11,931,037.50	6	ลูกข้าว	12,091,127.74		
7	ลูกข้าว	5,302,465.81	7	คอกกัญญา (เขม)	5,365,650.99	7	ใบยาสูบ	10,298,495.00		
8	คอกกัญญา (เขม)	4,813,021.88	8	เปลือกปอสา	3,744,240.96	8	เปลือกปอสา	8,001,503.25		
9	ชัน	1,627,285.73	9	ชัน	2,285,259.01	9	คอกกัญญา (เขม)	5,627,274.47		
10	เมล็ดทานตะวัน	487,828.50	10	เมล็ดทานตะวัน	198,633.32	10	ข้าวโพคดียงสัตว์	5,016,048.55		
11	อื่น ๆ	1,630,162.64	11	อื่น ๆ	857,363.04	11	อื่น ๆ	2,890,719.29		
	รวมทั้งปี	121,655,809.92		รวมทั้งปี	148,960,965.69		รวมทั้งปี	242,193,361.38		

สถิติสินค้านำเข้า 10 อันดับ ด้านอุตสาหกรรมเชิงกล										
ปีงบประมาณ 2549			ปีงบประมาณ 2550			ปีงบประมาณ 2551				
ลำดับ	สินค้าเข้า	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้าเข้า	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้าเข้า	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	มูลค่า (บาท)
1	ไม้แปรรูป	73,883,735.43	1	ไม้แปรรูป	49,547,466.12	1	ลูกเคียวทั้งเปลือก	19,774,070.58		
2	ลูกเคียวทั้งเปลือก	51,661,628.07	2	เมล็ดงาดิบ	26,578,560.85	2	ไม้แปรรูปชนิดต่างๆ	8,310,119.66		
3	ไม้ซุงท่อน	23,110,229.91	3	ลูกเคียวทั้งเปลือก	14,799,057.71	3	เมล็ดงาดิบ	8,057,751.64		
4	เมล็ดงาดิบ	18,965,517.81	4	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	7,801,162.40	4	ลูกข้าว	4,249,895.64		
5	ลูกข้าว	15,956,027.06	5	ไม้ซุงท่อน	7,119,497.38	5	ชัน	2,732,309.28		
6	ดอกหญ้า (แบน)	4,388,500.51	6	ลูกข้าว	5,850,907.23	6	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	2,391,784.62		
7	แร่แบรไรต์	3,927,452.45	7	เปลือกปอสาแห้ง	3,352,104.78	7	เปลือกปอสาแห้ง	2,054,866.74		
8	เปลือกปอสาแห้ง	3,730,414.72	8	แร่แบรไรต์	2,756,017.20	8	แร่แบรไรต์	1,488,698.07		
9	ชัน	2,169,155.52	9	ดอกไม้กวาด	1,339,542.78	9	กระดาษกราฟด์	451,984.39		
10	เฟอร์นิเจอร์ทำด้วยไม้	612,479.07	10	ชัน	1,326,261.60	10	ผลิตภัณฑ์ไม้เหล้าเรีจรูป	420,633.21		
	รวม	198,405,140.55		รวม	120,470,578.05		รวม	49,932,113.83		
11	อื่นๆ	7,465,621.42	11	อื่นๆ	2,081,549.50	11	อื่นๆ	815,432.25		
	รวมทั้งปี	205,870,761.97		รวมทั้งปี	122,552,127.55		รวมทั้งปี	50,747,546.08		

สถิติสินค้านำเข้า 10 อันดับ ค่าที่สุดถาวรเชิงภาพ										
ปีงบประมาณ 2552			ปีงบประมาณ 2553			ปีงบประมาณ 2554				
ลำดับ	สินค้านำเข้า	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้านำเข้า	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้านำเข้า	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	มูลค่า (บาท)
1	อุปกรณ์คอมพิวเตอร์	67,913,144.09	1	อุปกรณ์คอมพิวเตอร์	37,832,975.55	1				
2	แร่แบดไรต์	20,533,577.20	2	เมล็ดงา	20,041,984.67	2				
3	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	18,194,311.16	3	แร่แบดไรต์	18,799,741.43	3				
4	ไม้แปรรูป	14,590,435.56	4	ลูกข้าว	14,438,960.56	4				
5	ลูกข้าว	12,377,943.79	5	คอนกรีต	9,250,602.69	5				
6	เมล็ดงา	9,072,835.54	6	ไม้แปรรูป	7,635,055.06	6				
7	คอนกรีต, เมล็ดงา	5,260,806.30	7	ไม้แปรรูป	1,895,051.09	7				
8	ซีเมนต์	1,429,471.77	8	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	1,709,533.88	8				
9	ผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป	585,875.63	9	ซีเมนต์	706,080.88	9				
10	คอนกรีต	359,302.80	10	ผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูป	358,423.90	10				
	รวม	150,317,703.84		รวม	112,668,411.71		รวม			
11	อื่นๆ	1,043,611.85	11	อื่นๆ	1,360,348.56	11	อื่นๆ			
	รวมทั้งปี	151,361,315.69		รวมทั้งปี	114,028,760.27		รวมทั้งปี			

สถิติสินค้าส่งออก 10 อันดับ ด้านอุตสาหกรรมเชิงกล										
ปีงบประมาณ 2549			ปีงบประมาณ 2550 (ปรับปรุงใหม่)			ปีงบประมาณ 2551				
ลำดับ	สินค้าส่งออก	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้าส่งออก	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้าส่งออก	มูลค่า (บาท)		
1	สินค้าอุปโภคบริโภค	99,188,403.14	1	สินค้าอุปโภคบริโภค	94,038,710.50	1	สินค้าอุปโภคบริโภค	231,979,789.22		
2	แผ่นเหล็กชุบสังกะสี	82,040,901.10	2	เครื่องใช้ไฟฟ้า	76,634,582.00	2	เครื่องใช้ไฟฟ้า	69,233,342.00		
3	เครื่องใช้ไฟฟ้า	54,038,348.74	3	รถแทรกเตอร์	46,955,000.00	3	ตั้งกะสีลอนใหญ่	41,108,155.50		
4	รถไถนาเดินตาม	28,860,289.61	4	ผงชูรส	41,016,209.92	4	ผงชูรส	32,903,376.00		
5	กระเบื้องมุงหลังคา	23,166,410.36	5	ตั้งกะสีลอนใหญ่	37,925,485.00	5	รถแทรกเตอร์	27,497,562.00		
6	ยางมะตอย	14,491,218.03	6	แผ่นเหล็กชุบสังกะสี	33,184,607.40	6	รถไถเดินตามพร้อมอุปกรณ์	26,301,571.79		
7	ปูนซีเมนต์	11,504,982.50	7	กระเบื้องมุงหลังคาพร้อมอุปกรณ์	28,111,471.01	7	กระเบื้องมุงหลังคาพร้อมอุปกรณ์	19,175,534.41		
8	วัสดุก่อสร้าง	10,243,333.35	8	โครงสร้างโถงมาพร้อมอุปกรณ์	23,921,048.59	8	โครงสร้างโถงมาเดินตามพร้อมอุปกรณ์	16,440,735.00		
9	ผงชูรส	6,719,818.76	9	เครื่องขนคั้นมันเครื่อง	14,407,595.00	9	กระเบื้องแผ่นเรียบพร้อมอุปกรณ์	14,768,009.54		
10	กระเบื้องปูพื้น	2,676,159.00	10	ปูนซีเมนต์	10,639,504.76	10	ปูนซีเมนต์	12,921,023.80		
	รวม	332,929,864.59		รวม	406,834,214.18		รวม	492,329,099.26		
11	อื่น ๆ	40,760,304.34	11	อื่น ๆ	55,176,529.28	11	อื่น ๆ	54,375,419.16		
	รวมทั้งปี	373,690,168.93		รวมทั้งปี	462,010,743.46		รวมทั้งปี	546,704,518.42		

สถิติสินค้าส่งออก 10 อันดับ ด้านอุตสาหกรรมเชิงกล										
ปีงบประมาณ 2552			ปีงบประมาณ 2553			ปีงบประมาณ 2554				
ลำดับ	สินค้าส่งออก	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้าส่งออก	มูลค่า (บาท)	ลำดับ	สินค้าส่งออก	มูลค่า (บาท)		
1	กระเบื้องบุผนังทึบพร้อมอุปกรณ์	37,012,741.07	1	กระเบื้องเคลือบสีลายดอกไม้, ไซรอลอน, แผ่นเรียบ	44,421,805.70	1				
2	นมถั่วเหลือง	32,816,752.00	2	สีกระจกสีลายดอกไม้ใหญ่, แผ่นเรียบ, แผ่นครย	42,351,210.00	2				
3	สีกระจกสีลายดอกไม้ใหญ่, สีกระจกสีแผ่น	26,122,970.00	3	นมถั่วเหลือง, เครื่องครัวโลหะตีงงาน	37,512,924.23	3				
4	หม้อต้มกาแฟพร้อมอุปกรณ์	23,997,753.00	4	รถจักรยานยนต์, โทรวงจร, โคมไฟ, รถเข็น	32,936,893.13	4				
5	ตู้เย็น	21,047,690.00	5	ตู้เย็น, ตู้แช่แข็ง	25,282,654.00	5				
6	ตุ๊กตาสัตว์พลาสติก	18,657,000.00	6	น้ำยาซักผ้า, สบู่ซักฟอก, น้ำยาปรับผ้านุ่ม	23,009,910.83	6				
7	ปุ๋ยมิอนต์	18,472,486.00	7	ปุ๋ยมิอนต์	22,203,819.50	7				
8	อะไหล่เครื่องยนต์เรือ	16,868,318.31	8	ตุ๊กตาสัตว์พลาสติก	21,328,625.00	8				
9	แอมป์	15,597,367.54	9	ผงซักฟอก, ขนส่ง, ของเล่นเด็ก, น้ำยา	19,377,774.91	9				
10	ผงซักฟอก	14,863,876.67	10	แอมป์, อุปกรณ์	18,370,557.51	10				
	รวม	225,456,954.59		รวม	286,796,174.81		รวม			
11	อื่นๆ	238,051,107.07	11	อื่นๆ	222,843,040.89	11	อื่นๆ			
	รวมทั้งสิ้น	463,514,061.66		รวมทั้งสิ้น	509,639,205.70		รวมทั้งสิ้น			

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายจตุรนต์ อ่ำไพ เกิดเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2526 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะวิศวกรรมศาสตร์ สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า (สื่อสาร) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี 2547 และได้เข้าศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันทำงานในตำแหน่งนักวิเคราะห์ ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์